1989-0.2

JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

געזעצט ביי י. פאַרביאַזש,
:: וואַרשא, דזיעלנא 21 ::

געדרוקט אין דרוקעריי
„סטערעאָטיפּ" נאָוואָליפּקי 7

Zakład Graficzny „STEREOTYP", Warszawa

ס. פריעד
ס. פריעדמאַן
י. ציקמאַן
ה. קאַהן
וו. קאַהן
רעוו. ה. שענזאָן

סינסינאַטי (אָהיאָ)

א. בלאָק
א. גליקסבערג
נ. גראָד
ל. גרינבערג
דוד דזשייקאָבס
י. דונסקי
הרב שמואל וואָהל
בערנאַרד ר. לעווי
לוּאיס לעווי
לעשנער-ביבליאָטעק
סעם נאַדלער
י. סאַלאַנט
ה. סימקין
לוּאיס קריט
סעמ. שאַפירא
שענגאלד עט בערנשטיין

פאַטאַלומאַ (קאַליפאָרניא)

מ. פאָדוויץ
י. ריטש

פעך-גראַוו (קאַליפאָרניא)

מ. פישמאַן

פיטסבורג (פענסילוואַניאַ)

מצקס אַזען
שמואל אַמדורסקי
ס. מ. גרעסער
וויל לאַנדא
האַרי ליפמאַן
ל. לערמאַן
א. מאַרלין
ב. פיערלמאַן
ס. פוס
ס. קאָהן
ב. קאַן
קאַרנעדזשי-ביבליאָטעק
י. ראָטבאַרט
עמיל שטיינבאַך
וו. שיף

קליוולאַנד (אָהיאָ)

א. איקאוו
י. בודין
י. בישקא
אַלפרעד בענעש
ל. מ. בערג
מאריס בעריק
סעמ. גאַרבער
סעמ. וויל קאָווסקי
דער טעמפעל (אַ מתנה
פון מר. האַרוויץ)
א. טשערטאָוו
ד"ר י. מילקאָוו
י. נעשקעס
מ. און ד. סימאן
נ. ראַבינאוויטש

ה. הירשביין
ל. חפץ
ד״ר ה. טיטעלמאן
דוד לאצאַרוס
י. סאָלאָמאָן
ל. סאָלאָמאָן
א. פאטעכין
סעמ. פאָלישוק
ה. פאקער
י. פיינסטאָון
אשר פיערס
ס. פריעדמאן
פרוי ד. קייזערמאן (א מתנה
פאר דער פאָלקס-שול פון
מ. שפערבער)
י. ראבינאָוויטש
א. ראָזענבלום
מאקס שערער

ניו-יאָרק

ד. איגנאטאָוו
מאריס אייזענמאן
י. ענטין
מ. קאסטאָוו

סט. לוּאיס (מיסורי)

דוד בערנשטיין
ל. גאָלין
א. גודמאן
אלעקסאנ ער גודמאן
יוליוס גלאזער (815 נ. 6-טע
סטר.)
יוליוס גלאזער 1113 לאָ-
קוסט-סטר.)
מ. דזשעק
מ. ווינטרויב
ב. זאקס
יודישער סאציאליסטישער
פערבאנד
גוטמאן לעווין
י. לעמבערגער
א. ניומאן
מ. י. סלאָנים
י. פערלמוטער
א. פילער
סעמ. פריעדמאן
קויפמאן
י. קיעם
מ. ראבינאוויטש
דזשייקאב ראגאר
ה. רעזניקאוו

סאן-פראנציסקא

(קאליפארניא)

מ. אדלער
נ. אלפערט
נ. באסקין
א. בלעכמאן
ז. בלעכמאן
מ. האלצמאן
ב. זאקהיים
יודישער דראמאטיש - ליי-
טעראַרישער קלוב
ד״ר ה. לאנדוואַרטה
פ. לערנער
ה. מארגאלין
ס. מייערס
פרוי ה. פארבמאן

פרוי מאַרבּעל
ד״ר מ. פינקעל
פרוי ראַבּינאָוויטש
פרוי רודענס
ע. שאפּירא

לאָנדאָן
(אָנטאָריא-קאנאדא)

י. גאָלדשטיק

לאָס-אנדזשעלעס
(קאַליפאָרניא)

ש. אַבראמסאָן
ד״ר אָסטראָווסקי
י. אָסמאַן
ג. אַשער
ב. באַכעלעס
י. בערג
ס. בראַון
י. גאָלדבערג
ע. גאָראַל
ע. גאָרדאָן
י. גודמאַן
ל. גלאַזבאַנד
י. ווייסשטיין
ד״ר נ. זאַלצמאַן
א. טאַף
א. טיקא
ר. טרובין
יודישע פאָלקס-שולע
ה. לאַצאַרוס
י. לעוויט
א. מאָס
י. סוכער
ס. סירקיס
נ. ז. פעסין
פאָלקס-ביבליאָטעק
י. פאַרבשטיין
ז. פינקעלשטיין
ד. פישער
י. פרידלאַנד
ס. קאַפלאַן
מ. קאָפעליאָוו
ב. קאָרן
י. קאָרנשטיין
סעמ. קאַרפמאַן
י. קרעמער
פ. ראַבּינאָוויטש
י. ראָטמאַן
ד״ר מ. מ. רובין
נ. ריווקין
פ. ריסקין
א. שאָהאַן
אהרן שאַפּירא
פ. שטיין

מאָנטרעאָל (קאַנאַדא)

ד״ר ע. איידלאָוו
א. באראָן
דאָרא בלייאַכער
י. בענעט
י. בערקאָוויץ
ד״ר ה. גאַרבער
ב. גאָלד
י. גוטמאַן
וו. אוּן י. דעקעלבוים
ל. האַמער
דזשעק האָראָוויץ

וויניפעג (קאנאדא)

דאָס אידישע יתומים אוּן
קינדער-הויים (אַ מתנה פון
ה׳ א. בראָנפמאַן)

טאָראָנטא (קאַנאַדא)

וו. אַגראַנאָווע
א. אַדעלבערג
מ. אייכלער
י. אַלען
ביבליאָטעק פון דער יודיש-
נאַציאָנאַלער פרויען-אָר-
גאַניזאציע
א. ב. בענעט
מ. פ. גאָלדבערג
ג. גאַרבע
א. גוטמאַן
ל. גליצענשטיין
ל. געלבער
מ. געלבער
י. נ. גראַנאַטשטיין
ד. גראָסמאַן
ב. גרין
ה. גרייזמאַן
י. דזשייקאָבס
ד״ר. האָראָוויץ
י. הערמאַן
פ. הערמאנט
מאָריס וואָלף
ד. ווילסאָן
י. ווילסאָן
י. ווינראָט
ז. זעבעל
י. זעלצער
מ. ס. טיל
מאַקס מאַנזאָן (64 האַרי-
סאָן-סטר.)
מאַקס מאַנזאָן (491 פּאַל-
מערסטאָן־בלייד.)
י. מאָרין
מ. מיכעלזאָן
י. עפשטיין
ד״ר פיוויניק
א. פריעמאַן
פעשיאן-קלאָאַק
רעוו. קאַפּלאַן
ס. קאַפּלאַנסקי
מאקס קופער
קירשענבוים
פ. קעטעס
סעמ. קראָניק
מאקס ראָזען
מ. ראָזענשטיין
פ. ראָטענבערג
ל. ראָטענבערג
א. ראָטה
י. רובינאָוו
ס. רוגאַל
מ. רוגאל
ל. שטיינהויז
פ. שולמאַן
יאָע שווארץ
ל. מ. שוואַרץ

טשיקאַגאָ (אילינאָיס)

פרוי בייער
פרוי דזשייקאָבסאָן

2-טע רשימה פון די אַבאָנענטען אויף אַלע ווערק פון דוד פרישמאַן*)

אָטאַוואַ (קאַנאַדא)

מ. גאָלדבערג
ל. ס. גרינבערג
ד. גרין
מ. לאָעב
א. לעוויטין
ד. מירסקי
ד. סלאָווער
ל. עפשטיין
ק. פאָלינסקי
מ. פעלער
י. פריעדמאַן
א. קאַפלאַן
צ. קאַפלאַן
ל. שערמאַן

אַרקאַדיאַ (קאָליפאָרניא)

מאַקס אייבראַם

אָאַקלאַנד (קאַליפאָרניא)

ק. גליוק
לוּאיס פראַנקפיעלד

בערקליי (קאַליפאָרניא)

ד. עדעלשטיין

דעטראָיט (מישיגען)

פרוי ר. ק. לינסקי
א. קאָמאָראָוו

דענווער (קאָלאָראַדאָ)

ע. גריימס
א. ב. הירשפיעלד
שמעון העלער
ב. חאַלעפמאַן
מ. ליטמאַן
ה. מ. קויפמאַן
מ. ס. ראַדעצקי

וואָרטשעסטער (מאַס)

קאַרל אָסטראָוו

ציוניסטישער קרייז-קאָמיטעט
ב. שטשופאַק

---

*) די ערשטע רשימה איז פערעפענטליכט געוואָרען אין באנד I. די וויטערדיגע רשימות — אין די קומענדיגע בענדער.

אינהאַלט

I

דער טאַנץ 7
מיט דער אָל 16
אינ׳ם באַרג סיני 22
די קופערנע שלאַנג 35
דער סוֹרר-ומוֹרה 46
די סוֹטה 60
די עגלה-ערופה 76
די עיר-המקלט 90
דער האָלץ-קלויבער 105
סיני 117

II

דאָס קליינע מלאָכ׳ל 131
לילית 150
פאַלמי 170

III

וועָן די טויטע וואָלטען קאָנען רעדען 183
צוויי העלדען 191

אום אײנצוגעהמען די גאַנצע וועלט אוּן אַלץ אויף דער וועלט זיך צו מאַכען אונטערטעניג.

אָבער וואָס ער האָט געוואָלט, איז נישט געווָארען, די שווערד האָט נ י ש ט בעזיעגט די וועלט!

II

אַמאָל איז געווען אַ העלד מיט אויגען לייכטענדיגע ווי די זון, מיט אַ פנים עדעל ווי אַנ׳אֶבֶן-טוֹב, מיט אַ האַרץ גליהענדיג ווי אַ מזבח — אוּן אויסגעפילט האָט דאָסזעלביגע האַרץ נאָר איין אײנציגער געדאַנק: אײנצוגעהמען די גאַנצע וועלט אוּן אַלע הערצער זיך צו מאַכען אונטערטעניג. ווי דער נר-תמיד אין בֵּית-הַמִּקְדָּש, אַזוי האָט אין זיין האַרץ געפלאַקערט דאָס פייער פוּן כבוד.

אוּן אַרויס איז דער העלד צווישען די בערג, דאָרט וואו מען גראָבט די מעטאַלען אין דער ערד, אוּן ער האָט געגראָבען אוּן געהאַקט אוּן געזוכט, אוּן געפונען האָט ער דאָס אייזען.

אוּן געלייטערט האָט ער דאָס אייזען אוּן אַרויסגעקומען איז דאָס האַרטע שטאָהל.

דאָ האָט ער גענומען דאָס האַרטע שטאָהל אוּן האָט עס געבראַכט אין די פאַבריק אַריין, אוּן האָט עס געהעמערט אוּן געקלאַפט, אוּן געמאַכט האָט ער זיך — אַ שטאָהל-פעדער.

אוּן מיט דער שטאָהל-פעדער איז דער העלד אַרויס אין די וועלט, אום אײנצונעהמען די גאַנצע וועלט אוּן אַלע הערצער זיך מאַכען אונ-טערטעניג.

אוּן וואָס ער האָט געוואָלט, דאָס איז געווָארען. בעזיעגט האָט די פעדער די גאַנצע וועלט!

צוויי העלדען

I

אַמאָל איז געווען אַ העלד מיט אַ פנים ווי אַ פלאַם-פייער, מיט מוסקולען ווי די דראָהטען, מיט הענד ווי די אייזענס — אוּן אויסגעפילט האָט זיין האַרץ נאָר איין איינציגער געדאַנק: איינצוגעהמען די גאַנצע וועלט אוּן אַלץ אויף דער וועלט זיך צוּ מאַכען אונטערטעניג. ווי דאָס פייער פוּן גיהנום, אַזוי האָט געברענט אין זיין נשמה די תּאוה צוּ כּבוד.

אוּן אַרויס איז דער העלד צווישען די בערג, דאָרט וואוּ מען גראָבט די פערשיעדענע מעטאַלען פוּן דער ערד, אוּן האָט געגראָבען אוּן געהאַקט אוּן געזוכט. אוּן אַראָבגעלאָזען האָט זיך דער העלד אין די טיעפע גרוּב, וועלכע איז אין דער הייהל, אוּן האָט געהאַקט אוּן געגראָבען אוּן געזוכט. אוּן געפונען האָט דער העלד די אָדערען פוּן אייזען אין דער ערד, אוּן ער האָט געגראָבען אוּן ausgegראָבען. אוּן די אייזען-ערד האָט ער אַרויסגעהאַקט פוּן דעם מאַגנעס-שטיין אוּן פוּן דעם קיעזעל-שטיין, אוּן אַריינגעוואָרפען האָט ער די אייזען-ערד אין אַ קאַלך-אויוון אוּן געברענט האָט ער זי, אוּן אַרויסגעקומען איז דאָס אייזען. דאָ האָט ער געברענט אוּן געברענט דאָס אייזען אוּן האָט עס געלייטערט פוּן קויהלען, אוּן אַרויסגעקומען איז דאָס ריין-אייזען. דערנאָך האָט ער געברענט אוּן געלייטערט דאָס ריין-אייזען, אוּן אַרויסגעקומען איז דאָס האַרטע שטאָהל.

דאָ האָט דער העלד גענומען דאָס האַרטע שטאָהל אוּן האָט עס געבראַכט אין אַ פאַבריק אַריין, אוּן האָט עס געקלאַפט אוּן געפרעסט אוּן געהעמערט, אוּן געמאַכט האָט ער זיך — אַ שווערד.

אוּן גענומען האָט ער די שווערד אוּן אָנגעגורט האָט ער זי אויף די לענדען, אוּן אַרויס איז ער מיט איהר אין די וועלט אַריין,

לעבען זאל מען איהם פערגרינגערען די שטראף אויף אייביג פערשיקט זיין, דאדורך וואס מען וועט איהם פערשיקען אויף טויט-לענגליך אין איינעם פון די ווארימע לענדער; צום גרעסטען טייל אבער גילט זיי נישט אב, און דער פערברעכער ווערט פעראורטיילט צום לעבען. נאטירליך, האבען שוין פיעל פון די נייע דורות געארבייט מעשים אום אין אזא פרייען לאנד, ווי דער טויט, אבצושאפען גענצליך די לע-בענס-שטראף, וועלכע איז, ווי זיי זאגען, נאר אן'איבערגעבליבענער רעשט פון א בארבארישער צייט, אבער ווי עס הערט זיך, איז אזא גענבליבען ביים וואלטען.

...אדער פונקט אזוי ווי ביי די לעבעדיגע, וואס איינער נעהמט זיך אמאל אליין דאס לעבען, מאכט זיך ביי די טויטע, אז איינער נעהמט זיך אליין דעם טויט און צעריייסט מיט דער אייגענער האנד דעם פאדים פון זיין שטארבען. אמאל מאכט עס זיך, ווייל עס ווערט איינעם איבערדריסיג דער טויט, און אמאל — ווייל דער טויט האט פאר צופיעל לעדיג-גהן פערלוירען דעם ווערט אין זיינע אויגען. למשל, טרעפט עס זיך, אז א בחור מיט א מיידעל שפיעלען א ליעבע, און די עלטערען אדער די קרובים דערלאזען נישט, כאפען זיך די ביידע יונגעלייט אויף, נעהמען א רעוואלווער, לאדען איהם אין מיט לעבענס-הויך און שיסען זיך דעם לעבענס-הויך ארויין גלייך אין די מיילער, און אין א מינוט ארום לעבען זיי שוין ביידע...

דער באציאן האט פערביסען דעם אויפגעריסענעם שנאבעל און האט זיך פערטראכט, און דער מלאך-המות האט די טויזענד אויגען האלב צוגעדריקט און האט זיך טיף פערקלערט.

און גבריאל איז געשטאנען און האט אירא̈ניש געשמייכעלט.

*

דאס לעבען, זאגט איהר, איז ליעב און זיס און ליכטיג? — האט דער אלטער צו אונז געראדט — דער טויט, זאגט איהר, איז שרעקליך און ביטער און פינסטער? ווער וויס! וועג די טויטע וואלטען קאנען רעדען, וואלט ? זאגען אפשר דעם היפך...

און איך האב יט אמאל אנגעהויבען צו פערשטעהן...

בען וועניגסטענס די מיטלען אין דער האַנד, זיך אויסצוהיטען, ווי ווייט מעגליך, פון לעבען אוּן פון די אַלע צרות אוּן פּורענויות, וועלכע ברענגען צום לעבען: זיי היטען זיך ראשית פאַר דערוואַרימונג — בייַ די לעבעדיגע רופט מען די דאָזיגע קראַנקהייט „צרקעלטונג" - זיי זיצען כסדר אין די צפון-לענדער, פאַהרען אין די היצען אַוועק אין אַזעלכע ערטער, ווי סיביר אָדער לאַפלאַנד, האַלטען זיך דאָקטוירים אוּן פּראָפעסאָרען אוּן פאַהרען בייַ יעדער קלייניגקייט אַוועק אין די קאַלט-בעדער, אָדער זיי ערלויבען זיך אָפט דעם לוקסוס פון פאַסטען אַ טאָג לאַנג, פערקעהרט פון די אָרימע, וואָס זיי נעבעך האָבען די פלייכט יעדען טאָג אָהן אויסנאַהם צו מוזען זיך זאַט אָנעסען — איהר ווייסט דאָך מן הסתם דאָס אַלץ.

...נאַטירליך איז דאָס אַלץ נאָר דאַן, ווען די יאָהרען זענען שׂנים פִּתְקוּן, נאָרמאַלע יאָהרען. עס מאַכט זיך אָבער אויך יאָהרען, וועלכע זענען נישט נאָרמאַל, אוּן דאַן ווערען לעבעדיג נישט נאָר אינצעלנע נפשות, נישט נאָר יחידים, נאָר גאַנצע שטעדט אוּן קהלות קעהרען זיך אום צום לעבען. עס מאַכט זיך למשל, אַז עס הויבט אַן אומצוגעהן אַ תּחית-המתים-מגפה, רחמנא-ליצלן, אַ מין תּחית-המתים-כאָלערא אָדער אַ תּחית-המתים-דזשומא, אוּן דאַן קומט פּאָר, אַז יעדען טאָג כאַפּען זיך מיטאַמאָל אויף צוּ תּחית-המתים צעהנדלינגע מתים אוּן אין עטליכע טעג אַרוּם ווערען, רחמנא-ליצלן, אויפגעלעבט גאַנצע מחנות ביז אויף אייגעם. נאַטירליך, אַרבייט דאַן די פאָליציי אוּן די סאַניטאַרע געזעלשאַפט פוּן אינדערפריה ביז אין דער נאַכט מיט זייער גאַנצער קראַפט, אום דאָס אומגליק ווי ווייט מעגליך אָפּצוהאַלטען: זיי לאָזען מיסט אָנפיהרען אין יעדען ווינקעלע, זיי לאָזען אויסשמירען די רינשטאָקען מיט פערשיעדענעם שמוץ, אָדער זיי לאָזען מיט אַבזיכט ענטשטעהן גאַנצע קולטורען מיט באַציללען, כדי דאָס לעבען נישט צו לאָזען אויפקומען.

...אָדער עס מאַכט זיך אַמאָל צווישען די טויטע אויך עפּעס אַ פערברעכער, למשל אַ רוֹצח, וועלכער האָט אַ מענשן מיט אַבזיכט לעבעדיג געמאַכט, דאָ קומען די ריכטער צוּ געהן אוּן פּעראורטיילען איהם צום לעבען. נאַטירליך זוכט זיך דער פערברעכער אַדוואָקאַטען פאַר די פערשיעדענע אינסטאַנצען, וועלכע בעמיהען זיך פאַר'ן געריכט דעם שולדיגען ווי ווייט מעגליך צו פערטיידיגען, אַזוי אַז אַנשטאָט

פערזיסען אַביסעל דאָס לעבען און דאָס לעבעדיג-ווערען, אום עס זאָל נישט פאָרקומען איינעם אַזוי שרעקליך, און אַזוי זענען אויך פאַרהאַן פערשיעדענע לצים און וואויע יונגען, וועלכע שטרענגען זיך אָן דורך לצנות און דורך גלייכווערטלעך אָבצולאַכען פונ׳ם לעבעדיג ווערען, כדי דעם עולם אַביסעל צוצוגעווענען צו דעם שרעקליכען געדאנק. אָבער, נאַטירליך, העלפט דאָס אַלץ נישט אינ׳ם טאָג פון צאָרן — אינ׳ם טאָג, ווען דאָס לעבעדיג-ווערען קומט-אָן.

...און פיעל פון די ערשיינונגען און געשעהענישען און מעשות, וועלכע איהר זעהט און געפינט אָפט ביי די לעבעדיגע, וואָס לעבען דאָ אויף דער ערד, זעהט איהר אויך געפינט אויך דאָרט ביי די טויטע אויף יענער וועלט. אין דעם שויס פונ׳ם טויט לייגען זיך די טויטע, רוהיג און צופריעדען, געניסענדיג אַלדאָס גוטס, פלוצלינג: דאָס אומ-גליק איז פאַרטיג: הינד שפיעלען זיך, דער תּחית-המתים-מלאך איז דאָ אין דער שטאָדט! עפעס האָט זיך איינער אַ טויטער געריהרט דאָרט פון זיין אָרט און האָט בעוועגט מיט אַ האַנד אָדער אַ פוס. אַלע קרובים און בעקאַנטע האַלטען אין איין ברעכען זיך די הענד: אוי, אַנ׳אומגליק איז געשעהן! אוי, ער געהט לעבעדיג ווערען! אוי, נאָר איין שפרייז איז נאָך צווישען איהם און דעם לעבען! און דאָ אַרבייט-טען זיי מעשים און וועגדען-אָן כּל המיני מיטלען, אום דעם טויטען צו דערהאַלטען ביים טויט, און ברענגען אַראָפּ דאָקטוירים און אָבשפרע-כער און געבען רפואות און קמיעות און זאַלבען און סגולות, און עס מאַכט זיך אָפּט, אַז עס גילט זיי טאַקי אָפּ דעם טויטען אָבצוראַטעווען און איהם צוריק אַוועקצולעגען טויט. טיילמאָל אָבער איז דער גזר-דין שוין אַ פאַרטיגער, און עס העלפט דאַן קיין שום מיטעל נישט מעהר: דער טויטער שטעהט-אויף און ווערט לעבעדיג. ביים לעבעדיג-ווערען קומען די קלאָג-פרויען און די מליצה-שרייבער און האַלטען איהם דעם הספּד: אוי, דו אונדערבאַרימדיגעס לעבען! אוי, דו לעבען, רוצח! ווי האָסטו איבערגעריסען ווי אַ וועבער דעם פאָדים פונ׳ם טויט? ווי איז אויפגעשטיגען דער שניטער און האָט געשניטען אויו האָט נישט געהאַט קיין דערבאַרמען? — דער נוסח מוז אייך אודאי בעקאַנט זיין! ...זעלבסטפערשטענדליך, זענען אויך דאָרט די רייכע ביז צו אַ געוויסער מאָס אין אַ בעסערער לאַגע ווי די אָרימע. די רייכע האָ-

בעדיג — און נאָר די פאָרם ענדערט זיך. די מאַשין איז אַ מין ראָד, וואָס דרעהט זיך אָהן אויפהער: איינער פון די לעבעדיגע שטאַרבט, און איינער פון די טויטע שטעהט-אויף. עס איז דאָס געזעץ פון דעם איביגען אויסטויש...

דער באָציאַן האָט פונאַנדערגעשפאַרט זיין שנאָבעל און זיך געשטעלט אויף א י י ן פוס פאַר פערוואונדערונג; דער מלאך המות האָט ווייט אויפגעריסען אַלע זיינע אויגען און האָט געשטוינט און געשטוינט.

— יענע וועלט איז אַ גרויסע, אונענדלעך גרויסע וועלט, און אין איהר לייגען די טויטע, רוהיג און צופריעדען, געניסענדיג די גרויסע אונענדלעכע רוה, די רוה איז דער תכלית פון אַלע תכליתים. וויסען מוזט איהר אָבער, אַז די טויטע האָבען לייב דעם טויט מיט זייער גאַנצער נשמה, זיי זענען צוגעבונדען צו איהם מיט דעם גאַנצען האַרצען, און נישט פערבייטען וועלען זיי איהם פאַר קיין שום אוצרות פון ביידע וועלטען — איהר קענט דאָך מן הסתם אַנ׳עהנליכע ערשיי-נונג ביי די לעבעדיגע, און ווי די דאָזיגע לעבעדיגע האָבען לייב דאָס לעבען?... נאָר א י י ן זאַך איז פאַרהאַנען ביי די טויטע, וועלכע פערביטערט זיי אַביסעל דעם טויט: די אייביגע מורא פאר תחית-המתים — איהר קענט דאָך מן הסתם אַנ׳עהנליכע ערשיינונג ביי די לעבעדיגע, און ווי די דאָזיגע לעבעדיגע שרעקען זיך תמיד פאַר׳ן טויט?... וועו נישט די דאָזיגע מורא דאָרט ביי די טויטע, און וועו נאָר זיי וואָלטען ביי זיך וויסען, אַז זיי קאָנען אייביג טויט זיין און וועלען קיינמאָל מעהר נישט דאַרפען אויפשטעהן, וואָלטען זיי זיין גליקליך ביז גאָר. די זעלבע ראָלע, וועלכע דער מלאך-המות שפיעלט ביי די לעבעדיגע, שפיעלט א י ך ביי די טויטע. — דער מלאך-המות געהט! — שרייען די לעבעדיגע און ציטערען מיט אַלע זייערע רמ״ח אברים. — דער תחית-המתים-מלאך געהט! — קלאָגען דאָ די טויטע און פלאַטערען מיט אַלע זייערע שס״ה גידים. די מוטער אויף יענער וועלט היט-אָב איהר קינד ווי אנ׳אויג אין קאָפּ, אַז עס זאָל נאָר נישט לעבעדיג ווערען, און דער מאַן, וועלכער האָט לייב זיין וויב, היט זי אָב ווי אנ׳אוצר, אום דער פאָדים פון איהר טויט זאָל זיך נאָר נישט איבערריסען. זעלבסטפערשטענדליך, זענען אויך דאָרט פאַר-האַן פילאָזאָפען, וועלכע בעמיהען זיך דורך פערשיעדענע חקירות צו

דאָזיגע, וועלכע זענען ווי-עס-איז שוין אינ׳ם לעבען, און טויט זיי און פיהר זיי אַוועק פון דער וועלט. איך בין, ווי איהר ווייסט, דער מַלְאָךְ-הַמָּוֶת. אָך, וועך איהר וואָלט זאהען, ווי דאָס צאַפעלט און ווי דאָס ווערט זיך מיט לייב און לעבען געגען דעם טויט און ווי דאָס ענדערט די צורה און דאָס גאַנצע אויסזעהן ביי מיין אָנקומען און ווי אַלע אַרום-און-אַרום ווייגען און קלאָגען און ברעכען זיך די הענד! איך שטעה און לאַך און אַלע מיינע טויזענד אויגען לייכטען פאַר תענוג...״

„עט״, זאָגט דער דריטער, דער מיט די טויזענד שטראַהלען. — „אייערע ביידענס שלעכטיגקייט איז אַזוי גרויס ווי אַ טראָפען, וועך איך זאָל זי פערגלייכען מיט מיינער. איהר מעגט זיך אלע ביי מיר ערשט אָנדינגען אויף די לעהר. איך בין, ווי איהר ווייסט, גבריאל, דער מלאך פון תחית-המתים. צו די, וועלכע האָבען אַלעס שוין אָבגע-פטר׳ט און זענען גאָט-זיי-דאַנקען שוין געשטאָרבען, קום איך, און זי׳ נעהם איך און מאַך זיי ווידער לעבעדיג. איהר מוזט מיר אַליין מודה זיין, אַז דאָס שפיצעל, וואָס איך טהו אָב, איז פון אייערע ביידענס צוזאַמען דאָס גרעסערע. פון דער נאַטור בין איך אַ בעשעפענישׂ, וואָס האָט אַ הנאה דערפון, וועך יענער קרענקט זיך...״

דער באָציאַן האָט אויפגעריסען זיין לאַנגען שנאָבעל און האָט זיך פערוואונדערט; דער מלאך-המות האָט אויסגעגלאָצט זיינע טויזענד אויגען און האָט גשטויגט.

און גבריאל האָט ווייטער גערעדט: „יעצט, וועך איך האָב אַזאַ גוטע געלעגענהייט, ווי איך אייך אויפמערקזאם מאַכען אויף אַ גע-וואַלדיגען טעות, וועלכער איז זעהר פערשפרייט. געווענליך מיינען אַלע, אַז תחית-המתים איז אַ זאַך, וועלכע וועט אין אַ געוויסע צייט מיט אייך מאָל געשעהן, אַזוי אַז אין אַ בעשטימטען טאָג וועלען אַלע טויטע גלייכצייטיג אויפשטעהן און וועלען אַרויס פון די קברים; דאָס איז, נאַטירליך, אַ טעות. תחית־המתים געשעהט נישט מיט אַמאָל, נאָר אייניגווייז, און נישט אין אַ געוויסער בעשטימטער צייט, נאָר טאָג-טעגליך, אוך נישט ערשט אין דער צוקונפט, נאָר פון אייביג אָן איז עס געשעהן און עס געשעהט איצטער יעדען טאָג און וועט אַזוי געשעהן אויך אין דער צוקונפט טאָג-טעגליך. יעדען טאָג ווערען דורך מיר אַ געוויסע צאָהל מתים אויפגעוועקט און זיי ווערען ווידער לע-

און איך וויס נישט, וואר דער רוישער איז. איך הער מיינע טריט: איינס-צוויי, איינס-צוויי — אָדער איז עס דאָס קלאַפּען פון מיין האַרץ? און די שאָטענס שוועבען איבער די הייזער, און מיין אייגענער שאָטען, אַ העלפט פון דער זייט און אַ העלפט אויף דער ערד, קריכט נעבען מיר פון מיינע פיס אַרויס און איז פיעל גרעסער פון מיר אינגאַנצען. פלוצלינג הער איך וואַרטער רעדען. קלאָר און דייטלייך האָב איך געהערט וואָרט וואָרט: „וואָן די טויטע וואָלטען קאָנען רעדען". האָב איך מיך אַליין אַרויסגערעדט די דאָזיגע וואַרטער? און די וואַרטער וועלן אַלץ מעהר און מעהר. נישט אַנדערש: די טויטע האָבען דאָס אָנגעהויבען צו קאָנען רעדען. און איך חלום און גיבע...

*

אויף די טרעפלעך פון דער שוהל שטעהען דריי געשטאַלטען: אַ באָציאַן מיט די הויכע פיס און דעם לאַנגען רויטען שנאָבעל; נעבען איהם אַ שוואַרצער מיט טויזענד אויגען, און נעבען דעם שוואַרצען אַ ווייסע ליכט-געשטאַלט מיט טויזענד שטראַהלען.

„איך", זאָגט דער באָציאַן, „בין אַ קונדס און האָב ליעב דעם שטיף, גיבע איך פאַרביי פאַר אַ טייך און דערמאָהן זיך, אַז דאָרט זענען פאַרהאַנען נשמות פון נאָך נישט גיבוירענע קינדער, וועלכע שלאָפען נאָך אין דער שויס פון דעם גרויסען גאָרנישט און האָבען תענוג פון זייער נישט-זיין, דאָ שטעק איך אַריין מיין שנאָבעל פלוג-לינג אינ׳ם וואַסער און כאַפּ אַרויס אַזאַ נישט-געבוירענס און דערלאַנג עס אַ וואָרף אין לעבען אַריין און עס הויבט-אָן זאָפּאָרט צו לעבען. איך בין, ווי איהר ווייסט, דער באָציאַן, וועלכער ברענגט די קינדער אויף דער וועלט. אָך, וועז איהר וואָלט זעהען, ווי דאָס צאַפּעלט און וועהרט זיך מיט הענד און מיט פיס געגען דעם לעבען, אין וועלכען מען צווינגט עס אַריין איבער געוואַלד, און ווי דאָס ווינט און קלאָגט! און איך וויש מיר אָב דעם שנאָבעל, ווי נישט מיך מיינט מען עס, און זאָג מיר: אַ שהנע ריינע כפרה..."

„און איך", ענטפערט דער שוואַרצער מיט די אויגען, „איך מאַך עס נאָך טויזענדמאָל ערגער פון דיר. די לעבעדיגע נעהם איך, די

לעבצן איז אונזער נאָרמאַלער צושטאַנד פון אייביגקייט ביז אייביג-
קייט, אָהן אָנהויב און אָהן סוף, און נאָר אין דער מיט ־קומט-פאָר
עפעס אַ קלייניע הפסקה אויף ווייליע, אנ׳אונטערברעכונג אויף
קאָרגע זיבעציג מינוטען, אָדער ווי מען רופט עס „יאָהרצן״, אום דאַן
באַלד ווידער זיך אומצוקעהרען צו דעם נאָרמאַלען צושטאַנד פון דעם
נישט-זיין, פון דעם אייביגען נישט-זיין...

איך האָב איהם שטאַרק אָנגעקוקט.

און ווי איך בין אַוועק דאַן אַליין בייגאַכט אַהיים, האָבען אין
מיר געווישט און געאַרבייט די ווערטער: „וועז די טויטע וואָלטן
קאָנצן רעדצן״. איך האָב וועגען עפעס געטראַכט און געטראַכט, און
וועגען וואָס — האָב איך נישט געוואוסט. טיף אונטער דער שוועל
פון מיין בעווואוסטזיין — ווי די פילאָזאָפען זאָגען — האָט אין מיין
מוח עפעס געגריבעלט, און איך האָב עס נישט געקענט דערטאַפען.
ווי אומגליקליך איך בין און ווי עלענד און דערשלאָגען, ווי מאַט
איך בין און ווי מיעד. אַך, איז פאַסקודנע דאָס גאַנצע ביסעל לעבצן!
נאַדיר כ׳לעבצן אַ גראָשען פאַר׳ן גאַנצען! און דאָ פיהל איך מיך
אַזוי אָבגעמאַטערט... יאָ, עס איז אינ׳ם גאַנצען לעבצן גאָר קיין
„יעצט״ נישט פאַרהאַנצן; עס איז אַליץ אָדער אַ פערגאַנגענהייט אָדער
אַ צוקונפט. אין דער גראַמאַטיק פונ׳ם לעבצן פעהלט די געגענווארטס-
צייט. און דאָ זענען מיר די פיס שווער, די הענד שווער און אַלע
חושים ווי בלייי... אַ שצהן ביסעל לויהנט זיך דאָס דער גאַנצער
טאַראַראַם און דאָס גאַנצע רעש׳ען פון אינדערפריה ביז אין דער
נאַכט און פון דער נאַכט ביז אינדערפריה. און איך גצה און חלום,
גצה און חלום אַזוי שווער, אַזוי שווער. פון וואַנצן קומסטו דאָ,
אומגליקליכער טראָפצן, דו? פון דער אייביגער רוה! און וואו אַהין
גצהסטו? אין די אייביגע רוה אַריין, אין די רוה, וואָס הערט
קיינמאָל נישט אויף...

און אויסגעאָסצן ליגט אַרום מיר די ריינע בלויע טיפצע
נאַכט, און דער בלויער גלאַנץ רוהט דורכזיכטיג ווי אַ טוי אויף די
לעדיגע שטילע גאַסצן, אויף דעם שטילען פער׳חלום׳טצן מאַרק, אויף
דעם גרוי-וויסצן ברונעם אינ׳ם עק פון מאַרק און אויף די טרעפלעך
פון דער שוהל. עס הערט זיך פון דער נאַכט אַרויס אַ מין רוישצן —

וועָן די טויטע וואָלטען קאָנען רעדען

(אויך אַ מעשה)

דער טויט, זאָגט איהר, איז שרעקלעך? איז ביטער? איז פינסטער? דאָס לעבען, זאָגט איהר, איז לייעב? איז זיס? איז ליכטיג? דער אַריבערפאָהר פונ׳ם לעבען אינ׳ם טויט, זאָגט איהר, איז אַ זאַך, וואָס בייט געדאַנק אַליין שוין שטעלען זיך איינעם די האָר קאַפויר? — ניין, קינדערלעך, אַ נאַרישקייט, זאָג איך אייך, אַ נאַרישקייט! וועָן די טויטע וואָלטען קאָנען רעדען, ווער ווייס, צי זיי וואָלטען אונז נישט זאָגען וואָרט פאַר וואָרט דעם היפך!...

איך האָב אָנגעקוקט דעם אַלטען, בעת ער האָט צו אונז געזעדט. דער שטערען איז ביי איהם געווען אַ זעהר הויכער און אין דער הויך פון בייידע שלייפען איז די הויט געווען אונגעוועהנליך ווייס. צווישען די אויגען איז געגאַנגען אַ קנייטש, טיעף און געקרומט ביז אין די נאָז-וואָרצעל אַריין. פון קינדווייז-אויף האָב איך דעם אַלטיטשקען ליעב געהאַט.

נאָר זיבעציג יאָהר — רעדט ער צו אונז ווייטער — לעבען מיר. אָבער זעהט איהר: צעהנדליגע מיליאָנען יאָהרען זענען איבער אונז אַוועקגעגאַנגען אי י ד ע ר מיר האָבען געלעבט, און צעהנדליגע מיליאָנען יאָהרען געהען איבער אונז אַוועק דאַן, וועָן מיר ליגען ווידער טויט. לעבען איז אַלזאָ נאָר אַ קלייניטשיק ברוכטייל־עכעל פון אונזער זיין, וועהרענד דער גרעסערער טייל איז דאָס נישט־לעבען. ובכן: דאָס, וואָס איז קליין און ווינציג איז נאָר די נעבען־זאַך, דער טפל, דאַגעגען איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער גרויסער טייל איז די הויפטזאַך, דער עיקר. די זיבעציג יעהרעלעך פונ׳ם לעבען זענען אַלזאָ נאָר דאָס צופעליגע, דאָס נישט-נאָרמאַלע, די אויסנאַהם, וועהרענד די מיליאָנען יאָהרען פונ׳ם נישט-לעבען זענען דאָס נאַטירליכע, די נאָרם, דאָס בעשטענדיגע... נישט-

III

דעם פערטען פוס אין דער הויך, אוּן זיינע טרוימערישע אויגען זענען זיך פערלאָפען אין געדאַנקען. רבונו של עולם, נאָך וואָס טויג דאָס אַלץ? נאָך וואָס זענען די אַלע מענשען אַהער געקומען אוּן צו וואָס זענען זיי דאָ געזעסען לאַנגע וואָכען אוּן דאַן וויידער פֿלוצלינג אַוועקגעפאָהרען? צו וואָס איז געווען אַזוי הייס אוּן פאַרוואָס איז די היץ פלוצלינג פערגאַנגען אוּן ס׳איז געקומען די קעלט? פאַרוואס איז דער הימעל געווען אַזוי קלאָר אוּן שעהן אוּן צאַרט אוּן פאַרוואס איז ער פלוצלינג אַזוי טונקעל געווארען? אוּן נאך וואס טריפט דער רעגען אוּן בלאזט דער ווינד? אוּן צו וואָס איז דער זומער אוּן צו וואס דער ווינטער? רבונו של עולם, צו וואָס, פאַר וואָס, נאָך וואָס?...

פאַלמי האָט זיך פערטיפט אין דעם געהיימניש פון דער וועלט אוּן האָט אויף קיין פאַל נישט געקאָנט געפונען קיין זין אוּן קיין אויסרעכנונג אין דעם גאַנצען וועזען, וואָס קומט פאָר אונטער דער זון.

מאָל מעהר פּרייע צייט ווי פּריהער, אוּן זיי האָבען איצט געפּונען אַ גאַלגענהייט זיך אומצוקוקען אויך אויף פּאַלמי'ן אוּן איהם אַרויס־ווייזען זייער לייבשאַפט, גלעטענדיג איהם אוּן געבענדיג איהם יעדער זיין געשענק, אַמאָל אַ שטיק פּלייש אוּן אַמאָל אַ טעפּל מילך — אָבער דאָס האָט פּאַלמי'ן נאָך מעהר וועה געטהוּן: איז דאָך איהם זיבענמאָל בעסער געווען דאַמאָלס, ווען מ'האָט איהם געשטויסען אוּן געטרעטען מיט די פיס אוּן קיינער האָט זיך נישט געקימערט וועגען איהם אוּן וועגען זיין הוּנגער. דאַמאָלס איז דאָך געווען זומער־לעבן אויף דער וועלט אוּן דער טומעל איז געווען אַזוי גרויס....

אוּן איינמאָל, ווען ער איז אויפגעשטאַנען אינדערפריה אוּן איז אַריין אין עס־זאַל, האָט ער שוין דעם לעצטען גאַסט אויך נישט מעהר געטראָפען. אויך ער איז שוין געווען אַוועקגעפאָהרען. נישטאָ מעהר קיין מיטאָג־צייט אוּן קיין מיטאָג־עסען. די ברעטער פוּנ'ם טיש זענען שוין אַראָבגענומען געווארען פוּן דעם דראָנג אוּן זיי שטעהען איצט אויסגעשטעלט אין אַ ווינקעל. אויף דער פּאָלאָגע ליגען בערג שטרוי אוּן היי אוּן וואו ער טהוט זיך אַ קעהר וואַלגערען זיך פּעקלעך אוּן בינטלעך איינגעפּאַקטע זאַכען. דאַכט זיך, אַז אויך דער בעל־הבית אוּן די בעל־הבית'טע אַליין מאַכען איצט זייערע פּאָר־בעריטונגען אָבצושליסען דאָס גאַנצע הויז אויף אַ שלאָס אוּן זיך אומצוקוקען אין שטאָדט אריין. אַלץ האָט זיך אויסגעלאָזען. אַ גרויסע מרה־שחוֹרה איז פּאַלמי'ן בעפאַלען. עס האָט איהם געקרענקט אוּן פערדראָסען, אוּן ער האָט נישט געוואוסט וואָס...

אוּן דער הימעל אין דרויסען איז פלוצלינג געווארען ווי איין שטיק בלייי. די וואָלקענס זענען געהאָנגען שווער אוּן פויל אוּן דורכגעזאַפּט מיט וואַסער. די פאַלענדע טראָפענס זענען געווען שוועער. דער ווינד האָט אַלע ווייל געפייפט אוּן געפיהרט צוּם טאנץ די בלעטער, וואָס זענען פוּן די בוימער געפאַלען, קויל־ערענדיג זיי האַסטיג אין דער לופטען ווי רעדער. אוּן די גאנצע וועלט האָט אויסגעזעהן ווי זי וואָלט זיך געגרייט אומצוקעהרען צו איהר אורשפרונגליכער וויסטעניש.

אוּן פּאַלמי איז געשטאַנען אויף דריי פיס, אויפהויבענדיג

ווינטען האָבען אָנגעהויבען בלאָזען, נאָכהער האָבען וואָלקענס זיך צעלעגט איבער׳ן הימעל אוּן אַ פויל־ער זלידנער רעגען האָט אָנגעהויבען טריעפען...

פאַלמי איז געשטאַנען אויף דריי פיס, דעם פיערטען פוס אויפגעהויבען אין דער הויך, אוּן האָט פיעל געטראַכט אוּן געפאָרשט.

אַ גאַנצע נאכט איז געגאַנגען אַ רעגען, דער גרינער פלויט איז אינגאַנצען בענעצט געוואָרען, די ברעטער אוּן שטאַנגען זענען דורכגעווייקט געוואָרען פוּן וואַסער אוּן האָבען געהאַט אַ זעהר אומעטיג אויסזעהן. די עופות האָבען זיך פערקליבען אויף דער שטאַנג אוּן געקלאַפּט מיט די פליגעל, אוּן זייערע פעדערען זענען געווען נאַס. אין אַ ווינקעל איז געשטאַנען פאַלמי אוּן געקוקט, אוּן זיין הויט אוּן האָר זענען אויך געווען דורכגענעצט פוּן רעגען, אוּן אַ קאַלטער שוידער האָט איהם פלוצלינג דורכגעריזעלט לענג־אויס דעם רוקען־ביין. עס איז איהם דאָן אַזוי באַנג געוואָרען...

צומאָרגענס האָבען אין עס־זאַל געפעהלט שוין מעהר פוּן צוואַנציג שטוהלען. אויך דאָס ביסעל מענשען, וואָס מ׳האָט נאָך געזעהן אין שטוב, איז בעדייטענד פערמינערט געוואָרען. אַקעגען אָוונד האָט מען געמאַכט פייער אינ׳ם אויוון פונ׳ם עס־זאַל.

אוּן דער רעגען גיסט פוּן צייט צו צייט אַלץ אָפטער, אוּן די ווינטען בלאָזען אַצינד שטורמיש פוּן צייט צו צייט אַלץ אָפטער.

אוּן איינמאָל ווען פאַלמי איז אַרייַנגעקומען אין עס־זאַל, איז ער אויפגעציטערט געוואָרען. ער האָט ביים מיטאָג־עסען געטראָפען אינגאַנצען נאָך פינף פערזאָנען, אוּן אויך מיט זיי האָט מען זיך מעהר נישט אָבגעגעבען ווי געהעריג. דאָס רוב שטוהלען זענען געשטאַנען אי־בערגעדרעהט אוּן אויפגעשטעלט ווי אַ זייל איינער איבער׳ן אַנדע־רען, אָנגעשפּאַרט אָן דער וואַנד אין אַ ווינקעל. אוּן די רעגענס האָבען געגאָסען אָהן אויפהער אוּן די ווינטען האָבען געבלאָזען צאַרניג־שטורמיש. אין דרויסען זענען געפלויגען אוּן געטאַנצט די געלע בלעטער, פאַלענדיג פוּן די בוימער. עפּעס אַ שרעקענס־גע־שפּענסט האָט שפּאַצירט אונטער׳ן הימעל — אוּן פאַלמי האָט געקוקט אוּן זיין געמיט איז פלוצלינג זעהר פעראומערט געוואָרען.

אוּן דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית׳טע אוּן אויך די קע־כין אוּן די דיענסט אוּן דאָס יונגעל האָבען אַצינד געהאט זיבען־

עפּעס אַ מין לאַנגוויילקייט איז פּלוצלינג בעפאַלן די גאַנצע פּוילע געזעלשאַפט אַרום.

אוּן איינמאָל אינדערפריה, וועָן פּאַלמי איז אריין אין עס-זאָל, האָט ער בעמערקט עפּעס אַ שינוי. אין ערשטען אויגענבליק האָט ער נישט געקאָנט כאַפּען, וואָס עס איז דאָ פאָרגעקומען אוּן וואָס עס האָט זיך דאָ פערענדערט. ער איז דאָן געלאָפּען אַהין אוּן אַהער, אַרומגעשניפּעלט, עטלעכע מאָל לייכט אונטערגעבויגן, אוּן איז דאָן געבליבען שטעהן אויף אַנ׳ארט. פּלוצלינג האָט ער פערשטאַנען, וואָס עס איז דאָ אַזוינס געשעהן: צוויי דריי שטוהלען זענען אַרויס-גענומען געוואָרען פּון דער רייהע אַרום דעם טיש, אוּן די צאָהל בענקלעך האָט זיך פערמינערט. פּאַלמי האָט אבער נישט פערשטאַנען, פאַרוואָס עס איז געוואָרען וועניגער בענקלעך אוּן פאַרוואָס עס איז געוואָרען אַזוי געריים צווישען די איבערגעבליבענע. ס׳איז איהם נישט איינגעפאַלען, אַז ביינאַכט, וועָן ער איז נאָך געשלאָפּען, זענען צוויי-דריי פּון די שטענדיגע געסט אָבגעפאָהרען צוריק אין שטאָדט אַריין. אָבער אין אַ ווייל אַרום האָט ער פערגעסען די גאַנצע געשיכטע. דער טומעל איז נאָך געווען גענוג גרויס אוּן אַרבייט איז געווען פיעל.

אוּן דער הימעל איז געווען עטוואָס טונקעל אוּן די בלעטער זענען שוין נישט געווען אַזוי פריש ווי אַמאָל. זייער גרינע פאַרב האָט אַ ביסעל אָבגעבליאַקירט.

אָבער אין עטליכע טעג אַרום האָט פּאַלמי׳ן פאַסירט אַ ניי שרעקלעך געשעהעניש, וואָס ער האָט עס גאָרנישט ערוואַרטעט. אינ-מיטען העלען טאָג, פאַר זיינע אויגען, זענען אַרויסגעגאַנגען אין דרויסען פיער מאַן פּון זיינע שטאם-געסט. אַ וועגעלע האָט געווארט פאַר׳ן טויער. דער לאָקיי אוּן די דיענסט האָבען נאָכגעטראָגען פּעקלעך אוּן חפצים. די מענשען זענען אַרויף אויפ׳ן וועגעלע אוּן דער פּוהרמאַן האָט אַ שמיץ געטהוּן מיט דער בייטש, עס האָט זיך דערהערט אַ „וויא״ אוּן די מענשען זענען אָבגעפאָהרען אוּן פער-שוואונדען. פּאַלמי האָט נישט פערשטאַנען פאַרוואָס. ער האָט פּלוצ-לינג דערפיהלט אַ שטאָך אין האַרצען ווי מיט אַ שפּיז.

אוּן עס איז געקומען איין אומגליק נאָכ׳ן צווייטען: קאַלטע

זיך נישט קיין בלעטער אויף אַ בוים און עס ריהרט זיך נישט קיין וואָלקענדעל איבער דער גאַנצער בריים פונ׳ם הימעל. די לופט איז געווארען ווי מאַסיוו, אינגאַנצען פערגליווערט. די זון איז שוין נישט געווען אַזוי שהמעוודיג, ווי זי וואָלט צום ערשטען מאָל אַרויס פון איהר פוטער-פאס, דען זי האָט פלוצלינג דערקענט איהר קראַפט און זיך גענומען פיהרען גרויס-הערשאַפטליך, אויסגיסענדיג איהר גליהענדע היץ מיט אַ געוואַלדיגער אַכזריות. די ווינדטלעך זענען מער נישט געווען אַזעל-הע גרינגע און בלאָזענדיגע, גלייך ווי ס׳וואָלטען זיי נאָר-וואָס צום ערשטען מאָל פליגעל אויסגעוואַקסען, נאָר זייערע פליגעל זענען געווען ווי מאַסיוו-געגאָסען בלייַ, נישט בעווענט זיך און נישט געריהרט. און די היץ ליגט און דריקט אויף יעדעס לעבעדיגע וועזען. בעהאַלטען האָט זיך דער מענש אין שאָטען צווישען די געדיכטע בוימער, אָבער פאַר דער היץ האָט ער זיך נישט געקאָנט אויסבעהאַלטען. און אויך פאַלמי איז געשטאַנען מינוטענווייז אין אַ ווינקעל און האָט געשוויצט.

אַזוי איז אַריבער אַ חודש נאָך אַ חודש און אַזוי האָט זיך געוויקט די צייט.

ביסלעכווייז איז אויך געוואָרען סוף אָב. דער הימעל איז שוין נישט געווען אַזוי בלוי, ווי אַמאָל, נאָר עס האָט איהם איצט צוגעדעקט אַ לייכטער נעבעל פון אַ פאַרב, וואָס האָט קיין נאָמען נישט. ס׳איז נישט דער קאָליר פון פיאָלעט און אויך נישט פון ציין, נאָר ווי עפעס אַ דורכזיכטיגער רויך. אויך די היץ איז שוין נישט געווען ווי אַמאָל. זי האָט מעהר נישט געפייניגט דעם מענש, ווי די תמוז-גלוט, אָבער די תמוז-גלוט איז ביי איהר גאַנצער גרויזאַמקייט געווען פרעכטיג און בעגעהרליך פאַר דער נשמה, וועהרענד די דאָזיגע נייע היץ מיט איהר גאַנצער מילדקייט איז געווען לעסטיג. אויך די אָוונדען האָבען אָנגעהויבען ווערען לענגער, און פאַלמי האָט נישט פערשטאַנען, וואָס דאָ קומט פאָר: יעדען אָוונד פלעגען די געסט זיך פערזאַמלען אין עס-זאַל, נישט אויף צו עסען און נישט אויף צו טרינקען, נאָר זיי פלעגען זיצען אַלע צוזאַמען און שמועסען מיטאַנאַנד אָדער שפיעלען אייניער מיט׳ן אנדערען. פאַלמי האָט זיך אַ ווייַלע פערטיעפט אין געדאַנקען. זיין האַרץ האָט עפעס פאָרגעפיהלט, אָבער ער האָט נישט געוואוסט וואָס אַזוינס.

לִיגען איינס נעבען אַנדערען אויף הילצערנע דרענגער, אוּן אַרוּם איהם זיצען בּעת דעם „הויך־סעזאָן", אין חוֹדש תּמוּז, בּיי אַכציג אָדער הונ־דערט מאַן, צוּנויפגעפּרעסט אוּן צוזאַמענגעקוועטשט איינער נעבען אַנ־דערען, אוּן דער טוּמעל ווערט שטאַרקער פוּן מינוּט צוּ מינוּט. אין דעם מאָמענט פּיהלט פּאלמי אַ זעכציגסטען טייל פוּן טעם־גן־עדן. ער איז דאָן פערהאָוועט אוּן פערפּאָרעט, אַרוּמלויפענדיג מיט׳ן בּעל־הבּית אוּן מיט דער בּעל־הבּית׳טע פוּן עס־זאָל אין די קיך־אַריין, אוּן פוּן דער קיך אין עס־זאָל אַריין, בּעגלייטענדיג יעדען טעלער בּיים דערלאַנגען אוּן בּיים צוּנעהמען פוּן טיש, אוּן אַזוי פּלאָנטערט ער זיך אוּן לויפט אַרוּם הינטער דעם טיש אוּן צווישען די שטוהלען, גלייך ווי ער וואָלט עס געדאַרפט בּעזאָרגען די גאַנצע אַרבּייט. זעלבסטפערשטענדליך, אַז ס׳מאָל טרעט איהם עמיץ אָן אויף אַ פוס אָדער גיט איהם אַ שטויס, אוּן פּאַלמי לאָזט אַרויס אַ יאָמערליכען קוויטש. אָבּער דאָס מאַכט נישט אויס. ער ווייסט, אַז עס איז דער „הויך־סעזאָן" אוּן מ׳לעגט נישט קיין אַכט אויף אַזעלכע קלייניגקייטען. ער עסט כּמעט גאָרנישט, נישט אין דער קיך אוּן נישט אין עס־זאָל, דען קיינער האָט קיין צייט נישט זיך אוּמצוּקוקען אויף איהם. אָבּער דאָס מאַכט נישט אויס. ער האָט גענוג אַ טרוּקענעם בּיין, וואָס ער קייט אוּן גריזשעט איהם אַרוּם אַ ווייל מיט די צייהן ערגעץ אין אַ ווינקעל, אוּן נישט האָבענדיג קיין צייט איהם אויפצוּהעלפען ווי ס׳דאַרף צוּ זיין, לאָזט ער איהם אין אַ ווייל אַרוּם ליגען אינמיטען עסען אוּן קעהרט זיך אוּם צוּ זיינע פיעלע בעשעפטיגוּנגען: פוּן איין גאַסט צוּם אַנדערען, פונ׳ם מאַן צוּ דער פרוי, פוּן דער בּעל־הבּית׳טע צוּ דער ניאַניע, פוּן אַ קינד צוּ אַנ׳אַלטען, אַרוּמשמעקענדיג יעדען בּעזוּנדער אוּן בּיילענדיג דערבּיי פוּן גרוּיס הייטערקייט, אוּן בּעת־מעשה טרייבט ער אונטער די קעכין אין איהר אַרבּייט אוּן טאַנצט אַקעגען דעם בּעל־הבּית, אַרויסווייזענדיג איהם אינמיטען דרינען אַ בּע־זונדערע סימפּאַטיע, אוּן נעהמט פּאַר לִיעב זיין שטוּיס מיט׳ן פוס, אוּן־טערברומענדיג אַ ווייל אוּן באַלד דערוּיף קעהרט ער זיך אוּם אַנ׳אויפ־רוימטער אוּן פּרעהליכער צוּ עפּעס אַנ׳אַנדער אַרבּייט. דער סעזאָן זשוּ־מעט ווי אַ ביהנען־שטאָק, אוּן פּאַלמי איז לוסטיג אוּן לעבּעדיג. רבּונו של עולם, ווי שעהן איז דאָס לעבּען אוּן ווי שעהן איז דער זומער!

אוּן דער זומער איז שוּוער צעלעגט איבּער׳ן לאַנד. עס בּעווועגט

אוּן ער הערט אַ ווײַלע אויף זיך צוּ אינטערעסירען מיט דעם, וואָס עס טהוט זיך אַרוּם, נאָר ער שטעלט זיך אַוועק אויף אַנ׳אָרט אין עפּעס אַ ווינקעל, בעהאַלטענדיג דעם וויידעל צווישען די פּיס, אוּן זיינע הייסע אויגען פערזינקען זיך אין אַ חלום. עס מאכט דעם איינדרוק, ווי עס וואָלטען אין איהם זיך ערוועקט רעפלעקסען אוּן ער פרעגט זיך אין די דאָזיגע מינוטען: וואָס אייגענטלַיך געשעהט דאָ אַזעלכעס אַרוּם מיר? וואָס בעדייט דער דאָזיגער גאַנצער געפּילדער אוּן וואָס פאַר אַ צוועק האָט עס? וואָס לויפען זיי אוּן צוּ וואָס לויפען זיי? אוּן די דאָזיגע מענשען, וואָס קוּמען דאָ טאָג־טעגלַיך צוּ פאָהרען אין די וועגעלעך, נאָך וואָס קוּמען זיי אייגענטלַיך אַהער?... אָבער אין אַ ווײַלע ארוּם כאַפט ער זיך אויף אוּן טרייסעלט אָב זיין מוֹח פוּן די אַלע נארישע געדאנקען. רבוֹנוֹ של עוֹלם, דאָס לעבען איז דאָך אַזוי שעהן אוּן דער זומער איז דאָך שעהן אוּן די מענשען זענען שעהן אוּן די זון איז אַזוי מחיה׳דיג וואַרים! אוּן ער דערמאָהנט זיך, אַז ער האָט קיין צייט נישט אוּן ער לאָזט זיך פלוצלינג ווידער האַסטיג לויפען.

פיער חדשים אין יאָהר, פוּן האַלב איַר ביז האַלב אָלוֹ לעבט פאַלמי אַ לעבען פוּל אינהאַלט, אַ לעבען פוּל מיט בעוועגונג אוּן ריה־רעוודיגקייט. אלע זיינע נערוון אוּן אינערלַיכע פיבערען זענען אין פוּלען פוּלס. אַ גאַנצען טאָג איז ער בעשעפטיגט: פוּן דער גאס אין שטוּב אריין, פוּן דער שטוּב אין קיך אריין, פוּן דער קיך אין עס־זאָל אריין, פוּן עס־זאָל צוּ יעדען גאסט בעזונדער, אוּן פוּן די געסט ווידער אַמאָל אין גאס ארוים. עס דאכט זיך איהם, אז ער האָט ווידער געהערט פונדערווייטענס עפּעס אַ געקלימפער פוּן אַ גלעקל אוּן אַ קלַאַפּערי פוּן רעדער אוּן אַ קנאַל פוּן אַ בייטש. אַלע זיינע לעבענס־קרעפטען זענען אָנגעצויגען, ווי די סטרונעס, אוּן ער שפּעט תענוג פוּן דער דאָזיגער שפּע פוּן לעבען אוּן אַלע זיינע אינסטינקטען אין איהם זינגען פאַר שמחה. בעזונדערס זענען איהם טייער די מיטאָג־שעה׳ן, וועו די בעוועגונג איז זעהר גרויס אוּן אַרבייט איז דאָ פיעל אוּן דער רעש איז געוואַלדיג אוּן דער טומל אין שטוּב אוּן אַרוּם דער שטוּב אוּן אין יעדען ווינקל וואַקסט פוּן מינוט צוּ מינוט. דאָס עס־צימער איז אַ גרויסער אוּן זעהר אייגאַרטיגער אינגעריכטעטער זאַל, די וועגן זענען אָבגעקאַלכט, אוּן דער טיש איז געמאַכט פוּן אינפאַכע ברעטער, וואָס

דעם אַלעם. פּאַלמי שפּרינגט אויף טאַנצט-אונטער, לויפענדיג פּאָראויס פּון איינעם צום צווייטען, האַסטיג אויף שטאַרק פערהאַוועט, ער לויפט אַהין און אַהער אויף אַרום אויף אַרום, פּלאָנטערט זיך צווישען די פיס אויף קלאַפּט זיך אָן די קניה פּון די גצהענדע, שפּרינגט אַ ווייל צו צום גאַסט אויף בעשמעקט איהם, דאַן פערלאָזט ער איהם גיך אויף לויפט אַוועק, אויף קומט אין אַ ווייל אַרום ווידער צוריק, אויף זיינע אויגען שטראַהלען פון פרייד. דאַכט זיך, אַז ער וויסט אויף פערשטעהט אַלץ, וואָס קומט פאָר אַרום איהם. אַלע גלידער זיינע זאָגען: „זעהט-נאָר, אַ נייער גאסט איז צו אונז געקומען", אויף עס מאַכט דעם אייגדרוק, ווי די גאַנצע אָנפיהרונג וואָלט געווען איבערגעגעבען אין זיין האַנד אויף ער וויסט די פעראַנטוואָרטליכקייט, וואָס ער האָט אויף זיך גענומען מיט'ן אָנקומען פון זי'עם נייעם גאַסט. אויף ווי מערקווירדיג: בשעת דאָס יונגעל טראָגט די חפצים און נאָך איהם געהט די דיענסט מיט די קלע-נערע זאַכען, לויפט פּאַלמי פּאָראויס פאַר זיי, וווייזענדיג זיי דעם וועג, אויף ער וויסט געוויס, וואָס פאַר אַ צימער עס איז איצט פריי אויף אי-בערגעגעבען צו וועלען דעם נייעם לאָקאַטאָר. דערנאָך לויפט ער אין דעם עס-זאַל אַריין. עס איז דאָרט ענג פון די פיעלע געסט און פיעלע שטוהלען אַרום דעם טיש, אָבער פּאַלמי וויסט גוט דאָס אָרט, וואו מען קאָן נאָך צושטעלען אַ שטוהל און זי אַריינקוועטשען אין דער ענגשאַפט. קוים האָט ער בעוויזען אייגצואָרדנען דעם נייעם לאָקאַטאָר בשלום אויף זיין אָרט, אָדער וען ער האַלט נאָך אין פּאָרען זיך דאָ און דאָרט, שטעלט ער זיך פלוצלינג אָב אויף איין רגע, שפּיצט-אויף ביידע אויערען און הערט זיך איין. עס דאַכט זיך איהם, אז ער האָט פונדער-וויטענס דערהערט עפעס אַ געוויש ווי דאס קלאַפּעריי פון רעדער און דאָס קנאַלענישׂ פון אַ בייטש, און אין אַ ווייל ארום כאפט ער און לאָזט זיך לויפען אַרויס אין דרויסען. ער לויפט מיט אַלע כּוחות און נאָך איהם לויפט אַרויס דאָס גאַנצע קלאַפּערגעצייג. און פּאַלמי האָט זיך נישט טוֹעה געווען: אַ ניי וועגעלע איז אָנגעפאָהרען מיט אַ נייעם גאסט.

פּאַלמי דערקענט זיינע גאסט בעסער ווי דער בעל-הבית מיט דער בעל־הבית׳טע צוזאמען. ער קען זיי, דאכט זיך, אפילו ביים נאָמען. מאַנכע מאָל אָבער פאלט אויף איהם פלוצלינג אָן עפעס אַ שווערקייט,

איז שוועך צעלעגט איבערן לאַנד, הויערענדיג אויף יעדען גרעזעל אוּן אויף יעדען בלימעל אוּן אויף דעם עמער וואָס ביים ברונען אוּן אויף די טעלעגראַף-זיילען אוּן אויף דער רינע וואָס ביים דאַך, אוּן אַנ׳אויס-זהען האָט ער, דער דאָזיגער פריהלינג, ווי ער וואָלט איצט צום ערש-טען מאָל זיך אַראָפגעלאָזט פון הימעל אויף דער ערד, אוּן נאָך נישט גענוט אין זיין אַרבייט, פערשוועכדעט ער זיין פערמעגען מיט אַנ׳אָפּע-נער האַנד אָהן חשבון אוּן פערשענקט עס אונגעבעטען אוּן אונגעפאָ-דערט. עפּעס אַנ׳אייביגער יום-טוב איז אויסגעשפרייט איבערן גאַנצען פלאַץ אַרום.

איבער בלאָטיגע גריבער אוּן שפּיציגע שטיינער שפּרייזט דער גאַסט, וואָס קומט אָן פון דער שטאָדט, געהענדיג צום פענסיאָנאַט, מיט אַ טשעמאָדאַן אויף די פלייצעס, אַנ׳אַנדערער ווידער פאָהרט-צו מיט אַ וועגעלע, וואָס שלעפט זיך שוועך איבער דעם וועג, שטייגענדיג אַלץ מעהר באַרג-אַרויף, אוּן אַזוי ווי ער קומט נאָר אָן פאַר דעם גרינעם פלויט אוּן פאַרן גרינעם טויער פון דעם הויז, אין דעם זעלבען אויס-געבליק געהט אַרויס איהם אַקעגען דער בעל-הבית מיט דער בעל-הבית׳טע אוּן די דינענסט אוּן די קעכין אוּן דאָס האַלב-נאַקעטע יונגעל, וואָס זיין אויפגאַבע איז צו פוצען די שטיוועל פון די געסט, אוּן נאָך פיעל אַנדערע מענשען, אוּן זיי אַלע נעהמען איהם אויף מיט יובעל-געשריי. אָבער דער גאַסט בעמערקט כּמעט קיינעם נישט פון די אַלע אוּן אינטערעסירט זיך נישט מיט קיינעם, אוּן נאָר אויף איינעם וועלט ער אויפמערקזאַם — אויף פאַלמין. פאַלמין זעהט ער אומעטום. פונ׳ם ערשטען מאָמענט אָן דערקענט ער, אַז פאַלמי שטעהט דאָ אָן דער שפּיץ פון דעם גאַנצען שטאַב מענשען, וואָס דאַרפען זיך מיט איהם מתעסק זיין, אוּן ער פיהרט דאָ אָן מיט דער גאַנצער אַרבייט אינ׳ם הויז.

דער דאָזיגער פאַלמי איז אַ קליין הינדטעל, רויטפאַרביג מיט ווייסע פלעקען אויף דער ברוסט אוּן מיט גרויסע, הייסע אוּן פערחלומ׳טע אויגען. דאָס האַלב־נאַקעטע יונגעל נעהמט אַראָפ די זאַכען פון דעם וואָגען, די דיענסט נעהמט דעם טשעמאָדאַן מיט די קליינע פעקלעך אוּן די קעכין העלפט זיי צו, טראָגענדיג דאָס בינטעל ביכער אוּן די איבעריגע חפצים, אָבער פאַלמי, דאַכט זיך, איז דאָ דער גאַנצער מאַכער ביי

פאַלמי

וואו ביזטו איצט, פאַלמי, דו קליינער דיכטער-פילאָזאָף?... אַז מיר וועלען געהען אַ קליינעם תחום-שבת פון׳ם וואָקזאַל ביי דער באַהן אוּן קומען ביז אין דעם קליינעם שטעדטעל אַריין, וואָס ליעגט אינ׳ם טהאָל, וועלען מיר פון אַקעגענאיבער דערזעהען דעם באַרג, וואָס הינטער דער שטאָדט פון יענער זייט, אַרום צוויי וויאָרסט ווייט פון דאָרט, אוּן פון׳ם שפיץ באַרג שיינט אַראָב דאָס ווייסע הויז מיט די גרינע לאָדענס. דאָס דאָזיגע ווייסע הויז מיט די גרינע לאָדענס איז דאָס ציעל, וואָס גרויסע מאַסען שטרעבען דאָרט אַהינצוקומען, וועו עס ׳בעווייזען זיך די וואַרימע פריהלינג-טעג. דאָס איז אייגענטליך נישט קיין איינציעל הויז אַליין, נאָר אַ גאַנצער בלאָק פון געביידעס. וועו עס האָט אַ שארף אויג, זעהט פונדערווייטענס אויך די אויפשריפט אויף דער שילד, וואָס הענגט אויף אַ גרינער שטאַנג, וועלכע שטאַרצט אַרויס פון׳ם דאַך פון דער הויפט-געביידע. מיט גרינע בוכשטאַבען אויף אַ ווייסען גרונד איז דאָרט אויפגעשריבען: „פענסיאָן אוּן דירות אויף זומער-וואוינונגען". אַנ׳אמתער קליינער גן-עדן איז דאָס דאָזיגע אָרט, בעהאַלטען אין עפעס אַ שטילען אוּן רוהיגען ווינקעל, ווייט פון מענשען אוּן פון פערקעהר, אוּן אַרום איז ליוטער גרין, גרין, גרין: גרינע לאָנקעס, גרינע בוימער, אַ גרין וועלדעל, אוּן אויך אַ טייכעל מיט וואַסער פון אַ גרינעם קאָליר. דער פריהלינג אין דעם דאָזיגען אָרט איז אינגאַנצען אַ קליין וואונדער. די זון זעהט אויס, ווי זי וואָלט איצט צום ערשטען מאָל אַרויס פון איהר פוטערפאַס, אוּן ווי אַ קליין ניי-געבוירען קינד קוקט זי אַראָב מיט גרויס נייגיער אויף די נייע וועלט פון עפעס אַ נייעם בוֹרא. די לייכטע בלאָזענדע ווינטעלעך מאַכען דעם איינדרוק, ווי עס וואָלטען זיי נאָר-וואָס צום ערשטען מאָל פליגעל אויסגעוואַקסען, אוּן די פליגעל זענען אַזוי ניי אוּן פריש אוּן צארט, אַז עס הערט זיך נאָך דער קלאַנג פון זייער שווערען, בעת זיי בעוועגען זיך. אוּן דער פריהלינג

האַט, און די פעדערען האָט זי געבראַכט. עס איז דאָך פשוט. און הייסען הייסט זי לילית. און איך האָב דאָך געמוזט. און דער שם, וואָס קומט אַרויס פון די ווערטער: „לעולם יש לאשה יד תקיפה, מאַכט געניי — לילית. — — —

מ׳האָט איהם ענדליך אָבגעלאָזט. מ׳האָט זיך אַרומגעזעהן, מיט וועמען מ׳האָט צו טהון. און ער איז געשטאַנען און האָט אָהן אויפהער געשמייכעלט, און דער שמייכעל איז געווען ווילד, און זיינע קליינע אויגעלעך האָבען געשיינט און אויף זיין פנים איז געווען אויסגעגאָסען אַ גרויסע הנאה.

אויפ׳ן דריטען טאָג איז געווען די לויה און מ׳האָט געבראַכט די פסולע יריעות צו קבר ישראל. די גאַנצע שטאָדט פון קליין ביז גרויס זענען מיטגעגאַנגען. דער שמש האָט געזאָגט קדיש. און אַ שניי איז אַראָבגעפאַלען און זיך צעלעגט איבער דער ערד, אַ דורכזיכטיגער, אַ קלאָרער און אַ בלישטשעדיגער.

און אויף ראובן בחור האָט מען זיך מעהר נישט אומגעקוקט.

ער איז געזעסען און געגאַפט גאַנצע טעג ביים טיש און געשריבען. קיין יריעות און קיין פאַרמעט האָט ער מעהר נישט געהאַט. אָבער וואו ער האָט נאָר געפאַקט עפעס אַ שטיקעל פאַפיער, האט ער עס גיך בעשריבען פון פארעגט און פון הינטען און פון אַלע זייטען מיט דעם וואָרט: לילית, לילית, לילית.

*

אַ שטערען איז געשטאַנען אין מיטען הימעל דריי אַזייגער בייגאַכט, איינאַם אַליין, און האָט געבלישטשעט. מיט טויזענדער יאָהרען צוריק איז דער שטערען אַזוי געשטאַנען און געבלישטשעט, און אַזוי וועט ער אויך שטעהן און בלישטשען אין טויזענדער יאָהרען אַרום. און אַ מענש האָט געלעבט אינצווישען אונטער׳ן באַלקען פון אַיינאַמען דאַך, געלעבט און געשטאָרבען, און ער האָט געלאַכט און געווייניט, געגאָסען פרייד און פיין, געליטען און געקעמפט — און אַליין נישט געוואוסט. ווער וועט ביז אייביגע צייטען וויסען זיינע שמערצען? — שטעהט זיך אַ שטערען אין מיטען הימעל און פינקעלט אין דער נאכט.

לְאִשָּׁה יָד תַּקִּיפָה*) — איז לילית. דאָס איז דאָך פשוט. איהר פער-שטעהט רבי. און איך האָב דעם דאָזיגען שֵׁם אויפגעשריבען, און איך שרייב איהם תּמיד...״

— וואר איז געקומען פון דער גאַס? וואָס פאַר אַ פעדערען! ראובן האָט אויסגעהערט די פראַגע מיט אַ פולער רוהיגקייט. אַ ווייל האָט ער געקנייטשט דעם שטערען, ווי ער וואָלט זיך בע-מיהט צו געפינען דעם ריכטיגען אויסדרוק פאַר זיין געדאַנק, און מיט אַ וואונדערליכער געלאַסענקייט האָט ער געענטפערט, נאָר די צונג האָט זיך איהם געפלאַנטערט אין מויל און דער וילדער שמיי-כעל איז נישט אָבגעטרעטען פון זיינע ליפען.

— ״איהר זעהט, רבי, די זאַך איז פשוט. איך וועל אייך אַלץ דערצעהלען. פון דער גאַס איז זי אריינגעקומען, און אויף די גאַס אַרויס איז זי אַוועק. דאָס איז דאָך גאָר פשוט. פערשטעהט איהר מיך, רבי. און איך האָב געהערט, אַז זי האָט חתונה געהאַט, און די פעדערען האָט זי מיר איבערגעלאָזט. וואָס-זשע האָב איך גע-קאָנט טהון? — איך האָב געהאַט די פעדערען און איך האָב גערשריבען, איך רעדט דאָך קלאָר. איהר פערשטעהט מיך, רבי? און איינמאָל אינדערפריה איז אַראָבגעפאַלען אַ שניי. דאָס איז דאָך פשוט. און דער שם, וואָס קומט אַרויס פון די וועדטער: ״לְעוֹלָם יֵ...״

— צי האָסטו אָבער גאָרנישט מורא געהאַט פאַר גאָט אין הימעל?

— אודאי אַזוי, רבי! — האָט ער געענטפערט אין עטליכע מינוט אַרום — טאַקי פון מורא פאַר גאָט האָב איך עס געטהון. ס׳איז דאָך פשוט. זי איז אַריינגעקומען פון דער גאַס, און דער-נאָך האָט זי חתונה געהאַט. און איך האָב דאָך נישט געהאַט שוין קיין שום ברירה. און זי הייסט לילית, און די ראשי-תיבות זענען: לְעוֹלָם יֵשׁ לְאשה...

— רבונו של עולם! וואָס רעדסטו אַזוינס?

— איך רעד, דאַכט זיך, גאַנץ קלאָר. די זאַך איז גאָר פשוט. זי איז אַריינגעקומען און איז אַרויסגעגאַנגען און האָט חתונה גע-

*) שטענדיג האָט די פרוי א שטאַרקע האַנד (נעמיינט — א שטאַרקען איינפלוס).

האָט געטהון אַלץ ווי ס׳געהער צו זיין און ער ווייס נישט אייגענטלעך, וואָס די מענשען ווילען פון איהם האָבען. די מענשען וועסטו קיינמאָל נישט צופריעדענשטעלען. זיין פנים איז איצט געוואָרען זיבענמאָל פעטער און גרעבער ווי פריהער, נאָר די געלע האָר פון זיין קאָפּ און באָרד זענען געוואָרן צעשויבערט און צעפלאַטערט. זיינע קלייניע אויגעלעך זענען נאָך קלענער געוואָרען, זיי זענען געוואָרן מאַט אָהן שום גלאַנץ, און אויף זיינע דינע ליפּען האָט אַרומגעבלאָנדזשעט אַ ווילדער גענמיטלעכער שמייכעל, וואָס איז אויף קיין אויגענבליק נישט אָבגעטרעטען. אָבער אויף זיין פנים האָט אין דער מינוט גערוהט אַ מין אָבשיין פון אַ גוט האַרץ. דער רב פון שטאָדט און די פרנסים און די איבעריגע כְּלֵי-קוֹדֶשׁ און דער עולם סתם-יודען, וואָס זענען דערביי געוואָרן, אַז זיי האָבען א קוק געטהון און דערזעהען, ווי ר׳ ראובן בחור איז פלוצלינג געוואָרען אַזוי מגושם׳דיג, זענען זיי אַלע מיטאַנאַנד אויפגעטרייסעלט געוואָרען.

דער רבי ר׳ בונעם האָט אויף איהם אָנגעשטעלט זיינע בלינדע אויגען און האָט אָנגעהויבען ציטערען.

— נאָך וואָס האָסטו דאָס געטהון? — האָט ער געפרעגט און אין זיין שטימע האָבען געציטערט טרעהרען.

ראובן האָט געענטפערט רוהיג. ער האָט גערעדט מיט אָבגעהאַקטע ווערטער. עס איז איהם, אַ פנים, אָנגעקומען מיט שווערער מיה אויפצוקלערען זיינע געדאַנקען, אָבער בעת ער האָט גערעדט, האָט דאָס נאַרישע שמייכעל שפּאַצירט אויף זיין פנים און עס איז אויף קיין ווילע נישט אָבגעטרעטען.

— איהר זעהט, רבי, די זאַך איז גאָר פשוט. פעדערען האָט זי געבראַכט. פון דער גאַס איז זי געקומען און איז אריין צו מיר, און אויף די גאַס איז זי צוריק אַרויס און איז אַוועקגעגאַנגען. די זאַך איז דאָך גאָר פשוט. איהר פערשטעהט, רבי. און איינמאָל איז געפאַלען אַ שניי אויף דער ערד. די זאך איז דאָך גאָר פשוט. איהר פערשטעהט, רבי. און איך האָב געשריבען און מכַוון געווען, גערשריבען און מכוון געווען. און פלוצלינג איז מיר אַרויסגעקומען, אַז דער שם, וואָס שטעלט זיך צוויף פון די ווערטער: לְעוֹלָם יֵש

אוּן דער ווינטער איז אַריבער, אוּן דער זומער איז געקומען, אוּן אויך ער איז אַוועק אוּן ס׳איז אַ נייער ווינטער געקומען — אוּן ר׳ ראובן בחור איז אַלץ געזעסען אוּן געשריבען. מיט אַ פיבערהאַפטער האַסטיג-קייט האָט ער געשריבען זיינע ספר-תּורה׳ס, תּפילין אוּן מזוזות.

נאָר איינמאָל חנוכה האָט געטראָפען אַ שרעקלעכע אוּן אויסטער-לישע זאַך, וואָס האָט אויפגעקאָכט די גאַנצע שטאָדט אוּן די גאַנצע סביבה, ווי אַ קעסעל.

צופעליג האָט מען בּודק געווען אַ מזוזה בּיי ר׳ משה קבלן אין שטוב, אוּן מ׳האָט געפונען, אַז אומעטום, וואו ס׳האָט געדאַרפט צו זיין דער שם-הוי״ה, איז געווען אויפגעשריבען דער נאָמען — לילית. מ׳האָט די זאַך נאָכגעפאָרשט אוּן פעסטגעשטעלט, אַז די מזוזה איז געשריבען דורך ר׳ ראובן בחור. דאַן האָט מען גענומען בּודק זיין אויך די איבע-ריגע מזוזות אוּן מ׳האָט פעסטגעשטעלט, אַז אין אַלע מזוזות, וואָס ער האָט אין יענעם יאָהר געשריבען, שטעהט אומעטום דער נאָמען לילית אָנשטאָט דעם שם-הוי״ה. מ׳האָט דאַן בּודק געווען די פרשיות פוּן די תּפילין אוּן אויך דאָרט האָט מען אומעטום געפונען דאָס דאָזיגע שרעק-ליכע וואָרט. מ׳האָט בּודק געווען די נייע ספר-תּורה׳ס, וואָס מ׳האָט נאָך נישט בעוויזען זיי צו בענייען אוּן אין זיי צו לייענען, אוּן מ׳האָט דאָרט דאָס נעמלעכע געפונען.

אַ געוואַלדיגער פחד איז אָנגעפאַלען אויף די גאַנצע קהלה. ס׳האָבען אויסגעפעהלט וועגן שילדערען דאָס געשעהענע. יעדעס וואָרט איז אָבגעשטאָרבען אויף דער צונג נאָך אייגער מ׳האָט עס ארויסגעזאָגט. אַלע איינוואוינער פוּן דעו שטאָדט האָבען אַראָבגע-לאָזט די קעפ אוּן האָבען מורא געהאַט צו קוקען אייגער דעם אַנדערען אין פנים אריין. צוערשט איז געווען אַ גרויסע מהומה, אוּן דערנאָך אַ גרויסע שרעק פאַר דעם, וואָס ער רוקט זיך אָן אויף זיי, אוּן שפעטער אַ גרויסער טרויער.

*

אוּן אַז מ׳האָט געבראַכט ר׳ ראובן בחור צום רבי ר׳ בונעם, איז ער געווען זעהר געלאַסען אוּן רוהיג, אוּן האָט אויסגעזעהן, ווי עמיץ, וואָס

איהם אַריין עפּעס אַ גייסט פון טראָציגקייק און עקשנות, פון בונט און האַרטנעקיגקייט — צו טראָצען געגען וועמען עס זאָל נישט זיין.

ער האָט פֿלוצלינג דערפיהלט עפּעס אַ דונקעל און אונבעשטימט געפיהל, אַז עס איז איהם אַ גזלה געשעהן, און ער האָט נאָר נישט געוואוסט, ווער עס האָט איהם בעגזל׳ט. אָבער אונערוואַרטעט האָט ער אויך דאָס שוין געוואוסט: — אַלע האָבען איהם בעגזל׳ט, גאַנץ פשיסכע האָט געגזל׳ט, אַלע יודען אַרום איהם, די גאַנצע סביבה און דער גאַנצער גלי׳ל אַרום, און אַפילו דער רבי ר׳ בונעם אַליין אויך. אַלץ האָבען זיי ביי איהם צוגעגזל׳ט...

און טיילמאָל האָבען אַלע אינגעווייד אין איהם געשריען: תָּמוּת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים! אומקומען זאָל איך, אָבער מיט זיי צוזאַמען!

און עפּעס אַ שאָדען-פרייד האָט איהם אינגאַנצען אַרומגעכאַפּט:

דער עול-השעבוד ציהט זיך לאַנג — גוט אַזוי, גוט אַזוי, זאָל ער נאָך פיעלמאָל לענגער זיך ציהען. דער גלות איז שווער — אַדרבא, אדרבא, זאָל ער נאָך הונדערטמאָל שווערער ווערען. ס׳איז מעהר קיין כוח נישטאָ דאָס אַריבערצוטראָגען—מהיכא-תיתא, מהיכא-תיתא, זאָלען זיי לייִדען, זאָלען זיי לייִדען. די עבירות זענען זיך מתגבר—אך, ווי גוט, ווי גוט. ווי אַ מזיק האָבען אין איהם אַלע אינגעווייד געשפּיעלט. אַ שטאַרקע לוסט האָט איהם ארומגעכאַפּט נאָך עפּעס אַ אונבעקאַנטער דונקעלער נקמה...

די גאַנצע אומה אַרום איהם איז שולדיג, און אויך גאָט אַליין איז שולדיג, און די היליגע תורה איז שולדיג, אַלע זענען שולדיג, דער הימעל און די ערד, אַלע, אַלע — —

און די געדאַנקען האָבען זיך אָנגעהויבען מישען אין זיין מוח.

און פלוצלינג האָבען זיך די הענד ביי איהם אַראָפּגעלאָזט, און זיין מוט איז אַראָפּגעפאַלען און זיין גאַנצער ווילען איז אָהנמעכטיג געוואָרען.

פון דאַן אָן האָט אָנגעהויבען אַ ווילדער דינער שמייכעל זיך צו ווילען אַרום זיינע ליפּען, און זיינע קליינע אויגעלעך זענען נאָך קלענער געוואָרען און זיצענדיג אין זייערע לעכער האָבען זיי אַרויסגעבליקט מיט גרויס רשעות...

דאַגעגען האָט זיך איצט אומגעקעהרט צו איהם זיין רוה. טאָג און נאַכט, טאָג און נאַכט האָט ער פון איצט אָן ווידער געשריבען זיינע מזוזות און תפילין און ספר-תורה׳ס.

האָט איהם אַרומגעכאַפט אוּן ער שרייט נאָך הילף, טאָמער וועט ער דאָך נאָך געראטעט ווערען, אַזוי איז געווען זיין תּהלים-זאָגען.

עס זענען דאַן געפאַלאָסען אין דער שטילקייט פּוּן דער נאַכט קוֹלות אוּן קלאַנגען, וואָס קיין מענשלעך אויער האָט נאָך אַזעלכעס קיינמאָל נישט געהערט: —

„לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד. וועז נָתָן דער נביא איז צוּ איהם געקומען, בּעת ער איז אַרײַנגעגאַנגען צוּ בַּת שֶׁבַע. — וואָס מיך שטאַרק פּוּן מיין שוּלד אוּן רייניג מיך פּוּן מיין זינד. דען איך קען מיינע פערברעכענס אוּן מיין זינד איז שטענדיג פאַר מיר. געגען דיר אַליין האָב איך געזינדיגט אוּן בייז אין דיינע אויגען האָב איך געטהוּן — — — רייניג מיך מיט אָזוֹב, אַז איך זאָל ריין ווערען, וואַש מיך, אַז איך זאָל ווערען וויסער פּוּן שניי. מאַך מיך הערען פרייד אוּן הייטערקייט, אַז עס זאָל זיך פרעהען דאָס גבעביין, וואָס דוּ האָסט נידערגעשלאָגען. פערבאָרג דיין פּנים פּוּן מיינע זינד אוּן מעק אָב אַלע מיינע עבירות. שאַף אין מיר, גאָט, אַ ריין האַרץ אוּן גיב מיר אַ נייען פעסטען גייסט. ווארף מיך נישט אַוועק פּוּן זיך — רבוֹנוֹ שׁל עוֹלם, רבוֹנוֹ שׁל עוֹלם — ווארף מיך נישט אַוועק פּוּן זיך אוּן נעהם נישט צוּ דיין הייליגען גייסט פּוּן מיר. קעהר מיר אוּם די פרייד פּוּן דיין הילף"...

אוּן דאָס קוֹל איז געוואָרען פּוּן מינוט צוּ מינוט שטאַרקער. בּיסלעכווייז האָבען זיך אַרוּם דעם הויז פערזאַמעלט מענער אוּן פרויען אוּן אויך קינדער אוּן זיי האָבען זיך צוגעהערט. אוּן אויך בּיי זיי האָבען גענומען פליסען טרעהרען. ס׳האָט נאָך אַזוי נישט געשריען קיין בייזע חיה אין וואַלד, וועז עס האָט זי פלוצלינג אַ קוֹל געטראָפען, עס האָט נאָך אַזוי קיין מענש נישט געווויינט אין די שרעקליכסטע יסוּרים, וואַלגערענדיג זיך אין שמערצען אויף דער ערד. אָבער פוּנ׳ם קלאָרען הימעל האָבען אַראָבגעקוקט גרויסע אוּן זעהר קאַלטע שטערנס, בליקענדיג שטיל אוּן שימערענדיג אוּן פינקלענדיג אין וויסען שניי אַריין— — —

... אוּן מאַנכע מאָל איז אויף איהם אַ שרעקליכע אַפּאַטיע געקומען. גאַנצע טעג איז ער געלעגען אויפ׳ן בעט אוּנטער דער קאָלדרע אוּן קיין ריהר זיך נישט געטהוּן. אַ פינסטערע גרויליהאַפטע רוהיגקייט האָט איהם בעהערשט.

אוּן אומגעריכט איז ער ווידער אויפגעשטאַנען. מיטאַמאָל איז אין

נאָגט אין איהם אינעוועניג, געעגבערט אין זיין מוח, אוּן ער האָט זיך בעמיהט צו בעגרייפען, וואָס דאָס איז אַזוינס אוּן האָט בשום אופן נישט געקאָנט.

אייניגע טעג איז איהם לייכטער געווען, אוּן ער האָט מעהר נישט געשפירט יענע גערייצטקייט, אָבער גאָר אינגיכען איז דאָס בייז צוריקגעקומען אוּן איז נאָך שטאַרקער געווען ווי פריהער. אָט יענער „עפעס", וואָס ער האָט נישט געוואוסט, וואָס עס איז אַזוינס, האָט איהם אונאויפהערליך געעגבערט אין מוח,געגאָגט אוּן געצויגען ביים האַרצען. וואָלט ער נאָר געוואוסט, וואָס אזוינס דאָס איז! — טייפֿל האָט ער געמוזט אַוועק-לויפען די אַרבייט אוּן גאָרנישט טהוּן גאַנצע שעה'ן. גאַנצע שעה'ן איז ער אַרומגעגאַנגען לעדיג אוּן איז געווען, ווי פערחלוּמ'ט, אוּן וואָס ער חלוּמ'ט האָט ער נישט געוואוסט; ער האָט געשפאַנט איבער'ן שמאָלען צימערעל אַרויף אוּן אַראָפּ, ביז ער איז פערמאַטערט געוואָרען אוּן זיך צוגעזעצט אויפ'ן בעט. אוּן די מיעדיגקייט איז געוואָרען וואָסאַמאָל גרעסער. ביסלעכווייז איז זיין פנים געוואָרען שטאַרק אויסגעבלייכט. ער האָט געפיהלט אין זיך עפעס אַ קראַנקהייט. ער האָט געשפירט, אַז אַלע ביינער טהוּען איהם וועה. צוּם סוף האָט ער אינגאַנצען פערלאָזען די אַרבייט אוּן האָט טעג און וואָכען לאַנג קיין זאַך מעהר נישט געטהוּן. אוּן פלעגט איהם עמיץ פרעגען וואָס ער מאַכט אוּן וואָס עס איז מיט איהם גע-שהען, האָט ער תמיד געענטפערט אַ גערייצטער אוּן אויפגעקאָכטער, אוּן אויף דער פראַגע אַליין האָט ער קיין וואָרט נישט געענטפערט.

איינמאָל איז איהם ווי אַ בליץ דורכגעלאָפען, אוּן אַלץ איז איהם פלוצלינג קלאָר געוואָרען. ער האָט פלוצלינג געוואוסט, פאַרוואָס אוּן צוליעב וואָס דאָס אַלץ קומט מיט איהם פאָר, אָבער ס'איז איהם דער מינדעסטער הרהוּר-תשובה אויפ'ן געדאַנק נישט געקומען. ער האָט נישט געפראַווען קיין תענית אוּן קיין סיגופים, אוּן ער האָט אַפילוּ נישט געפרוּבט זיך צו שטאַרקען אוּן זיך וועהרען.

אומגעריכט זענען אויף איהם געקומען אויך גאָר אַנדערע טעג: אַ גרויסער אומעט האָט איהם אַרומגענומען, אוּן ער האָט געווינט ווי אַ קינד.

אוּן אין די נעכט פלעגט ער זיצען ביים טיש אוּן זיך שאָקלענדיג זאָגען תהלים אויף אַ קול אוּן מיט אַ ניגון. — ווי עמיץ, וואָס אַ פייער

פּירות, האָט זיי אַוועקגעלאָזט אויפֿן טיש, אוּן רייבעדיג זיך די רויטע הענד איינע אָן די אַנדערע, כּדי זיי צוּ דערוואַרימען פּוּן דער קעלטע, האָט ער געזאָגט: „די טייטלעך קאָסטען צוויי קאָפּיקעס, די ראָזינקעס איין קאָפּיקע, די פּייג אויך אַ קאָפּיקע, אויף באָקסער האָב איך אויסגעגעבען צוויי קאָפּיקעס – צוזאַמען האָב איך אויסגעגעבען אויף די פּירות זעקס קאָפּיקעס מזומן, אוּן פּיער קאָפּיקעס רעשט לעג איך דאָ אַוועק".

אייִדער ער איז אַוועק האָט ער דרך-אגב צוגעגעבען זאָגענדיג: „היינט וועל איך שוין מעהר נישט קומען. איך גאָה אויף די חתונה. דער שוחט מאַכט היינט חתונה זיין טאָכטער, רבקה'לען". – דערויף איז ער אַוועק.

ר' ראובן האָט זיך צוגעהערט, אָבער די וועלט האָבען נישט דערלאַנגט צוּ זיין בעוואוסטזיין. אויך ווען ער האָט זיי לסוף יאָ פּער-שטאַנען, האָבען זיי אויף איהם קיין שום רושם נישט געמאַכט אוּן איהם פלל נישט בעריהרט. אין וועניגע מינוטען האָט ער די גאַנצע זאַך פּער-געסען. מיט שמחה האָט ער זיך געזעצט צום טיש, האָט פּונאַנדערגע-קליבען די פּירות, וואָס זענען געלעגען צוגעגרייט פּאַר איהם. דאַן האָט ער געוואַשען די הענד אוּן זיי אָבגעווישט, אוּן נאָכדעם ווי ער האָט זיך צוּרעכט געמאַכט די יאַרמולקע, האָט ער געמאַכט אַ „בורא פּרי העץ" אוּן געגומען עסען מיט הנאָה. די אויגען זענען איהם אויפגעלויכ-טען פּאַר פּרייד אוּן דאָס פּנים האָט שטאַרק געשיינט.

נאָר אין יענער נאַכט האָט איהם דער שלאָף פּערלאָזען, אוּן ער האָט נישט פּערשטאַנען, וואָס עס איז מיט איהם אַזוינס געשעהן. ער איז אַנטשלאָפען געוואָרען אוּן זיך אויפגעכאַפט, ווידער איינגעשלאָ-פען אוּן ווידער אויפגעוואַכט. עס איז געוועזן אַן'אידערגעהאַקטער, האַסטיגער אוּן צערודערטער שלאָף.

ווען ער איז אויפגעשטאַנען אינדערפריה, האָט ער געפיהלט עפעס אַ שטאַרקע מיעדיגקייט, וועלכע איז אָבער גיך פּערשוואוּנדען. צוריק-קומענדיג פּוּן דער מקוה, איז ער ווידער געווען פּריש אוּן אויפגעמוּ-טערט. פּרעהליך אוּן אויפגערוימט האָט ער זיך אַנידערגעזעצט אוּן געשרי-בען – אָבער אַקעגען אָוועד האָט זיך אומגעקעהרט צוּ איהם יענע מיעדיגקייט אוּן איז געוואָרען נאָך זיבענמאָל שטאַרקער. עפעס האָט גע-

פען איבער'ן מוח, אַז דאָס איז דעם שוחט'ס טאָכטער אין יענער רגע פאַרבייגעגאַנגען פאַר איהם. אָבער ער האָט זיך אויף קיין פאַל בשעת־מעשה נישט געקאָנט דערמאָהנען, ווי זי הייסט. דער הֶרהוּר האָט געדויערט נאָר איין קלייניע ווייל אוּן אין אַ ווייל אַרום האָט ער אויך דאָס שוין נישט געדענקט. ער איז אַוועק אוּן זיך אָבגעטובל'ט אוּן גלייך דערויף שנעל זיך אומגעקעהרט אַהיים אוּן זיך גע־זעצט שרייבען. — — —

*

פאַלט אַ שניי פון הימעל, קוילערט זיך אוּן פאַלט, קוילערט זיך אוּן פאַלט. אַ ווינד האָט אויף איהם אַ בלאָז געטהוּן אוּן איהם אַהערגעבראַכט, אַ שטורם האָט איהם געפאַקט אוּן אַוועקגעטראָגען. אוּן קלאָר איז געווען דער שניי, ווייס אוּן דורכזיכטיג, לויטער ווי אַ פליגעל פון אַ מלאָך; נאָך האָט אַ הימלישער דופט אָן איהם גע־האָנגען. אוּן אין אַ שעה אַרום איז ער שוין צעטרעטען, פערוואַנדעלט אין בלאָטע, קויטיג אוּן שמוציג. וועט קאָן איהם דערפאַר בעשול־דיגען? וער וועט איהם דען פערדענקען? אַ ווינד האָט אין איהם געבלאָזען אוּן אַהערגעבראַכט, אַ שטורם האָט איהם געפאַקט אוּן אַוועקגע־טראָגען — אוּן דערנאָך האָבען איהם בהמה'שע, פערדישע אוּן מענשליכע פיס בעריהרט אוּן האָבען איהם צעטרעטען אוּן זיין לויטערקייט צוגעריבט אוּן איהם פערוואַנדעלט אין קויט אוּן אין שמוציגע בלאָטע.

אוּן אַ מענש פאַלט אוּן קוילערט זיך — וער קאָן דען פאַר־האַלטען דעם ווינד אוּן דעם שטורם, וואָס ער טהוט?... ער איז גע־וועהן ווי אַ מלאָך פון הימעל, קלאָר אוּן לויטער.

*

חמשה־עשר בשבט צוּ מיטאָג־צייט איז געקומען צוּ ר' ראובן בחור אין שטוב אַריין דאָס יונגעל, וואָס פלעגט פון צייט צוּ צייט קומען איהם משמש זיין. היינטיגס מאָל האָט ער געבראַכט פערשידענע

דערמאָהנט אַ זשהר ווייכע פּרויען־שטים, אַ קלינגענדיג און הילכענדיג קול׳כעל, צאַרט און איידעל. די דאָזיגע שטים איז געווען אין יענער רגע אַזוי לעבעדיג און פּריש, אַז עס האָט זיך איהם געדאַכט, דאָס ער הערט זי טאַקי אין דער ווירקליכקייט. פּלוצלינג האָט ער זיך דערמאָהנט, אַז אַמאָל, וועהן ער איז נאָך אַ קינד געווען, איז ער געגאַנגען איינער אליין אין אַ ווינטער־נאַכט אוּן פּוּן עפּעס אַ ווייטער גאַס האָט דערלאַנגט צוּ איהם דאָס געקלימפּער פּוּן אַ זילבערען גלעקעל, וועלכעס איז נאָכגעהאָנגען בּיים שליטען פּוּן דעם פּריץ, וואָס איז געפּאָהרען איהם אַקעגען, אוּן דער קלאַנג פּוּן יענעם גלעקעל איז געווען שטאַרק עהנליך צוּ דעם קול, וואָס קלינגט איהם איצט אין די אויערען. — — אין אַ מינוט אַרוּם איז ער אינגאַנצען צעטומלט געוואָרען, ער האָט זיך אַליין דערטאַפּט בּיי דער דאָזיגער מחשבה אוּן ער האָט זיך שטאַרק פּערלוירען...

אוּן אויף מאָרגען, אין יוֹם־כּיפּור גופּא, האָט ער געפּיהלט, אַז דער עוֹנג יום־טוב איז איהם פּערשטערט געוואָרען. נאָר ווי מערקווירּ־דיג דאָס איז: די גאַנצע זאַך האָט איהם שוין נישט אַזוי טיעף אינער־ליך בּעריהרט, ווי צוּם ערשטען מאָל, ווען ער האָט זיך געהאַט אויפּ־געכאַפּט אַנומעלט בּיינאַכט. ער איז פּלוצלינג זעהר מיעד געוואָרען, ס׳איז איהם לעסטיג געוואָרען אי די עבירה, אי דאָס תּשובה טהוּן, אי די גענאַנקען, אי אַלץ אַרוּם איהם; עפּעס אַ פּויקייט האָט איהם אַרוּמ־גענומען צוּ טראַכטען וואָס עס איז. די גלידער זענען איהם געוואָלדיג שוואר געוואָרען אוּן די אינגעווייד אין איהם זענען געוואָרען ווי אַ שטיק בלייי. אָבער אין אַ פּאָר טעג אַרוּם איז פּערשוואונדען די גאַנצע קוואָהל אוּן ער האָט מעהר די מינדעסטע זאַך נישט געדענקט פּוּן דעם, וואָס איז פּאָרגעקומען.

אוּן דאַן איז געשעהן אַ מעשה צוּם דריטען מאָל: ער איז אַרויס בּין־השמשות פּוּן דער שטוב מיט דער דעה צוּ געהן אין בּית־מדרש אַריין. איז ער זיך געגאַנגען בּיי דער זייט פּוּן דער גאַס טריט בּיי טריט מיט אַנ׳אַראָבגעהאָנגענעם קאָפּ אוּן אַראָבגעלאָזטע אויגען, אַלץ ווי גאָט האָט געבאָטען, אוּן פּלוצלינג האָט פּערבייגעשוועבט אַ שאָטען פּאַר זיין פּנים, אוּן ער האָט נישט געוואוסט, צי איז ער פּערבייגע־שוועבט פּאַר איהם אָדער הינטער איהם, צי פּוּן דער רעכטער צי פּוּן דער לינקער זייט, נאָר אַ געדאַנק איז איהם אונערוואַרטעט דורכגעלאָ־

גרעסער, אוּן אַלץ, וואָס איז מיט איהם פֿאַרגעקומען, איז איהם אינגאַנצען אויס-געמעקט געוואָרען פּוּן געדעכטניש ווי עמיץ וואָלט עס אָבגעווישט מיט אַ שוואָם.

אוּן טעג אויף טעג האָט ער געשריבען אין הייליגקייט אוּן אין אַ פּוילקאָמענער רייניקייט, אוּן זיין אינערליכע רוּה איז געוואָרען וואָס-אַמאָל גרעסער. ער איז געווען, ווי אַ נייגעבוירען קינד. דאָס מינדעס-טע וואָלקענדעל האָט שוין נישט פערדונקעלט זיין נשמה אוּן האָט זי מעהר נישט געדריקט. גראָד האָט דעמאָלס דער רבי ר׳ בונים בעשטעלט בּיי איהם אַ נייע ספר-תּורה אוּן ער איז צוגעטרעטען מיט גרויס שמחה צוּ דער נייער אַרבייט.

אוּן טעג זענען געקומען אוּן טעג זענען אַוועקגעגאַנגען.

אָבער אין צוויי וואָכען איז פּלוצלינג ווידער געקומען עפּעס אַ שינוי. ער האָט איבערגעריסען די אַרבייט אוּן איז געזעסען אַ קורצע וויילע לעדיג, קוקענדיג אין די וואָלקענס. באַלד האָט איהם אַרומ-געכאַפּט אַ פּערבאָרגענע טונקעלע בענקשאַפּט נאָך עפּעס אַ ווייטער אוּן געהיימניספּולער זאַך, אוּן ער האָט נישט געוואוסט, וואָס דאָס איז אַזוינס. די טרעהרען זענען איהם געוואָרען נאָהנט, אוּן ער האָט נישט געוואוסט פֿאַרוואָס. אויפֿ׳ן פענסטער-בּרעט האָט ער דערזעהן די פּעדערען, וואָס דעם שוחט׳ס טאָכטער האָט געהאַט איבערגעלאָזען, אוּן ער האָט בשום-אופן זיך נישט געקאָנט דערמאָהנען, וואָס דאָס איז אַזעלכעס אוּן ווער עס האָט זיי אַהער געבראַכט, אָבער נישט וויסענדיג וואָס ער טהוט, איז ער אויפגעשטאַנען אוּן האָט צוגענומען די פּעדע-רען אוּן זיי בעהאַלטען אויף דער בּעלקע פּונ׳ם סוּפּיט, אוּן ער האָט דערבּיי אויך נישט געוואוסט, צוּ וואָס ער טהוט עס.

צומאָרגענס פּוּן יענעם טאָג איז געווען עֶרֶב יום-כּיפּור, אוּן דאַן האָט איהם געטראָפּען אַ משוגה׳דיגער צופֿאַל: אין דעם מאָמענט, וועו ער איז געשטאַנען אין גרויסען בית-מדרש צו מנחה-גדולה, צווישׁן אַ זייגער בּייטאָג, איינגעבויגען איבער דער גרויסער תּפּילה זכה אוּן זיינע לייפּען האָבען גענמערמעלט דעם לאַנגען צעטעל עבירות, וואָס ער איז בּעגאַנ-גען, וועו ער האָט גראָד געהאַלטען אין זאָגען: „איך האָב בעשלאָפּען אַנ׳אַרמית. איך האָב בעשלאָפּען אַ מצרית, איך האָב בעשלאָפּען אַ פערקנס׳ט מיי-דעל א. אַז. וו.״ — אין דער זעלבער רגע האָט זיך איהם פּלוצלינג — נישט וויסענדיג דורך וואָס פאַר אַ געדאַנקען-וואַנדלונג אוּן צוליעב וואָס—

זאָל ער ערשט טהון? — זיבענמאָל איז ער דעם טאָג טבילה געגאַנגען, דערנאָך האָט ער געפאַסט, געפרוּבט מְכַוֵּן זיין פערשידענע כַּוָּנות אוּן צֻרופים, כדי צו פערטרייבען פון זיך די קְלִיפָּה*). אָבער דאָס אַלץ האָט גאָרנישט געגוצט. אין יענעם טאָג איז ער אינגאַנצען נישט צוגע־ גאַנגען צו דעם הייליגען טיש אויפצושרייבען אַפילוּ איין אות פון די הייליגע אותיות פון דער תורה, מחמת ער האָט זיך נישט געהאַלטען פאַר ראוי דערצו, נאָר ער איז געשטאַנען אַ גאַנצען טאָג אוּן תפילה געטהון אין דעם רבינ׳ס גרויסען בית־מדרש; אַלע ווייַלע איז ער אַרויס זיך טובל׳ן אוּן אַלע ווייַלע זיך אומגעקערט מתפלל זיין, אַמאָל האָט ער זיך געזעצט לערנען זוהר אוּן אַמאָל אויפגעשטאַנען זאָגען תהילים. אוּן אין דער נאַכט נאָך יענעם זונטאָג האָט ער זיך צום געלעגער נישט צוגעריהרט, טאָמער וועט חלילה דער מכשול זיך איבערחזר׳ן צום צוויי־ טען מאָל אוּן ער וועט שוין דאַן אינגאַנצען אומקומען אוּן וועט שוין גאָר קיין תיקון נישט האָבען.

אוּן אויך אין די טעג דערנאָך האָט ער זיך נישט דערוועגט צו־ צוגעהן צום טיש. ער איז געווען כסדר ווי צעמישט. מינוטענווייז פלעגט ער בלייבען שטעהן פלוצלינג אויף אַנ׳אָרט, טראַכטענדיג עפעס אוּן נישט וויסענדיג וואָס.

ערשט דאָנערשטאָג נאָך קריאת־התורה איז אונערוואַרטעט געקומען אַ רוהיגקייט אין זיין געמיט. אָבער אַזוי ווי ער האָט נישט פערשטאַנען, ווי די דאָזיגע רוה איז פון איהם פערשוואונדען, אַזוי האָט ער נישט פערשטא־ נען, ווי זי האָט זיך צו איהם פלוצלינג אומגעקערט. ער איז געשטאַ־ נען און געטראַכט אוּן געטראַכט — אוּן בשום־אופן האָט ער נישט גע־ קאָנט בעגרייפען מיט׳ן מוח, וואָס אַזוינס ער טראַכט. אוּן ווידעראַמאָל האָבען איהם אָנגעהויבען שפיעלען אין די אויערען עפעס ווייטע פידלען, אַ פרייד איז איהם אַריין אין האַרצען, ווי ער וואָלט געווען פערבעטען אויף עפעס אַ חתונה. אוּן אַ פולקאָמענע אוּן זיסע רוה האָט זיך איהם פונאַנדערגעגאָסען איבער זיין גאַנצער נשמה. דאַן איז ער צום ערשטען מאָל צוגעגאַנגען צום שרייב־טיש אוּן האָט אויפגעשריבען דאָס ערשטע אות — אוּן זיין אינעווענדיגסטע פרייד איז געווָארען אַלץ גרעסער אוּן

*) דער סימבאָל פון זיבן (ווייט דער קבלה).

אַ טיעפען שלאָף, אָהן חלומות אוּן אָהן הרהורים. יפלוצלינג, ווי עמיץ וואָלט איהם מיט אַ קרעפטיגען שטויס אויפגעריסען פון שלאָף, האָט ער זיך אויפגעכאַפט אוּן איז געבליבען זיצען אויפ׳ן בעט. דאָס האַרץ האָט איהם אין דעם מאָמענט געקלאַפט הצפטיג אוּן גיך, ווי מיט אַ האַמער, אוּן די קלעפ האָבען איהם אַזש אָבגעהילכט אין די אויערען. ביסלעכ-ווייז האָט אויפגעהערט דאָס האַרץ-קלאַפענישׂ אוּן ער האָט זיך בערוּ-היגט אינגאַנצען. פלוצלינג אָבער איז איהם אַ העכסט אויסטערלישער גע-דאַנק דורכגעלאָפען איבער׳ן מוח: — צי איז דאָס נישט מערקווירדיג? זי הייסט רבקה, אין איהר נאָמען זענען אַלזאָ פאַרהאַן די אוֹתיות „ריש״ אוּן „בית״, ער ווידער הייסט ראוּבן אוּן אויך אין זיין נאָמען געפינען זיך די אוֹתיות „ריש״ אוּן „בית״ — צי איז עס נישט מערקווירדיג? — צי איז עס נישט עטוואָס וואוּנדערליך? — צי איז עס נישט עטוואָס וואוּנדערליך?... נאָר אין עטליכע מינוּט אַרוּם האָט ער צוריק פערוואָר-פען מיט׳ן קאָפּ נאָך הינטען אוּן איז ווידער אין איין מינוּט איינגע-שלאָפען.

אָבער אין אַ שעה אַרוּם האָט ער זיך אויפגעכאַפט פונדאָסניי. אין אָנפאַנג האָט ער קיין זאַך נישט געדענקט, נאָר ביסלעכווייז האָט ער זיך דערמאָהנט אוּן ס׳איז איהם קלאָר געוואָרען, וואָס עס איז פאָרגעקומען — אוּן אַ געוואַלדיגע אֵימה אוּן פינסטערניש איז איהם בעפאַלען. ער האָט זיך אַ ריס געטהוּן ווי אַ לייב אוּן איז גיך אַראָבגעשפרונגען פוּנ׳ם בעט, האָט צוּרעכט געמאַכט די יאַרמולקע אויפ׳ן קאָפּ, האַסטיג זיך געוואַשען די נעגעל, ציטערענדיג מיט אַלע איבערים פון קעלט. דאָס איז דאָך אַ הֶרהוּר-עֲבֵירָה!*) אַ הרהור-עבירה! אַ׳אמתער הרהור-עבירה! ווי קאָן נאָך אַ מענש נאָך אַזעלכע זאַכען לעבען? —

דעם טאָג דערויף איז ער אַרוּמגעגאַנגען ווי אַ שאָטען, ווי אַ שטומער אָהן איין וואָרט. זיין גאַנץ לייב איז איהם געוואָרען איין גרויסע העסליכקייט, וואָס איז איהם געווען מיאוּס אוּן אָבשטויסענד ווי אַנ׳אוּמריינקייט. וואָלט ער געקאָנט אַ שפּיי טהוּן פון עקעל זיך אַליין אין פּנים אַריין, וואָלט איהם גרינגער געוואָרען. אָבער וואָס

*) אַ זינדיגער געדאַנק.

הינטער'ן פעלד אוּן פּוּן יענער זייט וואַלד, האָט דערלאַנגט צוּ זיינע אויערען אַ קולּ פּוּן אַ פּויק. אוּן ער האָט נישט פערשטאַנען, וואָס פאַר אַ שמחה איז דאָס פלוצלינג אוּן פּוּן וואַנען האָט זי זיך גענומען. ס'איז קלאָר, אַז די מקוה האָט אויף איהם דאָסמאָל געהאַט אַזאַ וואונדערליכע ווירקונג. מיט גרויס חשק האָט ער זיך געזעצט צום טיש אוּן האָט געשריבען שה'ן נאָכאַנאַנד. די כוונות זענען געווען טיעף, אוּן דאָס ליכט פּוּן דער תּורה אוּן פּוּן די אוֹתיות התּורה האָט אויף איהם אויסגעאָסען אַ בעזונדערען חן. זיין איינגעדאַרט פּנים אוּן זיינע קלייניטשיקע אויגעלעך האָבען אָנגעהויבען שיינען.

נאָר דער גאַנצער פאָרפאַל איז איהם געוואָרען ווי נישט געווען. ער האָט עס שוין גאָרנישט געדענקט אוּן עס איז איהם מעהר אויפ'ן זינען נישט געקומען.

אוּן אַזוי זענען אַריבער די טעג אוּן אַזוי זענען אַריבער די נעכט.

אוּן אין די נעכט, שוין צוּם מאָרגען צוּ, איז געשטאַנען אַ שטערן אין מיטען הימעל אין דער הויך, אַקעגען דעם דאַך וואָס איבער דעם קלייניעם בוידעם-שטיבעל, אַנ'אינזאַמער אוּן קאַלטער שטערן, אוּן האָט געפונקעלט.

אוּן אַזוי זענען אַוועק אַרוּם דריי וואָכען.

איינמאָל, צוּם סוף פּוּן דער דריטער וואָך — די נאַכט איז געווען אַ וואונדערליך רוהיגע, האַלב פינסטער האַלב ליכטיג, אוּן די גאַנצע שטאָדט איז געלעגען פערזונקען אין שלאָף; עפּעס אַ בלייכע אוּן שמאַכטיגע לבנה איז געשוואומען אָהן כוחות אין מיטען פּוּן אַ בלייכען אוּן טיעפען הימעל; אַ הייזעריג זייגער-קול האָט געשלאָגען דריי פּוּן דער פינסטערניש אַרויס אין עפּעס אַ שטוב; הינטער אַ איינגעהויקערטען פלויט האָט זיך אַ הונד אויפגעכאַפּט פּוּן שלאָף, זיך געקראַצט דעם רוקען מיט דער רעכטער פאָדערשטער לאַפּע אוּן דערנאָך מיט דער לינקער פאָדערשטער לאַפּע, דאַן האָט ער זיך העפּטיג אינגאַנצען אויסגעטרייסלט אוּן אָנגעהויבען בילען עפּעס קורצע אוּן אָבגעהאַקטע קולות, פלוצלינג האָט ער זיך מישב געווען אוּן צוריק פערשטעקט דעם קאָפּ צווישען די לאַפּעס אוּן איז ווידער אין דעמזעלבען מאָמענט איינגעשלאָפּען — אין דער אייגענער שעה איז אויך ר' ראובן בחור געלעגען אויף זיין בעטעל אין

זיך בענוגענט מיט דעם איינעם וואָרט „ווער?" וועגען „אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה"*).

— דאָס בין איך: רבקה דעם שוחט׳ס...

די שטים איז געווען זעהר צארט, לויטער און קלינגענדיג, אַ שטים פון אַ יונג, צארט מיידעלע, כּמעט נאָך אַ קינד. ר׳ ראובנ׳ס פנים האָט זיך אָנגעבּרוגזט און שרעקלעך זיך פערוואָלקענט.

— וואָס?...

— די מאַמעשי האָט מיך אַהערגעשיקט. מ׳האָט היינט געקויעלעט געגנז ביי אונז, און מיר האָבּען פעדערען. אפשר דאַרף עס דער סופר צו האָבּען.

— לאָז איבּער...

— די מאַמעשי האָט גענאָגט, אַז וועגען געלד זאָל איך נישט פרעגען. דער טאַטעשי וועט זיין אין בּית־מדרש צו מנחה, וועט ער דאָרט אָבּנעהמען פון סופר וויפיעל ס׳קומט.

— דאָרט...

דאָס מיידעל האָט אַוועקגעלעגט אויפ׳ן פענסטער די פעדערען. וועג זי איז צוגעגאַנגען צום פענסטער, איז איהר שאָטען געפאַלען אויף די יריעות פון דער תּורה, וואָס זענען געלעגען אויפ׳ן טיש, און האָט געטאַנצט איבּער די אותיות. ר׳ ראובן איז געזעסען איינגעבּויגען און אָנגעלעהנט מיט׳ן שטערען אויף דער האַנד. דאָס מיידעל איז גיך אַרויס.

ר׳ ראובן בּחור האָט איינגעאָטעמט אַ פויל לופט. עס איז איהם, זעהט אויס, אַ שווערער שטיין אַראָב פון האַרצען. אין דער ערשטער מינוט האָט ער נישט געוואוסט, וואָס צו טהון, ערשט שפעטער האָט ער זיך מיַשב געוועזן. ער איז אויפגעשטאַנען און איז אַוועק זיך טובל׳ן.

אין עטליכע שעה אַרום האָט ער די גאַנצע זאַך פערגעסען. זיינע מחשבות זענען ווידער געווען ריין און געלייטערט. עפעס אַ העכערע רוהיגקייט איז אויף איהם פלוצלינג געקומען; די גאַנצע אינגעווייד אין איהם האָבּען געזונגען, טויזענדער פידלען האָבּען געשפּיעלט, טויזענדער שופרות האָבּען געשאַלט. ערגעץ פון גרויסע און געוואַלדיגע ווייטקייטען, פון

*) זאָלסט נישט צופיעל שמועסען מיט אַ פרויענצימער.

גאָרנישט בעמערקט. געבוקט אוּן איינגעבויגען איז ער געוועסען ביים טיש, געהילט אין טלית ווי זיין שטייגער איז געווען, די פּעדער אין דער האַנד, אינגאַנצען אויסגעטהוּן פּוּן גשמיות אוּן פערזונקען מיט די מחשבות אין די אוֹתיות וואָס פאַר איהם. אין דער מינוט האָט זיך געהערט אַ לייכטער קלאַפּ אין דער טיר, אַ שהמעוודיגער אוּן נישט דרייסטער קלאַפּ. ר׳ ראוּבן האָט עס נישט געהערט. ער האָט אין דער רגע געהאַט צוּ טיעפע כוונות. דאַן האָט זיך די טיר שטיל געעפענט — אוּן דאָס צימער האָט זיך ווי אָנגעפילט מיט לייכטיג-קייט. ר׳ ראוּבן האָט עס נישט בעמערקט. ער האָט געשפירט מיט עפעס אַ חוש פּוּן אויסערהאַלב זיין נשמה, אַז עס איז דאָ פּאַרגע-קומען עפעס אַ שינוי אַרוּם איהם, נאָר ער האָט נישט געוואוסט וואָס אַזוינס. ער האָט מפסיק געווען אוּן נישט מפסיק געווען. עפעס ווי אַ פּליעג וואָלט איהם געשטערט. ענדליך האָט ער זי אָבער מיט אַנ׳ענטשלאָסענער האַנד-בעוועגונג אָבגעטריבען, האָט זיך צוּנויפגע-נומען אוּן זיך בעפרייט פּוּן דער צעטראַנקייט, וואָס האָט איהם אַ ווייל בעהערשט, אוּן ער האָט זיך אומגעקעהרט צוּ דער אַרבייט אוּן זיך ווייטער אין איהר פערטיעפט. ער האָט אין יענעם מאָמענט געדאַרפט אויפשרייבען די אותיות אוּן תג׳ען פּוּן דעם פסוק: וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם*).

אין דער אוֹתו רגע האָט עפעס אַ מענשליך קול דערלאַנגט צוּ איהם אין אויער. עפעס האָט אַ מענשליך וועזען הינטער איהם געהוסט אַ ווייל אוּן באַלד גענומען רעדען. ר׳ ראוּבן האָט געוואַלדיג אויפ-געציטערט: רבונו של עולם, דאָס קול איז דאָך אַ קול פּוּן אַ אשה. אוּן אין דער זעלבער מינוט: אוּן „קול באשה ערוה...״ **).

ר׳ ראוּבן האָט דעם קאָפּ נישט אויסגעדרעהט נאָך הינטען, נאָר זיצענדיג ווי פּריהער, האָט ער אַ פּרעג געטהוּן הינטערווייליעכץ:

„ווער? — אייגענטליך האָט ער געוואָלט פרעגען: „ווער איז דאָרט?״ אָדער „ווער איז געקומען?״ נאָר ער האָט מכּוַּן גענוואָלט

*) איהר זאָלט נישט נאָכגעהן נאָך אייער האַרץ אוּן נאָך אייערע אויגען.

**) א שטים פון א פרויענצימער איז שאמהאפט.

ביינאַכט, איינזאַם אליין, אוּן געפּונקעלט. מיט טויזענדער יאָהרען צוריק איז דער שטערען דאָ געשטאַנען אוּן געפּונקעלט אוּן אין טויזענדער יאָהרען אַרוּם וועט ער אויך אַזוי שטעהן אוּן פינקלען. אין דער-זעלבער צייט האָט זיך געלעבט אונטער אַ באַלקען פּוּן עפּעס אַ איינזאַמען דאַך ערגעץ-וועלן עפּעס אַ מענש, מיט אַ נשמה אוּן מיט אַ גוף, וואָס אַמאָל לאַכט ער אוּן אַמאָל ווויינט ער, אַמאָל ווייסט ער, אַז דער הימעל איז זיין אוּן די ערד איז זיינע, אוּן אַמאָל ווערט איהם ענג די גאַנצע גרויסע ערד, ס׳מאָל ווייל אין איהם דאָס האַרץ צעשפּרינגען פּוּן פיעל פרייד אוּן פערגעניגען אוּן ס׳מאָל קאָרטשעט זיך אין איהם די נשמה פּוּן שרעקליכע יסו-רים, אוּן ער אַליין ווייסט נישט וואָס דאָס איז אַזוינס אוּן וואָס איהם איז געשעהן. צום סוף ווערט פּוּן אַזאַ מענש אַ הויפען בייִ-נער, וואָס מ׳נעהמט איהם אוּן מ׳בעגראָבט איהם ערגעץ אין אַ פייכ-טער גרוּב אין דער ערד, איהם מיט זיינע פּריידען אוּן ליידען בייִ-נאַנד, אוּן דאָרט פּוילט ער ביז עס ווערט פּוּן איהם אַביסעל שטויב. אָבער אין טויזענדער יאָהרען אַרוּם וועט נאָך שטעהן דאָ אין דער הויך אין מיטען הימעל דערזעלבער אייזאַמער שטערען אוּן וועט פינקלען. ווער וועט ביז אויף אייביגע צייטען ווייסען, וואָס עס האָט געלייטען דער דאָזיגער מענש אוּן וואָס ער האָט זיך גערַאַנגעלט אוּן געווהטאָגט טיפּף אין זיין נשמה? — שטעהט זיך אַ קאַלטער שטערען אין מיטען הימעל אוּן פינקעלט אין דער נאַכט.

*

איינמאָל — עס איז געווען אַ זומער-טאָג, אַ הייסער אוּן שוועֿ-רער טאָג, ווי די שווערע, פויל אוּן פייכטע היץ, וואָס הערשט פרייטאָג נאָכמיטאָג אין מרחץ; די וואָלקענס זענען געווען טונקעל אוּן געדיכט, אָנגעהויפט ווי די סטויגעס, אוּן האָבען געשוועבט אי-בערן הימעל מיט אַ בעזונדערער האַסטיגקייט, ווי זיי וואָלטען זיך געדאַרפט אייליען ערגעץ-וואוּ צו אַ בעשטימטען ציעל; דער הימעל איז דעריבער געווען עטוואָס פערכמאַרעט אוּן אַרויסגעוויזען סימנים פּוּן אבלות — נאָר ר׳ ראובן בחור האָט פּוּן גאָרנישט געוואוסט אוּן

ביי ר׳ ראובן בחור די ספר-תּורה אוּן איהם בעצאָהלט דערפאַר מיט גאָלדענע רענדלעך.

אוּן דער רעש איז געווען גרויס אין דער גאַנצער סביבה. אַלע האָבען געריסט וועגען ר׳ ראובן בחור אוּן אַלע האָבען בעלאַגערט זיין שטוב, וואַרטענדיג אויף זיין אַרבייט. איז וועמען געראָטען, אַז זיינע מזוזות זאָלען זיין געשריבען פּוּן ר׳ ראובן בחור׳ס האַנד, איז ער געוען גענייגט צוּ גלויבען, אַז אַ סך פּוּן זיינע עבירות זענען איהם פערגעבען געוואָרען. אוּן האָט ווער געהאַט דאָס גליק צוּ האָבען תּפילין פּוּן ר׳ ראובנ׳ס הייליגען כּתב, האָט ער זיך איינגעשמועסט, אַז ער האָט שוין געוויס אַ חלק לעוֹלם־הבא. אוּן ווער ס׳האָט נאָך גאָר זוֹכה געוועזן, אַז זיין ספר-תּורה איז געשריבען געוואָרען פּוּן דעם דאָזיגען הייליג-סטען פּוּן אַלע סופרים, איז ער זיכער געווען, אַז ער האָט זיך געקויפט אַ פּלאַץ אין גַן־עֵדן. הונדערטער מענשען פלעגען קומען צוּ איהם בעשטעלען אַרבייט, נאָר ר׳ ראובן איז געווען פערנומען טאָג אוּן נאַכט מיט שרייבען אוּן ער האָט קוים בעוויזען צו בעפריעדיגען די בעדערפענישען פּונ׳ם פאָלק אויף איינס פּוּן הונדערט.

עס זענען אויך געווען אַזעלכע, וואָס האָבען זיך מְצַעֵר געווען דערויף, וואָס גראָד אַזא מענש האָט נישט קיין וויב אוּן זיי האָבען דערפאַר אין דער שטיל געמורמלט געגען איהם. איינמאָל איז מען אַוועק צום רבי ר׳ בוּנעם אוּן זיך געקלאָגט פאַר איהם אויף ר׳ ראובן בחור וועגען דעם. אָבער דער רבי ר׳ בוּנעם האָט בנעימות׳דיג אַ שמייכעל געטהוּן אוּן געזאָגט: לאָזט׳ס איהם געמאַכט, קינדערלעך! ער איז אַ שָׂרוּי בְּלֹא אִשָּׁה*) זאָגט עט׳ס? — פּטור! אפשר איז ער גאָר אַ שָׂרוּי עִם הַשְּׁכִינָה...**) אוּן פּוּן דאַמאָלס אָן האָט שוין קיינער מעהר קיין פּיפּס נישט געטהון.

אוּן אַזוי זענען אַריבער טעג, אוּן אַזוי זענען אַריבער יאָהרען.

*

איז זיך געשטאַנען אַ שטערען אין מיטען הימעל דריי אַ זייגער

---

*) לעצט אָהן א וויב. **) לעצט מיט דער שכינה.

איינגעטרוקענט, שלאַבעריג אוּן צעקנייטשט פּוּן די פּיצלע תּענּיתים, וואָס ער האָט געפּאַסט, אוּן אין זיין איינגעדאַרטען אוּן בלייכען פּנים איז קיין טראָפּען בלוט נישט געווען. אוּן ער איז געזעסען אוּן נאָר געשרי-בען אוּן געשריבען...

אוּן אין פּשיסכע אוּן אין דער גאַנצער סביבה האָט מען וועגען איהם ממש נסים דערצעהלט.

וועז ער איז נאָך געווען אַ קינד אין דער וויעג, האָט דער פּא-טער זיינער, וואָס איז געווען א פּשוטער שמש אין אַלטען בית־מדרש, איהם איינמאָל גענומען אוּן איינגעהיליט אין אַ טלית אוּן געבראַכט צוּם רבי ר׳ בונעם, וועלכער האָט אין יענע צייטען אין פּשיסכע געפּראַווט חסידות אויפ׳ן הויכען שטייגער, אוּן דער רבי ר׳ בונעם, וואָס איז געווען אַ סגי-נהור ר״ל, האָט איהם אַרומגעטאַפּט מיט זיינע דינע פּינגער אוּן דאָס פּנים האָט איהם אָנגעהויבען צו שיינען. אַ כּלי — האָט ער אויס-גערופּען אוּן איז באַלד ענטשוויגען געווארען, נישט צוגעבענדיג מעהר קיין וואָרט. וועז ער האָט דאָס זיבעטע לעבענס-יאָהר דערגרייכט אוּן האָט קוים געקענט די צוּרה פּוּן די אוֹתיות, האָט ער שוין געשריבען פּאַר זיין טאַטען די ערשטע מזוזה. וועז ער איז געווארען צוועלף יאָהר מיט ניין חדשים, האָט ער פּאַר זיך אַליין די תּפילין געשריבען, אוּן זיי זענען גאָר וואוּנדערליך. דער פּאָטער איז דאַמאָלס געקומען צוּם רבי ר׳ בונעם אוּן מיטגעבראַכט מיט זיך די פּרשיות, אָבער דער רבי האָט איהם נישט אָנגענומען, אוּן ער האָט זיי איבערגעלאָזען אוּן איז אַוועק. וועז דער רבי ר׳ בונעם איז אָנגעקומען אוּן האָט געפּונען די פּרשיות, האָט ער זיי בעטאַפּט אוּן דורכגעפּיהרט זיינע דינע פּינגער איבער די אוֹתיות, ווי אַ שוחט פּיהרט דורך די שפּיץ-פּינגער אי-בער דער שאַרף פּוּן אַ חלף, אוּן ער האָט באַלד דערקענט אוּן געזאָגט, וועמענס כּתב דאָס איז. די דאָזיגע אותיות — האָט ער געזאָגט — האָבען אַ בעזונדערען ריח. אוּן דערנאָך, וועז דער סוֹפר איז געוואָרען אַכצעהן יאָהר אַלט אוּן האָט געשריבען זיין ערשטע ספר-תּורה, אוּן אונטער דער צייט איז איהם דער פּאָטער געהאַט געשטאָרבען, אוּן ס׳איז נישט געווען ווער עס זאָל ברענגען די הייליגע יריעות צוּם רבי ר׳ בונעם אוּן איהם זיי ווייזען, איז דער רבי ר׳ בונעם אַליין געקומען צו געהן אוּן בעשטעלט

לילית

מיט פּיעל, פּיעל יאָהרען צוריק האָט געלעבט אין פּשיסכע אַ סוֹפֿר, נאָך גאָר אַ יונגער מענש, אַז׳עהרליכער אוּן זעהר גאָטספּאָרכטיגער. ער פלעגט זיצען אין אַ קלײן בוידעם-שטיבעל, אָבגעזונדערט פון אַלע ערדישע נאַרישקייטען אוּן אָבגעשיידט פון יעטוועדער תּאוה, אוּן שרייבען גאַנצע טעג ספֿר־תּוֹרה׳ס, תּפֿיליִן אוּן מזוזות. געוּפּען האָט מען איהם ר׳ ראוּבֶן בָּחור. רֶב — ווייל די מענשען האָבען איהם זעהר געשעצט, אוּן בָּחור — ווייל ער האָט נישט געוואָלט חתונה האָבען, טאָמער וועט איהם דאָס ווייב שטערען אין זיין הייליגער אַרבייט. די זון האָט געשיינט אין מיטען הימעל, די לבָנה האָט אַרויסגעצירט לויכטענדיג שוישען דער בלוקייט אוּן די וואָלקענס — ער אָבער האָט גאָרנישט געוואוסט אוּן גאָרנישט געזעהן. דורך די קיילעכדיגע אוֹתיות מיט זייערע וואוּנדערליכע תַגין, וואָס ער פלעגט שרייבען אין גרויסער הייליגקייט אוּן רײנליכקייט אוּן מיט אַלע כַוָנות, וועלכע ליגען אין יעדען אוֹת אוּן אין יעדען תַג, האָט ער געמיינט צוּ שטיצען מיט זיינע אָרימע כּחוֹת די בעמיהוּנגען פוּן די גרויסע צַדיקים — אפשר וועט גראָד איהם געלינגען צוּ ברענגען די גאוּלה. יעדער יוד דאַרף דאָך פרוּבען. אפילוּ דער געמיינסטער טאָר זיך נישט אָבזאָגען צוּ בעטיליגען זיינע שוואַכע קרעפטען אין דער גרויסער זאַך. ביי יעדער פַרָשה, וואָס ער האָט געשריבען, פלעגט ער זיך טוֹבל זיין מעהרערע מאָל אין מִקוָה. דער יאָך פוּנ׳ם שְעבּוד ציהט זיך אַזוי לאַנג, דער גלות איז אַזוי שווער, אַז עס קלעקט שוין פשוט קיין כּח נישט אַריבערצוטראָגען, אוּן אויך די עבירות ווערען אַלץ שטאַרקער — ווער ווייסט? אפשר דורך זיין קליינער אָנשטרענגונג וועט עס ענדליך געלינגען. — אויגען האָט ער געהאַט קליינינקע, נאָר ס׳מאָל פלעגט אין זיי אויפבליצען עפעס אַ העלע שיין, אַז זיין פנים, וואָס איז לכתּחילה נישט שעהן געווען, פלעגט פלוצים פוּן זיך אַליין זיך פערענדערען אוּן שעהן ווערען. אָבער זיין גוף איז געווען זעהר מאָגער אוּן

זאָג מיר וועניגסטענס, ווער דער דאָייגער מענש איז, וואָס אַז ער בליצט נאָר מיט דעם אויג, קען ער ברענגען אין הימעל אַריין וועמען ער וויל נאָר"?

„איך ווייס נישט", האָט דאָס קליינע מלאָכל געענטפערט.

און אַללאַה האָט מיט זיין וועכער האַנד געגלעט די וועכע, זיידענע לאָקען פון אונזער קליין מלאָכל און האָט געשמייכעלט און האט געזאָגט: „דאס איז דער פּאָפּ!"

פון א י י ן מדינה צו דער אַנדערער מדינה, און צום סוף איז ער אָנגעקומען ווידער צו יענעם אָרט אינ׳ם גאָרטען אויפ׳ן פעלד, דאָרט וואו ער איז דערוואַכט דאָס ערשטע מאָל נאָך זיין אַראָבקומען פון הימעל אויף דער ערד.

און דער זומער איז געלעגען אויסגעגאָסען אויפ׳ן גאַנצען לאַנד און עס האָט געגלאַנצט און געשיינט, און דער רויזען-ריח איז זיך צעגאַנגען איבער די גאַנצע ערד, און זומער-פויגעלעך און זשוקעס און ביהנען האָבען געטאַנצט אין דער וואַרימער קריסטאָל-ריינער לופט, און די פויגעלעך אונטער דעם בלויען הימעל האָבען געזונגען. אויף דעם גראָז אָבער אין דעם גאָרטען איז זיך געלעגען אויסגעשטרעקט א יונגער-מאַן, און זיינע אויגען זענען געווען אויפגעהויבען צום הימעל, און ווי ער האט אזוי געקוקט אין הימעל אריין, דאָ האָט זיין פנים גאַנץ קלאָר עדות גע־זאָגט אויף איהם, אַז יעצט איז ער ווייט פון דער ערד און פון דער וועלט און פון אַלעם, וואָס טהוט זיך דאָ אָב אַרום איהם אויף דער וועלט, דען זיין גייסט שטייגט יעצט אַלעמאָל העכער און העכער, און שטייגט ביז צו דעם אָרט, וואו די וואָלקענס זענען, און פון די וואָלקענס שטייגט ער צום הימעל, און פון הימעל שטייגט ער ביז צום קדשי-הקדשים פון דער זון, און פון דער זון שטייגט ער ביז צום אָרט, וואו דער כסא הכבוד שטעהט און וואו עס זיצט אַללאה גאָר אליין. — אָט דאָ האָט אונזער מלאָכ׳ל אַריינגעקוקט אין די אויגען פון דעם דאָזיגען יונגעמאַן, און ער האָט געזעהן, אַז די אויגען לויכטען ווי די זון און די לבנה און אַלע שטערענס צוזאַ־מען, און אָט אָט שטייגט אַרויס אַ בליץ פון דעם אויג פונ׳ם יונגעמאַן, און ווי דער בליץ שטייגט אַרויס, דאָ שטייגט ער אַלעמאָל העכער און העכער, העכער און העכער, און דאָ האָט אונזער מלאכ׳ל גיך זיך אָנגעכאַפט אין אָט יענעם בליץ און האָט זיך אויף איהם אויפ־געכאַפט און איז אויף איהם געריטען און — עס האָט נישט געדויערט קיין רגע, דאָ איז אונזער מלאָכ׳ל שוין געווען אין הימעל און איז שוין געשטאַנען צווישען די טויזענדער פון זיינע ברידערלעך, וואָס האָבען אויף איהם אונגעדולדיג די גאַנצע צייט געווארט.

„מאָלאָדיץ!" — האָט אַללאה אויסגערופן און האָט געקלאַפט אונזער קליין מלאָכ׳ל מיט לייטזעליגקייט אויף די פלייצעס — „אָבער

דער וועג געהט אַלץ נידריגער און נידריגער אין די העלֿ אַראָבֿ. דאָ האָט זיך אונזער מלאכֿ אויפגעכאַפּט מיט אימפּעט אוּן האָט זיך גע־ראַטעוועט זיין נשמה און איז ענטרינען געוואָרען, אוּן ביי זיך האָט ער זיך געטראַכט: ניין, מיט גבורה קומט מען נ י ש ט אין הימעלֿ אַריין!

אַזוי לויפענדיג און נאָך אונטערוועגס זייענדיג, איז ער פערבייגעקומען פאַר אַ גרויס, הויך הויז, און אין דעם דאָזיגען הויז זענען קאַטעדרעס פאַרהאַנען און אויף די קאַטעדרעס שטעהען מענשען מיט גרויסע, דיקע ספרים; דאָס זענען פילאָזאָפישע ספרים, וויסענשאַפטלֿיכע ספרים, חקירה־ספרים, אַלערהאַנד ספרים; און די דאָזיגע מענשען האָבען טיפּע קניי־טשען אין די שטערענס און האָבען קיין איינציגע האָר אויף די קעפּ נישט, און זיי שטעהען פאַר זייערע תלמידים און דרשנ׳ען פאַר זיי איבער די סודות פון די הימלֿען און איבער די סודות פון גאָט — אַזוי אַז עס איז טאַקי נישט פאַרהאַנען קיין איינציגע זאַך, וואָס די דאָזיגע חכמים און פראָפעסאָרען זאָלען נישט גאַנץ דייטלֿיך וויסען, אוּן אונזער מלאכֿ האָט זיך אָבגעשטעלט אוּן האָט געוואַרט אוּן האָט געלויערט אויף איינעם פוּן די גרויסע אוּן הויכע געדאַנקען, וואָס וועט אריס פוּן איינעם פוּן דער חברה, אוּן האָט געוואַרט אַ טאָג אוּן האָט געוואַרט עטלֿיכע טעג אוּן האָט געוואַרט עטלֿיכע וואָכען אוּן עטלֿיכע חדשים — אָבער אומזיסט, דען ביי דער חברה איז כּלל נישט קיין געדאַנק אוּן קיין רעיון אוּן קיין מחשבה פאַרהאַנען. דאָ האָט אונזער מלאכֿ ביטער אויסגערופען „אָך, איך האָב אַ טעות געהאַט! דאָס פאָלק דאָ איז אַ פאָלק גאַנץ אָהן געדאַנקען, אוּן איך האָב נאָר אומזיסט די צייט פערבראַכט אוּן געוואַרט!“ אוּן דאָ האָט ער זיך אויפגע־כאַפּט מיט אימפּעט אוּן איז אַנטלאָפען געוואָרען ווי ווייט די פיס האָבען איהם געטראָגען, אוּן ביי זיך האָט ער זיך געטראַכט: ניין, מיט חכמה קאָן מען נ י ש ט אין הימעלֿ אַריין!

„עס איז פאָרט אַביסעלֿ שוועריר, ווי איך האָב ביים אָנפאַנג געמיינט!“ האָט דאָס מלאכֿ געטראַכט ביי זיך, אוּן האָט געלאָזט זיין קאָפּ אַראָבהענגען אוּן איז געוואָרען אומעטיג אוּן פער׳מרהשחורה׳ט. אוּן דאָס קלייניע מלאכֿ האָט געוואַנדערט שטאָדט איין, שטאָדט אויס, לאַנד איין, לאַנד אויס, אוּן האָט געוואַנדערט וואָכען אוּן חדשים לאַנג, אוּן האָט געוואַנדערט פוּן א י י ן פאָלק צום אַנדערען פאָלק,

טיפעניש פון דער העל, אַנשטאָט וואָס זיי האָבען געמיינט צו קו־
מען אין הימעל אַריין, אוּן נישט ביז צו די שטערען זענען זיי אָנ־
געקומען, נאָר ביז צו די געלד־זעק, וואָס ליגען אויף דער ערד.
דאָ האָט זיך אוּנזער מלאָכ׳ל מיט אימפעט אויפגעכאַפּט אוּן האָט
געראַטעוועט זיין נשמה אוּן איז ענטרינען געווָארען, אוּן ביי זיך
האָט ער זיך געטראַכט: ניין, מיט עשירות קומט מען נ י ש ט אין
הימעל אַריין!

דאַן איז ער געקומען צו אַ מענש, וואָס געהט אָנגעטהון אין
גאָלד־געשטיקטע קלייַדער אוּן וואָס ער טראָגט אַ שווערד אין דער
זייט, בעזעצט מיט לוטער בריליאַנטען אוּן עדעלשטיינער, אוּן דאָס
פנים פון דעם דאָזיגען מענש איז פלאַמען־רויט אוּן איז פול מיט
שטאָלץ אוּן גרויסקייט אוּן מאַכט אוּן גבורה אוּן זיעג. דאָ האָט
אוּנזער מלאָכ׳ל באַלד פערשטאַנען, אַז ער איז דאָ אָנגעקומען צו
איינעם עפעס אַ גרויסען בעריהמטען העלד, וואָס האָט לענדער
איינגענומען מיט זיין גבורה אוּן פעלקער אוּנטערטעניג געמאַכט מיט
זיין שטאַרקער האַנד; אַ מענש, וואָס די וויטסטע אינזלען זענען
נישט פאַר איהם צו וויט אוּן וואָס די הימעלס־זיילען קאָנען זיך
נישט בעהאַלטען פאַר איהם, אַזוי אַז אַזאַ מענש וויל נאָר, דאָ
שטרעקט ער אויס זיין האַנד אוּן כאַפּט אָן די הימלען ביי זייערע
זיילען אוּן שאָקעלט זיי אַביסעל אַהין אוּן אַביסעל אַהער אוּן שאָ־
קעלט אַרויס פון זיי די שטערען אוּן די מלאָכים אוּן די אַלע
געטליכע וועזען — אוּן דאָ האָט עס אוּנזער מלאָכ׳ל שטאַרק אַהינ־
געצויגען צו דעם דאָזיגען וואוּנדערליכען מענש, אוּן ער איז גע־
שטאַנען אוּן האָט געוואַרט אוּן האָט געלויערט, אוּן ווי עס איז
אַרויס אַ געדאַנק פון דעם קאָפּ פונ׳ם העלד, דאָ האָט זיך אוּנזער
מלאָכ׳ל צוגעאיילט אוּן האָט זיך אַרויפגעכאַפּט אויף איהם אוּן איז
געריטען אויף איהם אוּן איז געפלויגען אוּן געפלויגען אוּן איז גע־
שוועבט אוּן געשוועבט — אָבער באַלד האָט דאָס אָרימע מלאָכ׳ל
איינגעזעהן, אַז שוין ווידער פיהרט גאָרנישט דער וועג אין הימעל אַריין,
נאָר אין די העל אַראָב, אַ רויטער בלוטיגער ים מיט רויטע בלוטיגע
וועלען האָט זיך אויסגעגאָסען פאַר זיינע אויגען, אוּן זיי שוועבען אַלץ
אויף רויטע בלוטיגע שיפלעך איבער יענעם רויטען בלוטיגען ים, אוּן

פּרעכטיגען הערליכען פּאַלאַץ, אוּן דער דאָזיגער מענש האָט געהאַט אַ גרויסען בּרייטען שטערען, אוּן ווי דאָס מלאָכ׳ל האָט דערזעהן אָט יענעם שטערען, דאָ האָט ער בּיי זיך געטראַכט: אין אַזאַ שטערען וואוינען נאָר גרויסע, הויכע געדאַנקען! אוּן דער דאָזיגער מענש איז געזעסען בּיי זיין קאַנטאָר-טיש, אוּן ווי דער מלאָך איז שטיל׳ער-הייט צוּ איהם צוּגעגאַנגען, האָט ער גראָד געצעהלט די פּעקל׳ך ווּאָס זענען געל׳עגען אָנגעהויפט פּאַר איהם: „איין מיליאָן — הונ-דערט מיל׳יאָנען — טויזענד מיל׳יאָנען" — האָט דער מענש געערעדט צוּ זיך אַליין — „ווי עס ווייזט זיך אויס, האָב איך שוין מעהר מיל׳-יאָנען, ווי אַלאַה האָט שטערען אין הימעל; מיינע געדאַנקען גאַהען אַל׳ך העכער אוּן העכער אוּן זיי שטייגען אַריבּער איבּער די גאַנצע וועל׳ט אוּן גרייכען בּיז צוּ די ווייטסטע אינזל׳ען, אוּן ווער ווייסט, צי מיט מיין געלד וואָל׳ט איך נישט זיין אימשטאַנד, מיר אַ הויז אויפצוּבויען אפיל׳ו אויף דעם העכסטען שטערען אין הימעל". אוּן אוּנזער מלאָכ׳ל האָט דאָס אַל׳ך געהערט אוּן האָט בּיי זיך געטראַכט: „אויב אַזוי, דאָ האָב איך דאָך פּונקט אַריינגעטראָפּען צוּ אַזאַ מענש, ווי איך זוך! וועהן דער דאָזיגער מענש האָט באמת אַזעל׳כע גרויסע אוּן הויכע געדאַנקען, וואָס שטייגען בּיז צוּ די וואָלקענס אוּן וואָס גרייכען בּיז אין די ווייטע הימל׳ען אַריין, דאָ בּרויך איך דאָך נאָר צוּ וואַרטען בּיז אַזא געדאַנק וועט אַרויס פּוּן זיין שטערען, אוּן דאָ וועל׳ איך מיט איהם באַל׳ד אַרויף גל׳ייך אין הימעל אַריין"—אוּן דער מלאָך האָט געוואַרט אוּן האָט געל׳ויערט אויף אַזאַ געדאַנק, אוּן ווי אַזאַ געדאַנק איז אַרויס פּוּנ׳ם מיל׳יאָנער׳ס קאָפּ, דאָ האָט זיך דאָס מלאָכ׳ל אַרויפגעכאַפּט אויף איהם אוּן אָנגעהויבּען רייטען אויף איהם אוּן איז געפל׳ויגען אוּן געפל׳ויגען אוּן איז געשוועבט אוּן געשוועבט — אוּן פּוּן די מינוּטען זענען געוואָרען שעה׳ן, אוּן פּוּן די שעה׳ן זענען געוואָרען טעג, אוּן דאָס פל׳יהען האָט גאָר קיין סוף נישט גענומען. אָבּער ווי דאָס מלאכ׳ל האָט אָנגעהויבּען זיך גוט אַרומקוקען, דאָ האָט ער דערזעהן, אַז נישט געשטיגען זענען זע-נען זיי, נאָר אַראָבּגעזידערט, נישט העכער זענען זיי גע-קומען, נאָר נידריגער אוּן! עס פעהל׳ט נאָר נאָך אַביסעל אוּן זיי וועל׳ען זיך באַל׳ד אַרומקייקל׳ען אין דער בל׳אָטע דאָרט אין דער

אין: די וואָלקענס אריין און אַזוי זענען זיי צוזאַמען געפלויגען הע־כער אוּן העכער, העכער אוּן העכער, ביז זיי זענען געווען איבער די שפיצען פוּן די העכסטע בערג, וואָס אנ׳אייביגער שניי ליגט אויף זיי; אָבער העכער פון די דאָזיגע בערג האט אויך דער אָדלער זיך נישט דערהויבען, דען ער האָט נישט געקאָנט מעהר, אוּן פוּן דאָרט ביז צוּם הימל איז דאָך נאָך אַ שעהן שטיקעל וועג. „אויך דו ביזט נאָר אַ בעריהמער, אַ פלוידער־זאַק!״ האט דאָס מלאָכ׳ל אויסגערופען אוּן איז אַראָפּ פוּן אָדלער אוּן איז גע־גאַנגען צופוס אוּן האָט זיך שטאַרק פערטראַכט.

„דו מוזט דיך צו די מענשן וועגדען — ציפצעריפ! ציפצע־ריפ!״ האָט זיך אַ שוואַלב אָנגערופען, זיך וועגדענדיג צוּם מלאָכ׳ל — „זעהסטו, איך האָב מיט דעם מענש יאָהרעלאַנג געוואוינט, מיר בייי־דע האָבען אייגענטליך אַיין דאַך נאָר געהאַט, און איך קען איהם, זאָג איך דיר, גאַנץ גוט אין גאַנץ גענוי, און הער וואס איך זאָג דיר: אַ חכם איז דער מענש, קלוגער פוּן אַלע בעשעפענישען אויף דער וועלט, און זיין עצה איז פראָסט געטליך, אוּן דעריבער ראַט איך דיר: געה אַהין צו איהם און ער וועט דיר שוין אַנ׳עצה גע־בען — ציפצעריפ, ציפצעריפ!״

„דער מענש?!״ האט זיך דאָס מלאָכ׳ל אָנגערופען אוּן האָט זיך צעלאַכט — „דו טרייבסט אַודאי קאַטאַוועס מיט מיר, וועס דו זאָגסט: דער מענש איז אַ חכם; אוּן איך, זעהסטו, איך האָב דאך ביי איהם גאר דאס געגענטייל געזעהן!״

„דאס איז מסתמא נאר אַזאַ צופאל געווען, און טאַקי נאר דעריבער, וויל געווענליך האבען רק נאַראַנים מיט מלאָכים צו טהון״, האט די שוואַלב געענטפערט — „אָבער פרוּב דיך נאר אוּן זוך גוט, ווסטו זעהן, וואס פאַראַ חכמים עס געפינען זיך צווישען די מענשען, אוּן דו ווסט איינזעהן, ווי גערעכט איך בין — ציפ־צעריפ, ציפצעריפ!״

„אָמן, הלואי זאָל אַזוי זיין ווי דו זאָגסט!״ האָט דאָס מלאָכ׳ל געענטפערט אוּן איז אַוועק פוּן דאָרט אוּן איז געגאַנגען העט, העט, ביז ער איז אָנגעקומען אין אַ גרויסע שטאָדט.

ענדליך איז ער געקומען צו אַ מענש, וואָס וואוינט אין אַ

און אַזוי זענען אַוועקגעגאַנגען וואכען אין חדשים.

אוּן זעהט איהר, מיינע קינדערלעך: איינציגוויז, אייניציגוויז האבען די מענשען אָנגעהויבען ביי איהם זייער חן צוּ פערלירען אוּן האָבען אָנגעהויבען ווערען אַבּיסעל נאַריש אין זיינע אויגען אוּן זייער גרויסע און שטאַרקע חכמה האָט אָנגעהויבען פלוצלינג ביי איהם אַ פנים צוּ האָבען פוּן פראָסטער נאַרישקייט, אוּן אויך די וועלט האָט אָנגעהויבען אויסצוקוקען ביי איהם ווי אַ נאַרישע לעט-טיגע וועלט, און אַלעס איז איהם געווארען לעסטיג אוּן לאַנגווייליג, אוּן ער האט דאַן געהאַט נאָר איין וואונש: צוּ ענטקומען פוּן דאַ-נען וואָס גיכער — אוּן דאָ איז ער געוואָרען טרויעריג און אומעטיג אוּן איז אַרומגעגאַנגען פערטראַכט אוּן ווי פערחלומ׳ט.

„קאָנט איהר מיך נישט אויפהויבען אוּן מיטנעהמען ביז צוּ אַלאַה׳ן, וואָס וואוינט אין הימעל?" האט ער געפרעגט די פויגעל וואָס פליהען ביז צוּ די וואָלקענס. „מהיכא תיתא!" האבען איהם די פויגעל געענטפערט — „פוּן אונז ביז צום אָרט, וואו אַללאַה זיצט, איז סך-הכּל נאר איין טריט, אוּן ווער נאָך קאָן, אַזוי גוט ווי מיר, דיך הויבען ביז צום הימעל?" — אָבער די דאָזיגע בעריהמערס האָ-בען נאר געקאָנט זיך בעריהמען אוּן מקיים זיין האבען זיי גארנישט געקאָנט. ביז איבער׳ן דאַך פוּן דעם הויכען „מינאַרעט" האבען זיי דאס קליינע מלאכ׳ל געקאָנט הויבען, אוּן דאָ האבען זיי זיך אָבגע-שטעלט אוּן ווייטער האבען זיי שוין נישט געקאנט, אוּן דא האט געמוזט דאס מלאכ׳ל צוריק אַראָפ מיט זיי אויף דער ערד, אוּן איז שוין ווייטער געווען אויף דער ערד ווי פריהער.

„איז נישט פאַרהאַנען דאָ עפעס אַ געלעגענהייט, וואָס פאָהרט גראָד אין הימעל אַריין?" האָט דאָס קליינע מלאָכ׳ל אויסגערופען צומאָרגענס אינדערפריה, ווי ער איז געשטאַנען אין גאַס אויפ׳ן פעלד — „יאָ יאָ, עס איז פאַרהאַנען, דו מוזט אָבער גיך מאַכען אוּן נישט זוימען!" האָט איהם אַ שטאַרק, מעכטיג קול געענט-פערט, אוּן אין דער אייגענער מינוט איז אַ גרויסער מעכטיגער שטיין-אָדלער מיט לאַנגע מעכטיגע פליגעל פאַרבייגעפלויגען איבער זיין קאָפּ אין דער הויך, אוּן דאָ האָט אונזער מלאָכ׳ל זיך אַרויפ-געכאַפט אויף דעם אָדלערס פליגעל, און אַזוי זענען זיי אַרויף

אַרויף, ביז מיינע פֿליגעל וועלען מיר ווידער אָנוואַקסען. אָבער אויך די ערד געפעלט מיר גאָרנישט שלעכט; זי איז גאָרנישט אַזוי שלעכט אוּן אַזוי מיאוס, ווי מען האָט מיר אייביג אָנדערצוהלט אין הימעל! אַדרבא, אַלעס איז דאָ אַזוי לוסטיג אוּן אַזוי אויפגערומט דעם גאַנצען טאָג, אוּן קיינער פערלאַנגט גאָרנישט פוּן מיר, אַז איך זאָל געהן שטענדיג אייגנגעשפאַנט אין דעם כאָמאָנט אוּן זיין פרום אוּן שטיל אוּן געלאַסטן פוּן אינדערפריה ביז ביינאַכט". אַזוי האט אונזער וויל, זיס מלאָכ׳ל צו זיך געערעט, אוּן דאַן האָט ער זיך אויפגעכאַפט אוּן איז אַרומגעשפרונגען מיט די זשומעדיגע ביהנען אוּן מיט די רוישעדיגע פליגען אוּן מיט די קוואָקעדיגע פרעש אוּן מיט די שרייעדיגע אייזעקסען; אוּן אַללאַה אויבען אין הימעל האָט דאָס אַלץ געזונהן אוּן האָט זיך בעהאַלטענערהייט צוגעקוקט צו אַלעם, וואָס זיין ליעב מוזיניק׳ל טהוט, אוּן זיין האַרץ האָט זיך גע־פרייט אוּן ער האָט איהם ליעב געקריגען טויזענדמאָל מעהר ווי פריהער.

צומאָרגענס אינדערפריה, אַז עס איז טאָג געוואָרען, דאָ איז אונזער מלאָכ׳ל אויפגעשטאַנען גאַנץ צייטליך אוּן איז זיך אַביסעל געגאַנגען צווישען מענשען אוּן האָט אָנגעהויבען צווישען מענשען צו ווייַלען זיך—עטליכע טעג אוּן עטליכע וואָכען איז זיך אונזער מלאָכ׳ל אַזוי געוועון צווישען מענשען, אוּן זיי זענען איהם גאָר נישקשה געפעלען געוואָרען, אוּן ער האָט איינגעזעהן, אַז זיי זענען טויזענדמאָל בעסער ווי זייער שם, וואָס מען האָט זיי געמאַכט אויבען אין הימעל, אוּן דאָ האָט ער זיך זעהר געפרעהט מיט זיי אוּן נאָר שטיל־ערהייט האָס ער געמוזט לאַכען איבער זיי, אַז ער האט זיך אַמאָל צוגעהערט צו זייערע חקירות אוּן זייערע תורות אוּן זיי־ערע סיסטעמען אוּן פילאָזאָפיעס, וואס איינער לערנט מיט דעם אַנ־דערען וועגען גאט אוּן וועגען הימעל, וועגען גיהנם אוּן וועגען שטן, אוּן יעדער מיינט אַלץ, אַז ער האט דאס דעם גאַנצען אמת שוין געפונען, אוּן אַלע צוזאַמען זענען זיך דאך טוֹעה פוּן קאָפּ ביז צו די פיס אוּן ווייסען דאך לחלוטין גארנישט, וואס זיי רעדען; יעדעס מאל האט געמוזט אונזער מלאָכ׳ל שמייכלען—אבער דעם אמת האט אויך ער זיי נישט געזאגט.

אָהן אַ מאָס. דאָ האָט ער זיך געדרעהט אַהין און אַהער, און פער־
וואונדערט האָט ער אַלעס אָנגעקוקט, און האָט גאָרנישט געוואוסט,
וואו ער איז דאָ אין דער וועלט; און נאָר אייגציגווייז, אייגצילווייז
האָט ער זיך אָנגעהויבען צו דערמאָהנען, און דאָ האָט ער זיך דער־
מאָהנט און געדענקט אַלצדינג, וואָס האָט זיך מיט איהם אָבגעטהון
אין די לעצטע פאָר שעה און דאָ איז איהם פלוצלינג געוואָרען
עפעס אַזוי אומעטיג און טרויעריג, און ער האָט אָנגעהויבען צו
טראַכטען און צו טראַכטען. אָבער דאָס לאַנגע טראַכטען און די טיע־
פע מחשבות האָט אונזער מלאָכ׳ל פון תמיד אָן נישט לייב געהאַט,
און זיי זענען איהם געוואָרען לעסטיג אויך אַצינד, און דאָ האָט ער
געלאָזט דאָס טראַכטען און דאָס קלערען, און האָט אָנגעהויבען מיט
פונה בעטראַכטען און בעקוקען אַלעס אַרום און אַרום, און דאָ האט
ער געזעהן, אַז דאָס אַלעס איז גאָרנישט אַזוי שלעכט, און אַלעס
האָט איהם אָנגעהויבען צו געפעלען. און אויפגעכאַפט האָט ער זיך
און איז אַהין צום פרישען קוואַל, אין דעם טייך מיט די טאַנצענדיגע
וועלען און מיט די קלייגע און גרויסע פישעלעך, און די בלומען
און די רויזען האָט ער מיט חשק בעטראַכט, און אַרומגעשפרונגען
איז ער פון בלום צו בלום און פון רויז צו רויז, און איז געווען
גלייקליך און צופריעדען, לוסטיג און אויפגערוימט, ווי נאָך קיינמאָל
נישט. „איהר לייבע זומער־פויגעלעך!" – האָט ער גערופען – „וואו
איהר וועט פליהען, וועל איך אויך פליהען און וואו איהר וועט
טאַנצען, וועל איך אויך טאַנצען; אַלעס גלייך מיט אייך!" און דאָ
האָט ער געפרובט אויפהויבען זיך פון דער ערד און מיטפליהען,
אָבער – אַ צרה איז איהם געשעהן! – אַללאַה האָט ביי איהם דאָך
צוגעזומען זיינע פליגעלעך און ער האָט עס גארנישט געוואוסט, דען
אַללאַה האָט זיך געטראַכט: זאָל ער נאָר נישט קיין פליגעל האַ־
בען און זאָל ער נישט צו גיך צוריק אויפ׳ן הימעל אַרויף. „גם זו
לטובה! זאָל דאָס זיין צום גוטען!" האָט אונזער מלאָכ׳ל אויסגערו־
פען און האָט זיך צוויי טרעהרען אויסגעוויישט פון זיינע צוויי אויגען,
פון דעם רעכטען און פון דעם לינקען אויג, איין טרעהר פאַר
גרויס טרויעריגקייט און איין טרעהר פאַר גרויס שמחה – „ווי עס
ווייזט זיך אויס, וועל איך שוין נישט קאָנען צוריק אויפ׳ן הימעל

לה״ רעכט, זעהר זעהר האָט זי רעכט! אַ אונרעכט איז אין הימעל געשעהן, אַ מעשה וואָס זאָל גאָרנישט געדאַכט ווערען, אוּן עס איז גאָר נישטאָ קיין אַנדערע עצה, ווי דעם פערברעכער צו בעשטראָפען, אוּן אַפילּו האַרט, זעהר האַרט, צו בעשטראָפען! — אוּן דאָ האָט אַלאַה געדופען צו זיך דאָס קלײנע מלאָכ׳ל אוּן האט געדעדט צו איהם אַזוי: „מאַרש! מאַרש אַרויס פוּן הימעל אוּן אַראָפּ אויף דער ערד, אוּן דאָרט וועסטו צווישען די מענשען וואוינען אוּן וועסט נישט מעהר אין הימעל אַרומווירטשאַפטען. זעהסטו, דו ביזט דאָך גאָרנישט ווי אַ מלאָך געווען, וואָס איז רעכטשאַפען אוּן פרום אוּן גוט, נאָר פראָסט ווי אַ מחבל ביזטו געווען, וואָס יעדע הייליגקייט איז ביי איהם אַ געלעכטערעל אוּן וואָס אַפילּו אַ „בתולה״ איז ביי איהם גאָרנישט קיין מיוחס, איהר אָבצוגעבען דעם געהעריגען כבוד. אוּן דעריבער, מאַרש אַראָפּ אויף דער ערד, אוּן דאָרט וועסטו וואוינען, ביז דער צאָרן פוּן דיינע פיינד וועט זיך אַ ביסעל האָבען געלעגט, אוּן דאָ ערשט וועסטו קענען צוריק צו אונז. אָבער וויסען זאָלסטו: נישט איך וועל דיך צוריקנעהמען אין הימעל אַריין, נאָר דו אַליין מיט דיין אייגענעם כוח אוּן מיט דיין אייגענעם פערשטאַנד מוזטו זעהן צוריקצוקומען, אוּן פוּן הימעל וועט קיינער נישט זיין, וואָס וועט דיר דערביי עפעס העלפען!״

אוּן אַלאַה האָט געלאָזט אַ שווערען שלאָף פאַלען אויף אונזער מלאָכ׳ל אוּן אין שלאָף האָט ער איהם די שניי-וויסע פליגעלעך אָבגעשוירען.

ווי דאָס קלײנע מלאָכ׳ל איז דערוואַכט געוואָרען, דאָ האָט ער זיך אויסגעריבען די אויגעלעך אוּן האָט זיך אומגעקוקט אויף אַלע זייטען, אוּן דאָ האָט ער געזעהן, אַז ער ליגט אויף דער ערד אין אַ גאָרטען אויפ׳ן פעלד, אוּן אַ רויזען-ריח קיצעלט איהם ביי די נאָז-לעכעלעך, אוּן זיסע ליכט-שטראַהלען צעגיסען זיך איבער׳ן גאַנצען פלאַץ, אוּן זומער-פויגעלעך אוּן זשוקעס שווימען אַרום אין דער קריסטאַל-ריינער לופט, אוּן אויבען אין דעם בלויען ים אונטער׳ן הימעל פליהען אַרום די פויגעלעך אוּן זינגען אוּן זינגען, אָהן אַ סוף,

שטילע פאַרנעהמע איינוואוינער פון דאָרט דערהערט דאָס קנאַלען פון
אַ בייטש און דאָס געוויש פון רעדער און האָבען זיך אַלע אויפגע-
כאַפט אין א״י״ן ציטערניש, און די מהומה איז געוואָרן גאָר אונבע-
שרייבליך, דען אַלע האָבען געמיינט, אַז אַ שונא איז פלוצלינג בעפאַ-
לען דעם הימעל, כדי מלחמה צו האַלטען, און די געפלאַסטערטע שטיי-
נער פון דער מילך־גאַס זענען צעזעצט און צעשפרונגען געוואָרען פאַר
גרויס אייליניש פונ׳ם וואָגען, און פון די שטיינער איז געוואָרען ברעק-
לעך און פון די ברעקלעך איז געוואָרען שטערנדלעך — אָט ווי מיר
זהען עס טאַקי ביז צום היינטיגען טאָג. און אַלע איינוואוינער פון
אויבען, פון איין עק הימעל ביז צום אַנדערען עק, האָבען אָנגעהויבען
געוואַלד צו שרייען, אַז אַזאַ מעשה-רע האָט נאָך נישט פאַסירט זינט
דער הימעל שטעהט, און די צלטסטעלייט פון הימעל געדענקען נישט,
אַז אַזאַ יונג, קליין מלאָכ׳ל זאָל זיך קאָנען אַזוינס אונטערשטעהן, דאָס
געשפעט צו האָבען פון אַלטע בפבוד׳ע לייט, און די אַלטע האָבען אָנ-
געהויבען זיפצען און קלאָגען און אויקען, אַז „אַפילו אין הימעל האָט
מען אויך שוין מישטיינס געזאָגט קיין מנוחה נישט״! און דאָ האָבען זיי גע-
האַט בדעה אַהין צו געהן ביז צום הייליגען וואַלקען, און צו דערצעה-
לען אַלצדינג, אַז אַללאַה אַליין זאָל וויסען וואָס זיין מוזיניק׳ל האָט אָנ-
געמאַכט. נאָר איהר וויסט דאָך, אַלטע לייט רעדען נאָר מיט דעם מויל
און טהון טהוען זיי גאָרנישט! אָבער, זעהט איהר, דאָרט אין הימעל
אויפ׳ן עק פון דער מילך־גאַס אין אַ פערבאָרגענעםווינקעל וואויינט זיך
די „בתולה״, אָט יענע בתולה, וואָס איז אויסגערעכענט צווישען די
צוועלף מזלות, און דאָס איז אנ׳אַלטע, פערגרינטע, אויסגעדאַרטע
בתולה, וואָס האָט קיין מאַן נישט געקריגען, און זי זיצט דאָס אַלץ נאָך
פערייאַדעט און פערביטערט און וואַרט אויף איהר דערלעזער, און זי
האָט אַ געשליפען מיילעכעל און אַ שפיציג צינגל, אַז אַלע, וואָס וואוי-
נען אויבען אין הימעל, כאַפט אָן אַ פחד, וועז מען דערמאָהנט איהר
נאָמען. און דאָ איז די דאָזיגע „בתולה״ געלאָפען אין איין אימפעט
אַהין ביז צום הייליגען וואָלקען, און אַז אַללאַה האָט זי דערזעהן אָנ-
קומענדיג, דאָ האָט אויך ער, כביכול, אַ ציטער געגעבען, דען ער האָט
גוט געקענט די געפהרטע „בתולה״ און האָט וואוי׳ל געוואוסט, אַז אַפילו
דער שטן געהט איהר אויס׳ן וועג. אָבער דאָסמאָל האָט דאָך די „בתו-

מעשיות אָבאָרבייטען, דען ער האָט איהם זעהר ליעב געהאַט, אוּן טיילּ־
מאָל האָט ער בּיי זיך אין האַרצען שטילערהייט זיך גאָר געפרעהט
איבּער אַלע יענע קונדס׳עריין אוּן אויסגעלאַסענע מעשה׳לעך, וואָס זיין
ליעב, ווילד, אויסגעלאַסען מלאכ׳ל פערפיהרט, אוּן פלעגט בּיי זיך זאָגען:
פרעה דיך, קונדס׳ל! — דען וויסען זאָלט איהר, מיינע ליעבע אייניק־
לעך אוּן אוראייניקלעך, ס׳איז אַ ליגען וואָס מען האָט אויסגעטראַכט,
אַז אַללאה איז אַ בייזער אוּן געהט אַ גאַנצען טאָג אַרום מיט גרימצאָרן
אוּן רַק ער דונערט אוּן בליצט — אדרבא! אויך ער ווילּ, אַז דער הי־
מעלּ זאָלּ אייביג זיין לוסטיג אוּן פרעהלּיך אוּן אַלעס זאָלּ זיין אויפגע־
רומט אוּן אַלעס זאָלּ לאַכען אוּן פרעהען זיך.

אָבער יעדע זאַך האָט אַ מאָס! ווי אויזער מלאכ׳ל האָט איבער־
געכאַפּט אַביסעלּ דאָס שנירעלּ אוּן זיין אויסגעלאַסענקייט האָט שוין
גאָר קיין מאָס אוּן גאָר קיין גרענעץ נישט געהאַט, דאָ האָט אויך אַללאה
נישט מעהר געקאָנט שווייגען אוּן האָט איהם געמוזט אַביסעלּ בע־
שטראָפען.

איהר ווילט וויסען, קינדערלעך, ווי דאָס איז צוגעגאַנגען? —
גאַנץ פראָסט, זאָג איך אייך!

אין איין שעהנעם פריהמאָרגען קומט זיך אויזער מלאכ׳ל אין דעם
שטאַלּ אַריין, דאָרט וואו עס שטעהט אַללאה׳ס „וואָגען" אוּן דאָ כאַפּט
ער זיך צו דער מלאכה אוּן פיהרט אַרויס דעם וואגען פונ׳ם שטאַלּ,
אוּן גיך לויפט ער צו די מזלות אוּן נעהמט פוּן די צוועלף מזלות אַלץ,
וואָס ער קאָן אָט יעצט ברויכען, למשל דעם מזלּ „לעמעלּ" אוּן דעם
מזלּ „אָקס" אוּן דעם מזלּ „ציקעלע" אוּן דעם מזלּ „לייב" אוּן שפּאַנט
זיי אַלע איין אין דעם וואָגען, אוּן דאַן נעהמט ער דעם מזלּ „בויגען"
אוּן העננט איהם אַריבער פאָרנט פאַר דעם וואָגען, אַז עס זאָלּ זיין
מיט אַ דוגע פוּן פאָרנט, אוּן דעם מזלּ „צווילינג" זעצט ער אַוועק
אין וואָגען אַריין אוּן ער אַליין זעצט זיך אַוועק אויף די קעלניע פאָ־
רנט, אוּן היידאַ! מיט אַ גרויס געטומעלּ אוּן געפילדער אוּן געריש
פאָהרט מען אין איין אימפעט פוּן איין עק הימעלּ ביז צום אַנדערען
עק! צום סוף אַז אויזער מלאכ׳ל איז אָנגעקומען אין די שהנסטע אוּן
פאָרנעהמסטע גאַס פוּן דעם הימעלס גאַסען, דאָרט אין די הויפט־גאַס
אַריין, וואָס וועלט אָנגערופען „מילך־גאַס", דאָ האָבען פלוצלינג די

און איז גיך צוריק צו אַבוּ-בקר'ן און האָט שטילענקערהייט איהם אַריינ-
געלאָזט דאָס זאַלץ און דעם פעפער אין די פּושקע אַריין, און אַז דער
אַלטער איז דערוואַכט און האָט געזומען אַ שמעק טאַבאַק ווי דער שטיי-
גער איז, דאָ איז איהם דאָס זאַלץ און דער פעפער געשטיגען אין די
נאָז אַריין, און דאָ האָט ער אָנגעהויבען שטאַרק ניסען, איינמאָל און
צוויימאָל און דריימאָל, אַז עס האָט גאָר נישט געוואָלט קיין סוף נעהמען,
און דער אַלטער נעבעך איז געווארען צו שאַנד און צו שפּאָט ביי אַלע
יונגע מלאָכימ'לעך, און אַלע האָבען געלאַכט אויפ'ן קול, און אונזער
מלאָכ'ל האָט געלאַכט מעהר ווי אַלע. אָבער אַזעלכע געלעכטערלעך, ווי
ער האָט זיך געמאַכט מיט אַבוּ-בקר'ן, האָט ער געמאַכט אויך מיט מַחַמָּד'ן און
מיט זיין וויב כַּדִידזשאָ אַליין. אַמאָל איז ער זיך שפּאַציערען גענפלויגען
אין דעם גן-עדן הָעֶליון, און דאָ האָט ער אויף אַ גראָזבאַנק אין גאָר-
טען דערזעהן ווי מחמד זיצט מיט זיין וויב כדידזשאָ, און מחמד האַלט
זיין קאָפּ אין זיין וויב'ס שויס, און איז ענטשלאָפען געוואָרען, און
כדידזשאָ האַלט אין דער האַנד אַ קאַם און קעמט איהם זיינע האָר און
רייניגט זיי, ביז זי איז אויך ענטשלאָפען געוואָרען. דאָ איז אונזער
מלאָכ'ל פאַמעליך אויף די שפּיץ נעגעל צוגעגאַנגען, און האָט צוגעבוג-
דען כדידזשאָ'ס צאָפּ צו מחמד'ס בּאָרד, און האָט זיי פעסט פערקניפּט,
און איז שטילערהייט אַוועק פון דאָרט. ווי אָבער די אַלטע לייט זענען
דערוואַכט און האָבען געזעהען, אַז זיי זענען צונויפגעבונדען, האָבען
זיי זיך געוואָלט גראָד אַ ביסל צוווערטלען, ווי דער שטייגער איז
צווישען מאַן און וויב, און האָבען געוואָלט איינס פון דעם אַנדערען
אַנטלויפען, און האָבען אָבער נישט געקאָנט, דען זיי זענען דאָך געווען
צונויפגעבונדען, דאָ זענען זיי געוואָרען צום געשפּאָט פאַר'ן גאַנצען
הימעל, פון איין עק הימעל ביז צום אַנדערען, און די מלאָכים און די שָׂרָפִים
און די כְּרוּבִים זענען אַרויסגעפלאַצט מיט אַ שטורמיש געלעכטער ווי
זיי האָבען די דאָזיגע זעלטענע ערשיינונג דערזעהען, דען אַזעלכעס
האָבען די איינוואוינער פון הימעל נאָך נישט געזעהען זינט דער הימעל
שטעהט.

און אַללאַה האָט געזעהן און געהערט און געוואוסט אַלצדינג, וואָס
זיין ליעבּ מלאכ'ל טהוט, און האָט איהם געשוויגען און האָט איהם קיין
בייז וואָרט נישט גערעדט און האָט איהם געלאָזט ווייטער אַזעלכע

אַראָבגעקוקט אויף דער ערד, צו זעהן וואָס עס טהוט זיך דאָרט, אוּן דאָ זעהט ער וואָס פאַר ַן גערודער, וואָס פאַר אַ געפילדער, וואָס פאַר אַ פערדרעהעניש עס טהוט זיך דאָרט! דען די מענשען האָבען געגלויבט דעם „לוּח" אוּן האָבען זיך פערלאָזט, אַז עס וועט זיין פינסטער אוּן דאָ האָבען זיי געהאַלטען אין בעסטען מיטען פוּן זייערע שֵׂמַד-שטיק אוּן פערבּרעכען אוּן עֲבֵירות: מענשען, וואָס האָבען גארנישט געזאָלט איינס דאָס אַנדערע קושען, זיי האָבען דוקא זיך געקושט אוּן געהאַלזט מיט גרויס ליעבשאַפט, אוּן מענשען, וואָס איינער דעם אַנדערען האָט דוקא געזאָלט ליעב האָבען, זיי האָבען נעבעך זיך גארנישט ליעב געהאַט, אוּן אדרבא, זיי האָבען זיך גאָר געשלאָגען אוּן געפאַטשט, איינער דעם אַנדערען, אוּן דער אייגענער מאַן האָט געשלאָגען אוּן געפאַטשט זיין אייגען ווייב; אוּן עטליכע פוּן די מענשען זענען אויפגעשטאַנען אין דער פינסטער אונטערצוגראָבען הייזער אוּן ארויסצוגעהן אויף גנבות אוּן גזֵלות, אוּן דאָ האָט פלוצלינג די לבנה אָנגעהויבען שיינען אוּן די גאַנצע וועלט האָט געזעהן זייער שענדליך טהון; אוּן דאָס קלײנע מלאָכ׳ל האָט דאָס דערזעהן אוּן דאָ האָט ער אָנגעהויבען צו פאַטשען אין די הענדטלעך אוּן צו טאָמפען מיט די פיסלעך אוּן צו שפרינגען אוּן צו שרייען אוּן צו לאַכען אויפ׳ן קול, אַז דער הימעל האָט אַזש אָנגעהויבען צו פלאַצען פאַר גרויס רעש.

אָבער נישט בלויז מיט די איינוואוינער פוּן דער ערד האָט אונזער קלײן מלאָכ׳ל אַזעלכע קאַטאָוועסלעך געטריבען, דען טיילמאָל האָט זיך איהם גאָר פערגלוסט, זיינע מחזקות אויך מיט די הימעלס-לייט צו מאַכען. — אַמאָל האָט ער געזעהן אַבוּ-בֶּקר, דעם הייליגען גרויסען נביא, זיצען אין אַ ווינקעלע און כאַפען אַ דרעמעל, דען אַבוּ-בקר איז אַנאַלטער מאַן אוּן איז מיעד אוּן אָבגעמאַטערט, אוּן אַז ער זעצט זיך אַוועק אויף איין מינוט, דאָ בעפאַלט איהם באַלד אַ שלאָף; אוּן דאָ איז אונזער מלאָכ׳ל ביי איהם גראָד פאַרבייגעגאַנגען אוּן האָט דערזעהן די טאַבאַק-פּוּשקע, וואָס דער אַלטער האַלט אין האַנד, אוּן אָט איז אונזער מלאָכ׳ל זיך אין די הימלישע קיך אַרייגעפלויגען, דאָרט וואוּ עס קאָכען זיך אַלע גוטע זאַכען פאַר די פרומע וועגען, אוּן די גוטע זאַכען קאָכען זיך אין קעסעל מיט אַ סך זאַלץ אוּן אַ סך פעפער, ווי עס געהערט צו זיין; אוּן דאָ האָט ער אַרויסגענומען זאַלץ אוּן פעפער

איז געלאָפען גיך ביז צום סַמְבַּטיוֹן הָעֶלְיוֹן – דען אויך אויבען אין הימעל איז דאָ אַ סמבטיון – און האָט גיך געכאַפט דעם מזל „עמער", און האָט איהם פּוּל געשעפט מיט וואַסער און האָט דאָס וואַסער אַראָבגעגאָסען גלייך אויף דער ערד, און דאָ איז אונטען גע-וואָרען פלוצלינג אַ שלאַגס-רעגען, און דאָס פרומע פאָלק אין מיטען בעסטען אָבריכטען זייער גאָטעס-דיענסט זענען נעביך משוגע'נערהייט געלאָפען ווי אין אַ מהומה, מיט די ספרים אין די הענד, און האָבען זיך נעבעך גאָרנישט געקאָנט קיין עצה געבען, און אַז דאָס קליינע מלאָכ'ל האָט דערזעהן די מהומה, וואָס ער האָט אָנגעשיקט אויף די פרומע מאַכמעדאַנער, דאָ האָט זיין הערצעל געלאַכט אין איהם פאַר פרייד און דאָ האָט ער אַרויסגעלאָזט אַ מין שטורמיש געלעכטער און האָט געטאָמפעט מיט די פיסעלעך אויף די בלויע פאָדלאָגע פונ'ם הימעל און האָט געשריען אויף אַ קול: הוראַ! – אַמאָל האָט ער געזעהן ווי די ליכטיגע לבנה שיינט אַראָפ אויף דער ערד, און דאָ איז איהם אָנגע-קומען פלוצלינג זיין שטיפעריי, און ער האָט זיך אויפגעכאַפט און האָט אומגעדרעהט די גרויסע ליכטיגע שיסעל אויף די אַנדערע זייט, און אויף דער ערד איז פלוצלינג געווארען פינסטער, פינסטער ווי אין אַ זאַק, און די אָרימע מענשען האָבען גאָרנישט געוואוסט, וואָס דאָ איז אַזוינס מיט זיי געשעהן, דען דער הייליגער „לוח" האָט דאָך פונקט נביאות געזאָגט, אַז עס וועט זיין ליכטיג. אָדער אַמאָל האָט זיך גע-מאַכט, אַז אַללאה האָט געגומען די לבנה און האָט זי איינגעשלאָסען אין איהר פוטערפאַס, פדי עס זאָל זיין פינסטער אויף דער ערד און די מיעדע מענשען זאָלען קענען זיס שלאָפען און אויסרוהען אַביסעל פון זייער גאַנצער שווערער פראַצע, און דאָ האָט זיך אונזער זיס, קליין, ווילד מלאכ'ל אויפגעכאַפט און האָט זיך שטילערהייט אַריינגע'גנב'ט דאָרט, וואו די לבנה ליגט בעהאַלטען אין אַללאה'ס שאַפע, און דאָ האָט ער אַרויסגע-נומען די לבנה פון איהר פוטערפאַס און האָט אויסגעבויערט אַ לאָך אין די פאַדלאָגע פונ'ם הימעל מיט דעם עגבער'ל פון זיין פעדער-מע-סער'ל, וואָס ער האָט געקריגען געשענקט צו דעם טאָג, וועו ער האָט אָנ-געהויבען קאָראַן, און דאָ האָט ער די לבנה אַריינגעשטופט אין אָט יע-נעם לאָך, און פלוצלינג איז געווארען ליכטיג אויף דער גאַנצער וועלט; און דאָס מלאָכ'ל האָט זיך אַנידערגעשטעלט הינטער דער לבנה און האָט

וועסלעך צוּ טרייבען, אזוי אַז די איינוואוינער פון הימעל האָבען געקאָנט שרייען געוואַלד פאַר גרויס קרענקונג. אוּן אַללאַה האָט אַלעס געזעהן אוּן האָט זיך געמאַכט אַוועקקוקען אוּן האָט דעם ליעבען קינד גאָרנישט געטהון דערפאַר, דען ליעב אוּן זיס איז דאָס קליינע מלאכ׳ל געווען אַפילוּ ביי אַלע זיינע קאַטאַוועלעך אוּן אַלע זיינע געלעכטערלעך, אוּן אַללאַה האָט איהם ליעב געהאַט אוּן ער איז ביי איהם געווען דאָס מוזינעק׳ל, אוּן אַללאַה האָט געמוזט יעדעס מאָל לאַכען אוּן האָט איהם געזופען: קוּנדס! — הויפטזעכליך האָט אונזער מלאכ׳ל נישט געקאָנט ליידען מוסר-ספרים, ווי למשל די ערנסטע פרקים פוּנ׳ם קאָראַן, דען ער איז געווען אונגעדולדיג צוּ זיצען שטיל אוּן אויסצוהערען דעם שטייפען מוסר, אוּן ער פלעגט זאָגען, אַז אַזעלכע הייליגע ספרים זענען נאָר געמאַכט פאַר מלאכימ׳ס וועגען אויף דער ערד, אוּן נישט פאַר מענשענ׳ס וועגען וואָס וואוינען אויף דער ערד, אוּן נישט פאַר יונגע קליינע מלאכימ׳לעך, וואָס האָבען גאָר ליעב אַ הוליע צוּ געבען אוּן זיך צוּ פרעהען מיט דעם לע-בען. — אַמאל האָט זיך געקאָנט מאַכען, אַז עפעס אַ רוח האָט אָנ-גענומען אונזער קליין מלאכ׳ל, אוּן עס האָט זיך איהם פער-גלוסט אַ שטיף צוּ געבען, דאָ האָט ער זיך צוגעכאַפט שטילערהייט צוּ דעם אוֹצר פוּן שניי אוּן האָט אַזוי לאַנג געלויערט ביז ער האָט אָנגעקריגען דעם שליסל פוּנ׳ם אוֹצר, אוּן דאָ האָט ער פאַמעליך געעפענט דעם אוֹצר, אוּן אַז ער האָט דערשמעקט, דאָס עס איז נאָך וואַרעמליך אויף דער ערד אוּן די מענשען דרעהען זיך נאָך אַרוּם אין זייערע ליכטע זומערדיגע מלבושים, דא האט ער מיטאַמאל אַראַבגעווארפען אויף דער ערד גאַנצע בערגלעך שניי, אַזוי אַז עס איז פלוצלינג געווארען אונטען אויף דער ערד אַ פראסט פוּן 20 גראַד אוּן די מענשען האבען אַזש געציטערט אוּן געקלאַפערט מיט די צייהן אוּן האבען גאָרנישט געקאנט קלערען, ווער איז דאס דער בעל-מלאכה פוּן דער דאזיגער פלוצלינגער קעלט. אדער עס האט זיך אַמאל געמאַכט, אַז ער האט געזעהן ווי די פרוּמע מאַכמעדאַנער לויפען אין דעם הייליגען חודש ראַמאַזאַן צוּ די נאַכט-תפילות אוּן ריכטען אָב אַ מין גאָטעס-דיענסט אונטער דעם פרייען הימעל, ווי די מצוה איז, דאָ איז איהם אָנגעקומען פלוצלינג זיין קונדס׳עריי, אוּן ער

פּראָסט דער הימעל. זעהט איהר אָבער: אינ׳ם הימעל, וועו אַ קליין מלאָכ׳ל רעגירט אַביסעל צופּיעל אַרוּם, דאָ רופט איהם אַללאַה אין אַ זייט אוּן הויבט איהם אָן מוסר צו זאָגען אוּן רעדט צו איהם רייד, וואָס נעהמען אָן ביים האַרץ אוּן לייענט איהם פּאָר אַ גאַנצע תּוכחה, אָדער עס מאַכט זיך אַמאָל אַז ער לעגט אויף איהם אַרויף דאָך עפּעס אַ קליינע שטראָף אוּן שטעלט איהם אין אַ ווינקעלע פּונ׳ם הימעל, אוּן דאָרט מוז נעבעך דאָס מלאָכ׳ל אַזוי לאַנג שטעהן, ביז זיין זינד ווערט איהם פּערגעבען אוּן ביז אַללאַה רופט איהם צוריק אוּן ערלויבט איהם ווידער פּאָר זיין הייליגען וואָלקען צו שטעהן. – אוּן יעצט מיינע ליעבע אייניקלעך אוּן אוראייניקלעך, אַז איהר וועט זיין גוטע, אָרעמע־לייכע קינדער אוּן ווען אייביג פּאָלגען, דאָ וועל איך אייך דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט אַמאָל פּאַסירט מיט אַזאַ קליין מלאָכ׳ל...

– דערצעהלט! דערצעהלט! דערצעהלט! מיר אַלע דאָ וועלען שוין זיין גוט אוּן אָרעמע־לייך אוּן אייביג פּאָלגען!

אַמאָל אוּן אַמאָל איז געווען אינ׳ם הימעל אַ מלאָכ׳ל אוּן זיין נאָמען איז געווען... יאָ, יאָ, דעם נאָמען האָב איך שוין פּערגעסען... אוּן דאָס איז געווען אַ קליין שעהן מלאָכ׳ל, קליין ווי אַ חדר־יונג־לע אוּן שעהן ווי אַ שפּיעלצייג, מיט פּויל, רונדיגע בעקעלעך אוּן מיט בלויע אויגעלעך, וואָס האָבען געלויכטען ווי צוויי זונען, אוּן מיט רויטע ליפּעלעך, ווי די קירשען, אוּן מיט ווייסע פּליגעלעך, ווי דער פּריש געפּאַלענער שניי; אוּן דאָס דאָזיגע מלאָכ׳ל איז געווען אַזוי זיס אוּן אַזוי ליעב פּוּן קאָפּ ביז צו די פּיס, אָהן איין איינ־ציגען פּעהלער, אוּן אויך זיין הערצעלע אין איהם איז געווען אַזוי זיס אוּן אַזוי ליעב – דען וועו נישט דאָס, דאָ וואָלט ער דאָך גאָר־נישט געקאָנט זיין קיין מלאָך. אָבער עס מאַכט זיך אַמאָל, אַז אויך דער הימעל האָט אַ פּלעק אוּן אויך אַ מלאָך האָט אַ חסרון! נאַ־טירליך זענען דאָס נאָר הימלישע פּלעקען אוּן נאָר מלאָכים׳דיגע חסרונות – אוּן שטעלט אייך פּאָר, אַז אויך אונזער מלאכ׳ל איז נישט געווען גאַנץ פּריי פּוּן אַ חסרון. אמת איז אמת, ער האָט נישט חלילה עפּעס אַנ׳עולה געטהון אָדער אַנ׳עבֵירה אָדער אַ פּערברעך, אוּן נאָר אַ שטיקעל לֶץ איז ער געווען אוּן האָט ליעב געהאַט אָפּט קאַטאַ־

אוּן די אַלטיטשקע דערצעהלט אוּן דערצעהלט.

איהר ווייסט דאָך, קינדערלעך — הויבט זי אָן — ווער אַללאַה איז, וואָס וואוינט אויבען אין הימעל, אוּן מסתּמא ווייסט איהר אויך, אַז אַ חוּץ אַללאַה וואוינען דאָרט אויבען אין הימעל אויך טויזענדער אוּן מיליאָנען מלאָכים, אַזוי אַז ביז צום היינטיגען טאָג קאָן מען דאָס באַין אופן נישט דערגעהן, וואָס איז דאָרט מעהר פאַרהאַנען, צי מלאָכים צי שטערען. אוּן אָט יענע גוטע ליעבע מלאָכים האָבען דעם גאַנצען ליעבען טאָג גאָרנישט וואָס צו טהוּן אַ חוּץ פרעהליך אוּן לוסטיג צו זיין, צו זינגען אוּן צו לויבען, אַללאַה׳ס וואונדער צו דערצעהלען אוּן אַללאַה׳ן אָבצוגעבען זיין שבח אוּן זיין כבוד, אוּן וועז אַללאַה דערהויבט זיך פוּן זיין אָרט, דאָ דערהויבען זיי זיך אויך אוּן רופען אויס: הייליג! הייליג! הייליג! — דאָס איז די גאַנצע גרויסע תּורה, וואָס זיי האָבען צו טהוּן דעם גאַנצען ליעבען טאָג, אוּן וועז זיי ווערען אַ ביסעל מיעד אוּן אָבגעמאַטערט פוּן אָט דער דאָזיגער שווערער אַרבייט, דאָ ווערען זיי פריי געלאָזט, אוּן זיי מעגען דאַן טהוּן, וואָס זיי האָבען נאָר חשק. דאָ נעהמען זיי זיך צוּנויף אוּן הויבען אָן צו שטיפען אוּן צו רעגירען, צו שפרינגען אוּן צו האָפסען, צו קונדס׳ען אוּן לַצנות צו טרייבען, אוּן דאָ הויבען זיי זיך אָן אַרומצוקייקלען אויף דעם גאָלדענעם זאַמד אוּן אויף די בערגלעך ווייכע שטערען, אָדער כאַפען זיך אָן איינס דאָס אַנדערע ביי די פליגעלעך, כדי צו שפיעלען אין פערדלעך, אָדער קלויבען זיך אָן אַ פוּלען בוזעם ווייכע, קליינע שטערענדלעך אוּן ווארפען זיי דאַן איינס דאָס אַנדערע אין קאָפּ אַריין, אָדער כאַפען אַ פּאָר פעדים לאַנגע דיקע שטראַהלען אוּן בינדען דערמיט איינס דאָס אַנדערע אונגעריכטערהייט, אוּן אַז איינעם גערָאָט אַזאַ מין קונדס׳עריי אוּן חברה דערזעהט עס, דאָ פלאַצען זיי אַלע אַרויס מיט אַ שטורמיש געלעכטער אוּן רוישען אוּן קלאַפען מיט די ווייסע קליינע פליגעלעך אוּן פרעהען זיך אוּן רעגירען אוּן רוישען אוּן שרייען, ביז דער הימעל ווערט אַזוש נישט צעפלאַצט פאַר גרויס רעש. יאָ, יאָ, מיינע קינדערלעך! דאָ אויף דער ערד, אַז די יונגעלעך ווערען ווילד אוּן מאַכען אָן אַ רעש, דאָ פלאַצט אַמאָל די ערד פאַר גרויס רעש, אָבער אינ׳ם הימעל אַז עס מאַכט זיך אַמאָל אַזאַ מעשה, דאָ פלאַצט

דאָס קלײַנע מלאָכ׳ל

(אַנ׳אַראַפישע באַבע־מעשה)

אַמאָל אוּן אַמאָל איז געווען... נאָר זאָגען מוז איך אייך, אַז אָט די באַבע־מעשה, וואָס איך טהו אייך דאָ דערצאָהלען, איז שוין אַ שעהנע עטלעיכע מאָל דערצאָהלט געוואָרען אוּן שעהנע עטלעיכע פּאָעטען האָבען זי, ווייסט גאָט, וויפיעל מאָל שוין בעשריבען, אוּן איך — זעהט איהר — איך וויל זי אייך היינט נאָר איבערדערצאָהלען; איבערדערצאָהלען זי מיט מיין שוואַכער פּשוטער שפּראַך.

אוּן ווייסט איהר וואָס נאָך? — גאָר אַמשעהנסטען אוּן גאָר אַמבעסטען האָב איך זי געהערט אַמאָל אויס דעם מויל פּוּן אנ׳אַלטער טערקישער באַבע, אָט אין יענער גוטער גאָלדענער צייט, בעת מיין יונג בלוט האָט מיך פערטראָגען צו ווייטע פּלאָקער אוּן ווייטע לענדער אוּן איך בין אַמאָל געבליבען צווישען אַראַבער אין אַ ווייטער אַראַבישער קאָלאָניע...

אוּן אָט דאַכט מיר גאָר, ווי עס וואָלט זיין ערשט נעכטען געווען: אין גאָרטען אויף דער גראָזבאַנק זיצט די אַלטיטשקע. די זון איז זיך פאַמעליך אונטערגעגאַנגען אוּן די קינדערלעך זיצען אַרוּם אוּן אַרוּם, יונגעלעך אוּן מיידעלעך, אייניקלעך אוּן אוראייניקלעך, אוּן אַלע האָרכען מיט גרויס פונה אוּן מיט גליהענדיגע בעקלעך, אַז עס זאָל נאָר חס וחלילה קיין איינציג ווערט נישט פערלוירען געהן. — זיס איז דאָס ליכט, וואָס גיסט זיך אַראָפּ פּוּן די לעצטע שטראַהלען פּוּן דער זיי, בלוי איז די לופט אַרוּם אוּן אַרוּם אוּן קלאָר ווי קריסטאַל, אוּן זשוזשען גאָלדענע פאַרביגע זומער־פויגעלעך אָהן אַ צאָהל דורך יענע לופט, אַז די קינדער פאַטשען אַזש מיט די הענדטלעך אוּן שרייען, אַז דאָס זענען גאָר קלײַנע, ליעבע מלאָכימ׳לעך...

II

פּלקער פון דער וועלט וועלן זיך קצהרען. מילּיאָנען מענשען וועלן זיך בוקען צו סיני", — האָט דער כהן-גדול געזאָגט.

„איך בין דער ערשטער, וועלכער וועט מודיע זיין, אַז איך גלויב מיט'ן גאַנצען האַרצען, אוּן דאָס אַלץ, וואָס דער העברעאישער פּאַסטוך האָט געזעדט, איז אמת וצדק!"

„אוּן אויך איך גלויב!" האָט געזאָגט אלעזר דער כהן.

„אוּן אויך איך!" האָט געזאָגט פינחס.

„אויך איך, אויך איך, אויך איך!" האָט מען געשריען פון אַלע זייטען.

אוּן די גאַנצע וועלט האָט געגלויבט — אוּן זיי האָבען יעדען טאָג געזהען נייע וואונדער.

חוץ תּחפנס'ן, וועלכען זיי האָבען גע'הרג'עט, וויל ער האָט גע-לעסטערט גאָט, איז געווען נאָר נאָך איינער, פּאַר וועלכען זיי האָבען מורא געהאַט, אַז ער זאָל זיך נישט אַמאָל מישב זיין אוּן זאָל וויידער אָנהויבען צו רעדען גאָר עפּעס אַנדערש: דאָס איז געווען משה אַליין. אוּן זיי האָבען אויך איהם גע'פּטר'ט —

משה איז געשטאָרבען —

אוּן קיינער וווייסט נישט ביז אויפ'ן היינטיגען טאָג, וואו זיין קבר איז.

איך בין זיכער, אז אַ גאַנצע שעה וועט ער דיר קענען דערצעה-
לען וועגען דעם באַרג סיני, וואָס גאָט איז אַראָפגענידערט אויף איהם
מיט פייער אוּן האָט דאָרט געגעבען תּורה אוּן משפט פאַר דעם פאָלק
ישראל אוּן דאָס לאַנד, וועלכעס ער האָט צוגעשוואירען זייערע עלטערן.

אוּן טיילמאָל וועט ער אויך וויסען וואָרט פאַר וואָרט דיר צו אי-
בער׳חזר׳ן די ווערטער, וועלכע גאָט האָט גערעדט דורך משה׳ן אויף
דעם באַרג סיני!

אוּן נאָך יעצט — נאָך טויזענדער יאָהרען!

ווער ווייסט נישט פוּן יענעם משה׳ן? ווער ווייסט עפעס נאָך וועי-
גען יענעם תַּחְפֻּנֵס?...

איז אין דער גאַנצער וועלט פאַרהאַן איין אָרט, וואָס איז בע-
ריהמטער פוּן יענעם סיני?

אוּן משה האָט געהייסען יענער דיכטער — אוּן די, וועלכע האָ-
בען איהם געהערט צוּם ערשטען מאָל, האָבען איהם געפוּפען ליגענער!

VI

די האָבען איהם אַזוי געפוּפען — אָבער דאָס וואָרט פוּנ׳ם דיכ-
טער איז געווען שטאַרקער ווי די קראַפט פוּנ׳ם גבור.

געזיעגט האָט דער דיכטער. דער ערשטער, איבער וועלכען דאָס
אוּמגליק איז געקוּמען, איז געווען תּחפנס. ווייל ער האָט „געלעסטערט
גאָט", האָבען זיי איהם אַראָפגעווארפען פוּן אַ שטיין-פעלזען אין די
טיעפענישׂ אַריין. שוין נאָך עטליכע טעג, ווי משה האָט געהאַלטען זיין
רעדע, האָבען זיי איהם גע׳הרג׳עט. זיי האָבען גע׳הרג׳עט דעם מיאוס׳ען
אמת, אוּם צו קענען לעבעדיג מאַכען דעם חלוּם פוּנ׳ם דיכטער.

דאָס איז דאָס לעבען.

VII

ביינאַכט איז געווען די פערזאַמלוּנג.

„זאָל דער חלוּם ווערען אַנ׳אמת! סיני וועט זיין דער אָרט, פוּן
וואַנען ס׳וועט אַרויס אַ תּורה פאַר אַלע פעלקער אוּן צו וועלכען אַלע

בען אַרומגעבלאָנדזשעט אַרום אוּן אַרום, ווי זיי וואָלטען וואָס זוכטען. פלוצלינג האָט ער דערזעהן דעם אַלטען כהן; זיי רופען איהם „ברודער"·

„לאָזט איהם צורוה!" האָט דער דאָזיגער אַהרן געפרופען, „איך מוז מיך פאַר זיינעטוועגען אָננעהמען!"

דער עולם אָבער האָט ווילד ווייטער געשריען אוּן האָט אויפגע· הויבען קולאַקעס.

— „צו וואָס זיך אָננעהמען פאַר זיינעטוועגען? טויטען זאָל מען איהם, טויטען דעם ליגנער!"

דאָ איז דער כהן צוגעגאַנגען צו משה'ן אוּן האָט מיט דער לינ· קער האַנד איהם אָנגעכאַפט פאַר דער פלייצע אוּן די רעכטע האָט ער געהאַלטען אויסגעשטרעקט פאַר זיך.

— „גיט איהם אוּנז ארויס!" האָט תַּחְפְּנֵס געפרופען — „ער איז אַ ליגנער!"

— „אַ ליגנער? — ניין, אַ דיכטער איז ער!"

V

אוּן די דיכטונג איז געוואָרען אַנ'אמת.

פרעג דעם יונגעל, וועלכער גיהט אין חדר אַריין מיט דעם ספר אוּנטער'ן אָרעם.

פרעג איהם: „וואָס וועגען סיני?"

אוּן ער וועט דיר ענטפערען: „אויף דעם בארג סיני האָט זיך גאָט ענטפלעקט צו משה'ן, דעם הערר פוּן די נביאים, וועלכער האָט געזעהן גאָט פנים אין פנים, ווי עס האָט איהם נאָך קיין שוּם ילוד-אשה נישט געזעהן, אוּן איז לעבען געבליבען, אוּן דער סנה האָט געברענט מיט פייער אוּן פערברענט איז ער נישט געוואָרען, אוּן גאָט איז אַראָבגעני· דערט צו איהם אוּן האָט איהם געשטאַרקט אוּן האָט איהם גיהייסען געהן קיין מצרים, אַרויסצויהען די קינדער ישראל'ס פוּן קנעכטען-הויז אוּן זיי צו געבען דאָס לאַנד פוּן זייערע עלטערן אַברהם אוּן יצחק אוּן יעקב, אוּן עס איז געווען, ווי פרעה האָט האַרט געמאַכט זיין האַרץ" — — —

און דער סנה האָט אַלץ וויטער געברענט און געברענט און איך האָב מיר בעדעקט מיין געזיכט מיט ביידע הענד, און פּאָרט האָבען מיינע אויגען געזעהען און געזעהען.

IV

משה איז ענטשוויגען געבליבען. אויך אַלע אַנדערע אַרום און אַרום האָבען געשוויגען, אַלע זענען געווען טיף ערגריפען.

פלוצלינג האָט זיך אויפגעכאַפט תַּחְפְּנֵס.

„ליגען!" האָט ער געשריגען רויט פאַר כעס, „אַלץ, וואָס געהט איהם אַרויס פּונ׳ם מויל, איז ליגען! אַלץ פּונ׳ם אָנהויב ביז׳ן סוף איז אויסגעטראַכט! אין יענער נאַכט בין א י ך דאָך געווען מיט איהם צוזאַמען, און די שוואַרצע ציגע האָבען מיר געזיכט, רַעַמְסֵס דעם בעקערס שוואַרצע ציגע! איך מיט איהם זענען מיר אַרויף אויף די בערג. אָבער אַ שטורמווינד איז דענסמאָל נישט געווען! אַדרבה, אַ זעהר שעהנער אָווענד איז געווען. וואו האָט ער געזעהן אייליען־בריייטע אָבגרונדען? וואָס פלאַפּלט ער מיר עפּעס וועגען דונערען צווישען די בערג-פעלזען? וואָס מיר אַ ברענענדיגער סנה? ווער מיר אַ מלאָך און אַ גאָט? שָׁוְא וְשֶׁקֶר! איך שווער ביי פּרעה׳ס לעבען, אַלץ פּונ׳ם אָנהויב ביז׳ן סוף איז אויסגעטראַכט! — איך אַליין בין מיר אַרויף צו די פעלזען און איהם מיט דעם הונד האָב איך געלאָזען ביים סנה אַנטקעגען דעם מור, און ווי איך בין צוריקגעקומען, איז ער אַלץ נאָך געזעסען אויפ׳ן זעלביגען ארט אויף אַ שטיין און איז געשלאָפען. די גאַנצע נאַכט האָב איך די ציגע געזיכט, און ווי איך בין פאַרטאָגס צוריקגעקומען, האָב איך איהם אַלץ נאָך געטראָפען שלאָפענדיג אויפ׳ן שטיין. עס איז אַ חרפה און אַ שאַנד אַזוי צו זאָגען ליגען!"

אַלע אַרום האָבען געפילדערט און געשריען. משה איז געשטאַנען און האָט זיך קיין ריהר נישט געגעבען, און נאָר זיינע פער׳חלומטע אויגען האָבען פערוואונדערט געקוקט אויף די דאָזיגע מענשען און ער האָט אויסגעזעהן ווי אייגער, וועלכער וויסט גאָרנישט, וואָס עס טהוט זיך דאָ און פאַרוואָס פילדערט מען אזוי שרייט מען. זיינע אויגען האָ-

זייער לעבען גאָרנישט חוץ אַ האַרץ און אין דעם דאָזיגען האַרץ אַ ביסעל געפיהל, די דאָזיגע רוף צוּ דיר און רעדט מיט זיי, און ציה זיי אַרויס פונ׳ם קנעכטען-הויז, און לייז זיי אויס, און גיב זיי געזעצען און רעכט, און מאַך זיי פּאַר אַ פּאָלק.

און זהסטו: אַמאָל מאַכט זיך, אַז דער מענש בעשאַפט אַ פּיתום און אַ רַעמָסס, און אַמאָל בויט ער ריעזען-בנינים אין הימעל אַריין, פּיראַמידען און אָבעליסקען, און אַמאָל שטעלט ער אַוועק ספינקסען, וועלכע זאָלען בלייבען שטעהן אויף אייביגקייטען; דאָס אַלץ אָבער איז גאָרנישט אַנטקעגען דעם, וועז אַ מענש מאַכט אַ פּאָלק. און ד וּ וועסט מיר מאַכען אַ פּאָלק!

געה, קום קיין מצרים און קום צוּ די עלענדע און אומגליקליכע, צוּ די, וועלכע זיפצען און קרעכצען, און זאָג זיי, אַז זיי זענען קנעכט— און זיי וועלען דאָס נישט פערשטעהן; און זאָג זיי, אַז זיי זענען אומגליקליך — און זיי וועלען דאָס נישט בעגרייפען; און זאָג זיי, אַז זיי-ער קוואַהל איז גרויס און דער דרוק איז שטאַרק און זיי האָבען קיין כח שוין נישט צוּ איבערהאַלטען עס — און זיי וועלען דאָס נישט גלויבען; און מיט קראַפט מוזט דוּ זיי אויפרייסען די אויגען, ביז זיי וועלען זעהן און פיהלען און בעגרייפען זייער טיפע עלענד — און וועסט זיי אויסלייזען.

און אַ גרויסע מחנה וועט דיר נאָכגעהן, מענשען פון דער גרויסער פאַמיליע, וועלכער ס׳איז שלעכט און ביטער, און דוּ וועסט זיין זייער טאַטע און וועסט זיי לערנען מענש און פריי צוּ זיין, און דוּ וועסט מאַכען פון וועריעלעך — מענשען, און פון מענשען — אַ פּאָלק, און פון זצמדלעך — אַ לאַנד.

און פיתום און רעמסס וועלען אָבגעמעקט ווערען פון דער ערד, און די פּיראַמידען וועלען איינפאַלען, און די אָבעליסקען וועלען פערזונקען וועלען, און די ספינקסען וועלען אויך נישט מעהר זיין — און דאָס דאָזיגע פּאָלק וועט בלייבען אייביג, דען דאָס פּאָלק פון די אומגליקליכע קען נישט אונטערגעהן. דען דאָס עלענד האָט זיי געמאַכט אויף אייביג.

און אַ רוישען פון פליגלען האָט זיך געהערט, אַזעלכעס, ווי ס׳איז נאָך קיינמאָל נישט געווען.

ער האָט געהאַט איבערגעצעהלט זיינע שאָף און זיינע רינדער, און האָט געזוכט, אַז אייגנס פעהלט. דאָ איז ער געגאַנגען עס זוכען און איז אַרויפגעקלעטערט אוף געקומען אין די שפּאַלטען פון׳ם בּאַרג. די נאַכט איז צוגעפאַלען, אַ גרויסער שטורמווינד האָט זיך פּונאַנדערגעבּושעוועט אוף די בּליצען האָבען געצונדען צווישען די פעלזען אוף די דונערען האָבען געקלאַפט צווישען די אונצעהליגע שטיין-היגלען, אוף ער אַליין איז נישט קיין מינוט שטיל געשטאַנען, נאָר איז געגאַנגען אוף אוף געגאַנגען, איבער אייליען-בּרייטע אָבּגרונדען איז ער געשפּרונגען אוף אויף קרומע פעלזען-וועג איז ער געקראָכען.

דער שטורם האָט זיך אַ ביסל געהאַט געלעגט אוף ער אַליין איז מיט מיה אוף אַרבייט דורכגעקראָכען דעם אייכענוואַלד; פלוצלינג — עפּעס אַ מערקווירדיגע ערשיינונג האָט זיך פאַר איהם בעוויזען. אַ גרויסער פייער-פלאַם איז אַרויס פונ׳ם סָנֶה, און דער סָנֶה האָט געבּרענט אוף געבּרענט אוף געבּרענט, אוף פערבּרענט איז ער נישט געוואָרען, אוף אַ מאָל האָט זיך אַרויסגעהויבען פון דעם פלאַם אוף אַ שטימע האָט גערופען: „משה! משה!״ אוף ער אָבּער האָט מורא געהאַט צוצוגעהן. דאַן ערשט האָט ער אַראָבּגעוואָרפען זיינע שיך פון די פיס אוף איז צוגעגאַנגען אַ צוויי-דריי טריט; ווייטער אָבּער האָט ער נישט געקענט. אוף די שטימע האָט ווייטער געריעדט אוף ער האָט זיך אייגנגערערט אוף דאָס געזיכט האָט ער זיך פערדעקט אוף האָט מורא געהאַט צו קוקען.

אוף אַ רוישען פון פליגלען האָט זיך געלאָזען הערען, אַזעלכעס, ווי אַ מענשען-אויער האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט.

אוף גאָטס כּבוד האָט זיך בעוויזען — אוף ע ר שטעהט מיט אַ פעסט פערדעקט געזיכט, אוף פּאָרט זעהען איהם זיינע אויגען.

אוף גאָט רעדט אוף צו א י ה ם רעדט ער: — געה, קעהר דיך אום קיין מצרים אוף מאַך מיר אַ פאָלק. ווייסטו, ווי אַזוי ס׳וועט אַ פאָלק געמאַכט?

די אַרבייטער אוף די לייד־ענדע רוף צו דיר, אַלע די דאָזיגע, וועלכע קרעכצען אוגטער אַ יאָך אוף זיפצען פאַר צו גרויסער מיה אוף וועלכע געפייניגט פון האַרען אוף פון אויבערהאַרען, אוף האָבען אין

לערנען, אוּן דוּ קענסט זיכער זיין, אַז נאָך אַ זעקסמאָנאַטלעכען אוּנטערריכט, וועלכען דוּ וועסט ביי מיר נעהמען, וועסטוּ אין נוא-אָמון קריגען אַפילוּ דעם אַפּיס-האָרקראַנץ".

די אויגען פוּן דעם יונגען קעמפער האָבען גלעוויכטעט.

„גוּט מיט איהם, גוּט מיט איהם", האָבען אַלע זיינע פרייִנד אוּן בעקאַנטע גערופען, אוּן אויך ז י י ע ר ע אויגען האָבען גלעוויכטעט.

III

דאַן האָט מען גמאַכט דאָס מאָהלצייט. נעבען די כהנים אוּן די גרויסע העררען אויבענאָן איז גלעזעגען תַּחְפְּנֵס אויסגעשטרעקט אויף דער טריבוּנע; האַרט ביי איהם איז געשטאַנען דער דאָזיגער, וועלכער האָט געוואָלט זיין זיין לעהרער, אוּן איז נישט מעהר אָבגעטרעטען פוּן איהם. אוּן נעבען זיי זענען גענוּגען די מענשען פוּן די דערפער אַרוּם אוּן דאָס איבריגע פאָלק.

פלוצלינג האָט משה זיך אויפגעשטעלט אוּן איז אַוועקגעגאַנגען פוּן דער טריבוּנע. אַלע האָבען זיך אַרוּמגעקוקט, ווי ער גייט אַראָפּ פוּן דער טריבוּנע-בייַ-טריט, ווי ער גייט צוּ דער טיר פוּן דעם צעלט, ווי ער שטעלט זיך אויף דעם ערד-בוֹדען פאָר דעם אויסגאַנג פוּן דעם צעלט, ווי ער קוקט אַרוּם אויף דעם פאָלק, ווי ער גייט צוּריק צוּ דער טריבוּנע, ווי ער שטעלט זיך אויף דעם אָרט, וואָס ער איז פריִער געשטאַנען, ווי ער הייבט אָן צוּ רעדען.

ער האָט גערעדט לאַנגזאַם, מיט שווערע פויזעס צווישען יעדען זאַץ, מיט לאַנגע פויזעס צווישען יעדען פּאַראַגראַף, מיט לאַנגע פויזעס צווישען יעדען וואָרט. ער האָט גערעדט ווי אַ מענש, וועלכער האָט אַ שווערע אויפּגאַבע צוּ טוּען, אַ שווערע אויפּגאַבע, וועלכע ער ווייסט, אַז ער וועט זי נישט קענען אויסטוּען, אַ שווערע אויפּגאַבע, וועלכע ער ווייסט, אַז ער וועט זי נישט קענען אויסטוּען אַליין, נאָר ער וועט זי אויסטוּען מיט דער הילף פוּן גאָט.

ער האָט גערעדט וועגען דעם ליכט, וועלכעס גאָט האָט אַרויסגעשיקט אויף דער וועלט, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע פעלקער, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע מענשען, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע צייטען. ער האָט גערעדט וועגען דעם ליכט, וועלכעס גאָט האָט אַרויסגעשיקט אויף דער וועלט, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע פעלקער, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע מענשען, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע צייטען. ער האָט גערעדט וועגען דעם ליכט, וועלכעס גאָט האָט אַרויסגעשיקט אויף דער וועלט, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע פעלקער, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע מענשען, אַז עס זאָל זיין אַ ליכט פאַר אַלע צייטען.

„דוּ ווילסט זינגען?" האָט ער איהם געפרעגט, „גוּט! אַהער דאָ!"

אוּן מיט דער שטאַרקער האַנד האָט ער איהם אויפגעהויבען אויף דער טריבוּנע אַרויף.

„שאַ, דער פאַסטוּך משה וועט זינגען דאָס לויב פוּן תַּחְפְּנֵס אוּן זיין איבערמענשלעכער גבורה!" האָבען גערופען די דאָרפסלייט, די בעקאַנטע פוּן תחפנס אוּן זיינע פערעהרער.

אוּן משה האָט אָנגעהויבען — ער האָט אָבער נישט געזונגען דאָס לויב פוּן תחפנס דעם זיעגער אוּן נישט דאָס לויב פוּן זיין איבערמענשלעכער גבורה.

ער האָט עפּעס גערעדט ווי אין אַ חלוֹם אוּן האָט דערצעהלט די מעשה פוּן אַנאָוונד, ווען עס איז געווען הייליג-שטיל אַרוּם אוּן אַרוּם אוּן ער מיט זיינע שאָף זענען געווען אויפן פעלד נישט ווייט פוּן סיני.

בלויז נאָך צוויי, אוּן די איבריגע האָבען זיך גאָרנישט מעהר געשטעלט; אוֹן אוּן תַּחְפֵּנֵס זענען געווען די צוויי קעמפער. די אויפזעהער האָבען אַרומגעוואַשען זייערע קערפער מיט וואָלענע טיכער אוּן האָבען זיי גע־שמירט מיט אייל, אוּן דאַן האָט זיך דער קאַמף אָנגעהויבען. אוֹן האָט אָנגעכאַפט תּחפּנס'ן פאַר זיינע שענקלען אוּן האָט איהם דערלאַנגט אַ וואָרף אוּן האָט איהם געוואָלט אוועקלעגען אויף הינטערווייליקטס. תּחפּנס אָבער האָט איהם אָבגעשטופט מיט זיין פעלזען - פעס־טען שטערען אוּן דאַן האָט ער איהם אָנגעכאַפט פאַר דער לינ־קער האַנד אוּן האָט איהם די פינגער צונויפגעקוועטשט, אַז יע־נער האָט אַזש אָנגעהויבען צו שרייען פאַר גרויס וועהטאָג, אוּן אַזוי האָט ער איהם אַוועקגעלעגט אויף דער ערד. דאַן האָט זיך אָנגעהויבען דער קאַמף צוּם צווייטען, אוּן דאַן צוּם דריטען מאָל, אוּן יעדעסמאָל איז תּחפּנס אַרויס אַ זיעגער. די מענשען פוּן תּחפּנס'ענס דאָרף אוּן אַלע זיינע בעקאַנטע פוּן די ערטער אַרוּם האָבען גערישעט פאַר שמחה אוּן פאַר שטאָלץ אוּן האָבען געפאַטשט אין די הענד, אוּן האָבען געשריען בראַוואָ, אוּן דאַן האָבען זיי איהם אַוועקגעטראָגען אויף די הענד ביז צוּם אָרט, וואוּ די אויבער-אויפזעהער זיצען. דער ערשטער כהן האָט איהם אָבגענעבען אַ ראָל פוּן פאַפירוס-פאַפיער געשריבען מיט היראָ־גליפען-שריפט, דער צווייטער כהן האָט איהם בעשפרענגט מיט וואַסער פוּן הייליגען ניל־וס, אוּן דער דריטער כהן, דער כהן-גדול, האָט איהם מיט די אייגענע הענד אָנגעטהוּן די שילף-קרוין אויפ'ן קאָפּ.

אַ גרויסע מחנה האָט אַרומגערינגעלט תּחפּנס'ן אוּן פוּן אַלע זיי־טען האָט מען זיך געדרענגט צו איהם, אוּם אויף איהם אַ קוק צו גע־בען, אוּן אויך די מבינים זענען געקומען אוּן האָבען אָנגעהויבען בעטאַפען איהם די מוסקולען פוּן די אָרעמס אוּן די מוסקולען פוּן די שענקלען.

„וועז נאָר ער וואָלט נאָך אויך לויפען אַ ביסעל בעסער ווי ער לויפט, וואָלט ער האָבען האָפנונג צוצושטעהן אינ'ם נעכסטען יאָהר צו די גבורים, וועלכע קעמפען אין נוא-אָמון בשעת דעם אַפּיס-יום-טוב", האָט איינער אָבגעזאָגט זיין מבינות. אַ צווייטער אָבער איז צוגעגאַנגען אוּן האָט זיך אַראָבגעזעצט אויף דער ערד אוּן האָט איהם בעטאַפט דאָס דיקע פלייש פוּן די פיס אוּן אויך די געלענקען פוּן די פיס.

„קוּם מיט מיר", האָט ער איהם געזאָגט, „ביי מיר וועסטו נאָך

בייטער אוּן די פַאַסטוּכער אוּן די בויער פוּן פּרעה׳ס מַאַגַאַזין-שטעדט, קומען צוּ דעם דָאָזיגען יום-טוב צוּזוּקוּקען זיך צוּ די טענץ אוּן די שפּיעלעריייען, צוּ די שפּרינגער אוּן לוּיפער אוּן צוּ די קעמפער, וועלכע רַאַנגלען זיך נַאַקעטערהייט. טיילמָאל קומען פוּן די ווייטערע ערטער אויך די מבינים, אוּם צוּ זעהן, אויב עס איז עפּעס דָאָ צווישען די זיעגער אינער אַ רעכטער קעמפער, וועלען זיי איהם אַוועקפיהרען אין די גרויסע שטעדט צוּ די גרויסע ימים-טוֹבים, כּדי צוּ ווייזען זיינע שטיק פַאַר די גָאָר גרויסע אין לַאַנד.

פערצעהן יונגעלייט זענען אַרויס אויף דעם קאַמף-פּלַאַץ, די טראַמפּייטערס האָבען געטראַמפּייטערט און די אויפזעהער האָבען געגעבען אַ סיגנאַל: די קאַמפּען האָבען זיך אָנגעהויבען. דריי מאָל האָט יעדער שפּרינגער דאָס רעכט זיך צוּ פרוּבען, אוּן ווען עס געלינגט איהם נישט אַריבערצוּשפּרינגען דעם אָרט, וועלכער איז אָנגעצייכענט, מוּז ער אַראָפּ פוּן קאַמפּס-פּלַאַץ. איינער אַ שפּרינגער מיט דעם נאָמען פִיתוֹם איז געשפּרונגען אוּן עס האָט זיך איהם איינגעגעבען; אַ צווייטער, מיט דעם נאָמען אוֹן, איז דעסגלייכען געשפּרונגען אוּן אויך איהם האָט עס זיך איינגעגעבען, אוּן דאַן איז אויך תחפנס געשפּרונגען אוּן עס האָט זיך איהם איינגעגעבען באַלד ביים ערשטען מאָל, אוּן נאָר דער שפּרינגער פוֹטי איז געפאַלען אוּן האָט זיך אַ פוּס אויסגעלענקט. דאַן האָבען די טראַמפּייטערס צוּם צווייטען מאָל טראַמפּייטערט אוּן די אויפזעהער האָבען געגעבען אַ סיגנאַל: די לוּיפער האָבען אָנגעהויבען. דאָסמאָל זענען עס נאָר געווען זיבען יונגע מענשען, וועלכע האָבען זיך געשטעלט אויפ׳ן קאַמפּס-פּלַאַץ; די איבעריגע זענען נישט מעהר געווען פעהיג צוּ דעם לוּיף-קאַמף. אוֹן איז געווען דער ערשטער, וועלכער איז שיער-שיער נישט צוּגעקוּמען ביז צוּם ציעל, אוּן נאָך איהם איז געווען פִיתוֹם אוּן דאַן ערשט תחפנס; תחפנס׳ענס פריינד אָבער, וועלכע האָבען שטאָלצירט מיט איהם, האָבען איהם אוּנאויפהערליך אויפגעמוּנטערט אוּן האָבען אַלע וויילע געשריען: ברַאַווא, אוּן אין דער לעצטער סעקוּנדע איז תחפנס פאָרט געווען דער, וועלכער איז צוּגעקוּמען אוּן געשטאַנען דער ערשטער ביי דעם ציעל. דאַן האָבען די טראַמפּייטערס ווידער טראַמפּייטערט אוּן די כּהנים האָבען געגעבען דעם סיגנאַל: די קעמפער, וועלכע רַאַנגלען זיך, זענען אַרויסגעטרעטען. דאָסמאָל זענען עס געווען

דערווייל איז זיך תחפנס אַרויף אויפֿן בּאַרג אוּן האָט דורכגעזוכט צווישען אַלע פעלזען אוּן הינטער יעדען שטרויך, אוּן אַזוי זענען אין זוכענישׂ פאַרבּיי עטלעכע שעה. ווי ער איז צוריקגעקומען, האָט ער גע-טראָפען משהֿן זיצענדיג נאָך אויף דעמזעלבּען אָרט, וואוּ ער האָט איהם געלאָזען.

„וואָס איז דאָס אַזעלכעס? מיך וועסטוּ לאָזען זוכען אוּן דוּ וועסט דיר דאָ זיצען אוּן שלאָפען?"

„איך בּין נישט געשלאָפען", האָט משה געענטפערט.

תחפנס האָט קיין וואָרט מעהר נישט געריעדט אוּן איז ווייטער אַוועק, אַהין צוּם סנה. נאָך עטלעכע שעה האָט דער הונד דערשמעקט די שוואַרצע ציעג פוּן רעמסס דעם בּעקער. אוּן תחפנס האָט זי געגע-מען אויף די פלייצעס אוּן האָט זיך מיט איהר אומגעקעהרט.

דאָ האָט ער געפוּנען זיין חבר זיצענדיג נאָך אויפֿן שטיין, וואוּ ער האָט איהם געלאָזען.

„שטעה אויף, דאָ איז די ציעג!"

משה אָבער האָט קיין וואָרט נישט געענטפערט, דען דאָסמאָל איז ער געווען ווירקליך איינגעשלאָפען. תפנחס האָט איהם געמוּזט וועקען.

„אָט דאָ איז די ציעג! שטעה אויף, וועלען מיר געהן. בּאַלד הויבּט אָן צוּ טאָגען".

שטיל, אָהן אַ וואָרט אַרויסצוּרעדען, זענען זיי אַראָבּ אין טאָל אַריין. משהֿס פנים איז געווען זעהר בּלייך אוּן זיינע קניה האָבּען גע-ציטערט. דער שטאַרקער תחפנס, וועלכער האָט קיינמאָל נישט געוואוּסט, וואָס הייסט מיעד זיין, האָט איהם געמוּזט האַלטען.

דער מאָרגענשטערען איז גראָד אויפגעגאַנגען, ווי זיי זענען אָנגע-קוּמען צוּ די סטאַדעס.

II

אין צוֹעַן-מְצָרִים האָט מען געפייערט דעם נילוס-יום-טוב. דער דאָזיגער יום-טוב איז אַ קלייענער אין פערגלייך צוּ דעם איזיס- אוּן אָזי-ריס-יום-טוב אין מוֹף אָדער צוּ דעם אַפּיס-יום-טוב אין נוֹא-אָמוֹן. נאָר די איינוואוינער פוּן די נאָהנטסטע שטעדט אוּן דערפער אַרוּם, די אַר-

מוסקוליען נאָכמאהר צו שטאַרקען, אוּן דער צווייטער — כדי צו קענען פריי חלומ׳ען שטענדיג אונטער דעם פרייען, בלויען, ווייטען הימל.

איינמאָל זענען זיי ביידע געווען מיט די סטאַדעס אין דער מדבר.

„הער נאָר", האָט תחפנס געזאָגט, צוקומענדיג פלוצלינג צו משה׳ן. „יעצט מוזען מיר געהן זוכען די ציגע. קוים, וועסטו מיר העלפען".

„די ציגע?" האָט משה געזאָגט ווי פון מיטען אַ חלום אַרויס. „וואָס פאַר אַ ציגע?"

„די שוואַרצע ציגע, די פון רַעמְסֵס דעם בעקער. די דאָזיגע ציגע פעהלט מיר שוין זינט אינדערפריה. איך האָב שוין, צוזאַמען מיט די הינד, דורכגעזוכט דאָס גאַנצע טאָל ביז אַנטקעגען דעם סיני, איך האָב אָבער מורא, אַז איך האָב נישט דעם ריכטיגען וועג געוומען. אוּן יעצט, זעהסטו, וועט באַלד צופאַלען די נאַכט אוּן די וועלף וועלען זיך נעהמען צו דער ציגע. מיר מוזען זיך אייליען אוּן זי זוכען צווישען די בערג-אָבהאַנגען".

משה איז האַלב-פערשלאָפען אוּן מיט פוילע טריט פאַמעליך נאָכגעגאַנגען נאָך זיין חבר. די סטאַדעס האָבען זיי איבערגעלאָזען ביי די יונגלעך אוּן זייערע הינד, אוּן זיי האָבען מיטגענומען נאָר דעם גרויסען שאָף-הונד אוּן זענען אַרויף אויפ׳ן באַרג.

זיי האָבען געזוכט אַ שעה אוּן האָבען נישט געפונען. אוּן תחפנס האָט געזאָגט: „מיר וועלען זיך צעשיידען. איך וועל גיהן אַרויף, אוּן דו פרוב לאָז זיך אַראָב צו די שטרויכען פון מוֹר ביז צום סְנֶה, אוּן אויך דעם הונד קענסטו מיטנעהמען מיט זיך, דען איך בעדאַרף איהם נישט".

משה איז אָבגעגאַנגען עטליכע טריט צו דער זייט פונ׳ם סְנֶה, אוּן דאַן האָט ער זיך אַוועקגעזעצט. דער הונד האָט אויף איהם גע-וואַרט עטליכע מינוט אוּן האָט זיך געדרעהט אַהין אוּן אַהער אוּן האָט אָהן אויפהער געשנופעלט מיט דער נאָז אוּן איז יעדעסמאָל צוגעגאַנגען אונגעדולדיג צו זיין הערר, צו זעהן, אויב ער גיהט שוין. ווי אָבער ער האָט געזעהן, אַז ער ריהרט זיך נישט, האָט ער מיט איינמאָל דערלאַנגט אַ ווייטען שפרונג אוּן האָט אַרויסגעלאָזען אַ משונה׳דיגען ביל אוּן מיט גרויסע שפרונגען איז ער אַרויף אויפ׳ן באַרג, אום צו דעריאָגען תחפנס׳ן.

סיגי

צ ווי פאַסטוכער: תַּחְפֵּנֵס אוּן משה.

אוּן יעדעס קינד אין די דערפער אַרום גוֹשֶׁן האָט געקענט די דאָ-זיגע ביידע: דעם הויכען שטאַרקען תחפנס מיט דער גראָבער שטימע אוּן די נאָך גרעבערע וועדטער, אוּן דעם בלייכען ווייכען משה מיט די לאַנגע לאָקען אוּן די פער׳חלומ׳טע אויגען. ביידע זענען געווען פוּן דער יודישער קאָלאָניע, וועלכע איז געווארען עגיפטיש; אָבער דענס-מאָל האָבען נאָך גאָרנישט עקזיסטירט אַזעלכע געגנויע גרעניצען צווי-שען איין שטאַם אוּן דעם אַנדערען. צווייטאָל איז דער פאַסטוך משה שוין געווען אין מוֹף אוּן איינמאָל אויך אין נוֹא-אָמוֹן אויף דער פער-זאַמלונג פוּן די חרטומים אוּן האָט דאָרט געהאַלטען זיינע רעדעס, אוּן מען האָט דאָרט דערצעהלט פראָסט וואונדער פוּן דעם דאָזיגען יונגען רעדנער. תחפנס ווידער האָט געפלעגט מאַכען אויפזעהען דורך זיין גבורה אוּן זיין איבערמענשליכע מוסקול-קראַפט; דריימאָל שוין, בשעת דעם יום-טוב פוּן דעם נילוס-אַרויסשטייגען, איז ער געווען אין צוֹען אויף דעם צוזאַמענפאָהר פוּן די שטאַרקסטע מענשען אוּן האָט זיך גע-רַאַנגעלט מיט זיי אוּן איז יעדעסמאָל אַרויס אַ זיעגער.

די ביידע פאַסטוכער זענען געווען פוּן איין אוּן דעמזעלביגען דאָרף אוּן זענען געווען בעפריינדעט; זיי האָבען צוזאַמען די סטאַדעס זייערע געפיהרט ביז אין די מדבר אַריין צווישען די בערג אוּן האָבען געפלעגט קומען ביז צו דעם סיני אוּן ביז צום חורב אוּן אַזש ביז דעם באַרג מוֹר. אוּן ביידע האָבען זיי ליעב געהאַט דאָס דאָזיגע וואַנ-דערען; אייגער — כדי די בערג-לוֹפט אייגצואָטעמען אוּן די שטאַרקע

דער זוהן פון בֶּכֶר, וועלכער האָט פערשוועכט דעם שבת, דען אַזוי האָט גאָט געבאָטען דורך משה'ן!"

און דאָס פאָלק אַרום האָט עס געהערט און אַ פורכט איז אַריבער-געגאַנגען איבער זייערע ביינער.

און פון גרויס ביז קליין האָט דאָס פאָלק געפרופען ווי פון איין מויל אַרויס: געטויט זאָל ער ווערען! געטויט זאָל ער ווערען!

די מענער האָבען געפרופען, די פרויען האָבען געפרופען, און אויך די קינדער —

און צווישען די קינדער איז געווען אַ קליין מיידעלע, וואָס איז געקומען גאָר צולעצט און האָט כמעט שוין אַלץ פערשפעטיגט, דען זי האָט געהאַט אַ וויטען וועג צו לויפען, פון דערהיים ביי איהר מאַמען אינ'ם צווייטען עק מחנה פון דער צווייטער זייט ביז אַהער — און געוען איז עס די קליינע יַעֲקֹבָה. וועז זי איז אָנגעקומען צום אָרט פון דער פערשטיניגונג, האָט זיך שוין געהאַט אויפגעהויבען אַ גרויסער שטיין-הויפען הויך איבער דער ערד און דער געשטיניגטער מענש איז שוין געווען טויט.

זי האָט פון דעם, וואָס דאָ האָט זיך אָבגעטהון, דאָס מינדעסטע נישט געוואוסט, און האָט נישט געוואוסט, ווער עס איז.

דאָס מיידעלע האָט צונויפגעקליבען פון דער ערד קליינע שטיינדלעך, און שפיעלענדיג זיך מיט זיי, האָט זי זיי אויך צוגעוואָרפען צום גרויסען שטיין-הויפען.

אָבער דאַן האָבען זיי איהם אָנגעטהון דאָס ווייסע, לאַנגע העמד, און האָבען איהם פערבונדען די אויגען, כדי ער זאָל גאָרנישט זעהן, און האָבען געגומען אַ נייעם וואָגען, וועלכער איז געמאַכט געווען פון פיער ווייסע בערטער, און האָבען איהם דאָרט אַרויפגעזעצט, און צוויי יונגע קיה, אינגאַנצען ווייס, האָבען געצויגען דעם וואָגען אַרויס אין דרויסען פון דער מחנה — — דאָס האַרץ האָט אין איהם אָנגעהויבען פלוצלינג שטאַרק צו קלאַפען. אָבער ווי אַזוי דאָס? וואָס האָט ער געטהון? זיין ווייב איז דאָך קראנק, די קינדער זענען דאָך קראַנק, „חֲרחור"איז עס, און ער איז אַרויס אויפ'ן פעלד נאָר אום צו קלויבען פאַר זיי עטלעכע העלצלעך, אָנצוצינדען אַ פייערל און אויפצוקאָכען אַ ביסעל וואַסער מיט אַביסעל אָזוב פאַר די לײדענדע, וועלכע האָבען אַזוי געליטען די גאַנצע נאַכט. — —

פלוצלינג האָט זיך געהערט דאָס קול פון אַ שופר, און דאַן צוויי טראָמפייטען און דאַן איז אָנגעקומען אַ גרויסע עדה מענשען, מענער און פרויען אוּן קינדער. און די כהנים זענען געגאַנגען פייערליך, אָנגעטהון אין די אוּניפאָרמען, און די לוּיים זענען געגאַנגען אָנגעטהון אין די ווייסע העמדלעך מיט גלעקלעך און מיט מילגרוימען, ביסלעכווייז האָט זיך צונויפגעזאַמלט דאָס גאַנצע פאָלק פון דער מחנה פון איין עק ביז צום אַנדערען, צוהנטויזענדער מענשען.

אַזוי זענען זיי אָנגעקומען אין דרויסען פון דער מחנה, ביז צו דעם ווייטען, גאָלען סטעפּ, אַנטקעגען דער גרויסער, ווילדער ווייסטענישּ.

און דאָס קול פון דעם שופר איז געגאַנגען אַלץ שטאַרקער און טראָמפייטען האָבען געהילכט אַלץ העכער — פלוצלינג אָבער האָבען זיי זיך איבערגעריסען און עס האָט אַ מינוט לאַנג געהערשט אַ מורא'דיגע שטילקייט. דאָ איז פינחס דער זוהן פון אלעזר דער כהן אַרויפגעשטיגען אויף אַ זאַמד-בערגעל און האָט געריפן צום פאָלק און האָט געזאָגט:

„אין נאָמען פון גאָט און אין נאָמען פון משה'ן! — אָט אַזוי טהוט מען מיט אַ מענשען, וועלכער האָט פערשוועכט דעם שבת און האָט דעם צייכען, וועלכער איז צווישען גאָט און צווישען אונז אויף אייביג, נישט געהיטען: געטויט זאָל ווערען אַזאַ מענש און פערשניטען זאָל ווערען זיין נשמה פון זיין פאָלק, דען ווער עס טהוט אַנ'אַרבייט אינ'ם טאָג פון שבת מוז געטויט ווערען — און דערום ווערט געטויט דער מאַן גוג,

זבולון, קלויבענדיג אָלץ אויף דער ערד, אוּן דער טאָג איז געווען אַ שבת-טאָג. אוּן זיי האָבען איהם פעסטגענומען אוּן האָבען איהם געבראַכט צום פאָרהויף, דעם פאָרהויף פון משה אוּן אהרן, אוּן האָבען אויף איהם עדות געזאָגט, אַז דאָס אוּן דאָס האָט ער געטהון: דעם שבת האָט ער פערשוועכט, וואָס גאָט האָט געזאָגט, דו טאָרסט איהם נישט פערשוועכען, דען אַ צייכען איז ער צווישען מיר אוּן צווישען דיר אויף אייביג; ער האָט אין איהם אַנ'אַרבייט געטהון, וועלכע טאָר נישט געטהון וועלען, דען ער האָט געקלויבען אָלץ אויפ'ן פעלד, אוּן פאַר גאָט דעם הערר האָט ער נישט געפאָרכטעט, וועלכער האָט געזאָגט, אַז שווער וועט בעשטראָפט וועלען איטליכער, ווער עס וועט טהון אַנ'אַרבייט אינ'ם דאָזיגען טאָג; געטויט וועט ער וועלען אוּן ער וועט וועלען פערשניטען פון זיין פאָלק! אוּן דעריבער זענען דאָס די רייד, וואָס גאָט האָט געריעדט הינט צו משה'ן פונ'ם וואָלקען אַרויס, אַזוי צו זאָגען: געטויט זאָל וועלען דער מאַן, גוג דער זוהן פון בכר זאָל געטויט וועלען, פערשטיניגען איהם מיט שטיינער זאָל דאָס גאַנצע פאָלק פון דרויסען פון דער מחנה, אוּן איך דער פהן פינחס דער זוהן פון אלעזר דער זוהן פון אַהרן דער זוהן פון עמרם, איבער'חויר אייך דאָ וועלטליך די דאָזיגע רייד: געטויט זאָל וועלען דער מאַן, דער דאָזיגער גוג דער זוהן פון בֶּכֶר זאָל געטויט וועלען.

אוּן אַלע אַרום, וועלכע האָבען עס געהערט, האָבען געענטפערט צוויי מאָל: אמן!

אוּן גוג דער זוהן פון בֶּכֶר איז געזעסען די גאַנצע נאַכט אין דער וואַך אוּן אַקעגען טאָג האָט איהם פלוצלינג אָנגעכאַפט אַ שרעקגניש — באַלד אָבער האָט ער זיך ווידער בערוהיגט.

*

וועג די ערשטע זונען-שטראהלען זענען אַרויס, האָבען איהם די אויפזעהער איבערגעבראַכט דעם געריכטס-שפרוך: — געטויט זאָל ער וועלען — פערשטיניגען איהם מיט שטיינער זאָל דאָס גאַנצע פאָלק — פון דרויסען פון דער מחנה.

אַ נאַריש געלעכטער האָט אַרומגעבלאָנדזשעט אויף גוג'ס געזיכט. ער האָט געגלויבט, אַז די דאָזיגע מענשען טרייבען מיט איהם אַ שפאַס, האָט ער מיטגעלאַכט.

אין פעלד אַריין, אום צו נעהמען דאָס ביסעל שפּענדלען, וואָס ער האָט אָנגעקלִיבען, און ווצלכעס ער האָט געלאָזט לִיגען אויפֿן פעלד, ווען יענע לִייט זענען אָנגעקומען און האָבען איהם צוגענומען.

נאָכדעם ווי מען האָט איהם אַרויסגעפיהרט פֿון׳ם זיילען-גערוי, האָט זיך אָנגעהויבען די בעראַטונג פון די ריכטער. דער ערשטער האָט גערעדט דער פאָרזיצענדער: — איך גלויב, אַז מיר דאַרפען דעם דאָזיגען שלימזל לאָזען לויפען, אַ לויתן האָבען מיר דאָסמאָל אינ׳ם נעץ נישט אַרויפגעצויגען.

און אויך די אַנדערע האָבען צוגעשטימט דערצו.

דאָ אָבער האָט זיך אַ הויב געטהון פון זיין אָרט דער אויבער-כהן, פּינחס דער זוהן פון אֶלעָזָר. די ברעמען איבער זיינע אויגען זענען צווייטמאָל אַזוי ברייט געוואָרען, ווי זיי זענען געווען, און דער בליק איז געווען מאָדנע פינסטער.

„ניין!" — און דאָס דאָזיגע וואָרט האָט ער נישט געריעדט, נאָר געשריגען. דאָס וועלען מיר נישט טהון! דאָס וועל איך אייך נישט לאָזען טהון! עס איז גאָט׳ס שבת — און איינמאָל פאַר אַלעמאָל מוזען מיר אַ מעשה אָבטהון, כדי דאָס גאַנצע פאָלק אַרום זאָל עס ענדליך וויסען, און וויסען זאָל עס, וואָס שבת בעדייט און ווי וויכטיג ער איז אונז! דעם דאָזיגען מענשען מוזען מיר פאַר אַ ביישפיעל געבען, אַ בעווייז און אַ צייכען פאַר אַלע וויידערשפּעניגע, כדי דאָס פאָלק פון איין עק מחנה ביז צום אַנדערען עק זאָלען עס הערען און זאָלען זיך פאָרכטען און זאָלען זיך נישט דערוועגען מעהר אַזעלכעס צו טהון. דער דאָזיגער מענש מוז געטויט ווערען... גאָט וויל עס!".

די איבעריגע ריכטער האָבען זיך פערוואונדערט איבערגעקוקט אייניער מיט׳ן אַנדערען — אַ מינוט שפּעטער אָבער האָבען זיי שוין צוגעשטימט צום אויבער-כהן.

און פינחס דער זוהן פון אלעזר דעם כהן האָט זיך רוהיג אויפגעשטעלט און האָט אַראָבגעזאָגט דעם שפרוך פון גערייכט:

„אין גאָט׳ס נאָמען און אין משה׳ס נאָמען! — אינ׳ם אַכטען חודש, דעם פערצעהנטען אין איהם, אינ׳ם ערשטען יאָהר פון דער כהני׳ם-הערשאַפט זענען מענשען געקומען אויפֿן פעלד, און אָט זענען זיי עדות, אַז זיי האָבען געפונען דעם טישלער גוג דעם זוהן פון בֶּכֶר, פונ׳ם שטאַם

לײפען און די גלײהענדיגע אויגען און ווי דאָס פייער פלאַקערט אין זייערע ביינער, איך האָב געמיינט, אז אָט ווערען זיי פערברענט. אוּן די שכנים זאָגען: אַביסעל וואַרים וואסער אוּן אַביסעל אײַנרייב גע-קאָכט אויף וואַסער מוז מען זיי דערלאַנגען. אײַנרייב האָב איך געפליקט פון די שפּאַלטען אין די וועגד, אָבער האָלץ אויף צו קאָכען האָב איך נישט געהאַט. אַ טישלער בין איך, אָבער האָלץ האָב איך נישט געהאַט. דאָ בין איך אַרויס אין פעלד, אום צו קלויבען אַ פּאָר שפּענדלעך האָלץ פאַר'ן ווייב מיט די קינדער, אָבער די מענשען אויפ'ן פעלד זענען שלעכט אוּן האָבען מיך נישט געלאָזען קלויבען...

דאָ איז דער ריכטער דערצערעגט געווארען: — וועלן עמיצער איז קראַנק, רופט מען דעם כהן...

גוט האָט דערויף נישט געענטפערט. ער האָט נאָר דאס איינע גע-וואוסט, אַז פאַר אַ כהן האָט ער מורא. בלויז וועלן ער הערט דעם נאָ-מען כהן, שרעקט ער זיך אַביסעל. אוּן נאָך דערצו, וועלן עס געפינט זיך אַ קראַנקער אין הויז. מען זאָגט: וועלן אַ כהן קומט צו אַ קראַנקען אין הויז אַריין, האָט ער דאָס רעכט פונאַנדערצוגעהמען די בוי-שטיינער אוּן די געפלעכטען פון די וועגד אוּן זיי אַרויסצוווארפען פוּן דער אַנ-דערער זייט פוּן דער מחנה, אוּן דאַן קראַצט ער אַוועק אַלץ אַרום דעם הויז אוּן די אַוועקגעקראַצטע ערד שיט ער אויס אויף אַנ'אומריינעם אָרט, אוּן אָפט צעלעגט ער דאָס גאַנצע הויז אוּן צעשטערט עס. אַ שרעק האָט אַרומגעכאַפט גוג'ען, וועלן ער האָט זיך אָן דעם אלעם דערמאָהנט. אַלצדינג איז ער גרייט צו טהון, אוּן נאָר מיט די דאָזיגע לייט וויל ער נישט האָבען קיין שום עסקים. עלף טעג האָט זיך זיין וויב אַרומגע-וואָרפען אויף איהר געלעגער אוּן האָט געקרעכצט אוּן געזיפצט אוּן גע-אויקעט, אוּן די קינדער זענען געלעגען שטיל מיט דעם בראַנד-פייער אין די ביינער, אַז די צונג אין מויל איז אַזש טרוקען געוואָרען, אוּן דעם כהן האָט ער נישט גערופען — אָבער דאָס אַלץ קאָן ער זיי דאָך דאָ נישט זאָגען.

אוּן גוג האָט געשוויגען אוּן האָט נישט געענטפערט.

דאָס אויספרעגען האָט זיך געענדיגט. גוג האָט אָבגעאָטעמט. אָט וועט ער באַלד זיך אומקעהרען אַהיים צו זיין וויב מיט זיינע קינ-דער. אפשר וועט ער נאָך קאָנען זיך אַרויסכאַפען אויף אַ מינוט אויך

זענען געווען אַרײַנגעשטעקט אין לעכער אוּן אין שפּאַלטען פּוּן די וועגד אוּן האָבען בעלויכטען דאָס זיילען-געביו אינ׳ם פּאָרהויף פּאַר׳ן אוהל־מועד. אויף די פּעל, וועלכע זענען געלעגען אויסגעשפּרייט אויף דער ערד, זענען געזעסען אַרום אוּן אַרום מענשען מיט ערנסטע פּנימ׳ער, מיט צאָרניגע אויגען אוּן מיט אַ פּינסטערען אָנבליק — אוּן אַ גרויסע שרעק איז אָנגעפאַלען אויף גוג׳ן. אין דער מיט האָט ער געזעהן דעם אויבער־כּהן, אָנגעטהוּן דאָס כּהונה־קלייד מיט אַלע שלייפען אוּן בע־פּוצונגען, אוּן די ברעמען איבער זיינע אויגען זענען געווען מאָדנע בריַיט אוּן מאָדנע פּינסטער, אוּן נאָר געקוקט האָט ער מיט זיינע שאַרפע שפּיציגע אויגען אוּן געראַדט האָט ער קיין וואָרט נישט.

דאָס אויספרעגען האָט זיך אָנגעהויבען:

און נאָכאַמאָל: „ווי הייסטו?", „פּוּן וואָס פּאַר אַ שטאַם ביזט דו?" אוּן „וואָס איז דיין בעשעפטיגונג?" — אָבער דאָסמאָל האָבען זיינע ביינער מאָדנע געציטערט ביי איטלעכען וואָרט, וואָס ער איז געפרעגט געווארען.

אוּן וועז זיי האָבען איהם געפרעגט, ווי האָט ער געקאָנט אַזאַ פּערבּרעך טהוּן, צו קלויבען האָלץ אויפ׳ן פּעלד אום שבּת, האָט ער נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערען, אוּן ער האָט זיך אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט זוכען ביי עמיצען הילף. ער האָט נישט אינ׳ם מינדעסטען פּערשטאַנען, וואָס ווילען זיי פּוּן איהם אוּן פּאַרוואָס דאַרף אַ מענש נישט געהן אין פּעלד אַריין קלויבען האָלץ און ווי אַזוי איז עס אַ פּער־בּרעך, וועז ער האָט עס געקלויבען אום שבּת. דעם שבּת האָט ער נאָך גאָרנישט געקענט. אַ מינוט איז ער געשטאַנען אַ דערשראָקענער.

„אָבער!" — האָט ער געפרוּבט ענטפערען — אוּן פלוצלינג האָט ער אָבגעהאַקט אוּן האָט געשוויגען.

דאַן האָט ער זיך געשטאַרקט. ווי ער וואָלט רעדען צו זיך אַליין, האָט ער גאַנץ שטיל געשעפטשעט, אַז [illegible]עז האָט איהם דּמעט נישט גע־הערט: — מיין ווייב איז קראַנק, פיער קינדער האָב איך, אוּן [illegible] פּוּן זיי זענען קראַנק. שוין עלף טעג זענען זיי קראַנק. אינ׳ם הויז האָב איך דאָס מינדעסטע נישט. די שכנים זאָגען: ס׳איז „חרחור" — די ברען־קראַנהייט. די גאַנצע נאַכט בּין איך בּיי זייער געלעגער געזעסען. איך האָב געקוקט אויף די גליהענדיגע

האָט מען זיך אָבער צוּ איהם שוין ווידער געווענדעט אוּן איהם גע־
פרעגט: „ביי וואָס האָבען זיי דיך געכאַפט אוּן וואָס איז דיין פער־
ברעך?“ אָבער דערויף האָט נישט דער טישלער געענטפערט, נאָר די
מענשען, וועלכע האָבען איהם געטראָפען אויפֿן פעלד ביים קלויבען
האָלץ אוּם שבת, האָבען געענטפערט אנשטאט איהם. די בעפעהלסהאָבער,
הערענדיג די דאָזיגע קלייניגקייט, האָבען זיך געוואונדערט אוּן האָבען
זיך איבערגעקוקט איינער מיט דעם אַנדערען. זיי האָבען קיין שוּם פער־
ברעך דערביי נישט געזעהען. אָט דאָ ערשט מיט וואָכען אָדער מיט אַ
חוֹדש צוריק האָבען זיי אַליין אָדער זייערע ברידער אוּן זייערע טאַטעס
דאָס זעלבע געטהוּן, אוּן קיין זינד איז עס נישט געווען. זיי האָבען
אויף די אויפזעהער אָנגעשריגען, ווייל זיי האָבען אַ מענשען אוּמזיסט
בעלעסטיגט אוּן די בעפעהלסהאבער האָבען זיי בעמיהט פאַר גאָרנישט,
אוּן גוֹג'ן האָבען זיי געהייסען געהן. גוֹג האָט זיך אויפגעהויבען אוּן
איז געגאַנגען. קוים איז ער אָבער געווען אויפֿן הויף, נאָך איידער ער
האָט פערלאָזט דעם פאָר־פלאַץ, איז מען איהם שוין נאָכגעלאָפען אוּן
מען האָט איהם געהייסען זיך אוּמקעהרען. אַנ'אַנדער ווינטעל האָט פלוּצ־
לינג אַ בלאָז געטהוּן ביי יענע דאָרט אינ'ם הייזעל. עפעס איינער פוּן
די בעפעהלסהאָבער האָט אַ מינוט געצויגען מיט די פלייצעס, דען ער
איז פלוצלינג אוּנזיכער געוואָרען. ווער וויסט? אפשר איז עס פאָרט
נישט רעכט, אַ געכאַפטען צוּ לאָזען גלאַט אַזוי לויפען. אפשר ווען עס
זיין בעסער, דערמיט נאָך צוּ ווארטען אַביסעל, ביז דער אויבער־כהן
אָדער דער וויצע־אויבער־כהן ווען קוּמען אוּן ווען ערקלערען, וואָס עס
איז צוּ טהוּן, אוּן דערווייל ווען מען דעם מענשען איינזעצען אין דער
וואָך. יעדענפאַלס איז דאָך געזעצלעך די פראַגע נאָך נישט פעסט אַוועק־
געשטעלט געוואָרען, וואָס אייגענטלעך האָט צוּ געשעהן מיט אַ מענשען,
וועלכער האָט גצקליבען האָלץ אוּם שבת.

אוּן אַזוי האָט מען גוֹג'ן אַוועקגעפיהרט אין דער וואַך אַריין. אוּן
גוֹג איז געווען מיעד אוּן אָבגעהעצט אוּן האָט נישט געוואוּסט, וואָס מען
וויל דאָ פוּן איהם אוּן איז געזעסען אוּן האָט געווארט אוּן איז ענטשלא־
פען געוואָרען.

*

אין מיטען נאַכט האָט מען איהם אויפגעוועקט פלוצלינג. פאַקעלען

מינוט. פאַרוואָס פיהרען זיי איהם עפעס אָט דאָ אַהער צום פאָרהויף, און ער בעדאַרף דאָך גאָר זיך אומקעהרען אַ היים אויף דער גיך צו זיין קראַנק וויבּ און צו די קראַנקע קינדערלעך, וועלכע וואַרטען אויף איהם אינדערהיים? — אין אַ ווינקעל פונ׳ם אינעוועניגסטען הויף האָט ער דערבּליקט צוויי יונגע קיה, וועלכע זענען געשטאַנען צוגעבונדען צו ׳צוּ די האָרן-שפיצען ׳פון מזבח און האָבען געוואַרט אויפ׳ן כהן, וועלכער וועט קומען און ווען זיי אָפּפערען ׳אויפ׳ן מזבח מיט׳ן אויפגאַנג פון דער אָפּפער-גאָבּ און פון זייער בלוט וועט ער שפרענגען אויף די האָרן-שפיצען זיבּען מאָל. די קיה זענען געשטאַנען אָהן אַ שום זאָרג. עטלעיכע זונען-שטראַהלען האָבען זיך פערכאַפט צווישען זייערע הערנער אין האָבען געטאַנצט און האָבען בעדעקט זיי מיט בלעיצענדיג גאָלד, און די קיה האָבען אַזש געמעקעט פאַר נחת. דאַן האָט זיך דאָס טאַנצענדיגע גאָלד פערכאַפט אויך ביי גוג׳ס קאָפּ און האָט זיך געשפּיעלט אויף זיי־נע האָר.

*

אַ וואָלקען איז געלעגען אויסגעגאָסען איבער דעם פאָרהויף פאַר׳ן אוֹהל־מוֹעד, דענסמאָל וועו די מענשען זענען מיט גוג דעם זוהן פון בֶּכֶר אָנגעקומען פונ׳ם פעלד, און אין דעם הייזעל ביים איינגאַנג אינ׳ם פאָרהויף זענען געזעסען עטליכע יונגע אויפזעהער און עטליכע יונגע בעפעהלסהאבער און עטליכע יונגלעך־שרייבערס און עס איז זיי אַ פנים נישט געווען גאַנץ רעכט, וואָס מען האָט זיי פלוצלינג געשטערט. שווער אין פויל האָבען זיי אָנגעהויבען זייער אויספרעגעניש: — „ווי הייסטו?״ גוג האָט געענטפערט. — „מיט וואָס בעשעפטיגסטו זיך?״ גוג האָט געענטפערט. — פון וואָס פאַר אַ שטאַם ביזטו?״ דעם שטאַם האָט גוג דער זוהן פון בכר אין דער דאָזיגער מינוט גראָד געהאַט פער־געסען. דאַן האָט ער געקלערט און געקלערט און מיט גרויס אָנשטרענ־גענישׂ האָט ער זיך דערמאָהנט, און גאַנץ שטיל האָט ער געענטפערט: „פונ׳ם שטאַם זבולון״. אָבער ביי זיך אין האַר־צען האָט ער זיך שטאַרק געוואונדערט: „צו וואָס מוזען דען די דאָזיגע מענשען דאָס אַלץ דורכאויס וויסען? — באַלד דערויף

אייביג, אַז זעקס טעג האט דער הערר געמאַכט דעם הימעל אוּן די ערד אוּן אין זיבעטען טאג האט ער גערוהט". — דאס פאלק האט געצויגען מיט די פלייצעס אוּן איז זיך צעגאַנגען.

אוּן אט האבען זיי איינמאל — א שבת איז עס געווען — גע־פונען אויפ'ן פעלד אייניעם, אַ מענש, וועלכער איז געשטאַנען איינ־געבוקט, אוּן האט געהאַט דעם אנבליק פוּן אַ מענשען, וואס זוכט אויף דער ערד אַ זאַך, וועלכע איז איהם פערלוירען געגאַנגען. אין דער דאזיגער מינוט האט דער מאַן גראד אויפגעהויבען אַ ביסעל דעם קאפּ. דאס פּנים איז געווען זעהר בלאַס אוּן די באַקען איינ־געפאַלען, אבער די ליפּען זענען געווען בלוי. ווי זיי זענען נעהנ־טער צו איהם צוגעקומען, האבען עטליכע פוּן זיי איהם דערקענט אוּן האבען געזעהען, אַז עס איז גוג, בֶּכֶר'ס זוהן, דער טישלער. אבער שוין אַ מינוט שפעטער האט דער מאַן זיך ווידער אַראבגעבויגען צו דער ערד. דא האבען זיי דערזעהען, אַז ער קלויבט־אויף פוּן דער ערד שפּענדלעך האלץ — אוּן זיי האבען איהם אַ נעהם געגעבען פעסט.

גוג האָט נישט פערשטאַנען, וואָס זיי ווילען פוּן איהם, דעם קאָפּ האָט ער כּמעט נישט אויפגעהויבען, אוּן נאָר מיט די ליפּען האָט ער שטיל אוּן אונגעדולדיג געמאַכט:

„ברידער, לאָזט אָב. שטערט מיר נישט. די צייט איז זעהר קורץ. אוּן די פּאָר שפּענדלעך האָלץ האָב איך היינט זעהר אוּן זעהר נויטיג..."

די שטים איז געווען ווי פוּן אַ זעהר דערשלאָגענעם אוּן צעברא־כענעם מענשען... כּמעט אַז זי האָט געריהרט די מענשען, וועלכע האָ־בען זי געהערט אוּן זיי האָבען רחמנות בעקומען.

„אָבער שבת איז דאָך היינט!" — האָבען די מענשען אויסגערופען.

גוג האָט געהערט אוּן האָט נישט פערשטאַנען. דאָס דאָזיגע ווארט איז איהם עטליכע מאָל שוין אויסגעקומען צוּ הערען אין די לעצטע וואָכען, נאָר וואָס עס בעדייט האָט ער שוין ווידער געהאַט פערגעסען אוּן האָט עס נישט מעהר געווואוסט. אוּן אָט האָט ער צוּנויפגעצויגען דעם שטערען אין קנייטשען אוּן איז געשטאַנען.

ווען זיי האָבען איהם אַוועקגעפיהרט פוּנ'ם פעלד צוּם פאָרהויף פאַר'ן אוֹהל־מוֹעד האָט ער נישט אויפגעהערט צו שטוינען קיין איינציגע

נאָכצוגעהן אין עפּעס אַ יאָך, אוּן די רייד זענען נאָר דערגאַנגען ביז צום אויער אוּן האָבען דאָס אינערלעכע נאָך גאָרנישט בעריהרט.

אוּן אָט פלוצלינג אַ ניי געוועזן: — „זעקס טעג זאָל געטהוּן ווערען אַרבייט אוּן אין זיבעטען טאָג זאָל אייך זיין הייליג דער שבת, אַ רוה־טאָג, אַ גרויסער רוה־טאָג פאַר גאָטס ווען, ווער עס ווען טהוּן אין איהם אַרבייט, דער ווערט געטויט". — געטויט?? — דאָס פאָלק האָט געהערט אוּן געלאַכט.

אַ יונג כהנ'דל, ביי וועלכען דאָס זאַלבונגס־איל איז נאָך נישט געווען אָבגעטרוקענט פוּנ'ם לעפּעל פוּן זיין רעכט אויער אוּן פון דעם גראָבען פינגער פון זיין רעכטער האַנד אוּן פוּנ'ם גראָבען פינגער פון רעכטען פוּס, האָט בייַם אויסרופען נאָך צוגעלעגט עטליכע וועריטער אוּן האָט געזאָגט: „איהר זאָלט נישט אָנצינדען קיין פייער אין אַלע אייערע וואוינערטער אין טאָג פוּן שבת". נאָך איהם איז אויפגעשטיגען אַ שווער־פלייישיגער אוּן דיקבויכיגער כהן מיט אַ קאָפּ־באַנד אויפ'ן קאָפּ אוּן מיט אַ שטערען־פוּן אויפ'ן שטערען, אוּן אויפ'ן לייב האָט ער געהאַט אַ גאָלד־געשטיקט העמדעל מיט קוואַסטען בייַ די עקען, אוּן געריידט האָט ער מיט זיין טיפּער באַס־שטימע אוּן האָט געזאָגט: „אָבער מיינע שבתים זאָלט איהר אָבהיטען, דען עס איז אַ צייכען צווישען מיר אוּן צווישען אייך אויף אייערע דורות אַרויס, אום צו וויסען, אַז איך בין אייער הערר, וועלכער הייליגט אייך — וועט עס וועט איהם פערשווינדען, דער זאָל געטויט ווערען: דען וועט עס טהוּט אין איהם איין ארבייט, זאָל יענס נפש פערשניטטען ווערען פון זיין פאָלק — איטלעכער, וועלכער טהוּט איין אַרבייט אין טאָג פוּן שבת, טויטען זאָל ער געטויט ווערען" — אוּן דאָס פאָלק האָט עס געהערט אוּן האָט נישט געגלויבט. וועט זאָל געטויט ווערען? וועט וועט טויטען? אוּן פאַרוואס?

אוּן עפּעס איינער פוּן די יונגע לְוִיִים, אַ זהר אייפלעריגער אוּן זהר פייַנער, מיט זהר ווייסע נעגעל אויף די פינגער פון זיינע שהנע הענד אוּן מיט אַ שווערען האָר־געפלעכט ווי אַ בלאָנדער וואַלד אויף זיין קאָפּ, האט זיך אַוועקגעשטעלט אוּן האט נאך צוגעלעגט — „אוּן אבהיטען זאלען די קינדער פוּן ישראל דעם שבת — צווישען מיר אוּן צווישען די קינדער פוּן ישראל איז עס אַ צייכען אויף

די שטעגען, דאָרט וואו זיי שיידען זיך, אוּן האָט געוואַרט אויפֿן פּאָ־
טער, אוּן ווי זי האָט געזעהן, אַז ער קומט נישט, האָט זי פֿלוצלינג
אָנגעהויבען הויך צו ווײנען...

אוּן געווען איז עס אין דער צייט פּוּן דער נייער כהנים־הער־
שאַפֿט, וועלכע איז ענטשטאַנען אָט דאָ ערשט מיט עטלעכע חדשים צו־
ריק אין דער געגענד פּוּן באַרג סיני, אוּן די דאָזיגע כהנים־הערשאַפֿט
האָט זיך נאָך געשאָקלט אוּן געוואַקלט אוּן איז פּעסט נאָך נישט גע־
שטאַנען. אַ גאַנצע עדה כהנים אוּן הויפּטלינגע אוּן בעפעהלסהאבער אוּן
אויפזעהער האָבען געאַרבייט גאַנצע טעג אוּן האָבען געזוכט מיטלען צו
בעפעסטיגען זי אוּן זי קרעפטיג אַוועקצושטעלען. צייכענס האָבען זיך בע־
וויזען אוּן וואונדער זענען געשעהען אויפֿן הימעל אוּן אויף דער ערד,
אום דאָס פֿאָלק דערמיט צו נעהמען — אָבער דאָס פֿאָלק איז געשטאַנען
פֿונדערווייטענס אוּן האָט געצויגען מיט די פֿלייצעס. געזעצען זענען
געגעבען געוואָרען אוּן בעפעהלען זענען געבראַכט געוואָרען אויף שטיי־
נערנע טאָוולען פֿונ׳ם הימעל, אום דאָס נײַ־געבאַקענע פֿאָלק אָבצושיי־
דען פֿון די אַנדערע פעלקער אוּן אום שטרענג אָבצוגרעניצען זיי פֿון
די איבעריגע — אָבער דאָס פֿאָלק האָט אַ מינוט זיך צוגעהערט, אוּן
שוין אַ מינוט שפּעטער האָט עס ווידער אַלץ געהאַט פערגעסען. פער־
שפּרעכונגען זענען געגעבען געוואָרען אוּן שפּעהנע רייד, גוט אוּן זיס,
האָבען זיך געלאָזט הערען, אום דעם פֿאָלק האָפֿנונגען צו געבען אויף
אַ שפּעטערע צוקונפט — אָבער דאָס פֿאָלק האָט זיך אַ מינוט איינגע־
הערט אוּן איז געשטאַנען פֿונדערווייטענס אוּן האָט נישט געגלויבט.
דאַן האָט מען מיט אַ גאָר נייעם וועג געפרוּבט: מיט אַ שטאַרקער
פויסט אוּן מיט אייזערנע ריטער אוּן מיט שווערע שטראָפען — אוּן אַ
געמערמעל ווי דאָס מערמלען פּוּן אַ ווילד געוואָרענעם טייך איז דורכ־
געפאָהרען די גאַנצע מחנה פּוּן עק ביז עק.

פּוּן עק מחנה ביז עק מחנה זענען אַרומגעוואַנדערט די כהנים
אוּן די לוּיים, אוּן אויך די אויפזעהער, וועלכע האָבען די מאַכט געהאַט
אין זייערע הענד, אוּן פֿאַר יעדער שוועל אוּן נעבען יעדער הויז, אויף
בערג אוּן אויף בערגלעך, האָבען זיי טאָג־טעגליך נייע אויסרופונגען
וועגען נייע געזעצען געלאָזט הערען. אָבער נאָך איז דאָס פֿאָלק געוועז
פריי ווי דער שטורם אין דער מדבר, אונגעבענדיגט אוּן נישט געפרוּבט

דער האָלץ־קלויבער

מ׳יין מאַמע האָט עס איבערגענומען פון איהר מאַמע, איהר מאַמע פון דער באָבע, די באָבע פון דער עלטער־באָבע, אַ דור פון אַ דור — און מיין מאַמע האָט עס איבערגעגעבען צו מיר.

געווען איז עס אין דער מדבר פֿאַרן אינ׳ם ערשטען יאָהר נאָכדעם ווי די קינדער פון ישראל זענען אַרויסגעגאַנגען פון מצרים, אינ׳ם אַכ־טען חודש פון יענעם יאָהר, דענסמאָל ווען די מחנה איז געלעגען צע־שפרייט איבער דעם גאַנצען גאָלען סטעפּ, נאָכדעם ווי זיי זענען געקו־מען פון תַּבערה אוּן האָבען געריהט אין געצעלטען אוּן אין פּלעכט־הייזלעך האַרט ביי קָדֵש, אַנטקעגען דעם אָנבּליק פון דער ווילדער וויסטעניש; — דענסמאָל איז געווען צווישען די אַרויסגעגאַנגענע איינער פון נידעריגען פֿאָלק, פון יענע מענשען, וועלכע האָבען געאַרבייט אין רַעַמְסֵס אויף דער מויער, מיט׳ן נאָמען גוֹג דער זוהן פון בֶּכֶר, אַ גרוי־סער, גרויסער אָרימאַן, וועלכער האָט פערמאָגט נאָר אַ קראַנק ווייב אוּן פיער קליינע קינדער, אוּן געוואוינט האָט ער אין אַ קליין פּלעכט־הייזעל, וועלכעס ער האָט זיך אַליין אויפגעשטעלט, דען ער איז געווען אַ טיש־לער. אָבער אייגמאָל אין אַ נאָכמיטאָג איז דער דאָזיגער מאַן אַרויסגע־גאַנגען פון דער מחנה דעם פעלד צו, אוּן האָט זיך נישט מעהר צוריק־געקאָהרט צו דער מחנה דעם גאַנצען טאָג. אין דער פאַרנאַכטיגער שעה, ווען די טונקעלהייט האָט אָנגעהויבען ביסלעכווייז אויפצושטייגען אוּן האָט געלעקט דעם שטויב פון דער ערד אוּן איז ביסלעכווייז געקראָכען הע־כער אוּן העכער אויף די וועגד פון די פעלזען, אוּן פון דער שטילקייט אַרויס האָט זיך געהערט פוגדערווייטענס דאָס געזשום פון אַ וועספ, וועלכע איז געפלויגען, דענסמאָל איז דאָס קלייניע מיידעלע פון יענעם מאַן געשטא־נען פאַר דער טיר פון׳ם פלעכט־הייזעל, אַ קינד פון אַ יאָהר פיער, יַעֲקֹבָה האָט זי גערהייסען, אוּן זי האָט געקוקט אוּן געקוקט אַרויס אויף

אונטערלעהנען, זי אָבער האָט גאָרנישט געגעסען אויסער אַ שטיקעל טרוקען ברויט.

און די מוטער פונ׳ם כהן-גדול פלעגט איהר ברענגען געשמאַקע אוּן פעטע עסענוואַרג אוּן אויוונען-געבעקס, וועלעַנדיג איהר גוטס טהוּן, אום זי זאָל נישט בעטען אויפ׳ן טויט פונ׳ם כהן-גדול — אָבער דאָס מיידעל האָט שטיל געלאַכט, ווען זי האָט דאָס געהערט, אוּן האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט.

אוּן ווי מערקווירדיג: זאָגאַר ווען דער כהן-גדול איז געשטאָרבען אוּן מ׳האָט איהר געעפענט דאָס טויער אַרויסצוגעהן, איז דאָס מיידעל נישט אַרויס. זי איז געבליבען וואוינען אין בֵּצר, אין דער ענטרינונגס-שטאָדט, ביז איהר טויט, אוּן זי איז דאָרט געשטאָרבען אוּן דאָרט בעגראָבען געוואָרען.

די ווערטער: „איך האב איהם דערהרג׳עט" — אוּן דערויף איז זי פערשוואונדען אוּן עס האט זי קיין מענש מעהר נישט געזעהן. טעג אוּן וואכען לאַנג האט זי קיינער נישט געזעהן. צווישען די בערג, אין די ווּיסטענישען פוּן דער פירכטערליכער מדבר, וואוּ עס האָט נאך קיין מענשען-פוּס נישט געטרעטען, האט זי אַרוּמגעבלאנ־ דושעט אַליין טאג אוּן נאַכט, אוּן אויף איהרע ליפּען זענען געווען נאָר די ווערטער: „איך האָב דאָך נישט געקאָנט, איך האָב נישט געקאָנט". אוּן אַז זי האָט זיך אין זעקס וואָכען אַרוּם אומגעקעהרט קיין עֶצְיוֹן־גֶּבֶר, האָט זי קיין מענש מעהר נישט דערקענט. איהר שטאָלצער רוּקען איז געווען געבוּיגען ביז דער העלפט אוּן פוּן איהר אַמאָליגער שענער געשטאַלט איז שוין גאָרנישט געבליבען.

אוּן אַז ס׳איז אָנגעקוּמען די נאַכט, האָט זי צעריסען אַלע איהרע קלייִדער אוּן בוּנטע געוועבען אוּן קאָסטבאַרקייטען, נישט אי־ בערלאָזענדיג קיין גאַנצען פאָדים, אוּן וואָס עס האָט זיך נישט גע־ לאָזט צעריסען אָדער פערבּרענען, האָט זי געוואָרפען אין וואַסער אַריין.

אוּן אין זעקסטען חודש, אינ׳ם ערשטען טאָג פוּן דעם חודש, אין פערציגסטען יאָהר זינט די בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל זענען אַרויס פוּן מצרים, איז געקוּמען אַ באָרוועס אוּן אָבגעריסען מיידעל ביז פאַר׳ן טויער פוּן דער שטאָדט בֶּאֶר אוּן געקלאַפּט אין טויער:

— „נעהמט מיך אויף. איך האָב אַ מענש ערמאָרדעט אוּנגערן..."

די זקנים פוּן בֶּאֶר האָבען זיך דערשראָקען אוּן זיי זענען אַלע געקוּמען אוּן געקוּקט. אָט איז דער ערשטער „מערדער"! אוּן זיי האָ־ בען אויפגענוּמען דאָס מיידעל אוּן איהר געגעבען אַ פלאַץ צוּ וואוי־ נען צווישען זיי. אין דער הויפט-גאַס פוּן דער שטאָדט, וואוּ עס איז די גרעסטע בעוועגוּנג, האָבען זיי איהר דעם פלאַץ בעשטימט. דאָס מיידעל אָבער האָט זיך ביי זיי געבעטען, אַז מ׳זאָל איהר גע־ בען עפּעס אַ פערוואָרפען ווינקעל, ווייט פוּן מענשען, אַז זי זאָל קיין מענשען-געזיכט פאַר די אויגען נישט אָנזעהן. דאַן האָט זי זיך פערשטעקט אין אַ הינטער-שטוּב אוּן איז מעהר אין דרויסען נישט אַרויס.

אוּן די ווייבער האָבען איהר יעדען טאָג געבראַכט ברויט אוּן געפרעסטע פייגען אוּן וואַסער, אַז זי זאָל זיך דערמיט דאָס האַרץ

מען, זיינע האָר זענען געווען אָבגעגאָלט, אוּן די הייליגע טראַכט האָט ער אויסגעטהוּן, דעם מאַנטעל אוּן דעם אָפּוד אוּן דעם גאַרטעל. אַ געוועהנלעכען וואָכעדיגען כאַלאַט האָט ער געטראָגען אויפֿן לייב אוּן אַ טוּרבאַן אויפֿן קאָפּ, אוּן זיין פּנים איז געוואָרען זיבעננמאָל בלאַסער ווי פּריהער. אוּן דאָס גאַנצע פּאָלק אַרוּם האָט גערעדט וועגען איהם אוּן אויף איהם געטייטעלט מיט די פינגער, אוּן די אויפרעגונג איז געווען זעהר גרויס, דען עס האָט נאָך אַזעלכעס נישט פּאַסירט זינט עס זענען געווען כּהנים בּיי יוּדען, אַז אַ כּהן זאָל פערשוועכען זיין קרוין. אָבער וען דאָס מיידעל האָט איהם דערזעהן, האָט זי איהם אויסגעלאַכט אוּן מיט אַנ׳ענטשלאָסענער שטים אוּן דייטלעכע ווערטער האָט זי צו איהם געזאָגט: „איך וועל דיר קיינמאָל קיין ווייב נישט זיין, אוּן דו זאָלסט עס וויסען.“ — ער האָט דאָס אויסגעהערט, אוּן קיין וואָרט נישט זאָגענדיג, איז ער אַ רוהיגער אוּן מיט זיכערע טריט אַוועק פוּן איהר.

אין יענער נאַכט האָט נוֹעה איהר געלעגער נישט בעשטיגען. בּיז צוּם בעגינען האָט זי געוואַנדערט אין פעלד, איינזאַם אוּן עלענד. „איך קאָן דאָך נישט, איך קאָן נישט... איך האָב שוין קיין זאַך נישט מעהר איהם צו גיבען אויסער מיין פּראַוּמריניגט לייב — אוּן דאָס קאָן איך איהם נישט אוּן וועל איהם קיינמאָל נישט גיבען. ער איז פאַר מיר הייליג אויך וועו ער האָט אויסגעטהוּן זיין קרוין, אוּן הייליג וועט ער מיר בלייבען אייביג...“

אוּן אין דער דאָזיגער נאַכט האָט דאָס מיידעל צוּם ערשטען מאָל אין איהר לעבען געווויינט.

ווי אַ פרוי, וואָס וואַרט אויף די עפענוּנג פוּן איהר טראַכט, אַזוי האָט זי געוואַרט אויף די דאָזיגע ערשטע טרעהר. צעהן יאָהר, פוּפצעהן יאָהר האָט זי געוואַרט, אוּן אָט איז זי ערשט געקוּמען. דאָן האָט זי אַרוּמגענומען אַ פּלוּצלינגע רוּה, וואס נאָך קיינמאָל האָט זי אַזעלכע נישט געקענט.

פּריהמאָרגענס אָבער איז אָנגעקוּמען די נאַכריכט, אַז מען האָט פוּנ׳ם טייך וֶרד אַרויסגעצויגען אַ טויטען מענשען-קערפּער, אוּן מ׳האָט דערקענט, אַז דאָס איז דער קערפּער פוּן דעם יוּנגען כהן. וועו נוֹעה האָט דאָס דערהערט, האט זי בלויז אַרויסגערעדט

סען אײנער צום אַנדערען זאָגענדיג: „די דאָזיגע שטעדט וועלען דאָך פריהער פערווּיסט ווערען אוּן אָבגעמעקט ווערען פּוּן דער ערד. איידער ס׳וועט צו זיי קומען אַ מערדער זיך בעזעצען. זענען דאָך קיין מערדער נישטאָ אין ישׂראל אוּן וועלען אויך קיינמאָל צווישען אים נישט זיין".

נאָר אין יענעם טאָג אָווענדס, ווען אַרום אוּן אַרום איז גע-ווען פינסטער, איז נוֹעה געלעגען אויף איהר געלעגער אין דער שלאָף-קאַמער וואָס אויפ׳ן פּעלד, אוּן דער יונגער כהן האָט געקניהט צו איהרע פּיס אויף דער ערד. ווי אַ הונד איז ער געלעגען אוּן האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. אָבער דאָס מיידעל האָט כּמעט קיין בּליק נישט געטהוּן אויף איהם אוּן איהם כּמעט נישט בּעמערקט. ווי פערחלומט איז זי געווען אוּן איהר געמיט האָט געשוועבט אין דער ווייטענישׂ. פּלוֹצלינג האָט זי זיך אויפגעכאַפּט. דאַן האָט זי געזאָגט צו איהם מיט אַ לייכטען שמייכעל, אוּן איהר שטים האָט דערביי עטוואָס גע-ציטערט: „זעה, איך וויס, ווער עס וועט זיין דער ערשטער מערדער, וואָס וועט קומען זיך בּעזעצען אין איינער פּוּן די ענטרינוגנס-שטעדט: דאָס וועט געוויס זיין דער, וואָס וועט מיך הרג׳ענען, אָדער איך וועל איהם הרג׳ענען אוּן דאַן וועל איך זיין די ערשטע צום ענטרי-נען ווערען דאָרט אַהין..." דערויף האט זי זיך צעלאַכט אויף אַ קול אוּן איז ווידער געוואָרען זעהר לוסטיג אוּן פרעהליך, נאר פּלוֹצלינג איז זי ענטשוויגען אוּן האט מעהר קיין וואָרט נישט אויסגערעדט.

אוּן דער יונגער כהן האט געוואַרט ביז שפּעט אוּן דאַן האט ער זיך אויפגעהויבען אוּן איז לאַנגזאַם אַוועק — אבער זיינע קניה האבען שטאַרק געציטערט און געהענדיג, האט ער זיך געוואַקעלט ווי אַ שיכור.

*

עטליכע טעג האָט מען דעם כהן נישט געזעהען אין דער גאַנצער מחנה, אוּן דאַן האָט ער אין איניגע טעג אַרום ווידער פערקעהרט צו דעם מיידעל. צום לעצטען מאָל איז ער געקומען, אָבער זי האָט איהם נישט דערקענט: די קרוין פּוּן זיין קאָפּ האָט ער אַראָבגענו-

געשטאָרבענען, זאָל געטויט ווערען דער שלעגער, אַ מערדער איז ער!"— אוּן דאָס גאַנצע פאָלק האָט געענטפערט זאָגענדיג: „אמן!" — „אויב אָבער... איינער וועט זינדיגען צו זיין חבר אוּנגערן, אויב ער האָט איהם אוּנגעריכט, אָהן פיינדשאַפט, אַ שטויס געטהון, אָדער ער האָט געשליידערט אויף איהם עפּעס אַ זאַך אָהן אַבזויכט, אָדער מיט עפּעס אַ שטיין, וואָס מ׳קאָן דערפוּן שטאַרבענען, האָט ער צעוואָרפען אויף איהם אוּנגעזעהן, אוּן ער איז געשטאָרבענען, אוּן ער איז איהם נישט געווען קיין שונא אוּן נישט אויסען געווען זיין בייז, — זאָל די געמיינדע רעטען דעם טויטשלעגער פוּן דעם בלוּט־מאָהנערס האַנד אוּן די געמיינדע זאָל איהם אויפנעהמען אין זייער שטאָדט, אין דער שטאָדט פוּן זיין ענטרינוּנג, וואָס ער איז אַהין אַנטלאָפען, אוּן ער זאָל זיצען אין איהר ביז׳ן טויט פוּנ׳ם כהן־גדול. אַלצדינג, וואָס ער דאַרף, זאָל מען איהם געבען, ברויט צוּם עסען אוּן וואַסער צו טרינקען אוּן אַ שטוּב צוּם וואוינען, קיין זאַך זאָל איהם נישט פעהלען, אוּן עס זאָל דאָרט זיצען דער אוּנגערנדיגער מערדער ביז דער כהן־גדול וועט שטאַרבען". — אוּן דאָס גאַנצע פאָלק האָט געענטפערט נאָך איהם אויף אַ קול: „אָמן אָמן!" — דאַן האָט דער כּהן אויפגעהויבען זיינע אויגען צוּם הימעל אוּן צעשפרייטענדיג די הענד תּפילה געטהוּן. זיין שטים האָט מען נישט געהערט, וועז ער האָט מתפלל געווען, אוּן נאָר זיינע ליפּען האָבען זיך געשאָקעלט, אוּן וועז ער האָט געענדיגט תּפילה טהוּן, האָבען איהם די יוּנגע לְוִיים דערלאַנגט דעם בעקען אוּן דער כּהן גדול האָט געשפרענגט פוּן דעם בעקען רייניגוּנגס־וואַסער אויפ׳ן טויער פוּן דער שטאָדט אוּם זי צוּ הייליגען. אוּן די כהנים האָבען געדעמפט אין די פאַנען, אוּן אַ וואָלקען איז אויפגעגאַנגען אוּן צוּגעדעקט די גאַנצע געמיינדע, אוּן די לְוִיים אוּן לוּיים־שיללער האָבען געזוּנגען אוּן געשפיעלט פוּנ׳ם וואָלקען אַרויס. — דאָסזעלבע האָט מען געמאַכט דער שטאָדט ראָמות אין גלעָד אוּן דאָסזעלבע דער שטאָדט גולָן אין בָּשָׁן.

אוּן די מענשען אין עֲצִיוֹן־גבר פוּן איין עק ביז צוּם אַנדערען עק האָבען גאַנצע טעג געשמוּעסט צווישען זיך נאָר וועגען די דריי שטעדט, וואָס זענען אויסגעטיילט געוואָרען פאַר אוּנגערנדיגע מערדער. אוּן וועז דאָס פאָלק איז געווען אויפגעלעגט, פלעגען זיי שפּא־

דיענסט-קליידער מיט די חושֶנ׳ס אוּן די אֲפּוֹד׳ס אוּן די ליינען-הויזען אוּן הויבען אוּן מאַנטלען, אוּן בייִם זוּים פּוּן די מאַנטלען מילגרוי-מען אוּן גלעקלעך, אוּן דער כהן-גדול איז געגאַנגען אֶן דער שפּיץ מיט זיין גרויסען שטאָק אין דער האַנד, אוּן נאָך איהם זענען געגאַנגען די לויִים, אוּן נאָך זיי די לְויים-שילער, אַלע אָנגעטהוּן אין די דיענסט-קליידער, אוּן הינטער זיי האָט זיך געצויגען אַ צאָהלרייכע מענגע, מענער אוּן ווייבער אוּן קינדער — אַלע זענען זיי געגאַנגען קיין בֶּצר, דען זי איז געווען די ערשטע פּוּן די דריי שטעדט. דאַן האָט דער בעפּעהלסהאָבער פּוּן דער מחנה אויפגעפּאָדערט די זקנים פּוּן דער שטאָדט אַרויסצוגעהן צוּ זיי, אוּן עס זענען אַרויסגעקוּמען אַלע זקנים, איינאוּנזיבעציג אין דער צאָהל, אוּן האָבען זיך אויס-געשטעלט אינ׳ם טויער פּוּן דער שטאָדט, אוּן דער כהן-גדול איז אַרויף אויף דער בימה, וואָס מ׳האָט צוגעגרייט פּאַר איהם, אוּן האָט אויסגעשטרעקט זיין גרויסען שטאָק אוּן נאָך איהם האָבען אויך אויסגעשטרעקט זייערע שטעקענס אַלע כהנים פּוּן אַרוּם, אוּן דער כהן-גדול האָט ערקלערט די זקנים פּוּן דער שטאָדט דאָס געזעץ פּוּן דער גאַנצער זאַך, וואָס משה האָט געבאָטען צוּ טהוּן: — „אויב מיט אַנ׳אייזערנער כלי ווּעט איינער דעם אַנדערען שלאָגען אוּן ער ווּעט שטאַרבען, איז ער אַ מערדער: טויטען זאָל געטויט ווערען דער מערדער!״ — אוּן דאָס גאַנצע פּאָלק האָט געענטפערט זאָגענדיג: „אמן!״ — „אוּן אויב ער האָט איהם געשלאָגען מיט אַ שטיין אין האַנד, וואָס מ׳קאָן דערפּוּן שטאַרבען, אוּן ער איז געשטאָרבען, איז ער אַ מערדער,טויטען זאָל געטויט ווערען דער מערדער!״ — אוּן דאָס גאַנצע פּאָלק האָט געענטפערט זאָגענדיג: „אמן!״ — „אָדער אַז ער האָט איהם געשלאָגען מיט אַ הילצערנער זאַך אין האַנד, וואָס מ׳קאָן דערפּוּן שטאַרבען, אוּן ער איז געשטאָרבען, איז ער אַ מערדער, טויטען זאָל געטויט ווערען דער מערדער, דער בלוט-מאָהנער, ער זאָל טויטען דעם מער-דער; וּוען ער טרעפט איהם זאָל ער איהם טויטען!״ — אוּן דאָס גאַנצע פּאָלק האָט געענטפערט זאָגענדיג: „אמן!״ — אוּן אויב מיט שנאה האָט ער איהם אַ שטויס געטהוּן, אָדער ער האָט געשלייִדערט אויף איהם עפּעס מיט אַ כיוון, אוּן ער איז געשטאָרבען, אָדער ער האָט איהם אין פייִנדשאַפט געשלאָגען מיט דער האַנד, אוּן ער איז

הייליגע הויב פון קאָפּ ווען ער אויסטהון אין דעם חושֶן אין דעם אַפּוֹד ווען ער פון זיין לייב אַראָבציהען אין ער ווען ווערען ווי איינער פון דעם פאָלק, אין דאַן ווען ער אַוועקגעהן פון דער מחנה העט ווייט, אין אַ ווייטען סטעפּ, אין די ווילדענישׂ, וואו קיין מענשען-פוס האָט נאָך נישט געטרעטען, דאָרט ווען ער זיך מיט איהר בעזעצען, אין זי ווען איהם אַ ווייב זיין — אָבער דאָסמאָל האָט זיך זיבענפאַך שטארקער צעפּלאַקערט איהר צאָרן געגען איהם אין זי האָט איהם געענטפערט שטרענג אין פערביטערט. נאָר זי האָט זיך אליין נישט געשפירט אין האָט נישט געווואוסט פאַרוואָס. פלוצ-לינג אָבער האָט זי דערפיהלט: אָט דעם דאָזיגען מאַן האָט זי דאָך ליעב... אין דער יונגער כּהן קניהט נאָך אַלץ פאַר איהר יעדען טאָג אין קושט דעם זוים פון איהר קלייד.

*

אין יענער צייט איז אַ קלאַנג דערגאַנגען קיין עֶצְיוֹן־גֶּבֶר, אַז משה האָט אויסגעטיילט דריי שטעדט אויף יענער זייט ירדן צו מזרח-זייט, ענטרינונגס־שטעדט, וואָס זאָלען זיין אַנ׳ענטרינונג פאר יעדען מער-דער, וואָס ערמאָרדעט אַ מענש אונגערן, אז ער זאָל אַנטלויפען דאָרט-אַהין פאַר דעם בלוט־מאָהנער פון דעם ערמאָרדעטענס פאַמיליע אין זיך דאָרט בעהאַלטען ביז דער כהן-גדול ווען שטאַרבען, אין נאָכ׳ן טויט פונ׳ם כהן גדול ווען ער מעגען אַרויס פון דאָרט אין דער בלוט-מאָהנער ווען שוין קיינמאָל מעהר נישט האָבען קיין רעכט איהם אָנצוריהרען.

שוין אַרום דריי חדשים האָבען די זקנים פון פאָלק גע-אַרבייט בייִם צוגרייטען די דריי אויסגעטיילטע שטעדט אין זיי האָבען בעשטימט זייער רעכט. זיי האָבן געמאָסטען מיט שטריק די שטרעקע ביז די שטעדט וואָס אַרום דעם לאַגער, דאַן האָבען זיי געמאָסטען אויסערהאלב פון די שטעדט, אָנגעצייכענט די גרעניצען, מאַרקירט די וועגען, אין די בעווענונג איז געווען זעהר גרויס. עס זענען זיי אַרויסגעקומען דריי שטעדט: בֶּצֶר אין דער מִדְבָּר, רָאמוֹת אין גִּלְעָד אוּן גוֹלָן אין בָּשָׁן. אין יענעם טאָג זענען געקומען די זקנים אוּן מיט זיי אַלע כהנים, אָנגעטהון אין זייערע

דעסמאל וועז ער האָט אַזוי בעפויהלען אָדער גצוואָרענט, פלעגט ער דעם קאָפּ אַראָבלאָזען צו דער ערד, ווי ער וואָלט זיך געשעהמט פאַר זיך אַליין, אוּן ער האָט דערביי אָבגעזיפצט.

איינמאל האָט ער זי געפּונען הינטער אַ געשטרויך, וואוּ זי האָט זיך געהאַלטען, אוּן די נאַכט האָט זי איינגעהילט אַרוּם אוּן אַרוּם. ער האָט דאַן אַנידערגעקניהט צוּ איהרע פיס אויף דער ערד אוּן געקוּשט דעם זוים ביי איהר קלייד, ווי עס קוּשט דער קנעכט דעם זוים פוּנ׳ם קלייד פוּן אַ קעניגין. איז ער דאָך אַנ׳אוּמריינער מענש, מיט אוּמריינע ליפּען אוּן אַנ׳אוּמריין האַרץ, זי אָבער איז הייליג, הייליג, הייליג...

אוּן זי האָט אויפגעציטערט מיט אַלע גלידער פוּן איהר לייב — צוּם ערשטען מאל זינט איהר לעבענסטאָג.

צי דאָס איז ער? — ווי דער וויסטער באָדען וואָס צווישען פֿאַרן אוּן תּוֹפל האָט זי דאָך געלעכצט צו איהם תּמיד!

אוּן די טעג זענען געווען וואוּנדערליכע אוּן די נעכט זענען געווען הערליכע, טרוימען אוּן פאַנטאזיעס מיט אַ זיסער האָפענונג — אוּן דאָך האָט זי האַרט געמאַכט איהר האַרץ צוּ איהם ווי נאָך צו קיין אַנדערען. וואָס זי האָט נישט פערמיטען פוּן דעם לעצטען פוּנ׳ם פעבעל, האָט זי פערמיטען פוּן איהם. נאָר פוּן איהם אַליין — אוּן זי האָט נישט געוואוּסט פאַרוואָס. אָפטמאל פלעגט זי אויך אָנשרייען אויף איהם אוּן טיילמאל זאָגאַר זיך בייזערן אוּן האָט מיט איהם געראַדט תּמיד שטראַנג — אוּן זי האָט נישט געוואוּסט פאַרוואָס.

אוּן ער פלעגט קוּמען יעדען טאָג, אוּן יעדען טאָג האָט ער געקניהט פאַר איהר אוּן געקוּשט דעם זוים פוּן איהר קלייד אוּן זיינע אויגען האָבען געגליהט — אוּן זי פלעגט יעדען טאָג אויף איהם אָנשרייען אוּן רעדען מיט איהם האַרב אוּן אָבזאָגענדיג איהם אַוועקשיקען פוּן זיך. אָבער ביינאַכט, וועז זי פלעגט ליגען מיט געשלאָסענע אויגען אין די אָרעמס פוּן איינעם פוּן איהרע ליעבהאָבער, פלעגט זי זעהן נאָר איהם אוּן נאָר וועגען איהם פלעגט זי טראַכטען. זיין שאָטען האָט נישט אָבגעטרעטען פוּן איהרע אויגען סיי וועז זיי זענען געווען אָפען אוּן סיי וועז זיי זענען געווען געשלאָסען.

אוּן איינמאל האָט ער זי אָנגעכאַפּט פאַר דער האַנד אוּן איהר צוגעשוואוירען אַזויצוזאָגען: די האָר וועט ער אָבגאָלען, אוּן די

גען. נאָר איין אויגענבליק. אוּן אויך די אויגען האָט ער געשלאָסען. דאַן האָט ער זיך געשטאַרקט; זיינע אויגען האָבען זיך אָנגעפילט מיט צאָרן אוּן זיין שטערען האָט זיך בעדעקט ווי מיט אַ שטורמישען וואָלקען, אוּן ער האָט פלוצלינג אָנגעהויבען רעדען צו דעם געזעמעל וועגען דעם גענאָם פוּן משה׳ן: „אוּן עס זאָל דיין לאַגער הייליג זיין". ער האָט גע־דונערט מיט זיין שטים אוּן געוואָרענט דאָס פאָלק פאַר יעטוועדער אויס־געלאַסענקייט אוּן אונווירדיגקייט, אַז „ער זאָל אין דיר קיין שענדליכע זאַך נישט זעהן..." אוּן ער האָט גיך געענדיגט זיינע רייד אוּן איז אַראָפּ פוּן דעם געשטעל.

אָבער נאָכמיטאָג, וועז דער טאָג האָט זיך געניגט, האָט דער יונגער כּהן געבעטן אים׳ן פעלד אהין אוּן אַהער. דער שאָטען פוּן דעם מיידעל איז נישט אָבגעטרעטען פוּן פאַר זיינע אויגען, סיי וועז זיי זענען אָפען געווען אוּן סיי וועז זיי זענען געווען געשלאָסען. ער האָט אַזוי לאַנג געוואַנדערט אים׳ן פעלד, ביז ער האָט זי ענדליך געפוּנען. ער איז דאַן שטעהן געבליבען אויף זיין אָרט אוּן נישט צו־טרעטענדיג צו איהר, האָט ער אויף איהר אַ קוק געטהוּן פוּנדערווייל־טענס אוּן דאַן ווידעראַמאָל געקוקט. אָבער צוגעגאַנגען צו איהר איז ער נישט.

*

אוּן טאָג־טעגליך נאָכמיטאָג, וועז דער טאָג האָט זיך געניגט, פלעגט דער כּהן זיך לאָזען אין פעלד אַריין אוּן צוגעהן ביז פאַר דער הערליכער שלאָפקאַמער אוּן דאָרטען שטעהן בלייבען פוּנדערווייטענס אוּן קוקען. אוּן האָט ער איהר געזיכט דערזעהן, האָט ער אָבגעקאהרט זיין פנים נאָך הינטען אוּן זיך אַוועקגעדרעהט, אוּן דאַן האָט ער זיך ווידער אומגעקאהרט אוּן אַוועקגעשטעלט, אָבער צוגעהן צו איהר איז ער נישט צוגענאַנגען.

אין ראש־חודש אדער יום־טוב צי שבת, וועז ער איז געשטאַנען אויף זיין אַמט אין מִשְׁכָּן, פלעגט ער דונערען מיט זיין שטים צום פאָלק אוּן איהם בעפעהלען, אַז „עס זאָל דיין לאַגער הייליג זיין" אוּן וואָר־נען, אַז „ער זאָל בייַ דיר קיין שענדליכע זאַך נישט זעהן" — נאָר יע־

אֲלֵיידָ, דער זוהן פון דעם נָשִׂיא איבערן שטאַם נַפְתָּלִי, האט איהר געמאַכט פון בונטען צייג, האט זי געזומען און צעריסען אויף הונדערט שטיקער. איהר האַרץ איז געווען הויל — און עס האָט געדורשטעט אָהן אויפהער... ווי די געזאַלצענע באָדען-שטרעקע צווישען פָּארָן און תּוֹפֶל, וואס איז נאך קיינמאל נישט בערעגענט געווארען, אַזוי האט זי געדורשטעט נאך אַ טוי-געשאַנק — און נאָר זי האט געוואַרט אוּן געוואַרט.

*

און איינמאָל איז זי געקומען ביז פאַרן משכן און איז שטעהן געבליבען אינ׳ם איינגאַנג. פלוצלינג האָט זי אַרומגעכאַפט אַ לוסט אַריינצוגעהן אויף אַ ווייל אינעווענדיג. דער וואָלקען האָט אָנגעפילט דאָס הייליגטום און עס איז געווען אַ פינסטערניש, וואָס מ׳האָט געקאָנט מיט די הענד אָנטאַפּען. און אַ פורכטזאַמקייט האָט געהויערט אויף יעדען ווינקעל און איז אויפגעגאַנגען פון הינטער יעדער זייל, און זי האָט קיין זאַך נישט געזעהן. ערשט וען איהרע אויגען האָבען זיך צוגעוועהנט ביסלעכווייז צו דער פינסטערניש, האָט זי אָנגעהויבען אונטערצושיידען צווישען איין זאַך אוּן דער אַנדערער. אויף דער טרעפּ וואָס ביי דער בימה פאַר דעם הייליגטום איז געשטאַנען דער יונגער כֹּהֵן, וואָס האָט די אויפזיכט איבער דעם דיענסט, כּמעט נאָך אַ יונגעל, אוּן ער איז געווען אָנגעטהון אין אַ ליינען-מאַנטעל אוּן אַ חוֹשֶׁן אויף דער ברוסט מיט שליפלעך אוּן אַנ׳אָפוֹד, אוּן לאַנגע לאָקען האָבען איהם אַראָפּגעהאָנגען איבערן געניק הינטער דער הויב, אוּן דער יונגער כֹּהֵן האָט געריעדט צו דעם פערזאַמעלטען פאָלק. נוֹעה האָט געקוקט אויף איהם איבעררַשט אוּן ערשטוינט. זיין פנים איז געווען בלייך אוּן די לאָקען שוואַרץ. די אויגען זענען געווען בלוי אוּן דער חוֹשֶׁן רויט. אין דעם אויגענבליק האָט אויך דער כֹּהֵן אויפגעהויבען זיינע אויגען אוּן אומגעריכט אַ קוק געטהון אַקעגען זיך אוּן ער האָט זי דערזעהן. זיין בלייך פנים איז אין אויגענבליק געוואָרען זיבענמאָל בלייכער אוּן די בלוקייט פון זיינע אויגען איז פלוצלינג געוואָרען זיבענאוּנזיבעציג מאָל טיעפער. ער האָט אויף אַ ווייל די שפראַך פערלוירען אוּן איז ענטשוווי-

בייטאָג, ווען די בלויקייט איז געשטאַנען אין דער מיט פונ׳ם לויטערען הימעל, פלעגט זי אַראָבנידערען צום אַרנון־טייך זיך באָדען, אוּן אַרויסגעהענדיג פונ׳ם וואַסער אַ קלאָרע אוּן אינגאַנצען פערריטעלט, פלעגט זי זיך אַוועקשטעלען נאַקעטערהייד פאַר׳ן טייך אוּן קוקען אויף איהר בילד, וואָס האָט זיך אָבגעשפיגעלט אינ׳ם וואַסער אוּן זי האָט זיך נישט געקאָנט זאַט קוקען. זי האָט דאַן געוואַלדיגע לוסט אויפגעפלאַקערט אַנידערצוקניהען אוּן אויס־צוקושען אין דעם וואַסער־שפיגעל איהר גאַנץ לייב אוּן אַלע איהרע גלידער אוּן אַלע מוסקולען. אָבער וועז עס פלעגט קומען די נאַכט, פלעגט זי פערטרייבען פוּן זיך די אַלע רייכע אוּן אַדעליגע זיהנדלעך אוּן די הויכגעשטעלטע לייט, וואָס זענען איהר נאָכגעלאָפען, אוּן זי פלעגט זיך אויסוועהלען גראָד יונגלעך פונ׳ם פעבעל, יעדען פלאַטער־קאָפ אוּן לעדיג־געהער אוּן יעדען אָבגעריסענעם אוּן אָבגעשלייסענעם, גאָר אַ גרויס געזעמעל, אוּן זיי מיטנעהמען מיט זיך — אוּן זי איז דערבייַ זיבענמאָל אַזוי פרעהליך געווען. ווי אַ שטורמישער וואַסער־פאַל, וואָס רייסט זיך בארג־אַראָב, אַזוי האָבען אין איהר די גע־בליטען געשריען אוּן זי געצויגען נאָר בארג־אַראָב, בארג־אַראָב — אוּן זי האָט כסדר נאָר געלאַכט אויף אַ קול.

אוּן די טעג זענען געווען וויסט אוּן די נעכט זענען געווען שטורמיש, מאָהלצייטען אוּן פערווייַלונגען אוּן שטיפערייען, אוּן נאָר מינוטענווייז, וועז זי איז אַליין געבליבען אוּן קיין מאַן איז מיט איהר נישט געווען, איז דאָס געלעכטער פערגליווערט געוואָרען אויף איהרע ליפּען אוּן זי האָט פלוצלינג אָבגעזיפצט. דאָס זיידענס אוּן דאָס בונטע צייג אוּן די האַנד־קייטלעך, וואָס זי האָט אין געשענק בעקומען פוּן איהרע ליעבהאָבער אוּן דער באַלדאַכין, וואָס זיי האָבען איהר געמאַכט, זענען איהר עקעלדיג געוואָרען. אַלע איהרע יונגלייט אוּן ליעבהאָבער זענען איהר לעסטיג געוואָרען. זי האָט דאַן גענומען דעם גרויסען אָניקס־שטיין, וואס זי האט בעקומען פוּן קָנָז, דעם זוהן פוּן דעם נָשִׂיא איבער׳ן שטאַם בִּנְיָמִין, אוּן האט איהם אַרויס־געווארפען דרויסען. אוּן די ברוסטשילד פוּן איהר וועסט, וואס

אויסנאַהם אוּן האָט פּוּן קיין מאַן נישט פּערמיטען איהר מיידעלשע גנאָד – אוּן האָט כּסדר נאָר געלאַכט אויף אַ קול.

בייטאָג, וועַן די זון האָט געבּרענט, האָט זי געהויערט אויפֿן פּעלד אינ׳ם פּלאַקערדיגען זאַמד, שפּיעלענדיג זיך מיט צוויי יונגע שלאַנגען, וואָס זי האָט זיי פּערהיימישט. זי פּלעגט דאַן ענטבּלויזען איהרע ברוסטען אוּן אַוועקצוצען די שלאַנגען אויף איהר לייב, אוּן זיי האָבען זיך געוויקעלט אַרוּם איהר ברוסט אוּן איהר קיין בייז נישט געטהוּן, אוּן זי האָט געקוקט אין הימעל אַריין אַקעגען דער זון, חלוּם׳ענדיג מיט אָפענע אויגען. אוּן בייאַכט אין דער שטאָקפינסטערניש איז זי געלעגען אויפֿן פּעלד אוּן נעבּען איהר עמיץ פּוּן די יונגעלייט – אוּן עס איז זי גאָרנישט אָנגעאַנגען. די יונגעלייט האָט זי געטוישט, ווי אַ מענש טוישט דאָס העמד אויפֿן לייב – אוּן עס האָט זי גאָרנישט געאַהרט. ווי די שוואַרצע קאַץ וואָס אין דעם סטעפּ אוּן ווי די וויסע אַנגאָראַ, פּלעגט זי זיך בּע־העפּטען מיט איהר פּאָר, ווי עס האָט זיך גאָר געמאַכט, אוּן זי האָט פּוּן קיין בייז נישט געוואוסט אוּן קיין אוּנרעכט נישט געזעהן – אוּן האָט כּסדר נאָר געלאַכט אויף אַ קול.

בייטאָג, וועַן די היץ אַרוּם האָט געבּאַקען ווי אַנ׳אויוון, איז זי געזעסען אויפֿן פּעלד, בּיז זי איז אין חלשות געפּאַלען, אוּן אָפּט־מאָל האָט זי פּלוצלינג א לוסט אַרומגעכאַפּט אויף אַ ווייל אוּן זי האָט גיך אויסגעטהוּן אַלע איהרע קלייִדער אוּן זיי אַוועקגעשלייִ־דערט ווייט פּוּן זיך, בּלייבענדיג זיצען אויפֿן פּעלד נאקעט ווי אין איהר געבּוירען־טאָג. אוּן דאַן פּלעגט זי טיילמאָל ווידער נעהמען איהרע לאַנגע האָר, וואָס האָבען איהר בּיז צו די קניה דערלאַנגט, אוּן זיי צונויפֿווּיקלען אין אַ קנויל, צוּדעקענדיג דער־מיט איהר גאַנץ לייב, אוּן עס האָט זיך אויסגעדאַכט ווי אַ געדיכטע וואָלקען־שיכט וואָלט צוגעדעקט די זון. אָבער וועַן עס איז געקומען די נאַכט, האָט זי זיך אויסגעווהלט עטליכע פּוּן איהרע לייבהאָ־בער אוּן זיי פּלעגען נאָכגעהן נאָך איהר זאַלבענאַנד אָדער זאַלבע־דריט – אוּן עס האָט זי גאָרנישט געאַהרט. ווי אַ וועלפּין אין דער מדבּר האָט זי געהונגערט נאָך רויב – אוּן נאָר זי האָט געלאַכט אויף אַ קול.

טיגט אין דער צווייטער נאַכט, אוּן פּוּן דעם ברויט, וואָס עמיץ האָט איהר איין טאָג געשאָנקען, האָט זי נישט מצהר געגעסען אויפֿן צווייטען טאָג. פּלוצעם זי געפּינען עטוואָס מַן אויפֿן פּעלד אוּן עטלעכע קאָריאַנדער־קערנער אוּן אַ פּאָר אוּנרייפּע טרויבען, האָט זי דערפּוּן געגעסען אוּן נאָך איבערגעלאָזט — אוּן איז תּמיד פּרעה־לעך געווען. זי איז נאָך נישט אַלט געווען קיין גאַנצע צוועלף יאָהר, כּמעט נאָך גאָר אַ קינד, וועוּן אַ מאַנספּיל האָט זי אויפֿן פּעלד בעגעגענט אוּן זי געכאַפּט אוּן גענייניגט — אוּן עס איז זי גאָרנישט אָנגעגאַנגען. ווי דער שטויב־וווירבעל אוּנטער׳ן ווינד האָט זי זיך גע־קייקעלט איבער די גאַסען פּוּן איין לאַגער צוּם אַנדערען, פּוּן איין וואוינפּלאַץ פּוּן די בני־ישׂראל צוּם אַנדערען וואוינפּלאַץ.

וועוּן זי איז אָנגעקוּמען קיין עֶציוֹן־גֶּבֶר, איז זי געווען אַ קלײ־נינקע אוּן מאָגערלייביגע אוּן האָט נישט געבראַכט מיט זיך מעהר, ווי די אויגען. אָבער אין דריי חדשים אַרוּם איז זי פּלוצלינג אויפ־געוואַקסען אוּן שפּהן געווארען. כּמעט איבערנאַכט איז עס געשפּהן. אָוונדס האט זי זיך געלעגט שלאָפּען אָהן געשטאַלט אוּן אָהן פּאָרם, אוּן אינדערפרי איז דאָס פערצעהניהריגע מיידעל פּלוצלינג געווען שוין אַ גענצליך אויסגעפּארעמטע דערוואַקסענע פרוי. עפּעס אַ נע־פּעל האָט זיך פערצויגען איבער איהרע מאַנדעלפּארמיגע אויגען, וואָס האָט ווי אַ פּאָרהאַנג פּוּנאַנדערגעשיידט צווישען דעם צוּשויער אוּן דעם פערבאָרגענעם גלאַנץ, אוּן איהרע אויגען זענען פּלוצלינג גע־ווארען ווי שטענדיג פערחלומטע. וועער עס האָט זי געזעהן, איז שטעהן געבליבען איבערראַשט. עס איז נישט געווען צוּ איהר קיין גלייכען אינ׳ם גאַנצען געמאַרק פּוּן ישׂראל אוּן אין דער גאַנצער געגענד אַרוּם. אוּן די גאַנצע מחנה, יונגעלייט אוּן בעיאָהרטע מע־נער, רייכע אוּן אָרימע, די פּאָרנעהמע לייט אוּן דאָס פּעבעל, האָ־בען זיך אַלע מאַסענווייז געיאָגט נאָך איהר, אוּן וואוּ זי איז נאָר געווען, האָבען זיי זיך געזאַמעלט אַרוּם איהר. עפּעס אַ פּער־שיכורענדער רויש האָט אַרוּמגעכאַפּט די גאַנצע מחנה. אוּן פּוּן נאָהנט אוּן פּוּן ווייט איז מען געקוּמען, פּוּן אַלע ווינקלען, וואָס די בני־ישׂראל האָבען דאָרט געלאַגערט. אוּן דאָס מיידעל האָט קיינעם נישט אָבגעזאָגט, אַלע האָט זי דערנעהנטערט צוּ זיך צוּגלייך, אַלע אָהן

עס ווי די הייסע גלוט פון דעם ווינד, וואָס קומט פלוצלינג אָן פון דרום-זייט, און ריהרט איהר האַנד אָן, די האַנד פון אַ מאַן, ווערען זיינע מוסקולען אין איהם ווי אַ פלייצענדער פייער-שטראָם. און ווירקליך איז דאָס מיידעל געווען, ווי די מדבר: איהר פנים איז געווען ווי קופער, וואָס איז אָבגעברענט פון דער זונען-היץ, איהר געבייַן איז געווען ווי צעגליהטע שפיציגע פעלזען, און ווילד איז זי געווען ווי דער ווינד, וואָס פליהט-אָן פון צפון-זייט. אָבער ווי דאָס טרוקענע פעלד צווישען פֿאַרן און תּפֿל, אַזוי האָט דאָס מיידעל געדורשטעט טאָג און נאַכט נאָך אַ פּאָר טראָפען טוי — און זי האָט געוואַרט...

אין יענע ווייטע צייטען האָט די זון געגליהט זיבענמאָל היי-סער ווי איצט, און די מדבר איז געווען זיבענאונזיבעציג מאָל פירכטערליכער און גרעסער ווי איצט, און אויך די ליעבע איז געווען מיליאָנען מאָל מעכטיגער און שטורמישער ווי איצט.

אין אַ שפּאַלט פון אַ הייל איז געבוירען געוואָרען די קליינע נוֹעָה מיט פערצעהן יאָהר צוריק, אינ׳ם צווייאונצוואַנציגסטען יאָהר זינט דעם, ווי די אידען זענען אַרויס פון מצרים. זיי האָבען דאַ-מאָלס געלאַגערט אין רמון-פֶּרץ. און נישט מיט קיין מעסער האָט מען איהר דעם נאָפּעל אָבגעשניטען, נאָר מיט אַ שאַרפען שטיין. איהר מוטער איז געווען אַ וועשערין און איהר פאָטער — אַ האָלץ-קלויבער, און ער פלעגט אויפקלויבען אין פעלד רויטע טרויבען און זיי אויסקווטשען אין לעפעל, וואָס ער האָט זיך געמאַכט, און האָט יעדען טאָג געטרונקען דעם זאַפט פון די ווילדע יאַגדעס. און אין קְבֻרוֹת-הַתַּאֲוָה זענען געשטאָרבען דער מאַן מיט דער פרוי אין איין טאָג, אינ׳ם טאָג פון דער גרויסער פלאָג, ווען זיי האָבען גע-געסען פון די וואכטעל-פייגעל צעהן הויפענס. דאָס מיידעל איז דאַן געוואקסען און קיינער האָט נישט געווואוסט, ווער עס האָט זי אויפגעציגען. ווער ערציהט דען די שוואַרצע קאַץ און די ווייסע אַנגאָראַ וואָס אין דער מדבר? ווי דער דאָרן אין פעלד איז זי גע-וואקסען און ווי די שלאַנג אין דער נאָרע ביי די זומפען. אינ׳ם הויף פון דעם געצעלט און ביי דער שוועל פון דער טיר, וואו זי האָט איין נאַכט געגעכטיגט, האָט זי מעהר נישט געגעכ-

די עִיר־הַמַּקָּלָט

וען די בְּנֵי־ישׂראל זענען געקומען קיין עֶצְיוֹן־גֶּבֶר, אין דעם זעקסאונדרייסיגסטען יָאהר פּון זייערע וואַנדערונגען אין דער מִדְבָּר, האָט זיך בעוויזען אין דער מחנה א יונג מיידעל, קליינגע־וויקסיג אוּן מאָגערלייביג, וואָס אַז עמיץ האָט זי געזעהן אוּן איז אַוועקגעגאַנגען פּון איהר, האָט ער מעהר נישט געדענקט איהר גע־שטאַלט אוּן אויך נישט איהר אויסזעהן אוּן קיין זאַך נישט. בלויז איהרע אויגען האָט ער געדענקט אוּן זיי האָבען געשוועבט פאַר איהם. ער האָט געוואוּסט, אַז זיי זענען גרויס ווי צוויי פיסטאַ־ציען־ניס אוּן שוואַרץ ווי דער אָבגרונד פּונ׳ם אַרנוֹן אוּן פלאַקער־דיג ווי דאָס פייער פּונ׳ם מזבח וואָס פאַר׳ן אוֹהֶל־מוֹעֵד. קיין מענש האָט נישט געוואוּסט, ווער זי איז אוּן פּון וואַנען זי איז געקומען. ווי אַ שטורמישער צוג־ווינד האָט זי זיך אַרײַנגעריסען אין די מחנה פלוֹצלינג אין אַ פריהמאָרגען צוזאַמען מיט די וואַכטעל־פייגעל, אוּן מ׳האָט בלוֹיז געוואוּסט איהר נאָמען, אַז זי הייסט נוֹעָה. אוּן האָט זי עמיץ אַמאָל געפרעגט וועגען איהר פאָטער אָדער וועגען איהר מוּטער, פלוֹצעם זי ענטפערען: מיין פאָטער איז די מדבר אוּן מיין מוּטער איז דער סטעפּ—אוּן זי האָט דערבּיי זיך צעלאַכט אויף אַ קול, אַז איהרע ווייסע צייהן האָבען אַ ווייל אַ שימער געטהוּן ווי אַ בלוֹיק, וואָס צעפלאַקערט זיך פלוֹצלינג, אוּן זי האָט אַ קלימפּער גע־געבען מיט די גרויסע רינגען וואָס אין איהרע אויערען אוּן אין אַ מינוּט אַרוּם איז זי אַנטלאָפען אוּן פערשוואוּנדען. אוּן די יונגעלייט אוּן די קינדער פּון דעם יודישען אַדעל אוּן יעדער מאַן אַרוּם האָ־בען וועגען איהר וואוּנדער דערצעהלט: פאַלט איהר בלוֹיק אויף אַ מאַן, וועדט אויף דעם אָרט פּונ׳ם לייב, וואוּ איהר אויג האָט גע־רוהט, אַ בראַנד־וואוּנד, אוּן גיט זי אַ הויך מיט איהר אָטעם, איז

טרעטען — אוּן אַ שטראָם הייס בלוט האָט אַ שפּריץ געגעבען אין דער הויך אוּן דאַן גלייך געגומען פּליסען אין טייך אַריין.

די לְוִיִּם זענען אין דעם אויגענבליק צוגעשפּרונגען פּון דער זייט מיט די בעקענס אין די הענד, אוּן די כֹּהֲנִים און אַלע זָקֵנִים האָבען געוואַשען די הענד איבער דעם געקעפּטען קאַלב, אוּן דאָס וואַסער האָט זיך צונויפּגעמישט מיט דעם בלוט-שטראָם אוּן איז צוזאַמען געפלאָסען אין טייך אַריין. דאַן האָבען זיי אויפגעהויבען אין הייליקייט די געוואַשענע הענד אוּן אויפגעגלאָצט די אויגען צום הימעל אוּן געזאָגט מיט אַ הויכער שטים איינער צום אַנדערען: „אוּנזערע הענד האָבען נישט פערגאָסען דאָס דאָזיגע בלוט אוּן אוּנזערע אויגען האָבען נישט געזעהען". אוּן איינער דעם אנדערען האָט געענטפערט אויף אַ קוֹל: „אוּנזערע הענד האָבען נישט פערגאָסען דאָס דאָזיגע בלוט אוּן אוּנזערע אויגען האָבען נישט געזעהען". אוּן דער כֹּהֵן-גָּדוֹל האָט, גלאָצענדיג מיט די אויגען צום הימעל, געזאָגט: „פערגיב דיין פאָלק ישראל, וואָס דוּ האָסט אויסגעלייזט, גאָט, אוּן לָאָז נישט קיין אונשולדיג פערגאָסען בלוט צווישען דיין פאָלק ישראל". אוּן זעקס כֹּהֲנִים האָבען געענטפערט נאָך איהם: „אוּן עס זאָל זיי פערגעבען וועלען דאָס בלוט!"

אוּן צווישען די כֹּהֲנִים אָן אַ זייט איז געשטאַנען אֶלְיָקִם דער זוהן פּון עוּזיאל אוּן זיין פּנים איז געווען עטוואָס בלייך, אוּן אויך ער האָט מיט אויפגעהויבענע אויגען געוואַשען די הענד איבער דעם געקעפּטען קאַלב אוּן זיינע לִיפּען האָבען געפּליסטערט: „אוּנזערע הענד האָבען נישט פערגאָסען דאָס דאָזיגע בלוט אוּן אוּנזערע אויגען האָבען נישט געזעהען" — אָבער די וועלטער זענען אָבגעשטאָרבען אויף זיינע לִיפּען אוּן מ'האָט זיי נישט געהערט.

אין איין אויגענבליק האָט ער זיך אָבער ערמוטיגט: — עס איז דאָך נישט מעהר, ווי אַנ'עֶגְלָה עֲרוּפָה.

דאָס געקעפּטע קאַלב האָט מען אַוועקגעטראָגען אוּן פערברענט, אוּן דעם טויטען קערפּער האָט מען געגומען אוּן בעגראָבען אויפ'ן אָבהאַנג פּונ'ם באַרג.

וואָס אין זיין אומגעבונג ווערט דער באָדען נישט בעאַרבייט און נישט בעזייהט. און די פרויען זענען אַרויס פון אַרום אין בעציהרט דאָס קאַלב מיט שמוק, אינהילענדיג איהם אין אַ ווייסער דעק, וואָס פיער פיאָלעט-פראַנדזען זענען אַראָבגעהאָנגען פון אַלע איהרע פיער עקען און אַ פורפור-באַנד האָט אַרומגענומען דעם האַלז פון דעם קאַלב, און צוויי לְוִיִּם-שי-לער, איינער פון דער זייט און איינער פון דער זייט, האָבען געפיהרט דאָס קאַלב, און עס האָט געבלעקט אַ גאַנצען וועג. מ׳האָט איהם אַלע וויילע געגעבען אַביסל גראָז צום עסען, אָבער עס האָט נישט אויפגע-הערט צו בלעקען. דאַן זענען זיי געקומען ביז׳ן ברעג פון דעם טייך, און די כֹּהֲנִים, וואָס זענען שוין דאָרט געשטאַנען און געווארט, זענען האַסטיג אַקעגענגעלאָפען דעם קאַלב און עס אָנגענומען און אַראָבגענע-דערט ביז דעם עקסטען ברעג פונ׳ם טייך. און זיבעציג זְקֵנִים זענען געשטאַנען אויפ׳ן ברעג טייך, פינפאונדרייסיג פון איין זייט און פינפ-אונדרייסיג פון דער אַנדערער זייט, און אינמיטען זענען זיבען כֹּהֲנִים געשטאַנען און זייערע פיס האָבען זיך געטונקען אין וואַסער, בלויז דער כֹּהֵן-גָּדוֹל איז געשטאַנען אויף אַ שטיין און זיין פנים איז געווען גע-ווענדעט צו דעם געזעמעל. און הינטער די זְקֵנִים איז געשטאַנען גֶּאֱמָחֶה לְוִיִּם, האַלטענדיג אין די הענד קופערנע בעקענס, אָנגעפילט מיט וואַסער צום וואַשען. דאַן זענען די שׁוֹטְרִים דורכגעצויגען צווישען דעם געזעמעל און אויסגערופען דרייַ מאָל: הייליגט אייך — זייט צוגע-גרייט, הייליגט אייך — זייט צוגעגרייט, הייליגט אייך — זייט צוגעגרייט: און דאָס פאָלק האָט געענטפערט: מיר האָבען זיך געהיילִיגט — מיר זענען גרייט!

אין דעם אויגענבליק איז דאָס קאַלב צוגעפיהרט געוואָרען צום כֹּהֵן-גָּדוֹל. מיט אַ פעסטער האַנד האָט דער כֹּהֵן אָנגענומען דאָס קאַלב און אין איין מינוט פון איהם אַראָבגעריסען די דעק און דעם האַלז-באַנד. איין אויגענבליק האָט דאָס שלאַכטמעסער אין זיין האַנד אַ פונ-קעל געטהון אינ׳ם זונען-שיין איבער דעם קאַלב אַקעגען זיין געניק, און באַלד דערויף איז עס מיט איינמאָל קרעפטיג אריינגעדרונגען אינ׳ם גענ׳ק פון דעם קאַלב. דאָס קאַלב האָט איין מינוט אַ בלעק גענטהון מיט אַ גוואַלדיגער אויסגעצויגענער שטים און דערנאָך אַ הייזעריגען לאַנגען זיפץ געגעבען. דאַן איז פלוצלינג אַ גרויסע שטילקייט איינגע-

כען קערפער, וואָס איז געלעגען אין פעלד צווישען די געשטרויכער, אַ קלייַנע שטרעקע לאַנד ביז דעם ברעג פון׳ם יַבּוֹק-טייך. דאָס לייב איז געווען אינגאַנצען צעריבען, אַז מ׳האָט מהר נישט געקאָנט דערקענען די גלידער און דאָס געזיכט, אוּן בלויז מיט מיה האָט מען געקאָנט פעסטשטעלען, אַז עס איז אַ פרויען-קערפער. נישט אַנדערש, נאָר דאָס וואַסער האָט דעם דאָזיגען קערפער אַרויסגעשפיגען נאָכדעם, ווי ער איז לאַנגע חדשים אין טייך געלעגען.

אוּן וועג די נאַכריכט איז דורכגעלאָפען דורך די מחנה, איז אויפגעבּרויזט געוואָרען די גאַנצע געמיינדע. אָט איז פאַרהאַן אַ געהרג׳עטער אין פעלד אוּן קיינער וויס נישט, ווער עס האָט איהם דערשלאָגען. דאַן זענען געקומען די שוֹטְרים אוּן די שופְטים פון יעדען ווינקעל, אוּן האָבען אָנגעהויבען די זאַך צו פאָרשען. דריי טעג האָבען זיי געפאָרשט, אָבער קיין מענש האָט עס נישט געזעהן אוּן קיין מענש האָט נישט געוואוּסט, אוּן מ׳האָט די אויספאָרשונג אָבגעשטעלט. דאַן האָט זיך אָנגעהויבען אַ גרויסע בעוועגונג: עס זענען אָנגעקומען די זְקֵנים פון די שטעדט, וואָס זענען נאָהנט צו דעם אָרט, וואוּ עס איז געלעגען דער געהרג׳עטער, אוּן צוזאַמען מיט זיי זענען געקומען די כֹּהֲנים אוּן די פיעלע לְוִיים-שי־לער, וואָס גאָט האָט זיי אויסגעוועהלט צו טהוּן זיין דינסט אוּן צו בענשען אין זיין נאָמען. אוּן עס האָבען געמאָטען די זְקֵנים די שטרע־קע ביז די פיעלע קלייַנע שטעדט פון אַרום. מיט אַ נייַעם פלאַקס-שטריק האָבען זיי געמאָטען ביז יַעְזֵר אוּן ביז חֶשבּוֹן, ביז אֶלְעָלֵה אוּן ביז נִמְרָה, ביז עָטָרוֹת אוּן ביז דִיבוֹן, ביז שֶׂכֶם אוּן ביז בְּעוֹן — ביז אַלע שטעדט פון אַרום. אָבער ביז נְבוֹ האָבען זיי נישט געמאָטען, דען זי איז געווען עטוואָס ווייטלייך פון דעם אָרט, וואוּ דאָס איז גע־שעהן. אַזוי האָבען זיי געמאָטען, וואַרפענדיג דעם שטריק יעדעס־מאָל אין אַנ׳אַנדערע ריכטונג, אוּן עס איז זיי אַרויסגעקומען אֶלְעָלֵה, דען זי איז געווען די נאָהנטסטע פון אַלע שטעדט, מיט דרייסיג אייַלען נעהנטער צו דעם גערהג׳עטען ווי דיבוֹן. אוּן אַז די זְקֵנים פון אֶלְעָלֵה האָבען דאָס דער־זעהען, האָבען זיי גיך געבראַכט אַ יונגע קוה, אַ קאַלב, וואָס איז נאָך קיינמאָל אין דער אַרבייט נישט געווען אוּן האָט נאָך נישט געצויגען קיין יאָך, אוּן זיי האָבען גענומען דאָס קאַלב אוּן עס אַרויסגעפיהרט אויפ׳ן וועג, וואָס גהט צום יַבּוק-טייך, דען ער איז געווען קיזעלהאַפט,

ברענט אַ ווילד פייער. אַ פינסטערער פחד האָט געהערשט אַרום און איז געפאַלען אויף יעדען מאַן אָדער פרוי, וואָס האָט זיך ביי זיי בעווייזען.

און די נאַכט איז געווען שטאָקפינסטער. דרויסען האָט געווילדע-וועט דעם שטורם, און דאָס געוויטער האָט געפייפט פונ׳ם באַרג אַראָב, און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, ווי אַ געהייל. די הינד האָבען געבילט און די פוקסען האָבען געוואָיעט אַ גאַנצע נאַכט.

און וועג ער האָט זי אַ נעהם געטהון, האָט זי געוואוסט, אַז דאָסמאָל איז שוין קיין רעטונג נישטאָ. עס איז געקומען דער לעצטער אויגענבליק. מיט איהרע ווייסע און לאַנגע נעגעל האָט זי איהם צעש-ניטען די הויט פונ׳ם פנים און צעשטאָכען די אויגען – און ער האָט גארנישט געפיהלט. מיט איהרע שארפע צייהן האָט זי איהם געביסען די הענד, אַז בלוט איז גערונען – און ער האָט זיך נישט וויסענדיג געמאַכט. מיט פעסטע הענד האָט זי איהם אָבגעשטויסען פון זיך, ווי זי האָט נאָר געקאָנט – און איהרע הענד זענען דאָך געווען אַזוי קליין און שוואַך. און פלוצלינג איז זי אָהנמעכטיג געוואָרען. – –

און דער שטורם איז אַריבער און דאָס געוויטער האָט אויפגע-הערט. די הינד האָבען מעהר נישט געבילט און די פוקסען האָבען אויפגעהערט צו וואָיען. דאַן האָט די לבנה אַרויסשפאַצירט איבער דעם הימעלס-קרייז...

אינדערפריה האָט מען בעמערקט, אַז דאָס מיידעל איז פערשוואונדען. מען האָט זי דאַן געזוכט אין דעם גאַנצען גאַרטען און נישט געפונען. דריי טאָג און דריי נעכט האָט מען זי געזוכט, און זי איז געבליבען פערשוואונדען – דערנאָך האָט מען זי אויך פערגעסען און מעהר נישט דערמאָהנט.

*

אָבער אין פערציגסטען יאָהר פון די יידישע וואַנדערונגען אין דער מדבר, אין דעם ערשטען חודש פון יענעם יאָהר, אין ערשטען טאָג פון דעם חודש, פריהמאָרגענס, האָבען די פאַסטוכער, פיטערענדיג זייער פיה אין פעלד צווישען עֲטָרוֹת און דִיבוֹן, געפונען אַ מענשלי-

כעל, וואָס האָט זיך בעוויזען אויף זיינע ליפען. דאָס גאַנצע בילד אוּן איהר געוואַלדיגער גרימצאָרן האָבען איהם אָנגעהויבען צוּ מאַכען שפּאַס. דאָס דאָזיגע קלייַנע אוּן שמאַכטיגע מיידעל, וואָס מיט איין פּינ-גער קאָן ער זי בעהערשען אוּן טהוּן מיט איהר וואָס זיין האַרץ גלוּסט, וועט גאָר מיט איהם אַ קאַמף פיהרען!

אוּן פלוצלינג האָט זי שטיל אַ זאָג געטהוּן: „– אוּן אויב ער וועט פאָרט זיין שטאַרקער פוּן איהר אוּן זי וועט איהם נישט קאָנען בייקומען, זאָל ער אָבער וויסען, אַז קיין גאַנצען מעת-לאָת דערנאָך וועט זי נישט לעבען". וועז ער האָט אַ קוק געטהוּן איהר אין די אויגען אַריין, איז ער פערציטערט געוואָרען.

אוּן דאַן האָט זי וויטער געזאָגט: „וואָס וועט איהם אַרויסקוּמען וועז ער וועט איהר לייב בעצווינגען? עס איז דאָך פאָרט נישט מעהר ווי פלייש, אָבער איהר זאָל וועט קיינמאָל צוּ איהם נישט געהערען".

אוּן אומגעריכט האָט זי ווידער אַ זאָג געטהוּן: „זאָל ער נאָר וואַרטען".

אוּן טאָג-איין טאָג-אויס, וועז עס איז געקוּמען דער אָוונד, האָט ער פערקעהרט צוּ איהר אין געצעלט. האָט ער צוּ איהר גערעדט צערט-ליך אוּן זיך געבעטעז ביי איהר – האָט זי איהם געענטפערט האַרט אוּן שאַרף; האָט ער מיט איהר גערעדט פרעך אוּן בעפעהלעריש – האָט זי געווינט פאַר איהם אוּן זיך געבעטעז ער זאָל זי צוּרוּה לאָזען; האָט ער געפרוּבט זי איינעהמען מיט זיסע רייד אוּן ליסטיגקייט – האָט זי איהם אָבגעוונדט מיט אויפריכטיגקייט אוּן עהרליכע וועראטער; האָט ער גענואָלט מיט קראַפט אוּן שטאַרקער האַנד זי בעצווינגען – איז זי פלוצלינג געוואָרען ווי אַ קלייַן לעמעלע אוּן האָט איהם אָבגעהאַלטען. אַזוי איז אַריבער אַ טאָג אוּן אַ וואָך, אוּן צווי וואָכען אוּן דריי. באַלד וועט אויך מיידען דער חוּדש, וואָס איז איהר בעשטימט לויט'ן געזעץ. אָט איז שוין די דריטע וואָך צוּ ענדע...

אוּן אין ערשטען טאָג פוּן דער פערטער וואָך האָט ער זיך שוין מעהר נישט געקאָנט בעהערשען. וואָס דאַרף ער אַ חודש? וואָס דאַרף ער דאָס געזעץ? זי האָט דאָך נישט קיין פאָטער אוּן נישט קיין מוטער, וואָס זי זאָל זיי בעווינען אַ חודש לאַנג! – די אָדערען פוּן די שלייפען זענען איהם אויפגעשוואָלען. אין זיינע אויגען האָט גע-

טעג צוּ דריי, פיער אוּן פינף מאָל איבער׳ן טאָג – אוּן ער פלעגט יע־דעסמאָל רעדען אָהן אויפהער:

„צי האָט זי אַ פאָטער, וואָס זי זאָל איהם בעווייגען אַ חוֹדש צייט?" – אוּן דאָס מיידעל האָט שווייגענדיג געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ: „נייַן". – „צי בעווייגט זי איהר מוטער?" – אַ שטילער שאָקעל מיט׳ן קאָפּ: „נייַן". – צי האָט זי אַ געליעבטען, וואָס פאַר איהם איז זי געווען בעשטימט, אוּן איהם טהוּט זי איצט בעווייגען – „מען האָט דאָך מיין יוֹנגען׳ן דער־הרג׳עט פאַר מיינע אויגען!" – האָט פלוֹצלינג דאָס מיידעל אויסגעשריען מיט אַ געוואַלדיג קוֹל.

אָלייַפּן האָט אויפגעהויבען די אויגען. ער האָט זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטען אוּן האָט אין ערשטען אויגענבליק נישט געוואוּסט, וועמענס שטים דאָס איז. ער האָט געשטוינט. פוּן וואַנען האָט זיך צוּ דעם קליינעם אוּן אָרימען בעשעפעניש געוּמען די קראַפט צוּ שרייען מיט אַזאַ קוֹל? פוּן וואַנען האָט זיך צוּ איהר געוּמען אַזאַ שטאַר־קע אוּן מעכטיגע שטימע? וועָן ער האָט אַ קוּק געטהוּן אין איהר פנים אַריין אוּן דערזעהן איהרע אויגען, האָט ער אָנגעהויבען צוּ ציטערען פאַר איהר.

אָבער דעם טאָג דערויף איז ער געקוּמען אוּן האָט זיך אָנגענוּ־מען מיט מוּט: – „זאָל זי דאָך פערגעסען יענעם יוּנגעמאַן. די טוּ־טע וועלען דאָך מעהר נישט לעבעדיג ווערען. אוּן ער וועט צוּ איהר זיין אַ פאָטער אוּן אַ פריינד אוּן אַ מאַן, בעסער פוּן צעהן חֲתַנים..."

דאָס מיידעל, וואָס האָט תּמיד געשוויגען, איז פלוֹצלינג בערג־דעוודיג געוואָרען, אוּן געערדט האָט זי, אַז זיינע אויערען האָבען אַזעל־כעס קיינמאָל נאָך נישט געהערט. ווי דער שטראָם פוּן אַ פליצענדען געוויסער האָבען געשטורעמט די וועָרטער אוּן זי האָט זיי מעהר נישט געקאָנט אין זיך אייַנהאַלטען. אָבער זיינע אויערען האָבען בלוֹיז אייַנס געהערט: „זי וועט קיינמאָל נישט געהערען צוּ קיין אַנדערען, קיינמאָל וועט זי נישט ערלוֹבען עמיצען אַנדערש זי אָנצוּריהרען, זאָגאַר וועָן ער וועט זי אויף צעהן שטיק צעשניידען. מיט איהרע לאַנגע נעגעל וועט זי איהם די אויגען אויסשטעכען. מיט איהרע שפיציגע פינגער וועט זי איהם דעם האַלז דוּרכלעכערען אוּן דערשטיקען"...

אלייצפן האָט נישט געקאָנט אייַנהאַלטען דעם לייכטען שמיי־

ערד. גאַנצע לאָקען זענען אונטערגעשניטען געוואָרען, גאַנצע צעפ זענען אַראָבגעפאַלען. אַ גרויסער הויפען געלייטערט גאָלד איז געלעגען אויף דער ערד. חָגלה האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ צו דער ערד. דאַן האָבען איהר פליצלינג געגומען פליסען די טרעהרען פון די אויגען, זיי זענען געפאָלסען פאַמעלעך, און זי האָט זיי נישט אָבגעווישט. אַז מ׳האָט נאָכ-געפאָרשט דאָס געווויכט פון די האָר, האָבען זיי געוואויגען דרייהונדערט און פינפאונזיבעציג שקלים לויט דעם געווויכט פון דער געמיינדע.

און אויפ׳ן פינפטען טאָג איז געקומען די דיענסט און מיטגע-בראַכט איהרע מעסערלעך און קאַנען און צוועגלעך און שאָלען און איין לוג אייל, זאָגענדיג: „מיין האַרינטע! צי וועסטו נישט איצט בע-פעהלען דיר די נעגעל צוריעכטצומאַכען?“ און זי האָט גלייך אָנגעהויבען זיי צוריעכטמאַכען. די ראַנדען פון די נעגעל האָט זי געמאַכט לאַנג און שמאָל און זייערע שפיצען פון אויבען שאַרף און ווייס, און דאָס ווייסע אונטער די נעגעל-וואָרצלען איז געווען דין און צעשוואומען. דאַן האָט זי זיי בעשמירט מיט אייל און בעמאָלט מיט דורכזיכטיגע רויטע פאַרב און אַרויפגעטהון דערויף שמינקע פון אַמבער-געווירץ.

אויפ׳ן זיבעטען טאָג האָט די דיענסט פון איהר אַראָבגענו-מען די קלייד̈ונג פון איהר געפאַנגענשאַפט, דעם זאַק מיט׳ן שטריק, און זי אָנגעטהון אין פראַכט-קלייד̈ער: אַ העמד און אַ געקעסטעלט אויבער-העמד און אַ בונט-געשטיקטען ראָק און אַ זילבערנעם גאַרטעל.

און אין אָוונד איז געקומען אֱלִיעָזֶר.

צום ערשטען מאָל האָט חָגָלה זיך צוגעקוקט צו זיין געשטאַלט און געזיכט: ער איז געווען ריעזענהאַפט, הויך און שוואר און בריישלייביג, אַז זי האָט איהם דערלאַנגט בלויז עטוואָס העכער איבער דער העלפט. אָבער קוקענדיג אויף זיין געזיכט, האָט זי זיך דערשראָקען: זייענ נאָ-לעכער זענען געווען שטאַרק אויפגעבלאָזען און האָבען זיך געטרייסעלט, און אין זייענ אויגען האָט געפלאַמט אַ פייער, וואָס האָט זי אויפגעשוי-דערט. וועג ער איז צוגעטרעטען צו איהר און האָט אָנגענומען איהר האַנד, האָט זי צוגעפרעסט געוואַלדיג די ליפען אום נישט צו שרייען אויף אַ קול פון דעם גרויסען וועהטאָג, וואָס האָט איהר פערשאַפט דער דרוק פון זיין קרעפטיגער האַנד.

און פון דאַמאָלס אָן פלעגט ער קומען יעדען טאָג, און מאַנכע

שפּאַלט. פּאַרוואָס עפּעס דערמאָהנט זי זיך איצט אָן דעם דאָזיגען דאָרן? — אוּן זי מיט דעם קלייַנעם יוֹבֶל לויפּען איבער'ן פעלד האַנד בייַ האַנד. אוּן זי איז נאָך אַזאַ קלייַנע, אינגאַנצען פּינף יאָהר אַלט, אוּן דאָס יונגעל איז עטוואָס עלטער פּוּן איהר. וואוהין זיי לויפען וויַיס זי נישט, אָבער קיין פּאָטער אוּן קיין מוטער האָט זי דאָך נישט, אוּן עס איז איהר גאָרנישט מעהר געבליבען אין דעם גאַנצען וויַיטען סטעפּ אויסער דעם דאָזיגען קלייַנעם יוֹבל. אוּן שפּעטער איז זי שוין אַ גרויסע, אַכט יאָהר איז זי שוין אַלט אָדער נייַן, אוּן נישט דעם סטעפּ זעהט זי איצט פּאַר זיך, נאָר דעם פּלוּין. אָט איז דאָס ביידעל. אָט זענען די גרינע בוימער וואָס פּאַר דעם ביידעל. אָט איז דער שטיין, וואָס זי זיצט אויף איהם. אוּן אויפ'ן שטיין אַקעגנאיבער זיצט יוֹבל אוּן רעדט. פּאַרוואָס דערמאָהנט זי זיך איצט גראָד אָן דעם דאָזיגען שטיין? אוּן פּלוּצלינג זעהט זי שוין נישט דעם פּלוּין, נאָר די גרינע לאָנקע, וואָס ביים אָבהאַנג פּונ'ם בּאַרג. דאָס גראָז איז צוגעקלעבט צום בּאַרג, אוּן עס איז אַזוי גרין. אוּן די שאָף פיטערט זיך. אוּן יוֹבל לייגט אויפ'ן גראָז צווישען די שאָף, אוּן אויך זי לייגט אויפ'ן גראָז צווישען די שאָף. דאַן כאַפּט זי פּלוּצלינג אַרוּם אַ שטיפּערישע שטימונג, אוּן זי וואַרפט זיך אויף איהם אומגעריכטערהייט אוּן טוליעט זיך צו איהם אוּן פּרעסט איהם צו צו איהר הארץ, אוּן ער טהוט זי נאָר קושען, קושען, קושען... וואו זענען איצט די שאָף? — — —

ווי אַ פערחלומטע איז זי געזעסען אין דער קאַמער, וואָס אינ'ם ווינקעל פּונ'ם געצעלט. אָבער אויפ'ן דריטען טאָג פּריהמאָרגענס איז געקומען די דיענסט, וואָס אליצפן האָט בעשטימט זי צו בעדיענען, אוּן איז געפאַלען פּאַר איהר אויפ'ן פּנים צו דער ערד.

— מיין האַרינטע!

חגלה איז אויפגעציטערט, דערהערענדיג דאָס דאָזיגע וואָרט.

אָבער די דיענסט האָט צוגעגעבען: — מיין האַרינטע! צי ווילסטו נישט איצט אָבגאָלען דיין קאָפּ?

אוּן נישט וואַרטענדיג אויף קיין ענטפער, האָט זי געגומען שטיל איהר שעהר אוּן גאָלמעסער אוּן אַלעס אַנדערע געשיר, אוּן אין אַ מינוט אַרוּם האָט זי דורכגעפּיהרט דאָס גאָלמעסער איבער'ן קאָפּ פּוּן דעם מיידעל. די האָר האָבען אָנגעהויבען ביסלעכווייז אַראָבצופאַלען אויף דער

שטעקען אין דער האַנד — פלוצלינג האָט ער צאָרניג אויפגעהויבען דעם שטעקען אויף אַ פערצווייגטען ווילדען פייגענבוים, וואָס איז געשטאַנען אויפ׳ן וועג אוון ער האָט אַ קלאַפּ געטהון מיט קראַפט, אַז ס׳האָט אַ ווייַע אָבגעהילכט אַרום אַ מעכטיגער קנאַל, דער בוים האָט זיך אינ-גאַנצען אַ טרייסל געטהון מיט אַ גערוש, אוון די יונגע צווייגען זע-נען אַראָבגעפאַלען אויף דער ערד.

*

ווי א פערחלומטע איז זי געזעסען איינע אַליין אין דער קאַמער וואָס אינ׳ם ווינקל פונ׳ם געצעלט, אוון איהרע אויגען האָבען נאָר גע-קוקט גלייך פאַר זיך אוון געקלעבט אָן די ציגען־טעפיכער, וואָס האָבען צוגעדעקט די זייטען פון דער קאַמער. זי האָט מורא געהאַט זיך אַ ריהר צו טהון פונ׳ם אָרט אָדער צו בעוועגען אַ האַנד אָדער אַ פוס. בייַ-טאָג האָט דאָס ליכט אַריינגעדרונגען פון דרויסען דורך דעם פענסטערל אוון אויך פאַקלען זענען געשטאַנען אין קרוגען אוון האָבן געלויכטען, אָבער אויף איהרע אויגען איז געלעגען אַ גרויסע אוון טיעפע פינסטערניש, אוון זי האָט גאָרנישט געזעהן. דער פלאַם פון די פאַקלען האָט שטיל געצשט, אוון זי האָט נישט געהערט. די וועלט אַרום זענען איהר אַזוי פרעמד, אוון דער באָדען איז פרעמד אוון דער באַלקען, אוון יעדער נאָגעל אוון יעדער האָק איז איהר פרעמד געווען. מאַנכע מאָל האָט זי זיך געמוסען מוט אוון איז אַ ווייַע אויפגעשטאַנען אוון צוגעגאַנגען אוון אָנגעטאַפּט מיט אַ פינגער אַ העקעלע אָדער אַ שלייף, אָבער באַלד האָט דער פינגער מיט אַ ציטער זיך צוריקגעצויגען, אוון דאָס מיידל האָט זיך דערשראָקען אוון איז גיך צוריקגעקאהרט אוון זיך אַוועקגעזעצט אויף איהר אָרט. אָבער ביינאַכט, וען אַרום אוון אַרום איז געשטאַנען די פינסטערניש ווי אַ מויער, אַז מ׳האָט זי מיט די הענד געקאָנט אָנטאַפּען, איז איהר פלוצלינג ליכטיג געווא-רען אין איהר געמיט אוון זי האָט געזעהן פונדערווייטענס. זי פלעגט דאַן מיט אַ געוואַלדיגער לוסט שליסען די אויגען און קוקען: —

אָט איז אַ גרויסער ווייטער סטעפּ. קלייַנע הייזעלעך זענען צעשפרייט איבער׳ן פעלד אוון די זון גליהט. ס׳איז קיין געווילקס און קיין גע-שטרויך נישטאָ, אוון נאָר אַ אינזאַמער דאָרן קוקט אַרויס פון אַ פעלזען-

מַחנות זענען געגאַנגען, יעדער מיט זיין אייגקויף, אוּן דער טומעל איז געווען זעהר גרויס.

אוּן ביי דער זייט פּונ׳ם בּאַרג איז געשטאַנען אַ כֹּהֵן אויף אַ צווייג פּון אַ בּוים אוּן גערעדט אויף אַ יָקוֹל צוּ דעם געזעמעל. זיין שטים האָט געהיילכט פּון איין עק לאַנגער ביז צום אַנדערען עק, אוּן ס׳מאַל האָט זיך עמיץ פּון דעם געזעמעל אָבגעשטעלט אַ ווייל אוּן צוגעהערט:

„– וועז דוּ וועסט ציהען אין קריעג געגען דיינע פיינד אוּן דער הערר, דיין גאָט, וועט זיי איבערגעבען אין דיינע הענד אוּן דוּ וועסט נעהמען פּון זיי געפאַנגענע, אוּן דוּ וועסט זעהן צווישען די געפאַנגענע אַ שענהן ווייב אוּן דוּ וועסט זי גלוסטען אוּן זי דיר נעהמען פאַר אַ ווייב – זאָלסטוּ זי ברענגען אין דיין הויז אַריין, – אוּן זאָל זי דעם קאָפּ אָבשערען אוּן די נעגעל אָבשניידען אוּן אויסטהוּן די קלייד̈ער, וואָס אין זיי איז זי געפאַנגען געוואָרען".

מענשען זענען אַוועקגעגאַנגען אוּן מענשען זענען אָנגעקומען. מאַנכע זענען פאַרבייגעגאַנגען אוּן גאָרנישט געמערקט, מאַנכע האָבען זיך אָבגעשטעלט אוּן צוגעהערט. דער כֹּהֵן אָבער האָט ווייטער גערעדט:

„– אוּן זי זאָל זיצען אין דיין הויז אוּן בעווויינען אַ חודש לאַנג איהר פאָטער אוּן איהר מוטער; דערנאָך זאָלסטוּ קומען צוּ איהר אוּן זי בעמאַנען אוּן זי זאָל דיר זיין אַ ווייב – –"

מענשען האָבען פערקאָהרט אוּן זענען אוועק, אוּן נייע מענשען זענען געקומען.

„– אוּן וועז דוּ וועסט אָבער נישט האָבען קיין לוסט צוּ איהר – זאָלסטוּ זי אַרויסלאָזען, וואוהין זי ווילּ, אָבער דוּ זאָלסט זי נישט פאַר געלד פערקויפען, ווייל דוּ האָסט זי געקווטשלט – –"

און דאָס פאָלק פערקאָהרט אוּן געטט אַוועק.

אוּן אויך אֶלְיָקִם דער זוהן פּון עזריאֵל נידערט אַראָב פּונ׳ם בּאַרג אוּן געהט לאַנגזאַם אוּן נעבען איהם געהט דאָס מיידעל, אָבער זיינע ליפּען האָבען זיך זאָהר פערקרומט. נאָך אַ גאַנצען חוֹדש צייט – אויף זיין שלייף האָט זיך פלוצלינג בעוויזען אַ בלויער גראָבער אָדער, וואָס איז שטייף געוואָרען ווי אַנ׳אייזערנע שנור. געהענדיג האָט ער געהאַלטען זיין

און נאָר איהרע האָר זענען אַראָבגעפאַסען ביז צוּ דער ערד אוּן נאָך איז דער רעשט פּוּן זיי געווען אויסגעשפרייט אוֹיפֿ'ן בּאָדען, אוּן זייער פּאַרב איז געווען ווי פּוּן צעשמאָלצען גאָלד. בלוֹיז וועג מ'האָט אַראָבגענומען אַ ווייַע די דעק פּוּן איהר לייב, אָדער וועג עמיץ פּוּן די קויפֿער האָט אויסגעשטרעקט זיין גראָבע האַנד צוּ בעטאַפּען איהר נאַקעטען קערפּער, האָט זי אַ קורצע ווייַע אַ פּלאַטער געטהוּן אוּן האָט האַסטיג צוגעדעקט איהרע ברוסטען מיט בייַדע הענד — צוויי ווייסע אוּן צאַרטע הענד ביז גאָר — אוּן דעם קויפֿערס בּליק איז דאַן געבליבען רוהען אויף איהרע הענד. אָבער אין אַ ווייַע אַרוּם האָט זיך אומגעקעהרט איהר פּערגליווערטקייט, אוּן אַראָבלאָזענדיג די הענד, איז זי געבליבען שטעהן אוּנבעוועגליך.

אין יענעם אויגענבּליק איז אַרויפּגעשטיגען אויף די פּסגה דער כּהן אֱלִיצָפָן דער זוהן פּוּן עוּזיאֵל דער זוהן פּוּן אִיתָמָר. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אוּן געקוקט פונדערווייטענס — און פלוֹצלינג איז זיין בּליק געפֿאַלען אויף חָגלה'ן. די קויפֿערס זענען אַלע גיך אָבגעטרעטען אָן אַ זייט, דען ער איז אַ נָשִׂיא אוּן אַ פּאָרנעהמער מאַן אינ'ם פּאָלק, וועלכער האָט אַ קאַמער מיט די שענסטע פרויען פּוּן דעם גאַנצען לאַגער, צוויי מוֹאָבישע אוּן איין אֱמוֹרישע פרוי אוּן דער רעשט יוּדישע, — זיי האָבען דעריבער געוואוסט, אַז זיי וועלען זיך איהם נישט קענען אַקעגענשטעלען אוּן קאָנקוּרירען מיט איהם בּיים אינקויף. אליצפן איז לאַנגזאַם צוגעגאַנגען אוּן דער קנעכט, דער כּושי, האָט פּוּנאַנדערגענומען די דעק פּוּן בייַדע זייטען — אוּן דער נשיא האָט קיין וואָרט נישט געזאָגט. נאָר זיינע אויגען האָבען זעהר געבליבען שטעהן אוּן זענען גרין געוואָרען, אוּן די אָדערען פּוּן זיין שטערען זענען פלוֹצלינג אויפֿגעשוואָלען אוּנטער דער הויט. בלוֹיז נאָך איין אויגענבּליק האָבען זיינע אויגען געפּאָרשט איהר האַלז אוּן איהר נאַקען אוּן דעם גענוי פּוּן איהר גענויק ביז צוּ די לענדען — אוּן דאַן האָט זיך אויף זיינע ליפּען דאָס שפייַכטע בעוויזען. פלוֹצלינג האָט ער גענומען אוּן האַסטיג בעצאָהלט דעם פרייז, הונדערט אוּן זעכציג זילבערנע שקלים, אוּן ער האָט זי צוגענומען אוּן איז אַוועקגעגאַנגען. געהענדיג האָבען זיינע פיס זיך עטוואָס געוואַקעלט.

אוּן אַ געוואַלדיגע מענגע האָט אַראָבגענידערט פּוּן דעם בּאַרג, גאַנצע

די צאָהל געפאנגענע וואָס ער האָט געבראַכט, און האָבען זיי אַרויפגע־
פיהרט אויף דעם באַרג פְּסָגָה וואָס אויפ׳ן צוֹפים-פעלד, דען דאָרט איז
געווען דער מאַרק, וואו מ׳האָט געפלעגט די געפאַנגענע פערקויפען.

און דאָס פאָלק, וואָס האָט זיך פערזאַמעלט אויפ׳ן בארג פְּסָגָה
איז געווען צאָהלרייך ביז גאָר. פון נאָהנט און פון ווייט איז מען גע־
קומען, פון יַעְזֵר און פון קֶדֶשׁ-בַּרְנֵעַ, פון דיבון און פון דִּימוֹנָה, הונ־
דערטער הונדערטער מענשען, דען דאָס פאָלק איז אויסגעהונגערט גע־
ווען צו די מִדְיָנישע מיידלעך, און זיי האָבען זיך געשטופט איינער
דעם אַנדערען און עס איז געווען אַ זהר גרויסער לערם און אַ גע־
וואַלדיג געדראַנג. די מיידלעך זענען געווען אויסגעשטעלט רייהען־
ווייז, נאָקעטערהייט, און בלויז אַ דינע לייוונט-דעק האָט צוגעדעקט
זייער לייב. אַלע וויילע איז עמיץ צוגעקומען קויפען, און דער
כּוֹשׁ, וואָס איז אַוועקגעשטעלט געוואָרען ביים פערקויף, האָט אין
יענעם מאָמענט אַראָבגענומען די דעק און האָט געלויבט פאַר׳ן קויפער
זיין סחורה, די גלידער פון איהר קערפער און איהרע מוסקולען און
איהר געשטאַלט און איהר גאַנצען רייז. די זון האָט געברענט אין
הימעל און האָט אַראָבגעשיקט איהרע שטראַלען אויף דעם גלאַטען נא־
קעטען לייב און די גלידער האָבען אַ וויילע געפלאַטערט אינ׳ם גאָל־
דענעם ליכט און געבלישטשעט און געגלאַנצט. איין אויגענבליק האָבען
די ליכט-כוואַליעס געציטערט און זיך געבאָדעט אין דער פראַכט פון די
ענטפלעקטע וואוּנדער פון דער שהנהייט, באַלד אָבער האָט די דעק
צוריק איינגעהילט דאָס מיידעלשע לייב. ביים ראַנד פון די רייהען
איז געשטאַנען אויך חָגְלָה, עטוואָס אָבגעקעהרט אָן אַ זייט, און איהרע
צעשראָקענע גרויסע אויגען זענען געווען בריים צעעפענט — געזעהן
האָט זי אָבער גאָרנישט. זי איז געווען ווי פערגליווערט,
און האָט נישט געוואוסט וואו זי איז און וואָס דאָ קומט-פאָר.
אָבער פרשט איצט, ווען זי איז געשטאַנען צווישען איהרע חבר׳טעס,
האָט מען געזעהען, ווי קליין געוואָקסען זי איז. זי איז נאָך אַ קינד
געווען. און דאָך איז אין איהרע אויגען און איהר בליצעדיגען לייב
געווען עטוואָס, וואָס האָט געריצט יעדען מאַנסביל. ווי דער שניי, וואָס
אויפ׳ן שפיץ פונ׳ם באַרג שְׁנִיר, אַזוי האָט איהר לייב געבליצט און גע־
גלאַנצט מינוטענווייז. און זי איז געשטאַנען פון גאָרנישט וויסענדיג —

האָבען זיי צוגענומען און אַוועקגעפיהרט אין די סטעפעס פון מואָב וואָס בײַם יַרדֵן נעבען יְרִיחוֹ.

און דאָס רויב איז געווען יענעם טאָג זעהר גרויס: פיערהונדערט און פינפאונצוואַנציג טויזענד בויגענס, נײַנהונדערט און פינפאונפּויציג טויזענד שלײַדער-פּאַנען, און אויך די רייטוואָגענס, וואָס זיי האָבען גענומען, זענען געווען זעהר פיעל, אויסער די שווערדען און לאַנצען און שפּיזען. און די צאָהל פון די ווייבער, וואָס זיי האָבען מיט זיך געפיהרט אין געפאַנגנשאַפט, איז געווען דרײַהונדערט און זעקסאונצוואַנציג טויזענד, אויסער-דעם שאָף און רינדער און אייזלען. דאַן האָבען זיי נאָך אויסגעקליבען פון די געפאַנגענע יעדע פרוי, וואָס האָט שוין אַ מאַן דערקענט, און האָבען מיט זיי געשטיפט אַ גאַנצע נאַכט און דערנאָך זיי דערשלאָגען אייער דער פריהמאָרגען איז אויפגעגאַנגען, און עס זענען איבערגעבליבען בלויז די קינדער פון צווישען די ווייבער, וואָס האָבען נאָך נישט געקענט דעם בײַשלאָף פון אַ מאַן, און זייער צאָהל איז געווען נאָר צווייאונדרייסיג טויזענד. — צווישען די דאָזיגע געפאַנגענע, וואָס זענען לעבעניבען, איז אויך געווען אַ פערצעניעהריג מיידעל, מיט אַ וואונדערלײַך ווייסער הויט, נאָך כּמעט אַ קינד, און איהר נאָמען איז געווען חָגלָה. די האָר פון איהר קאָפּ זענען געווען זעהר לאַנג, דערגרייכענדיג ביז צו דער ערד, און געקרייזעלט און צוזאַמענגעדרעהט, אַז זיי האָבען אויסגעזעהען ווי נישט צעקעמטער פלאַקס. וועג די גאַזעלען האָבען זי געזעהען, האָבען זיי אָנגעהויבען צו לעכצען און דאַן צוגעגאַנגען צו איהר און איהר געלעקט די הענד. און איהר האַלז איז געווען ווי דער האַלז פון אַ קעמעל, לאַנג און אויפגעריכט ביז גאָר, אַז ווער עס האָט איהם דערזעהען האָט זיך אַ ווייל אָבגעשטעלט און געקוקט.

די קריעגער זענען נאָך געבליבען זיבען טאָג אויסערהאַלב פון דעם לאַגער, יעדער וואָס האָט אַ מענש דערשלאָגען אָדער ער האָט זיך צוגעריהרט צו אַ געפאַלענעם. אויפֿן דריטען טאָג האָבען זיי זיך גערייניגט און אויפֿן זיבעטען טאָג האָבען זיי געוואַשען יעדעס לעדער-קלײַד און ציגען-פעל, וואָס זיי האָבען אויפֿן לײַב געטראָגען, און ערשט דאַן זענען זיי צוריקגעקומען אין לאַגער אַריין. און אויפֿ אַכטען טאָג פריהמאָרגענס האָבען זיי געזומען די געפאַנגענע, יעדער

די עגלה ערופה

די זאַך האָט פּאַסירט אין ניינאונדרייסיגסטען יאָהר פון די אידישע וואַנדערונגען אין דער מִדבָּר, אין צווייטען חודש פון יענעם יאָהר, נאָכדעם ווי זיי זענען צוריקגעקעהרט פון שלאָגען די פינף קעניגען פון מִדְיָן אין דער גרויסער שלאַכט בייַ אָבֵל-מְחוֹלָה. דריי טאָג האָט געפלאַקערט דער קאַמף, פון עֶרוֹעֵר וואָס בייַם טייך אַרנון ביז צום גלעד וואָס בייַם יַבּוֹק האָט ער זיך געצויגען, און ערשט אויפֿן דריטען טאָג קעגען אָוונד איז געקומען די מפלה פון די מִדְיָנִים. די פינף קעניגען פון מִדין האָט מען געפאַנגען לעבעדיגערהייט, אַוִי און רֶקֶם און צור און חור און רֶבַע זענען געווען זייערע נעמען, און מ׳האָט איבער זיי שפּאָט געטריבען אַ גאַנצע נאַכט, און ווי נאָר עס איז געקומען דער פריהמאָרגען, האָט מען זיי אויפגעהאָנגען און זיי זענען אַזוי געבליבען הענגען ביזן אָוונד. דאַן האָט מען זיך אַלאָז געטהון אויף די אַלע, וואָס זענען נאָך איבערגעבליבען פון דעם קריעג, אויף יעדען מאַנסביל, און מען האָט זיי פערטיליגט און דערשלאָגען, נישט איבערלאָזענדיג קיין איינציגען. דערנאָך זענען די קריגער געקומען, פון בלוט פערשיכורטע, אין די פערוויסטע שטעדט און האָבען זיך גצוואָרפען אויף יעדען הויז און אויף יעדען פערשטעקטען ווינקעל, אַרויסשלעפּענדיג דעם רעשט פון דער ענטרינונג פון אַלע בעהעלטענישען, וואו זיי האָבען זיך בעהאַלטען, יעדען קראַנקען פון זיין בעט אַרויס און יעדען אָבגעשטאַנענעם פון זיין ווינקעל און יעדען אַלטיטשקען פון זיין רוה-פלאַץ, און האָבען זיי פערטיליגט, און די שטעדט האָבען זיי פערברענט און די לאַגערען צעשטערט און די הויפּען צעטרימערט, און אין איין טאָג איז קיין צייכען נישט געבליבען, אַז דאָרט זענען אַמאָל שטעדט געווען. אָבער די ווייבער פון מִדְיָן מיט זייערע קינדער און פיה און האָב און פערמעגען האָבען זיי צוגענומען, דאָס גאָלד און דאָס זילבער, דאָס קופּער און דאָס אייזען, דאָס צין און דאָס בלייַ, אַלצדינג

געדעמפט אויפֿן מזבח, אוּן דערנאָך האָט ער זיך אַ קעהר געטהוּן צוּ נעהמען דאָס וואַסער, וואָס אין דעם ערדענעם געפעס — — —

אין דעם אויגענבליק איז די פרוי אַנידערגעפאַלען הינטערווייַעכץ אוּן זיך אויסגעצויגען אויף דער ערד.

דער כֹּהֵן האָט געפרוּבט זי אויפֿשטעלען אוּן האָט נישט געקאָנט, ווייל ס׳איז אין איהר מעהר קיין אָטעם פוּן לעבען נישט געווען.

אַיעזֶר האָט זיך פֿלוצלינג אַ וואַרף געטהוּן אויפֿן קערפּער פוּן דער פרוי אוּן זי אַרומגענומען שרייענדיג מיט אַ אוּנמענשליכער שטים: „זיי מיר מוחל! איך בין דער שולדיגער אוּן דוּ די אוּנשולדיגע. מיר אַלע האָבען געזינדיגט געגען דיר, אוּן דוּ זיי אוּנז מוחל!"

דאָס געזעמעל איז זיך ביסלעכווייז פוּנאַנדערגעגאַנגען.

אָבער דער כֹּהן איז געשטאַנען מיט אַנ׳אויפגעריכטען קאָפּ אוּן האָט אויפגעהויבען די הענד צוּם הימעל, זאָגענדיג: „גאָט האָט געגעבען אוּן גאָט האָט צוּגענומען. זאָל גאָט׳ס נאָמען געבענטשט זיין!" דאַן האָט ער זיך אויסגעדרעהט אוּן איז לאַנגזאַם, מיט געמאָסטענע שריט, צוּוועק־געגאַנגען.

אויערען פערשטאָפען, אַז זי זאָל דאָס נישט הערען; איהר געזיכט האָט זיך פערקרומט, הערצנדיג די גרויליהאַפטע ווערטער, אָבער דער כּהן האָט רוהיג אויסגעשטרעקט זיין האַנד און אַרויסגענומען איהרע פינגער פון די אויערען און זיי אַראָפגעלאָזט, און דאַן האָט ער וויטער געזעדט, אָבטיילענדיג יעדעס וואָרט בעזונדער און דייטליך אַרויסזאָגענדיג:

– „און – האָט – עמיץ – דיך – בעשלאָפען – אויסער – – דיין – אייגענעם – מאַן – זאָל דיך גאָט מאַכען פאַר אַ פלוך און א שבועה צווישען דיין פאָלק, זאָל דאָס פאָלק אַרום צוזעהן, ווי עס וועט אינפאַלען דיין דיך און עס וועט געשוואָלען ווערען דיין בויך, זאָל דאָס פלוך-וואַסער קומען אין דיינע געדערים, אַז דיין בויך זאָל אָנשוועלען און דיין דיך זאָל איינפאַלען – און אַצינד ענטפער און זאָג: אָמֵן! אָמֵן!"

עפעס אַ כראָכלענישׁ האָט זיך דערהערט פון דער פרוי׳ס מויל, הייזעריג און פערהילט, אַז קיין מענש האָט נישט געהערט, וואָס זי האָט געענטפערט. אָבער דער כֹּהן האָט אויף איהר אָנגעשריען און דאַן האָט זי געענטפערט דייטליך אָבער שטיל: אָמֵן!

– „ניין – האָט דער כֹּהן אויסגערופען – זאָג צוויי מאָל: אָמן! אמן!"

און די פרוי האָט פליסטערענד געענטפערט, דאָך האָט מען דאָס-מאָל איהר שטים געהערט, זאָגענדיג: אָמֵן! אָמֵן!

דער כֹּהן איז דאַן לאַנגזאַם און מיט געמאָסטענע טריט צוגע-טרעטען אויסצושרייבען די אַלע פלוך-רייד אויף אַ לעדערנער מגילה און ער האָט די מגילה אריינגעטהון אין דעם ביטערען וואַסער און דאָס שאַרפע וואַסער האָט אינגעזויגען אין זיך די טינט און זי אָבגעמעקט. דערנאָך איז ער ווידער אַמאָל צוגעטרעטען צו דער פרוי. אָבער די פרוי האָט שוין נישט געוואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהר. שוואַרצע און רויטע און בלויע רעדער האָבען זיך געקייקעלט פאַר איהרע אויגען און פייער-פונקען זענען איהר פאַרבייגעפלויגען פאַר׳ן פנים, און זי האָט נישט געזעהן און נישט געהערט מעהר קיין וואָרט.

דאַן האָט דער כהן צוגענומען דאָס אייפער-אָפּפער פון דער פרויס האַנד און האָט אויפגעהויבען דאָס אָפּפער אין זיינע הענד און פערגלאָצט די אויגען צום הימעל, נאַכהער האָט ער אַראָבגענומען דערפון דאָס חאַנדפול מעהל, וואָס דאַרף פערברענט ווערען אין פייער און האָט דאָס

אין דעם געפענגניש-הויף אוּן פּוּן דער ערד וואָס אינ׳ם משכן-בּאָ-דען האָט ער געגראָבּען אוּן אַרײַנגעטהוּן אין דעם וואַסער.

דאַן האָט ער אַוועקגעשטעלט די פּרוי, אוּן זי האָט כּמעט נישט געקאָנט שטעהן אוּן האָט זיך געוואַקעלט, דערנאָך האָט ער איהר קאָפּ צעשויבּערט — אוּן כּוואַליעס פּוּן אַ האָר-ים האָבּען זיך פּלוצלינג צעפּלייצט אוּן שטורעמדיג זיך פּונאַנדערגעגאָסען אויף דער ערד, דערגרייכענדיג ביז׳ן בּאָדען אוּן פּליסענדיג איבּער איהם נאָך אַ דוימען לאַנג. דאָס גאַנצע געזעמעל אַרוּם האָט געשטוינט איבּער דעם בּילד. אַזעלכע לאַנגע האָר האָט מען ביז אויף יענעם טאָג נאָך נישט געזעהן אויף אַ פּרויען-קאָפּ.

אוּן די פּרוי שטעהט אוּן שטרענגט זיך אָן, אַז זי זאָל נישט אוּמ-פאַלען, האַלטענדיג אין די הענד דאָס געדענק-אָפּפּער פּוּן אייפערזוכט, אוּן בּיי איהר זייט שטעהט דער כּהן אוּן האַלט אין זיין האַנד דאָס ביטערע פּלוּך-וואַסער.

אוּן די מענגע שטופּט זיך אַלץ נעהנטער צוּ דער פּרוי אוּן צוּם כּהן אוּן צוּם מאַן. איעזר שטעהט אוּן קוקט, אוּן זיינע אויגען בּלאָנדזשען אַרוּם אוּן פאַלענדיג אַ ווייַע אויף דעם פּנים פּוּן זיין ווייב, דערקענט ער נישט איהר אָנבּליק. שפּרה שטעהט מיט אַנ׳אַראָבּ-געהאָנגענעם קאָפּ אוּן איהרע אויגען שטעקען אינ׳ם בּאָדען, זי צוקט נישט מיט קיין וויהע אוּן וויַיס גאָרנישט, וואָס דאָ קוּמט-פאָר. אוּן דער כּהן שטעהט שטאָלץ, זיין בּליק איז קאַלט אוּן זיין שטים איז דרייסט אוּן קאַלט ביז גאָר, אוּן ער רעדט אויף אַ קוֹל וואָסאָמאָל העכער אוּן העכער:

— „שפּרה די טאָכטער פּוּן סָרָד! איך טהוּ דיך בּעשוווערען אַצינד אוּן דוּ הער צוּ: האָט דיך קיין מאַן נישט בּעשלאָפּען אוי-סער דיין אייגענעם מאַן אוּן ביזטוּ נישט אַראָב פּוּן וועג אין אוּמ-רייניקייט הינטער דיין מאַן — בּלייבּ אוּנגעשאדט פּוּן דעם דאזיגען ביטערען פּלוּך-וואַסער, אויב אָבּער דוּ ביזט אַראָב פּוּן וועג הינטער דיין מאַן אוּן דוּ האָסט דיך פּראָוּמרייניגט אוּן האָט דיך עמיץ בּע-שלאָפּען אויסער דיין אייגענעם מאַן — —״

די אוּמגליקליכע פּרוי האָט געפּרוּבּט מיט די פּינגער זיך די

געבען, וועלן ער האָט דערזעהן, ווי די פרוי דערנעהנטערט זיך צו איהם, אוּן מיט אַ בייזער שטים האָט ער געזאָגט צו דעם מאַן אַזוי-צוּזאָגען:

— „נאָך זיבען טאָג מוזען מיר וואַרטען. זיבען טאָג וועט שפרה די טאָכטער פון סרד זיצען אין דעם געפענגניש־הויף פונ׳ם אוהל־מועד איינע אַליין אום זיך צו רייניגען פאַר גאָט, איידער עס קומט דער טאָג פון דער שטראָף.״

אוּן זיבען טעג אוּן זיבען נעכט איז שפרה די טאָכטער פון סרד געזעסען אין דעם געפענגניש-הויף אין דער ווייבער-קאַמער איינע אַליין, אוּן יעדען אָוונד האָט דער כהן פערקאָהרט צו איהר אוּן געפרוּבט מיט איהר רעדען: — זאָל זי איהם בלוּז איין גוט וואָרט זאָגען אוּן ער וועט באַלד אַראָבנעהמען איהר מאַנס פערדאַכט פון איהר, אוּן אַלץ וועט ווידער זיין ווי פריהער. אָבער די פרוי איז געזעסען ווי שטום אוּן האָט איהם קיין וואָרט נישט גע-ענטפערט. אוּן אויפ׳ן זיבעטען טאָג, וועלן ער איז צוגעטרעטען צו איהר אוּן זי אָנגענומען, האָט זי געמאַכט אַ גרויס געוואַלד, אַז ער איז האַסטיג אַרויסגעלאָפען.

אוּן אויפ׳ן אַכטען טאָג האָט מען זי געמאַכט געזעהנען פאַר גאָט אום איהר צו טהוּן דאָס רעכט.

אַ זיבענמאָל גרעסער געזעמעל, ווי צום פריהערדיגען מאָל, האָט זיך צונויפגעקליבען אַרום. רעכטס פון דער פרוי איז געשטאַ-נען איעזר מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ צו דער ערד אוּן לינקס דער כהן. די פרוי איז געוועזן אָהן דער מינדעסטער קליידונג אויף איהר לייב אוּן בלוּז אַ ווייס לינען-העמד האָט צוגעדעקט איהר נאַקעטקייט, אוּן זי האָט אין די אויגען פון דעם געזעמעל אויסגע-זעהן אין דעם דאָזיגען לאַנגען אוּן ווייסען העמד צוויימאָל אַזוי הויך אין איהר וואוקס. איהר פנים אָבער איז געוועזן זיבענמאָל ווייסער פון דעם העמד.

אוּן דער כהן, אָנגעטהוּן אין זיין הויב אוּן אינ׳ם חוֹשן אוּן גאַרטל, האָט געטהוּן זיין אַרבייט מיט צוגעווועהנטער געשיקליכקייט אוּן אין אַ וואונדערליכער פולער רוה: מיט אַנ׳ערדענעם געפעס האָט ער אָנגעשעפט הייליג וואַסער פון דעם וואַסער וואָס

— נאָר נישט פערענטפערען זיך! נאָר נישט זיך רעכטפערטיגען! זאָל גאָט טהון, וואָס עס איז וואו֫ל אין זיינע אויגען...

צי האָט דער כֹּהֵן אָבגעוועגדט איהר מאַנ׳ס האַרץ פון איהר? צי האָט ער איהם איינגערוימט אין אויער עפּעס אַ בייזע זאַך און האָט אין איהם ערוועקט אַ געפיהל פון אייפערזוכט צו איהר? באַלד אָבער האָט זי חרטה געקריגען אויף איהר בייזען געדאַנק, וואָס זי טראַכט וועגען גאָט און זי איז גיך צוגעגאַנגען צו דער טיר פון איהר געצאָלט און זיך געבוקט.

און אַ גייסט פון ווידערשפּעניגקייט האָט זי פלוצלינג בעהערשט, צו טראָצען געגען יעדען מענש, וואָס וועט זיך איהר אַקעגענשטעלען, און אויך געגען גאָט וועט זי טראָצען — און זי איז אַרויסגעגאַנגען אין דרויסען און אַרומגעגאַנגען שטאָל מיט אַנ׳אויפגעריכטען קאָפּ. אָבער אַלע, וואָס האָבען זי געזעהען אין דרויסען, האָבען פון איהר געוויכען און זיך צוריקגעצויגען, וועו זי איז פאַרבייגעגאַנגען, און אייגער מיט׳ן אַנדערען האָט זיך געסוד׳עט.

און די קלאַנגען האָבען זיך כסדר געמעהרט, און פון דעם מויל פון איהרע דיענסטען האָט איהר אויער אויפגעפאַנגען אייגצאלגע ווערטער, אַז עס איז איהר גצוואָרען פינסטער אין די אויגען.

און אייגמאָל איז צו איהר צוגעטרעטען איהר מאַן, און נישט קוקענדיג אויף איהר געזיכט, האָט ער איהר געזאָגט שטיל און רוהיג:

— איבערמאָרגען צו דער צייט זאָלסטו צוגרייטען דאָס אָפּפער פון אייפערזוכט, וואָס דו דאַרפסט ברענגען: אַ צצהנטל אֵיפָה גערשטען-מעהל. קיין אייל זאָלסטו דערויף נישט גיסען, און קיין ווייהרויך זאָלסטו דערויף נישט טהון.

און גלייך דערויף איז ער האַסטיג אַרויס.

*

ווי אַ פערחלומטע איז זי נאָכגעגאַנגען נאָך איהר מאַן. אַ גרויס געזעמעל האָט זיך צוגוויפגעקליבען היגטער זיי און די מענשען זענען מיטגעגאַנגען זעהען, ווי דער מאַן ברענגט זיין ווייב פאַר׳ן כֹּהֵן.

דער כֹּהֵן איז געשטאַנען שטאָלץ, ער האָט זיך קיין ריהר נישט געטהון און זיין אויג האָט אַפילו קיין צוק נישט ge-

דאַן געוואונדערט אויף זיך אַליין אוּן נישט פערשטאַנען, ווי אַזוי איז איהר דער דאָזיגער געדאַנק שוין לאַנג נישט איינגעפאַלען אויפצוהערען געהן אין אוֹהל-מוֹעֵד.

אַ טאָג דערויף אָבער האָט זי געזהן דעם כֹּהן, ווי ער איז געקומען צוּ איהר מאַן אין געצעלט אוּן זיי האָבען זיך געסוד׳עט. דאָס גאַנצע בלוּט אין האַרצען איז איהר פערגליווערט געוואָרען אוּן איהר אָטעם האָט אויפגעהערט צוּ צוקען. דאַן האָט זי איהם געזהן, ווי ער איז ווידעראַמאָל געקומען צוּ איהר מאַן איינמאָל אוּן נאָכאַמאָל.

אַך! וואָלט איהר נאָר געקלעקט מוט צוּ רעדען מיט איהר מאַן אוּן איהם דערצעהלען אַלץ, אַלצדינג...

*

אוּן די טעג זענען געווען אומעטיגע אוּן דער הימעל פוּן אויבען האָט אַראָבגעלויכטען פרעך אוּן מוטוויליג. אַ בראַנדיגער שטורעמווינד האָט זיך דורכגעטראָגען איבער דער וויסטעניש אוּן האָט זי פערברענט אוּן פערצעהרט יעדעס געשטרויך אוּן יעדעס גראָזוואַרג – אָבער שפרה׳ן איז כסדר קאַלט געווען. וויללדע פייגעל זענען געפליגען אונטער׳ן הימעל מיט אַ יאָמערליכען קוויטש. אוּן אין די נעכט האָט זי קיין רוה נישט געקאָנט געפינען אויף איהרע טעפיכער אוּן זי איז אינזאַם אוּן עלענד אַרומגעגאַנגען אי-בער איהר געצעלט אַהין אוּן אַהער, טראַכטענדיג אוּן נישט וויסענ-דיג וואָס. אָבער איעֶזר האָט זיך אויסבעהאַלטען פאַר איהר אוּן זי האָט טעג לאַנג זיין פנים נישט אָנגעזהן.

אוּן איינמאָל איז ער צוּ איהר צוגעגאַנגען אַ צעטראָגענער אוּן אַנ׳אויפגערעגטער אוּן האָט זיך מיט איהר געקריגט, וועהרענד זי האָט נישט געוואוסט פאַרוואָס, אוּן ער האָט פאַר אַלע דיענערינס אוּן דיענסט-מוידען געשריען אויף איהר: „דו אויסגעלאַסענע אוּן פערשייטע!“ איהר גאַנץ בלוּט האָט אויפגעשטורעמט צוּ די שלייפען צוּ אוּן זי האט זיך אַ וואַקעל געטהוּן צוּ פאַלען: דאַן האָט זי דאָס מויל געעפענט – אָבער זי האָט קיין ווערטער נישט געהאַט.

פלוצלינג איז איהר גאַנצער שטאָלץ אין איהר ערוואַכט:

און איז נאָר אַרומגעגאַנגען איבער׳ן געצעלט אַרויף און אַראָפּ אָהן אויפהער און איז נישט מיעד געווָארען. אַלע איהרע אינגעוויידע האָבען געשריען: וואָס האָט פּון מיר היינט גענאָלט דער געטלעיכער מאַן? מיט וואָס האָב איך געזינדיגט אַ קעגען גאָט, דאָס דער כּהֵן האָט מיר געדראָהט, אַז אויב איך וועל נישט פּאָלגען גאָטס שטים, וועלכע רעדט צו מיר פּון זיין מויל, וועט ער אויף מיר ברענגען אַנ׳אומגליק, וואָס איך וועל אויף אייביג דערפּון נישט קאָנען לויז ווערען?...

און דאָך האָט זי אויך וויטער געבראַכט איהרע אָפּפּער פּון צייט צו צייט, דען זי האָט זיך געפּאָרכטעט פּאַר גאָט.

און איינמאָל שטעהענדיג פּאַר׳ן מזבּח מיט אַ צעהנטעל אֵיפה זעמעל-מעהל צו אַ זינד-אָפּפּער אָהן אייל און אָהן ווייהרויך, און דער כּהֵן האָט אָנגעהויבּט דערפּון אַ האַנדפּול צו דערמאָהנונג אום אָנצוצינדען דען דערמיט דאָס פּייער און דעמפּען אויפ׳ן מזבּח — האָט ער אויסגעשטאַרצט אויף איהר זיינע אויגען מיט האַס און מיט אַנ׳אייז-קאַלטער שטים צו איהר געזאָגט:

— שָׂפְרָה די טאָכטער פּון סֶרֶד! נאָך איין טאָג צייט גיב איך דיר. אויב דו וועסט היינט נישט קומען הינטער די שלוכטען, ווי גאָט האָט בעפּויהלען, וועל איך דערצעהלען דיין מאַן...

עפּעס אַ שטיינערנע רוהיגקייט איז אויף איהר פּלוצלינג געקומען און זי האָט זיך אויפגערייכט און אויסגעגליטשט אַזוי גרויס ווי זי איז געווען און ווי אַ שטאָלצע קעניגין האָט זי, קיין וואָרט נישט ענטפערענדיג, זיך אויפגעהויבען און איז אַוועקגעגאַנגען.

פּאַרוואָס האָט ער עפּעס געזאָגט, אַז ער וועט דערצעהלען אירֶעזֶר׳ן? וואָס וועט ער איהם זאָגען? וואָס קאָן ער איהם זאָגען?...

אָבער וועט זי איז אַהיימגעקומען, האָבען זיך איהר געגנומען גיסען טרעהרען פּון די אויגען און זי האָט זיך אַנידערגעוואָרפען אויף די ווידער-פּעלען וואָס אויף דער ערד און האָט געווויינט אויף אַ קול.

פּלוצלינג האָט זי זיך אויפגעמונטערט און האָט אין האַרצען אַ בעשלוס געפאַסט, אַז פּון היינט אָן און וויטער זאָל זי מעהר קיין אָפּפּער נישט ברענגען און אין דרויסען נישט צַרויסגעהן. און אויך איהר מאַן וועט זי עס דערצעהלען — ווען עס וועלען גאָר פּאַרבייגעהן עטלייכע טעג און אויב זי וועט נאָר די ריכטיגע ווערטער געפינען. זי האָט זיך

האָט צוּ דערצעהלען אַלץ איהר מאַן, אָבער זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צוּ דערצעהלען, דען עס האָט דאָך איהר קיין זאַך נישט פּאַסירט. אוּן ווירקליך איז איהר אין אַ טאָג אַרוּם גרינגער געוואָרען, אוּן זי האָט מעהר קיין זאַך נישט געדענקט אוּן האָט די גאַנצע פּאַסירונג פערגעסען.

אוּן יעדע וואָך פלעגט זי געהן ברענגען איהר אָפּפער, אַ בראַנד־אָפּפער אוּן אַ זינד־אָפּפער, אַזוי ווי ס׳איז איהר בעפוילען געוואָרען.—אָבער דער כֹּהֵן האָט אָנגעהויבען זיך צוּ בעפרייַנדען מיט איהר וואָסאַמאָל מעהר פוּן וואָך צוּ וואָך אוּן פוּן טאָג צוּ טאָג אוּן ער איז איהר וואָס אַמאָל נעהנטער געקוּמען, אוּן זי האָט עס נישט געוואוסט אוּן נישט געמערקט.

איינמאָל וועז ער איז מיט איהר אַליין אַזוי געשטאַנען בייַם מִזְבֵּח וואָס פאַר׳ן איינגאַנג פוּן אוֹהֶל־מוֹעֵד אוּן געזעהנט איהר אָפּפער: דעם קאָפּ פוּן דעם יונגען טייבעלע האָט ער אָבגעקנייפּט הינטער דעם גאַניק נישט צעברעכענדיג, אוּן פוּן דעם בלוט האָט ער געשפרענגט אויף די וואַנד פוּן מזבח אוּן דאָס איבריגע בלוט גע־לאָזען אויסרוּנען אויפֿן באָדען פוּנ׳ם מזבח — האָט ער פלוצלינג אָנגעזוּמען איהר האַנד מיט זיינע דאַרבע פינגער, אוּן געפאָדערט פוּן איהר, אַז זי זאָל קוּמען אַקעגען אָוועגד הינטער די פעלזען־שלוכטען בייַם באַרג, וואוּ ער וועט אויף איהר וואַרטען. די פרוי האָט נישט פערשטאַנען, וואָס ער רעדט צוּ איהר, נאָר פלוצ־לינג איז זי זעהר רויט געוואָרען אוּן האָט זיך אויפגעכאַפּט אוּן איז אַנטלאָפען. אָבער דאָס האַרץ האָט איהר געקלאַפּט אויף די זינד, וואָס זי איז איצט בעגאַנגען אַקעגען גאָט. רעדט דאָך גאָטס וואָרט פוּנ׳ם כֹּהֵן, אוּן זי, די זינדערין, האָט עס איהם פאַר איבעל געוואוסט.

אין אָוועגד האָט זי דאָס מויל געעפענט צוּ רעדען מיט איהר מאַן אוּן בעטען אַ ראַט פוּן איהם — אָבער זי האָט נישט געקאָנט. די געשטאַלטען פוּן איהר מוטער אוּן פוּן איהר אַם זענען געשטאַנען פאַר איהרע אויגען אַ גאַנצע נאַכט, אוּן זיי האָבען דערצעהלט, דערצעהלט..

אוּן איינמאָל, וועז זי איז צוריקגעקעהרט פוּנ׳ם מִשְׁכָּן אוּן אוֹהֶל־מוֹעֵד אין איהר געצעלט, איז זי געווען אויפגערוּדערט ביז גאָר. זי האָט קיין ברויט נישט געגעסען אוּן קיין זאַך אין איהר מויל נישט געזוּמען,

געגעבען, האָט איהר דאָס גאַנצע בלוט אין איין אויגענבליק גע-
שלאָגען אין פנים אַריין און זי איז שטאַרק רויט געוואָרען: דער
כהן איז געשטאַנען מיט ברייט צעשפענטע אויגען, וואָס האָבען גע-
ברענט ווי צוויי פאַקעלען און זענען אַרייגעדרונגען אין איהר געזיכט
אַריין און אויפגעוויגען מיט אַ געוואַלדיגער ליידענשאַפט איהר גע-
שטאַלט. אַזעלכע אויגען האָט זי זינט איהר לעבענס-טאָג נישט געזעהן.

און טראָץ דעם אַלעם האָט דער כהן געטהון זיין אַרבייט
רויהיג. דעם קראָפּ מיט דער פעדער האָט ער אַוועקגעוואָרפען צו
מזרח נעבען דעם מזבח אויפ'ן אש-הויפען. עס האָט זיך איהר געדאַכט,
אַז זיין האַנד האָט עטוואָס אַ ציטער געטהון, אָבער זי האָט זיכער
אַ טעות געהאַט. אָט שטעהט ער און שפּאַלט דעם פויגעל אין די
פלייגעל אין פולער רוה. נאָר נישט ווילענדיג האָט אין דעם אויגען-
בליק זיין האַנד זיך אָנגעריהרט אָן איהר האַנד און אַ ציטער איז
פלוצלינג דורכגעגאַנגען איבער אַלע איהרע גלידער.

און דער כהן טהוט זיין אַרבייט גיך און רעדט קיין וואָרט
נישט אויס, נאָר זיין געזיכט איז טריעב און פערוואָלקענט. מיט אַ
געשיקטער האַנד שפּאַלט ער דעם פויגעל אין די פלייגעל און צע-
ברעכט נישט, און דאָן דעמפט ער עס גיך אויפ'ן מזבח, אויפ'ן האָלץ
וואָס אויפ'ן פייער. דאָס פייער לעקט-אויף מיט לוסט דעם קָרְבָּן —
און די אַרבייט איז געענדיגט.

ווי אַ שווערער שטיין איז איהר אַראָפ פון'ם האַרצען, און זי
האָט נישט געוואוסט וואָס דאָ איז אַזעלכעס פאָרגעקומען. זי האָט
זיך געוואַלדיג גיך אַקעהר גענטהון צו געהן, נישט אומקוקענדיג זיך,
און דער כֹּהֵן האָט זי אויך נישט פערהאַלטען, נאָר וועז זי איז
שוין געווען עטליכע שריט ווייט פון איהם, האָט ער איהר נאָכגע-
שריען, זאָגענדיג:

— דו ביזט אַ זינדיגע פרוי, מיין טאָכטער, און דו דאַרפסט
ברענגען אויך אַ זינד-אָפּפער. גאָט ווינשט דיין קָרְבָּן און דו דאַרפסט
איהם וואָך-וועכענטליך אַנ'אָפּפער ברענגען...

און וועז זי האָט זיך אומגעקעהרט אין איהר געצעלט און איז
דאָרט איינגאַם געזעסען, האָט זי געשוויגען, ווי אַ פערשטומטע. און
נאָר געטראַכט אָהן אויפהער. איין אויגענבליק האָט זי אין זין גע-

צום טויער פון דעם אוֹהֶל-מוֹעד צום כֹּהֵן. אָבער דער כהן האָט זי געלאָזען ווַארטען ביז דאָס גאַנצע פאָלק איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען. דאַן האָט ער געזומען דאָס אָפּפער פון איהר האַנד און איז מיט איהר צוזאַמען געגאַנגען ביז צום מזבח. — רויט-געפאַרבטע תַּחַשׁ-פעל זענען איהר געהאָנגען איבער די אַקסלען און זיערע עקען זענען געווען צוזאַמענגעבונדען מיט אַ האָק אַקעגען איהר בויך, און איהר געזיכט איז געווען אין אַ שלייער געהילט.

דער כֹּהֵן איז געגאַנגען לאַנגזאַם, ווי ער וואָלט זיינע טריט געצעהלט, און די פרוי איז געגאַנגען פאַר איהם. פלוצלינג האָט ער זיך אָבגעשטעלט און איז אַ וויילע געשטאַנען אויף איין אָרט און זיך צוגעקוקט צו איהר פון הינטען. באַלד אָבער האָט ער זיך אויפגעריכט און זיך אומגעקעהרט צו זיין דיענסט און געזומען צו דער אַרבייט. מיט כַּוָּנה און מיט אַ געשיקטער האַנד האָט ער אָבגעקנייפט דעם קאָפּ פון דעם פויגעל. דער פויגעל האָט געצאפעלט אַ מינוט אין זיין האַנד, אָבער דער כֹּהֵן האָט רויהיג געזומען אָפּפערן דעם קָרבּן אויפֿ'ן מזבח. פלוצלינג האָט ער אַ וויילע אָבגעשטעלט זיין אַרבייט און זיך אָבגערופען:

— טהוּ-אויס דעם שלייער, מיין טאָכטער, ס'איז נישט גוט צו ברענגען אַ קרבן מיט אַ צוגעדעקט געזיכט.

און די פרוי האָט איהם גלייך געפאָלגט אין גרויסער בעשיידענהייט. האָט דאָך גאָט אַזוי בעפוילען — און זי האָט גיך אַראָפּגעזומען דעם שלייער פון איהר פנים. אין דעם אויגענבליק איז צערונען דער וואָלקן, וואָס האָט געהויערט אַרום און עס איז פלוצלינג ליכטיג געוואָרען. דער כהן איז אַ וויילע געווען ווי צעטומעלט...

אָבער דאָס האָט געדויערט נאָר איין אויגענבליק. באַלד האָט ער זיך רויהיג אומגעקעהרט צו דער אַרבייט. דעם פויגעל האָט ער געהאַלטען אין זיין לינקער האַנד, און מיט דער רעכטער האַנד האָט ער לאַנגזאַם אַראָפּגענומען דעם קראָפּ מיט דער פעדער, און די פרוי איז געשטאַנען אין בעשיידענהייט און מיט אַנ'אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ.

פלוצלינג האָט זי עפעס דערפיהלט און האָט נישט געוואוסט, וואָס עס איז געשעהן. און אַז זי האָט אויפגעהויבען די אויגען און אַ קוק

ליכטיג ארום — אוּן אויך ביי שפּרה'ן אין דער נשמה איז ליכטיג געווָארען. זי האָט זיך אַ וואָרף געטהוּן אויף זיין האַלז אוּן איהם געקושט געוואַלדיג שטורמיש, אַז ער האָט נישט פערשטאַנען, וואָס עס איז איהר געשעהן. אָבער אין אַ ווייַלע אַרום האָט זי אינגאַנצען פערגעסען די אַלע שרעקענס־בילדער אוּן פּירכטערליכע געשפּענסטער אוּן זי האָט זיך זאָרגלאָז געשפּיעלט, ווי אַ קליין מיידעלע.

*

אוּן אין בְּנֵי־יַעֲקֹן איז געווען אַ גרויסע בעוועגונג צווישען דעם פּאָלק. מ'האָט דאָרט געאַרבייט אויפצושטעלען דעם מִשְׁכָּן, אוּן דאָס געוצמעל איז געוואָרען אַלץ גרעסער אוּן גרעסער; די פאַמיליע פוּן גֵּרשׁוֹן האָט געטראָגען די טעפּיכער פוּן מִשְׁכָּן אוּן דעם אוֹהֶל־מוֹעֵד, אוּן זיין דעק אוּן די דעק פוּן תַּחַשׁ־פעל אוּן די פּאָרהאַנגען, אוּן די קינדער פוּן מְרָרִי האָבען געטראָגען נאָך זיי די בּרעטער פוּן מִשכּן אוּן די ריגלען אוּן די זייַלען אוּן די שוועלען אוּן די צאַפּענס אוּן די שטריק. עס איז אָנגענאַנגען אַ גרויסע אַרבייט, אוּן אַ גאַנצען טאָג האָט נישט אויפגעהערט דאָס קלאַפּעריי פוּן די האַמערס אוּן דאָס קריצעניש פוּן די נעגעל. דערנאָך האָט זיך אַראָבגעלאָזען אַ וואָלקען אויף מִשְׁכָּן אוּן האָט איהם צוגעדעקט, הילַענדיג איהם אין פינסטערניש אוּן האָט אויף איהם געריהט אַ גאַנצען טאָג, אוּן ביינאַכט איז אויפגענאַנגען אַ פייער-זייל אוּן האָט איהם איינגעהילט — אוּן אַ שרעק האָט אַרומגענומען דאָס גאַנצע פאָלק אַרום. אוּן דאָס פאָלק האָט געבראַכט אָפּפער זעהר פיעל: זעמעל-מעהל מיט אייל אוּן וויהרויך, אויוון-געבעקס אוּן מַצָּה-קוכענס גע-מישט מיט אייל אָדער בעשמירט מיט אייל, טורטעלטויבען אוּן יונגע טייבעלעך, אוּן אויך גרויסע קרבנות פוּן רינדער אוּן שאָף.

אוּן אויך שְׁפָרָה די טאָכטער פוּן סֶרֶד, דאָס ווייב פוּן אִיעֶזֶר דער זוהן פוּן מָכִיר, איז געקומען אַהער אוּן האָט זיך דערנעהנטערט ביז צום טויער פוּן דעם משכן, טראָגענדיג איהר אָפּפער מיט זיך: אַ פעטע טורטעלטויב האָט זי געבראַכט, די בעסטע פוּן איהרע טוי-בען, וועלכע זי האָט ליעב געהאַט, אוּן זי האָט עס צוגעטראָגען

אין הימעל אַריין, אוּן די מִדָּה איז אַנטלאָפען אוּן איז פערשוואונ־
דען געוואָרען אוּן אַלץ אַרום איז מעהר נישט געוועזען, אוּן אַ ווילּ־
דער וואָלף איז צוגעגאַנגען צו איהר אוּן זיך אַנידערגעלאָזט צו
איהרע פיס אוּן איז פלוצלינג געוואָרען אונשולדיג אוּן אונשעדלעך
ווי אַ ציגעלע, וואָס וועט קיינמאָל קיין בייז נישט טהון — אוּן דאָס
גאַנצע פאָלק איז פאַרכטיג געפאַלען אויף די פנימער. מאַנכע מאָל
האָט זי זיך דערמאָהנט אָן איהר אַם אוּן אָן דעם, וואָס זי האָט
איהר וועגען די כּהַנים דערצעהלט, אַז אויב אַ מאַן אָדער אַ פרוי
טהוט זיי דערצערנען, אַזוי באַלד קומען אָן די גיפטיגע שלאַנגען
אוּן בייסען דעם דאזיגען מאַן אָדער פרוי, וועלכע שטאַרבען גלייך—אוּן
זי האָט די אַלע זאַכען מיט איהרע אייגענע אויגען געזעהן. טיילּ־
מאָל פלעגט זי זיך דערמאָהנען, וואָס זי האָט פוּן איהר פאָטער גע־
הערט, אַז ערשט מיט עטליכע יאָהר צוריק האָט זיך צוּנויפגעקליבען
אַ גרויס געזעמעל, קוֹרח מיט זיינע לייט, אוּן זיי האָבען געמורמעלט
געגען גאָט אוּן געגען דעם געטליכען מאַן אוּן געגען די כּהַנים, אוּן
ווי זיי זענען געשטאַנען אַזוי אוּן געערדט, האָט פלוצלינג אויך די
ערד געעפענט איהר מויל, אוּן עס איז געוואָרען אַ גרויס לאָך,
צווייטויזענד אייליען די בריידע אוּן צווייטויזענד איילען די לענג, אוּן
זי האָט איינגעשלונגען די אַלע מענשען לעבעדיגערהייט, זיי מיט
זייערע הייזער אוּן פיה אוּן פערמעגען אוּן אַלע זייערע דינסטען
מיט די קנעכט, אוּן די אַלע, וואָס זענען געשטאַנען אַרום,
זענען קוים אַנטלאָפען מיט'ן לעבען, לויפענדיג אַקעגען
דער מדבר אַ גאַנצען טאָג אוּן אַ האַלבע נאַכט — אוּן צווישען
די אַנטלאָפענע איז אויך איהר פאָטער געווען. נאָר אַיין שריט איז
געווען פוּן איהם ביז צו דעם אָפענעם לאָך — אַ שוידער איז דורכ־
געגאַנגען שפּרה'ן איבער'ן לייב, וועז זי האָט זיך דערמאָהנט דאָס
דאזיגע גרויליהאַפטע געשעהעניש אוּן זי האָט נישט געקאָנט זיך אַ
ריהר טהון אוּן אויפשטעהן פוּן איהר פלאַץ. זי האָט זיך אָבער אַנ־
געשטרענגט מיט אַלע איהרע קרעפטען אוּן זיך אויפגעהויבען אוּן
איז צוגעגאַנגען צו דער טיר פוּנ'ם געצעלט אוּן זיך געבוקט.

אין דער טיר פוּנ'ם געצעלט האָט זיך פלוצלינג בעוויזען
דאָס געזיכט פוּן אייזֶר דעם זוהן פוּן מָכיר אוּן עס איז געוואָרען

אָדער וועָן זי איז אַליין געזעסען אוּן די איינזאַמקייט איז איהר גאָר שווער געוואָרען, האָט זי געהייסען זיך ברענגען דאָס שפּינדעל אוּן דאָס קלייַנע שפּין־שטעקעלע, וואָס זי האָט מיטגע־ברַאַכט מיט זיך פוּן דער היים, אוּן זי האָט אַ קליין ביסעל גע־שפּוּנען מיט איהרע צאַרטע פינגער אַ געדרעהטען דינען ליינען־שנוּר פאַר אַ בוּנט געוועב — אוּן זי האָט דערביי נאָר געטראַכט וועגען איהר מאַן. אוּן אַז דאָס שפּינדעל האָט געקלאַפּט לוּסטיג, זענען אויך איהרע געדאַנקען געוואָרען לוּסטיג אוּן ליכטיג, האָט אָבער דאָס שפּינדעל גערוישט מיט אַ שוועָרען אומעט, האָט אויך איהר גענומען פרעסען אַ שוועָר געמיט. אוּן אָפטמאָל אין די פאַר־נאַכט־שעה׳ן, וועָן אַרום אוּן אַרום איז געוואָקסען די פינסטערניש פוּן מינוט צוּ מינוט, אוּן די האָלץ־ברעטער זענען נאָך נישט געווען געשפּאָלטען אויף אָנצוּצינדען דאָס פייער אוּן ליכטיג מאַכען, אוּן נאָר דער טונקעלער פלאַקס האָט געוויגען דעם אייל פוּן דעם שאַר־בען וואָס אויפ׳ן געזימס פונ׳ם אויוועָן, אוּן די לאַנגע שאָטענס האָבען בעדעקט די וועגד אוּן שפּרינגענדיג אַהין אוּן אַהער געשטרעקט לאַנגע צונגען — אי: אויף איהר אַ גרויסער פּחד אָנגעפּאַ־לען אוּן זי האָט פלוצלינג אָנגעהויבען טראַכטען וועגען גאָט אוּן זיינע פיעלע וואוּנדער. דען זי איז אַ גאָטספּאָרכטיגע פרוי געווען נאָך פוּן איהר מיידעלשער צייט אין איהר פאָטערס הויז. אוּן זי האָט אין דעם מאָמענט זיך דערמאָהנט אָן די אַלע פירכטערליכע אוּן וואוּנ־דערליכע זאַכען, וואָס זי האָט געהערט זינט איהר לעבענס־טאָג ביז היינט אוּן אַלץ, וואָס איהר מוטער אוּן וואָס איהר אַם האָבען איהר דערצאָהלט, אוּן אַלע גרויסע אוּן פירכטערליכע וואוּנדער, וואָס עס שאַפען די כּהָנים אַרום — אוּן איהר לייב האָט אויפגעשוידערט פוּן שרעק. דאַן פלוצלינג אָפטמאָל זיך דערטראָגען פוּן הינטער די בערג דאָס גרויליהאַפטע געהיל פוּן אַ הונגעריגער סאָוועט, אוּן זי האָט זיך דערמאָהנט, וואָס די מוטער האָט איהר דערצאָהלט, וועָן זי איז נאָך א קליין קינד געווען, אַז זי איז געשטאַנען פאַר דעם רויכערענדען בּאַרג, פאַר דעם בּאַרג סיני, אוּן דער רויך איז אויפגעגאַנגען פונ׳ם בּאַרג ווי פוּן אַ קאַלך־אויוועָן, אוּן פלוצלינג איז דער בּאַרג אַרויסגעריסען געוואָרען פוּן זיין אָרט אוּן איז אַרויף

געווען נישט בלויז צו גט׳ן, נאָר אויסצוהרגענען צעהנטויזענד וויי־
בער אין איין טאָג, וועו איך וואָלט נאָר געקאָנט לייגען נעבעו אַזאַ
מיידעלע בלויז איין נאַכט!״ — אוו ווירקליך איז איהר וואוקס אוו
געשטאַלט אוו גענוי פוו קערפער אין דעם מאָמענט, וועו זי פלעגט
איהר אָרעם שטרעקען אָדער אַ פוס שטעלען, געווען אמת׳דיג וואוג־
דערליך. אַזאַ געשטאַלט פערמאָגט נאָר איינע פוו צעהנטויזענדער אוו
אַזוי גענוט נאָר אַ מלכה בת מלכה. אָפטמאָל פלעגען פוו הינטער׳ן
דעק פוו איהר שלייער אַרויסשלאָגען וווי אַ פלאַם פייער צוויי אויגען
ברענענדיגע אוו גליהענדיגע, אָדער עס פלעגט אַרויסשיינען פוו הינ־
טער׳ן שלייער אַ שנירל ליכטיגע אוו בלישטשענדיגע צייהן, וואָס
האָבען געבלענדעט אויף אַ ווילע די אויגען פוו דעם דורכגעהער.
נאָר איינע איז געווען צווישען דער מחנה, וואָס האָט נישט גע־
קענט די שענהייט פוו דער דאָזיגער פרוי — דאָס איז געווען שפָּרה
אַליין. זי האָט נישט געווואוסט אוו נישט פערשטאַנען, פאַרוואָס טהוט
זיך תמיד קלויבען אַרוום איהר אַזאַ מענשען־גענעמעל יעדעסמאָל ווען
זי וווילט זיך אַ ווילע אין דרויסען אוו וואָס געשעהט דאָס פלוצ־
לינג אַרוום איהר אוו פאַרוואָס קוקט מען איהר אַזוי נאָך. ביסלעכ־
ווייז איז דאָס איהר געוואָרען צו לאַסט, אוו זי האָט גענציטערט
אַרויסצוגעהן אויף די גאַס. זי איז דאַן גענעסטען איינזאַם אין איהר
געצעלט, אָבגעזונדערט אַפילו פוו איהרע דיענסטען, אוו האָט גע־
טראַכט אַ גאַנצען טאָג נאָר וועגען איהר מאַן אוו געוואַרט אויף
איהם, וועו ער איז אינדערהיים נישט געווען. אוו איז ער אַרויס־
געגאַנגען צו זיין אַרבייט אוו אַזוי גיך נישט צוריקגעקעהרט צו דער
אָבגערעדטער צייט, פלעגט זי אַ שרעק בעפאַלען, וואָס האָט איהר
גאַנץ לייב אויפגעציטערט. זי פלעגט זיך דאַן אַוועקשטעלען נעבעו
דעם פאָרהאַנג, וואָס האָט צוגעדעקט די טיר פוו׳ם שטילען געצעלט,
אוו בעהאַלטענדיג איהר פנים אין דעם פאָרהאַנג, האָט זי אויפגע־
שפיצט איהרע אויערען אוו אייגנעהאָרכט זיך אָהן אויפהער אין
די וווייטענישען, טאָמער וועט זי פערגעהמען דעם אָבקלאַנג פוו זיינע
טריט וווי ער גענט — אוו וועו זי האָט פלוצלינג פערנומען דאָס
בילען פוו אַ הונד, איז זי אויפגעציטערט געוואָרען אוו צוריק־
געשפרונגען.

אומערט אוּן פערפינסטערט, אוּן האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים קיין בני-יעקן אוּן איז געזעסען גאַנצע טעג אוּן גאַנצע נעכט אין זיינע וויבערס געצעלטען אוּן האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט. אוּן נאָר זיין פנים איז געוואָרען וואָסאַמאָל בלייכער אוּן זיין לייב איז אייגנעטרוקענט געוואָרען, אַז עס איז געווען אַ גרויל אויף איהם צו קוקען. פלוצלינג אין אַ פריהמאָרגען האָט ער אָבגע׳גט אַלע זעקס וויבער מיטאַמאָל אוּן זיי אַוועקגעשיקט פוּן זיין הויז, אוּן דאָס גאַנצע פאָלק אַרוּם האָט געשטוינט, דען עס איז נאָך אַזעלכעס נישט געווען אין ישראל, אַז אַ מאַן זאָל אָבׄ׳גט׳ן זעקס וויבער אין איין טאָג. אָבער נאָך אין דעם זעלבען טאָג האָט ער ענומען אוּן אָנגעטהוּן דעם בויגען אויפ׳ן אַקסעל אוּן איז אַוועק קיין עציון-גבר צוּ יענעם מיידעל אוּן האָט איהר דערצעהלט, וואָס ער האָט אָבגעטהוּן, אוּן ער האָט זי געקויפט פאַר אַ וויב פאַר אַכציג רינדער אוּן צוואַנציג קעמלען אוּן הונדערטאוּנדרייסיג שטיק זילבער — אוּן דאָס מיידעל איז מיט איהם געגאַנגען אוּן איז איהם געוואָרען אַ וויב. אוּן וען זי האָט דערזעהן אַלץ, וואָס ער האָט אָבגעטהוּן פאַר איהרעטוועגען אוּן אַז ער האָט זעקס וויבער ג׳עגט אויס ליעבע צוּ איהר, האָט זי איהם אויך האַרציג ליעב בעקומען אוּן איהר ליעבע צוּ איהם איז געשטיגען פוּן טאָג צוּ טאָג. און ווירקליך האָט זי דער מאַן גאַכפערט, ווי אַ גאָט: ער האָט איהר פיעל דיענערינס אוּן דיענסט-מיידלעך גענעבען, וואָס זאָלען זי בעדיענען, אוּן זי האָט גערשט אין זיין הויז ווי אַ קעניגין.

אוּן וען דאָס פאָלק אין בני-יַעֲקָן האָט דערזעהן דאָס נייע וויב, וואָס אייֶר דער זוהן פוּן מָכִיר האָט מיטגעבראכט מיט זיך, איהר שעהנעם וואוקס אוּן איהר געשטאַלט ביים געהן — דען איהר פנים האָבען זיי נישט געזעהען, ווייל עס איז געווען תמיד אין אַ שלייער געהילט — זענען זיי אַ ווייל שטעהן געבליבען אוּנבעוועגלעך, ווי שטיקער האָלץ, אוּן מיט אָפענע מיילער. אוּן דאַן האָבען זיי געזאָגט אייגער צוּם אַנדערען: „איצט איז שוין דאָס רעטענייש געלעזט! עס איז דאָך גאָר קיין וואונדער נישט, וען צולייעב אַזאַ וויב נעהמט אַ מאַן אוּן גט-אָב נישט בלויז זעקס, נאָר אַפילו טויזענד וויבער. אוּן מאַנכע האָבען צוגעגעבען: „איך וואָלט דאָך גרייט

די סוטה

ווען די בני-ישראל האָבען געלאַגערט אין בני-יַעֲקָן, אין פיער-אונדרייסיגסטען יאָהר זינט דעם, ווי זיי זענען אַרויס פון מצרים, אין די ערשטע טעג, ווען די מחנה איז אָנגעקומען ביז דעם דאָזיגען אָרט אוּן דאָרט פונאַנדערגעשטעלט די געצעלטען, צווייאונצוואַנציג יאָהר זינט ס׳איז אויפגעשטעלט געוואָרען דער מִשְׁכָּן — איז געווען אַ מאַן צווישען דער מחנה, אִיעֶזֶר דער זוהן פון מָכִיר איז געווען זייַן נאָמען, אוּן ער האָט געהאַט זעקס ווייבער. איז דער דאָזיגער מאַן געקומען קיין עֶצְיוֹן-גֶּבֶר אוּן האָט דאָרט אַ מיידל דערזעהן, שִׁפְרָה די טאָכטער פון סֶרֶד, אוּן האָט אויך זי געוואָלט נעהמען פאַר אַ ווייב, אָבער דאָס מיידל האָט נישט אייגנעווילליגט מיטצוגעהן מיט איהם. דער מאַן איז פון דאָרט אַוועק אוּן האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים שווייגענדיג אוּן שטיל אוּן ער האָט זיך געטרייסט נאָך דעם מיידל מיט זיינע זעקס ווייבער — אָבער זיין פנים איז אייגנע-פאַלען פון טאָג צו טאָג אוּן ער האָט געזומען וואָסאַמאָל וועניגער רעדען. דאַן איז דער מאַן אין פערצעהן טאָג אַרום ווידער געגאַנ-גען קיין עֶצְיוֹן-גֶּבֶר אוּן האָט פונדאָסניי גערעדט צום הארצען פון דעם מיי-דל — אָבער זי האָט איהם אויך דאָסמאָל נישט געפאָלגט. ער האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים אומעטיג אוּן געקרענקט אוּן האט געלעבט מיט זיינע זעקס ווייבער — אָבער דער שלאָף האָט איהם פערלאָזען אין די נעכט אוּן בייטאָג זענען זיינע אויגען געווען פערשטאַרט אין זיי-ערע לעכער. דאַן איז דער מאַן צום דריטען מאָל ווידער אין פער-צעהן טאָג אַרום געצויגען קיין עציון-גבר אוּן האָט אייגנעטענה׳ט מיט דעם מיידל דריי טעג אוּן דריי נעכט — אוּן דאָס מיידל איז אויך דאָסמאָל נישט געגאַנגען מיט איהם. ער האָט דאַן אָנגעזאָ-טעלט זיין אייזעל אוּן איז זיך געריטען פאַמעלִיך, געוואַלדיג פער-

איז דאָך אַנ׳אַדעלס־טאָכטער, אוּן האָט מיט אַיהר צאַרטער אוּן אַדעליגער האַנד געוואָרפען דעם דריטען שטיין.

דאַן האָט דאָס גאַנצע פאָלק געגומען וואַרפען שטיינער, אוּן עס איז געפאַלען אַ האָגעל פון שטיינער פון אַלע זייטען אוּן עקען ביז עס איז אַ גרויסער הויפען געוואָרען. אין די ערשטע מינוטען האָט זיך נאָך געהערט עפעס ווי אַ שלוכצענדע שטים אוּן נאַכהער קורצע זיפצען, דערשטיקטע אוּן דונקעלע, אוּן דאַן האָט עס אויפגעהערט אוּן מ׳האָט מצהר קיין שאָרך נישט געהערט.

בלויז קטורָה, דאָס קליינע מיידעל, האָט געקניהט צוּ דער ערד אוּן איז געווען ווי וואַהנזיניג: מיט אַ געשיקטער האַנד האָט זי געפרוּבט אויפכאַפען יעדעסמאָל דעם געשליידערטען שטיין אוּן איהם וואַרפען אָן אַ זייט. אָבער איהרע קרעפטען זענען צו שוואַך געווען צו שוואַנקענען אַזאַ גרויסער מחנה.

אוּן די טראָמפייטערס האָבען געשאַלט אין די טראָמפייטען אוּן די שופר־בלאָזערס האָבען געבלאָזען אין די שופרות אוּן די פויקערס האָבען געפויקט מיט גרויס לייַרם אוּן געפילדער.

דאַן איז פלוצלינג אַ גרויסע שטילקייט איינגעטרעטען. די זון האָט שאַרף געלויכטען. אַ באַרג שטיינער האָט אַרויסגעשטאַרצט פון דער ערד.

אוּן דער כֹּהן גדול שטעהט מיט אַנ׳אויפנעריכטען קאָפּ אוּן מיט אויפגעהויבענע הענד צום הימעל אוּן זאָגט: — „אַזוי זאָל געטהון ווערען צו מאַן, וואָס פאָלגט נישט זיין פאָטער אוּן מוטער".

אוּן די כֹּהֲנים מיט די כהנים־שליער אוּן די לְוִיִּם מיט די לויים־שליער רופען איינער צום אַנדערען: „אוּן דו זאָלסט אויסראָטען דאָס בייז פון צווישען דיר! אוּן דו זאָלסט אויסראָטען דאָס בייז פון צווישען דיר! אוּן דו זאָלסט אויסראָטען דאָס בייז פון צווישען דיר!"

אוּן די זְקֵנִים ענטפערען זיי: „אוּן גאַנץ ישראל וועט זעהען אוּן זיך פאָרכטען!"

אוּן קטורָה דאָס קליינע דיענסטמיידעל שטעהט צעטומעלט, אוּן איהרע אויגען בלאָנדזשען אוּן איהר צונג קאָן קיין זילבע נישט אויסרעדען אוּן זי וויסט נישט, וואָס איהר איז געשעהן.

אויפגעוואַכט אַ העלישע לייַדענשאַפט, אוּן דאָס פּאָלק האָט דערשפּירט דעם געריך פּוּן בלוט.

אוּן קיין האָט געשפּאַנט מיט אַ שטאָלץ אויפגעריכטען קאָפּ, אוּן האָט אַפילוּ קיין ציטער נישט געגעבען — אָבער אין דעם אויגענבליק האָט ער דערבּליקט צוויישען דעם פּאָלק אויך דאָס מענשען-געזעמעל, פּאַר וועלכען ער האָט זיך תּמיד געמיהט, די אַלע לייַדענדע אוּן געפּיניגטע, הונגעריגע אוּן אומגליקליכע. עס איז איהם דאַן אַ וויילע פּערגליווערט געוואָרען דאָס בלוט אין האַרצען, אוּן ער איז שוין מער נישט געגאַנגען אַזוי שטאָלץ.

אוּן וועַן זיי זענען געקומען צוּ דעם בעשטימטען אָרט, האָט מען איהם אָנגעטהוּן אַ וויסע לייַנען העמד, וואָס איז געווען אַזוי לאַנג, אַז עס האָט איהם אינגאַנצען צוגעדעקט פּוּנ׳ם שפּיץ קאָפּ ביז די פּוס-טריט, אוּן די אויגען האָט מען איהם אַרומגעבונדען מיט אַ צודעק, אַז ער זאָל גאָרנישט זעהן, אוּן מ׳האָט איהם אַוועקגעפּעגט אויפ׳ן פּנים.

אוּן דאָס פּאָלק האָט געטראָגען די שטיינער פּוּן אַלע זייטען אוּן עקען, אוּן אויך די הונגעריגע אוּן אומגליקליכע און די אָרימע אוּן לייַדענדע, אוּן די קנעכט אוּן דינסטען—אויך זיי האָבען געטראָגען שטיינער.

דעם ערשטען שטיין האָט אויף איהם געשלייַדערט זיין מוטער דבוֹרית פּוּן די חיִם אוּן איהר פּנים האָט געפּלאַמט.

דעם צווייטען שטיין האָט געוואָרפען דער נָשׂיא פַּגעיאַל דער זוהן פּוּן עָכרָן, אָבער זיין האַנד האָט זיך אַ טרייסל געטהוּן ביים ווַארפען.

דאַן איז צוגעגאַנגען אויך דאָס מיידעל, וואָס איז געווען פּאַר איהם בעשטימט אַלס וויב, דען ביי דעם גאַנצען פּאָלק האָט זי זיך נאָך גערעכענט אַלס זיין כּלה —

אָבער אַ קליין מיידעל איז דאָרט געווען, קְטוּרָה האָט זי געהייסען, אוּן זי איז געווען אַ דיענסט-מויד ביי פַּגעיאַל דעם זוהן פּוּן עָכרָן, אוּן דאָס דאָזיגע מיידעל האָט געפּרוּבט אָבצושטויסען די רייכע יונגפּרוי אָן אַ זייט. וויַיל געפּיהלט האָט די דאָזיגע אָרימע דיענסט, אַז זי האָט אַ חֵלק אין דעם מענשען, וואָס לִיגט דאָ אויף דער ערד, מעהר פּוּן אַנדערע.

אָבער די אַדעליגע יונגפּרוי האָט זיך אויפגעריכט אוּן האָט זיך דער. נעהנטערט לאַנגזאַם מיט שוועבענדיגע טריט. מיט אַ געהויבענעם קאָפּ איז זי געשטאַנען, געהילט אין איהר לאַנגען שלייער, צאַרט אוּן ווייך, דען זי

נישט אָנגענומען. אוּן אָט זענען מיר איצט געקומען. מיר האָבען איהם געכאַפט אוּן געבראַכט צוּ אייך."

פּגְעיאַל׳ס פנים איז עטוואָס בלייך געווען, וועז זיין פּרוי האָט אַרויסגעזאָגט די ווערטער אוּן זיינע אויגען האָבען צוּ דער ערד גע־בליקט. אָבער די פּרוי האָט געערדט אוּן אין איהרע אויגען האָט גע־ברענט אַ ווילדע גרויזאַמע לייַדענשאַפט אוּן דאָס שפייעכץ האָט גע־שפריצט פּוּן איהר מויל, אוּן וועז עס האָט זי געזעהן האָט פּלוּצ־לינג זיך דערמאָהנט אָן די חתּישת פּרויען, וואָס עסען דאָס פּלייש פּוּן זייערע זויגלינגע אוּן בעלעקען זיך פּוּן גרויס גענוס.

פּוּן דעם מאָרגען־אָפּפער ביז די כּהנים האָבען זיך פערזאַמעלט צוּ די שלאַכט־אָפּפער, אַכט שטוּפּען אויפ׳ן זונען־זייגער, האָבען די ריכטער זיך צוזאַמען בעראַטען אוּן דאַן זענען זיי אַרויסגעקומען אוּן אויסגערופען:

— „אָט איז דער אורטייל פּוּן גאָט: יעדער אָבקעהרענדער אוּן ווידערשפּעניגער זוהן, וואָס פּאָלגט נישט זיין פּאָטער קומט איהם טויט־שטראָף. שלאָגט די מוטער אוּן פלוכט דעם פּאָטער, קומט איהם טויט־שטראָף. אַלע איינוואוינער פּוּן זיין וואוין־פלאַץ זאָלען איהם פערשטיינערן אוּן אויסראָטען דאָס בייז פּוּן צווישען זיי. דעם ערשטען שטיין זאָל אויף איהם שלייַדערן די מוטער..."

פַּגְעיאַל׳ס פנים איז געווארען נאָך זיבענמאָל בלאַסער ווי פריהער, אוּן זיינע מוסקולען האָבען קיין ציטער נישט געטהוּן, די פּרוי אָבער האָט זיך צוגעהערט אוּן איהר פנים האָט געפלאַמט.

אוּן אין צעהן מינוט אַרום האָבען די שוֹטְרים אַרויסגעפיהרט דעם יוּנגענמאַן פּוּן דער וואַך, וואוּ זיי האָבען איהם געהאַט אַרייַנגעזעצט ביז עס וועט קלאָר ווערען, וואָס מיט איהם זאָל געשעהען. דאַן האָבען זיי איהם אַוועקגעפיהרט אין פּעלד אַריין אויסערהאַלב פּוּן דעם לאַגער אוּן גרויסע מאַסען פּוּנ׳ם פּאָלק האָבען זיך געצויגען נאָך זיי, מענער, פרויען אוּן קינדער זעהר פּיעל.

אוּן די טראָמפּייטער האָבען געשאַלט אין די טראָמפּייטען אוּן די שוֹפָר־בלאָזערס האָבען געבלאָזען אין די שוֹפרוֹת אוּן די פּויקערס האָבען געפּויקט, אוּן דער טומעל אוּן לייַארם איז געווען זעהר גרויס.

ווי עפּעס אַ שכרות האָט אַרומגענומען די גאַנצע מחנה. עס האָט

צוואָרצן, אוּן דאַן אויפגעהערט. ביסלעכווייז הָאט עס פערגעסען זיין פערדרוס אוּן זיינע טענות אוּן עס הָאט זיך ענדליך איבערצייגט, אַז ס׳איז גוט פאַר דעם מענשען צו טראָגען אַ יאָך. ווי אַ פייער-לאַווע איז געלעגען די ברענענדיגע היץ איבער דעם גאַנצן זאַמד וואָס אין דער מִדבָּר, אוּן די פעלזען-שפיצען הָאבען מינוטענווייז געוויכערט פּוּן דער שווערער גלוט. דער הימל איז געווען ווי בלײַי אוּן דאָס זאַמד הָאט פערענדערט זיין פאַרב אוּן געוואָרען דונקעל-פיאָלעט.

דאָס קלײינע הייפעל פערשווערער הָאט זיך אונטערגעגעבען — אוּן נאָר אייניגער איז נאָך געבליבען, וואָס פאַר איהם הָאט מען מורא גאהאט, אַז ער וועט פּוּן צייט צו צייט אויפהעצען דאָס אונווויסענדע פאָלק.

אוּן פלוצלינג איז די גאַנצע מַחֲנֶה אויפגערופערט געוואָרען פּוּן אַ נייעס, וואָס איז נאָך ביז דאַן קיינמאָל נישט פאָרגעקומען.

עס איז געקומען אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען דער נָשִׂיא פַּגְעִיאֵל דער זוהן פּוּן עָכְרָן, ער אוּן זיין ווייב דְבוֹרִית פּוּן די חִתִּים מיט איהם, אוּן זיי זענען צוגעגאַנגען ביז פאַר די זֶקֵנִים וואָס ביים טויער פּוּנ׳ם וואוין-פּלאַץ, אוּן זייער זוהן קְהָת הָאבען זיי געבראַכט צו פיהרען מיט זיך. אָבער קְהָת איז געווען געבונדען מיט שטריק, אוּן די שׁוֹטְרִים אוּן אויך פיעל פּוּן דעם פּעבעל זענען זיי נאָכגעגאַנגען.

דער נָשִׂיא פַּגְעִיאֵל הָאט געשוויגען אוּן קיין וואָרט נישט גע-רעדט, אוּן בלוּיז זיין פרוי דְבוֹרִית פּוּן די חִתִּים הָאט זיך אָבגערופען, זאָגענדיג:

„דער דאָזיגער זוהן אונזערער, קְהָת דער זוהן פּוּן פַּגְעִיאֵל אוּן פּוּן מיר, איז אנ׳אָבקעהרער אוּן אַ וויידערשפעניגער. פערפלוכט זאָל זיין די נאַכט, וועלן א מאַן הָאט מיר די שוואַנגערשאַפט געגעבען אוּן פערשאָלטען זאָל זיין דער טאָג, וועלן איך הָאב איהם געבוירען! וועה צו מיר, וועלן איך זאָל דערצעהלען, אוּן וועה צו מיר, וועלן איך זאָל פערשווייגען! אָבער זייט וויסען: אונזער זוהן פאָלגט אונז נישט, עהערנעכטען הָאט ער זיין האַנד געהויבען געגען זיין מוטער זי צו שלאָגען אוּן נעכטען הָאט ער גענפלוכט דעם פאָטער. ער איז אַ פרעסער אוּן אַ זויפער, ער שלעפט זיך אַרוּם מיט די אָבשפּעטער אוּן פערבראַנגט מיט אויסגעלאַסענע מוי-דען. מיר הָאבען איהם געשטראָפט, אָבער ער הָאט קיין בעלעהרונג

אַלע די, וואָס וועלען עס עסען, אַ חרם פאַר מיר אוּן פאַר יעדען, וואָס וועט זיך דערצו צוּריהרען. אָבער דערמיט האָט זי נאָך ערגער געמאַכט, דען דער כהן האָט אין איין אויגענבליק צוגענומען דאָס גאַנצע פלייש, זאָגענדיג: ס׳איז אַ געזונט, אַזוי האָט משה געבאָטען: „יעדער חֵרֶם אין יִשְׂרָאֵל געהערט צו דיר — צום כֹּהֵן!״

אַ טומעל אוּן אַ גערוּדער איז דורכגעגאַנגען אין דער מחנה פוּן איין עק ביז צום אַנדערען.

אין דעם אויגענבליק האָט דער כֹּהֵן גָּדוֹל, וואָס איז געשטאַנען הינטער דער בימה ביי דער שוּל פונ׳ם אוֹהֶל מוֹעֵד, געגעבען אַ צייכען צו די נְשִׂיאִים, אוּן די נְשִׂיאִים צו די זְקֵנִים, אוּן די זְקֵנִים צו די שׁוֹפְטִים, אוּן די שׁוֹפְטִים צו די שׁוֹטְרִים, אוּן די שׁוֹטְרִים האָבען פלוצלינג געזומען דורכמאַרשירען צווישען דער מחנה.

אוּן אין דעמזעלבען טאָג פאַרנאַכט זענען זיך צונויפגעקומען די כֹּהֲנִים אוּן די נְשִׂיאִים אוּן די זְקֵנִים אוּן די שׁוֹפְטִים אוּן די שׁוֹטְרִים, אַלע צוזאַמען, אוּן אויך דעם פאָטער פוּן דעם יונגענמאַן, דעם נשיא פַּגְעִיאֵל דעם זוהן פוּן עָכְרָן, האָבען זיי גערופען, אוּן זיי האָבען זיך בערַאַטען אַ צייט לאַנג ביז האַלבע נאַכט.

וואָס זיי האָבען בעשלאָסען האָט קיינער נישט געוואוסט. נאָר די פיס פוּן פַּגְעִיאֵל דעם נשיא האָבען געציטערט, וועז ער איז אַרויסגעגאַנגען, אוּן זיין פנים איז געווען איינגעפאַלען. אָבער אין אַ ווייל אַרום, וועז ער איז נאָך אויף דער שוּל געשטאַנען, האָט ער זיך געשטאַרקט אוּן שטיל געזאָגט, ווי צו זיך אַליין: „עס איז מיין פליכט אַקעגען מיין פאָלק אוּן איך וועל עס טהוּן. עס איז די צייט צו טהוּן פוּן גאָטס וועגען. אוּן וואָס בעדייט פאָטערליכע רחמנות, וועז אַ מענש דאַרף טהוּן פאַר זיין פאָלק אוּן פאַר זיין גאָט!״

*

דער עַמּוּד־הֶעָנָן איז געצויגען פאַר׳ן פאָלק בייטאָג אוּן דער עַמּוּד הָאֵש ביינאַכט. די זוּן איז אויפגעגאַנגען אוּן די זוּן איז אונטערגעגאַנגען. דאָס פאָלק איז מיעד געוואָרען פוּן בעקלאָגען זיך אוּן איז ענטשוויגען. אַלץ איז ווידער געוואָרען ווי פריהער. צייטענווייז האָט נאָך דאָס פאָלק געקרעכצט פוּן דער שוערער לאַסט, וואָס איז אויף איהם אַרויפגעלעגט

זאַק אויף מיט באָרווסע פיס. דער יונגערמאַן האָט דאַן געמומען רעדען אויף זיינע ווערטער זענען געווען, ווי שאַרפע שפיזען:

— זעהט נאָר, אָט איז די אלמנה! איך וועל אייך נישט דערצעה־לען איהר שרעקליך עלענד — איהר איינגעדאַרט פנים ווען דאָס אייך דערצעהלען! איך וועל אייך נישט זאָגען, ווי ווייט זי האָט געהונגערט — איהרע אייגענטריקעטע ביינער וועלען עס אייך זאָגען! אָבער איין קלייניגקייט לאָזט מיך אייך דערצעהלען: נאָר איין קליינע מוטער־שאָף האָט איהר דער מאַן איבערגעלאָזען, וועלכע ער איז געשטאָרבען, אויף אַז זי האָט געמומען שערען די וואָל פון דעם שעפס, איז געקומען דער כּהֵן, וואָס וואוינט אין דער נאָהנט פון איהר געצעלט, אויף צוגענומען די וואָל פאַר זיך אויף געזאָגט: דאָס געהערט צו מיר, אויף וועלכע פרוי האָט געשריען וועגען דער גזלה, האָט ער געענטפערט: עס איז אַ גע־זעץ, אַזוי האָט אונז בעפויהלען משה: „די ערשטלינגע פון דער שאָף־שעהרונג זאָלסטו איהם געבען". די אָרימע האָט זיך געטרייסט: די שאָף טראָגט דאָך אין זיך אַ צוואקס אויף אַז ס׳וועט קומען די צייט, וועט זי גע־בעהרען אַ יונגע לאַם. וועלכע ס׳איז אָבער געקומען די צייט אויף די שאָף האָט געבוירען אַ לאַם, איז געקומען צוגעהן דער כּהֵן אויף האָט עס צוגענומען, זאָגענדיג: דאָס געהערט צו מיר. אויף וועלכע פרוי האָט געשריען וועגען דער דאָזיגער נייער געוואַלד־טהאַט, האָט ער גע־ענטפערט: ס׳איז אַ געזעץ אַזאַ, וואָס משה אונז פאָרגעשריבען: „יעדער ערשטלינג, וואָס וועט געבוירען ווערען מענליך אין דיינע רינדער אויף אין דיינע שאָף, זאָלסטו היליגען צו גאָט". דאַן האָט די דערשלאָגענע פרוי געזעהן, אַז עס איז קיין עצה נישטאָ, אויף זי האָט געענומען אויף געקוילעט די שאָף, אָבער אויך דאָס האָט איהר נישט גע־האָלפען, דען דער כּהֵן איז גיך געקומען אויף צוגענומען דעם אָרעם, די קינבאַקען אויף דעם מאָגען אויף יעדעס פעטע שטיק אויף האָט דערביי גע־גלאָצט מיט די אויגען צום הימעל און אויפגעהויבען אין הייליגקייט די הענד, זאָגענדיג: ס׳איז אַ געזעץ, וואָס עס האָט בעפויהלען אונזער הערר משה דער געטליכער מאַן, אַזוי צו זאָגען: „אויף ער זאָל געבען דעם כּהֵן דעם אָרעם אויף די קינבאַקען אויף דעם מאָגען". די אלמנה איז געשטאַנען אויף איהר גאַנצער קערפער האָט געציטערט. זי איז דאַן אויפגעשפרונגען אויף גע־שוואוירען: זאָל דאָס פלייש פון דער דאָזיגער שאָף זיין אַ חֵרם פאַר

האָט אויך געריידט אינ׳ם זעלבען זין און האָט ווייטער געפרעגט:

— „וועמענס אָקס האָב איך צוגענומען?"

— „דעם אָקס פון זֶיִד דעם זוהן פון יַרְחָע און דעם אָקס פון רֶגֶם דעם זוהן פון מְרָרי און דעם אָקס פון אֶבְיָסָף דעם זוהן פון מַחֲלי און דעם אָקס..."

און אויך דאָסמאָל, ווען מ׳האָט אַ קוק געטהון דאָרט אַהין, פון וואַנען די ווערטער זענען געקומען, האָט מען געזעהען, אַז דאָס האָט געריידט קהת דער זוהן פון פגעיאל.

דער כהן גדול האָט זיך דאָס אָבער צום הארץ נישט גענומען און זיך נישט אויפגערעגט און האָט ווייטער געריידט רויהיג, ווי אייגער וואָס קאָן די ווערטער שוין אויף אויסענווענדיג און זיי גליטשען זיך געלויפיג ביי איהם פון דער צונג אַראָב. ער האָט געזאָגט:

— „... און וועמענס אייזעל האָב איך גענומען און וועמען האָב איך בעדריקט אָדער אונרעכט געטהון, און פון וועמענס האַנד האָב איך אויסלייז-געלד גענומען?"

— „און ווער האָט צוגענומען דאָס אייזעל פון אֶלְיָשִיב דעם זוהן פון מַלְכִּיָה? און ווער האָט אונרעכט געטהון דער אלמנה פון מוֹאָב, עֵיפָה דער טאָכטער פון חַטוּש? און ווער האָט געגומען אויסלייז-געלד פון דעם אַרמ׳ישען קנעכט, זיך דעם זוהן פון גֶזז? — מיר קענען דיך! מיר קענען דיך! און אויך דעם ווערט פון אַזעלכע ווערטער קענען מיר גוט!"

און ווידעראַמאָל האָט מען זיך אומגעקוקט און דערזעהען, אַז דאָס רעדט קהת דער זוהן פון פגעיאל.

און עטליכע שוטרים זענען פלוצלינג דורכמארשירט צווישען דער מחנה און האָבען עטליכע מאָל אַרומגעקרייזט דעם רעדנער און זיך גוט צוגעקוקט צו זיין פנים אום איהם צו דערקענען תמיד — און זיי האָבען די זאַך בעהאַלטען אין זייער זינען.

אָבער קהת דער זוהן פון פַּגְעִיאל איז אין דעם מאָמענט צוגעגאַנגען ביז צו דער שוועל פונ׳ם אהל מוֹעֵד און זיך געשטעלט פאַר׳ן פאָלק און נעבען איהם איז געשטאַנען אַנ׳אָרימע פרוי, איינגעהילט אין אַ גראָבען

קיין פיש איז נישטאָ אוּן אויך נישט קיין פֿליישׂ אוּן אַפֿילוּ נישט דאָס אָרימע געמיזע-מאָהלצייט, דער קנאָבעל אוּן די ציבעלעס, וואָס זיי האָבען געהאַט אין מצרים. נישט אין אַ לאַנד, וואָס פֿליסט מיט מילך אוּן האָניג האָט מען זיי געברַאַכט, ווי מ׳האָט זיי פֿריהער געהאַט צוגעזאָגט, נאָר אין אַ וויסטע אוּן גרויליקהאַפּטע מדבר, וואוּ זיי וועלען אייגנציגוויז אומשטאַרבען. נישט קיין פעלדער אוּן נישט קיין ווייגערטנער האָט מען זיי געגעבען, ווי מ׳האָט זיי צוגעשוואוירען, איידער זיי האָבען זיך אין וועג ַאריין געלאָזט — דאָס איז געווען בלויז א הויל גצרייד. אוּן איז נאָך דאָס אַלץ וועניג געווען, האָבען די מענשען, וואָס זענען פֿלוצלינג צוואָרען הערשער איבער זיי, אָנגעהויבען צו בעפעהלען אוּן זיך שאַפען מיט זיי אוּן רעגירען מיט אַ שטרענגער האַנד. אוּן איז נאָך אויך דאָס נישט גענוג געווען—האָבען זיי זיך געשאַפען אַ כּהנים-געזעמעל, אַ מחנה פוילענצער, וואָס טהוּען גאָרנישט גאַנץ טעג, נאָר פרעסען דאָס לייב אַראָב פוּן דעם פאָלק אוּן רייסען איהם אַרויס דעם ביסען פוּן מויל, אוּן דאָס אומגלויקליכע פאָלק מוז זיי אויס-האַלטען אוּן זיי צאָהלען אַלע ווייל שטייערען אוּן אַ צעהנטעל-אָבגאָב, אוּן נישט בלויז אַ צעהנטעל, נאָר ניין-אוּן-ניינציג חלקים פוּן אַלץ, וואָס עס פערמאָגט...

אויף דער בימה, וואָס ביי דער שוועל פוג׳ם אוֹהל־מועד, איז געשטאַנען דער געטליכער מאַן. זיין פנים איז זעהר בלייך געווארען. דען ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אַזעלכע שווערע פאָרווואורפען אוּן נאָך קיינמאָל איז דאָס פאָלק נישט געווען אַזוי ווידערשפעניג צוּ איהם אוּן איהם נישט געזאָגט אַזוי דייטליך, אַז ער בעדריקט דאָס פאָלק. שטיל, אַז מ׳האָט כמעט זיין שטים נישט געהערט, האָט ער זיך אָבגערופען:

— „קיין אייניציג אייזעל האָב איך פוּן זיי נישט גענומען"...

— „נישט איינס, נאָר פיעלע!" — האָט זיך פלוצלינג געהערט אַ פרעכע שטים פוּן דער פערזאַמעלטער מאַסע. וועו מ׳האָט אַ בליק געגעבען צום אָרט, פוּן וואַנען די שטים איז געקומען, האָט מען דערזעהען, אַז דאָס איז קהת דער זוהן פוּן פּגעיאל.

דער געטליכער מאַן האָט מעהר קיין וואָרט נישט געענטפערט אוּן איז פלוצלינג ענטשוויגען געוואָרען — אוּן איז אַנידערגעפאַלען אויפֿ׳ן פנים. אַנשטאָט איהם איז אַרויף אויף די בימה דער כהן גדול אוּן ער

אַוועקגעבען צו די, וואָס פערמאָגען גאָרנישט. און אין אָוועג, אויפֿן פּלאַץ אין דעם גרויסען סטעפּ, פֿלעגט זיך פערקלויבען צו איהם אַ איינזאַמלונג פּון אונצופֿרידענע, יעדער קנעכט, וואָס זיפּצט אונטער דער בייטש פון זיין הערר, און יעדע דיענסט, וואָס ווערט געפּיניגט פון איהר בעל־הבית־טע, און ער פֿלעגט צו זיי רעדען טרייסט־ווערטער, וועלכע זענען געווען ווי דער באַלזאַם פון גלעד. ק י י ן נביא האָט נישט געריעדט בעסער פון איהם אוּן ק י י ן הארץ האָט נישט געפיהלט יענעמס שמערץ מעהר פון איהם, אוּן זיינע צוהערער, וואָס זענען געשטאַנען ארום איהם, האָבען דורשטיג געשלונגען יעדעס וואָרט פון זיין מויל. ביינאַכט אָבער, ווען ער איז איינער אַליין געבליבען, פלעגען איהם בעפאַלען טרוימען אוּן זעהונגען, וואָס קומען פאָר נאָר אַ נביא אוּן אַ דיכטער, אוּן טרעהרען פלעגען איהם פון די אויגען פליסען. געזעהען האָבען דאָס בלויז די שטערען אין הימל.

ווי דער שטורעמדיגער צפון־ווינד אין דעם גרויסען סטעפּ איז ער געוועזען, אָבער זיין הארץ איז געווען ווי די זון, איבערפולט מיט וואַרימקייט, צארטקייט אוּן זאַנפטיגקייט.

אוּן דאָס מענשען־געזעמל, וואָס האָט זיך ארום איהם פערזאַמעלט, איז ביסלעכווייז געוואָרען צו אַ באַנדע פערשווערער אוּן שטורמער.

די ערד איז געווען טרויעריג, דער הימל צעפלאָסען אוּן די וועגען וויסט. פון די געצעלטען, וואָס זענען צעשפרייט געווען איבער דעם סטעפּ, אוּן פון די פעלזען־שפאַלטען אוּן לעכער האָבען זיך געקלי־בען אונצעהליגע מאַסען, אַ געוואַלדיגע מחנה מענשען, אָבגעריסענע אוּן אין שמאַטעס געהילטע, מיט פינסטערע פנימער אוּן צאָרניגע בליקען, די מענער מיט דיי ווייבער אוּן זייערע באַרוועסע קינדער; אוּן זיי האָבען זיך אַלע פערזאַמעלט פאַר'ן טויער פון ס אהל מועד געגען משה אוּן אַהרן אוּן דער גאַנצער כּהנים־פאַמיליע אוּן געגען די נשיאים פון דער געמיינדע אוּן די פירשטען פון דער מחנה, וואָס פערמאָגען פיעל רינדער אוּן פיה אוּן זענען שטענדיג זאַט, אוּן זיי האָבען געמורמלט אוּן געשטורעמט אוּן געריעדט שרעקליכע זאַכען, אַז עס איז שוין מיאוס געוואָרען דעם פאָלק דאָס דאָזיגע וויסטע מדבר־לעבען אוּן דאָס אונאויפהערליכע וואַנדערען. וואָס האָבען זיי דען פון דעם עמוד־העָנָן אוּן וואָס גיט זיי דער עמוד־האָש? דאָס פייער קענען זיי נישט עסען אוּן דעם וואָלקען קענען זיי נישט טרינקען.

ער זיך נישט געקאָנט בעהערשען און האָט איהם געשאָלטען, און געגען דער מוטער האָט ער זיין האַנד אויפגעהויבען...

דאַן האָט זיך זיין שטימונג געענדערט און ער האָט פלוצלינג אויפגעהערט אַרומגעהן אייגנעבויגען און פערפינסטערט גאַנצע טעג, זעהענדיג שטענדיג נאָר דאָס שלעכטע און בעקלאָגענדיג זיך אויף יעדען אונרעכט, און ער איז פון איצט אָן געווען נאָר פרעהלינ. נאָר עסען און טרינקען, בריידער, נאָר עסען און טרינקען און גענוסען פון יעדען אויגענבליק! מאָרגען וועלען מיר שטאַרבען, לאָמיר־זשע הייבט גע־ניסען! סיי־ווי איז נישטאָ קיין צוועק און קיין ציעל און קיין צו־קונפט, און דערפאַר איז נישטאָ פאַר דעם מענש עפּעס בעסערס, ווי עסען און טרינקען און זיך לאָזען וואויגען, און פרעסענדיג און זויפענ־דיג פערגעסען דאָס פירכטערליכע עלענד, וואָס הייסט לעבען. און ער פלעגט צוגענהמען דעם פאָטערס וויין און מאָסט, שאָף און רינדער, און עס האָט זיך אַרום איהם צוגויפגעקליבען אַ געזעמעל פון לעדיגגעהער און פלאַטער־קעפ און זיי האָבען מיט איהם צוזאַמען געגעסען און גע־טרונקען און נאָר געהוליעט. דאָס מיידעל, וואָס דער פאָטער האָט איהם אויסגעוועהלט פאַר אַ ווייב, האָט ער פערשטויסען און אַוועק־געוואָרפען דערפאַר נאָר, וואָס זי איז אַ טאָכטער פון עדעל־לייט און קליידט זיך אין זיידענס און אין שמוק, און ער פלעגט זיך נאָכ־יאָגען נאָך אָרימע אויסגעלאַסענע מיידלעך, גוטהאַרציגע מיט אַ צאַרט געמיט, וואָס זייער לייב איז אונריין, אָבער זייער נשמה איז ריין, און ער האָט מיט זיי אַרומגעווילדעוועט טאָג און נאַכט, און איז גע־וואָרען אַ גרויל פאַר דער גאַנצער מחנה.

ווי דער שטורעמדיגער צפון־ווינד אין דעם גרויסען סטעפּ, וואָס ווייס קיין גרעניץ נישט און קען נישט קיין אָבהאַלט, אַזוי איז געווען דער יונגערמאַן. און אָפטמאָל איז ער געווען ווי די גליהענדע לאַוע, וואָס דער סיני שפייט אויס צייטענווייז פון זיין קעהל אַרויס.

בייטאָג, וען ער איז צווישען דעם פאָלק געווען, פלעגט ער מאָהנען רעכט פון יעדען צוויינגער און בעדריקער און זיין האַרץ איז געווען האַרטער פון אַ פעלז און זיין וואָרט דרייסט אוז גרויזאַם, אָהן רחמנות און אָהן איינזעהן. פרעך אוז העפּטיג פלעגט ער רעדען, און מיט געוואַלד פלעגט ער צוגענהמען וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזט און עס

אָבער הערענדיג, אַז עס זענען פאַרהאַן פעראָרדנונגען און פאָרשריפטען, אַ תורה און אַ געזעץ, געבאָטען און בעפעהלען, וואָס אַ מענש מעג טהון און וואָס ער טאָר נישט, האָט ער געקריצט מיט די צייהן פון כעס און האָט געשוואירען און געזאָגט: נאָר הערשזוכטיגע מענשען האָבען דאָס אַלץ צוגעטראַכט אום צו קוועהלען דעם מענשען אויף יעדען טריט און אַוועקרוויבען ביי איהם זיין פרייהייט, וואָס איז איהם געגעבען געוואָרען, וועז ער איז בעשאַפען געוואָרען.

מען האָט אויך שוידערהאַפטע זאַכען פון איהם דערצעהלט: זיין פאָטער האָט ער נישט געעהרט און זיין מוטער האָט ער נישט געליעבט, און האָט איהם דער פאָטער וועז פאָרגעהאַלטען זיין אויפפיהרונג, ווי אַ טאַטע מוסרט אַ זוהן, פלעגט ער איהם פאַר אַלע קנעכט און דינסטען אָבענטפערען: — „ווער האָט דיך דען געבעטטען, אַז דו זאָלסט דיר דיין לוסט נאָכגעבען און ברענגען אַ מענשליך נפש אויף די וועלט צו אַ וויסט און הויל לעבען אָהן אַ צוועק און אָהן אַ ציעל; צי פאַר דעם גענוס, וואָס דו האָסט געהאַט, בעשאַפענדיג מיך צו אַ נישטיג און זינלאָז לעבען, זאָל איך דיר דאַנקבאַר זיין און דיך עהרען?" שפעטער האָט קָהת אָנגעהויבען אין געהיים גנב׳ענען פון דעם פאָטערס אוצרות, נעהמענדיג וואָס עס איז איהם נאָר אוגטער די הענד געקומען, און אויך דער מוטערס שאַצקאַמער האָט ער אויסגעלעדיגט, צוגענהמענדיג פון קלייידער און פון ציהרונג, און האָט דעם גאַנצען רייכטן שָלָל אַוועקגעגעבען צו הונגעריגע און נויטבעדערפטיגע. און האָט מען איהם געמוסרט, פאַרוואָס ער גנב׳עט און שטרעקט אויס זיין האַנד אויף פרעמד האָב און פרעמד אייגענטום, האָבען זיך איהם די אויגען פערגלייזט פון צאָרן און ער האָט אויסגעשריען: נישטאָ קיין האָב און נישטאָ קיין אייגענטום, נישטאָ קיין בעזיצער פון פערמעגען און נישטאָ קיין הערר פון אייגענטום! אַלצדינג, וואָס איז פאַרהאַן אויף דער וועלט, געהערט צו אַלע אייניוואוינער פון דער ערד און יעדער מענש קאָן זיין האַנד אויסשטרעקען און עס נעהמען! נאָקעט איז דער מענש געבוירען און נאָקעט וועט ער זיך צו דער ערד אומקעהרען! — און איינמאָל, וועז זיין פאָטער, דער נשיא, האָט איהם געשטראָפט, האָט

האָט געהאַסט יעדען יאָך זיבענהונדערט-אוֹן-זיבען מאָל מעהר ווי איצט.

דאָס, וואָס מען האָט דערצעהלט וועגען דעם בחור, איז געווען וואונדערליך אוֹן אויסטערלישׂ אוֹן טיילמאָל אויך גרויליהאפט: אַ ווילדער יונג איז ער אוֹן פערלעצט אַלע זיטען אוֹן געזעצען אין אַ מינוט, וועָן עס קומט איהם אָן זיין פרעכער ווילקיר — אוֹן דאָך איז אינ׳ם גאַנצען גאָר נישטאָ נאָך איינער, וואָס איז ווי ער גוטהערציג אוֹן עדעלמוטיג אוֹן פוֹל מיט רחמנות אוֹן מיטגעפיהל צוּ יעדען לייידענדען אוֹן הונגעריגען. פאַר קיין כהן שטעהט ער נישט אויף אוֹן קיין נָבִיא שוֹינט ער נישט אוֹן אַ נָשִׂיא איז איהם אונווירדיג, אוֹן דערזעהט ער אַ הייליגען, זאָגט ער, אַז דאָס איז אַ שווינדלער, וואָס ווייזט זיך אַלס אַ הייליגער אוֹם צוּ קאָנען אויסזויגען דעם מאַרך פוּנ׳ם אָרימאַן — אָבער שוין אַלס זיבעניעהריג קינד, וועָן ער האָט איינמאָל בעמערקט אין דרויסען צוּ אָוועָנד-צייט אַ יונגעל, וואָס איז געגאַנגען נאַקעט, האָט ער זיך נישט געקאָנט בעהערשען אוֹן האָט גיך אויסגעטהוֹן זיין מאַנטל אוֹן אַוועקגעגעבען יענעם יונגעל, אוֹן דערנאָך איז ער האַסטיג אַנטלאָפען אוֹן איהם נישט נאָכגעקוקט, ווייל ער האָט זיך געשעהמט פאַר זיין טהאַט. גרויזאַם איז ער געווען אוֹן האַרטער פוֹן אַ פעלז, וועָן ער פלעגט שטורעמען געגען יעדען הערשער איבער׳ן פאָלק אוֹן געגען יעדען נשיא אוֹן בעפעהלער — אָבער אַז ער איז איינמאָל געשטאַנען בייַ דער זייט פוּנ׳ם משכן, וועָן אַ פרוי האָט געבראַכט דעם כהן צוויי יונגע טיי־בעלעך אַלס קרבן, אוֹן דער כהן האָט אָבגעקנייפט דעם קאָפּ פוֹן איין טייבעלע אוֹן געשפאָלטען די פליגעלעך אוֹן דאָס טייבעלע האָט ביטער גענפישטשעט, — זענען בייַ איהם די אויגען פערלאָפען מיט טרעהרען. אוֹן טיילמאָל וועָן ער איז געשטאַנען אין משכן-הויף, אוֹן עמיץ האָט געבראַכט אַ שפייז-אָפפער פוֹן אויוועָן-געבעקס, זעמעל-מעהל צוּ חלות אוֹן מצה-קוכענס, האָט ער האַסטיג זיך צוגערוקט פוֹן הינטער דעם קאָרב, וואָס דער מאַן האָט געהאַלטען אין דער האַנד, אוֹן האָט אַרויסגעגנב׳עט דאָס זעמעל-מעהל מיט די מצות אוֹן איז שנעל אַנטלאָפען מיט זיין רויב אוֹן האָט עס אָבגעגעבען דעם ערשטען בעסטען אָרימאַן, וואָס ער האָט בעגעגענט אויפ׳ן וועג.

מצפה, אַלע יונגע מענער אין ישראל, קיין אייגער האָט נישט געפעהלט. און די צאָהל פון אַלע געמוסטערטע אין יענעם טאָג איז געווען זעקסהונדערט טויזענד און דרייטויזענד און פינפהונדערט און פופציג.

נאָר איין יונגער בחור איז געווען אין דער מחנה, וועלכער האָט זיך אַנטקעגענגעשטעלט די שוטרים און זיך איינגעשפּאַרט, נישט צו לאָזען פערשרייבען זיין נאָמען צווישען די קריעגס־פּעהיגע. אַ גאַנצען טאָג איז ער אַרומגעגאַנגען איבער דער מחנה פון איין וואוינפּלאַץ צום אַנדערען וואוינפּלאַץ, און האָט געהעצט געגען די פיהרער פון׳ם פאָלק, געגען משה און אַהרן און האָט אָבגעערעדט דאָס פאָלק פון דעם קריעגס־דיענסט, אַז זיי זאָלען זיך נישט מאָבי־ליזירען און נישט געהן דיענען: „וואָס וועט אונז אַרויסקומען דער־פון, ווען מיר וועלען דיענען משה און אהרן? ווער איז דען דער דאָזיגער משה, וואָס האָט זיך פלוצלינג געשטעלט איבער אונז און זיך בעשטימט פאַר אונזער בעפעהלער, און ווער איז דאָס אַ זעל־כער זיין ברודער אהרן, וואָס ער האָט איהם איבערנאַכט געמאַכט פאַר אונזער כהן? וואָס טויג אונז חַייל, צו וואָס גאָר זאָלען מיר קריעג פיהרען? פאַרוואָס־זשע זאָל דאָס א מענש אויפשטעהן געגען אַ צווייטען מענש ווי ער און איהם ערמאָרדען און זיין בלוט פערגיסען אומזיסט און אומנישט? מיר וועלען נישט געהן!״

וועו מ׳האָט נאָכגעפאָרשט אום צו דערגעהן, ווער עס איז דער דאָזיגער יונגערמאַן און וועמענס זוהן ער איז, האָט זיך אַרויס־געוויזען, אַז ער איז קָהָת דער זוהן פון פּגעיאל, און זיין פאָטער איז אַ נָשִׂיא אין ישראל, אייגער פון די פאָרנעהמסטע אין דער גע־מיינדע, און זיין מוטער איז פון די חִיתִּים און הייסט דְבוֹרית. ווער ס׳האָט דאָס גענהערט, האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ און געזאָגט: אַלזאָ דאָס איז ער טאַקי! קָהָת איז עס, קהת דער זוהן פון פּגעיאל, דער בעקאַנטער קהת...

צו יענער צייט איז די מרבר נאָך געווען מעכטיג און פירכ־טערליך זיבענמאָל מעהר ווי איצט, די בערג זענען געווען האַרט און פעסט זיבענאונזיבעציג מאָל מעהר ווי איצט, און דער מענש איז געווען פרעך און רויה און ווידערשפּעניג און רעוואָלטירענד און

דער סורר ומורה

דאָס איז געווען אין צווייטען יאָהר זינט דעם, ווי די יוּדען זענען אַרויס פון מצרים, אין צווייטען חודש, אין ערשטען טאָג פון דעם חודש. דאָס פאָלק האָט דאָמאָלס געלאַגערט אין רְמוֹן־פֶּרֶץ. אין יענעם טאָג, פון גאַנץ פריה אָן, זענען די שוֹטרים אַרומגענאַנגען צווישען דער מחנה, יעדער מיט זיין שפּיז אויפ'ן אַקסל, און נעבען איהם איינער פון די כּהנים-שילער. זיי זענען געגאַנגען פון איין עק מחנה ביז צום אַנדערען עק מחנה, פון איין וואוינפלאַץ צום אַנדערען וואוינפלאַץ, אָדער זיי זענען אויפגעשטיגען אויף די שפּיצען פון די פעלזען און פון די הויכע בערג און האָבען זיך דאָרט אַוועקגעשטעלט און מיט אַ הויכער שטים אויסגערופען צום פאָלק אַזוי צו זאָגען: „יעדער מאַן פון ישׂראל, פון צוואַנציג יאָהר אָן און העכער, זאָל הייַנט אַרויסגעהן צו דער מצפּה, וויל דאָרט וועלען אַלע געצעהלט ווערען לויט די קעפּ, און יעדער מאַן, וואָס האָט שוין צוואַנציג יאָהר געצענדיגט, וועט פערשריבען ווערען אינ'ם מוסטערונגס-בוך אַלס פעהיג צו קריעגס-דיענסט". און וועַן דער שוֹטר האָט אויפגעהערט צו רעדען, האָט דער כהן ערגענצט זיינע רייד. ער האָט הייליג אויסגעשפרייט די הענד און פערגלאָצט מיט די אויגען און צוגעגעבען: און „ווער עס האָט זיך אויפגעשטעלט אַ געצעלט און האָט עס נאָך נישט בענייט, זאָל נישט אַרויסגעהן, דען פריי איז ער צו זיין געצעלט, און ווער עס האָט פערזייהט אַ שטיקעל ערד און האָט עס נאָך נישט געשניטען, זאָל נישט אַרויסגעהן, דען פריי איז ער צו זיין ערשטער פרוכט, און ווער עס האָט פערלאָבט אַ פרוי און האָט זי נאָך נישט גענומען, זאָל נישט אַרויסגעהן, דען פריי איז ער צו דעם מיידעל איין יאָהר לאַנג, אמן אמן!" דאַן איז דאָס גאַנצע פאָלק פון אַלע עקען געצויגען צו דער

אויך פּינחס דער כהן איז געקומען און האָט געטראָגען די פּאַן און געדעמפט דעם ווייהרויך — און די קראַנקע און די שמאַכטענדע און די שלאַקריהריגע האָבען געהויערט אויף דער ערד מיט אויפגעהויבענע אויגען צו דער שלאַנג.

און אויך דישון איז געלעגען אַ גאנצע נאַכט מיט אויפגעהויבענע אויגען.

און אינדערפריה, וועו די זון איז אויפגעגאַנגען איבער די בערג, האָבען זיינע בריידט צעשפּענטע אויגען אַרויסגעשטאַרצט פון די לעכער, קוקענדיג אַקעגען דער אויפגעהענדער זון. — מ׳האָט דערזעהען, אַז דער יונגערמאַן איז טויט.

און די פרוי האָט אויך געבליקט צו דער שלאַנג, לאַנג האָט זי אויף איהר געקוקט — און דאַן האָט זי געזומען איהר טויטען און איהם בעגראָבען אינ׳ם טהאל אַקעגען נבו.

גאַנגען ביז צו די בימות און האָט איהם אַוועקגעלעגט אויף דער ערד.

און דער אויסגעמאַטערטער יונגערמאַן האָט אויפגעהויבען זיינע פערשמאַכטע אויגען צו דער שלאַנג אין דער הויך און צו איהר אַרויפגעקוקט, און דער בליק איז איהם פערשטאַרט געוואָרען — פלוצלינג האָבען איהם געגומען שטיקען טרערהרען און ער האָט זיך צעווייגט אויף אַ קול.

און זיינע מיעדע ליפען האָבען זיך בצוועגט און געפליסטערט. שפעטער האָט ער אָנגעהויבען רעדען אויף אַ קול:

„דו הייליגע שלאַנג! נישט דאָס לעבען האָב איך געזוכט, נאָר אַ ביסעל ליעבע.

„אַן'עלענדער יתום בין איך געווען און קיין גוטס האָב איך נישט גענאָסען. איך האָב קיין זאַך נישט געוואוסט אויסער מיין פייפעל, דורך וועלכען מיין גאַנצע נשמה האָט געערעדט, און אויסער מיינע פיש אין וואַסער, וואָס זענען שטום און האָבען מיר גאָרנישט געענטפערט.

„דאַן האָב איך דאָס מיידעל דערזעהן — און איך האָב נישט געוואוסט, אַז איך איך האָב זי געזעהן.

„און עס איז מיר געוואָרען, ווי אַ שלאַנג וואָלט מיר פלוצלינג אַ ביס געטהון — און דער גיפט האָט ביסלעכווייז אַרייַנגעדרונגען אין מיין בלוט און אין אַלע גלידער פון מיין לייב און אויך אין מיין נשמה.

„הייל-זשע מיך, שלאַנג, אויב דו קענסט. און אויב דו קענסט נישט — וועל איך שטארבען. און וואָלט איך שטאַרבענדיג בלויז געוואוסט, אַז מיין ליעבע וועט נישט שטאַרבען צוזאַמען מיט מיר.

„און נישט קיין מְזֻבָּח וועל איך דיר בויען, שלאַנג, דען דאָס פנים פון דעם מיידעל איז מיר אַ הייליגער מזבח געוואָרען און נישט קיין וויהרויך וועל איך דיר דעמפען, דען מיין גאַנץ בלוט און מיין גאַנצען מאַרך און אַלע זאַפטען פון מיין לייב האָב איך איהר שוין אויסגעדעמפט. הייל-זשע מיך, שלאַנג, אויב דו קענסט.

„און וואָלט איך בלויז געוואוסט, אַז ווען מיין לעבען וועט אויפהערען, וועט נישט צוזאַמען דערמיט אויך אויפהערען די ליעבע!"

דער יונגערמאַן איז שטיל געוואָרען. און ווען דער טאָג האָט זיך געניגט, איידער די זון איז פערגאַנגען, איז דאָס פאָלק אַרויס פון זיין בעהעלטעניש און עס זענען געקומען די כהנים, און

וועלען אַהער געבראַכט, אוּן יעדער פּוּן זיי דעמפט וויהרויך אויף איינעם פּוּן די מזבחות אָדער דערלאַנגט זיין אָפּפּער צוּ די כּהנים, דאַן קניהען זיי אוּן ציהען זיך אויס אויף דער ערד אוּן הויבען אויף די אויגען צוּ דער קוּפּערנער שלאַנג וואָס אין דער הויך, אוּן אַזוי קוּקען זיי, נישט אַראָבלאָזענדיג קיין בליק — אוּן וועלען געזונד.

אוּן אין פּינפטען חודש, אינ׳ם זיבעטען טאָג פּוּן דעם חודש, צוּ מיטאָג-צייט, איז אויך קטוּרה די מוטער פּוּן דישוֹן, געקומען צוּ דער שלאַנג וואָס אין אוֹבוֹת אוּן האָט מיטגעבראַכט איהר זוהן מיט זיך.

אוּן אוֹבוֹת איז דאַן געלעגען פערחלש׳ט פּוּן דער גליהענדער מיטאָג-זון, אוּן דאָס זאַמד וואָס אונטען האָט זיך געבאַקען ווי ברויט אין אַנ׳אויוון, עס האָט געברענט אוּן געפלאַקערט אוּן געגליהט, אוּן מאָמענטענווייז פלעגען אַ טייל זאַמד-קערנער פלוצלינג אָנהויבען גלאַנצען ווי געלע פערעל. אוּן דאָס פאָלק האָט זיך בעהאַלטען פאַר דער ברענדיגער היץ אין די געצעלטען אוּן הינטער די געשטרויכען אוּן אין די פעלזען-שפאַלטען. די צוויי קוואַלען, וואָס נעבען דעם פעלז, זענען אויסגעטרוקענט גלוואָרען אוּן עס האָט פּוּן זיי געשלאָגען אַ ווייסע פּאַרע, וואָס איז זיך צעפלאָסען אין דער לוּפט. אַ פוילער הונד איז געשטאַנען ביי איינעם פּוּן די אויסגעטרוקענטע קוואַלען אוּן זיינע אייטערדיגע אויגען האָבען אוּנאויפהערליך געטרעהרט, אוּן די צונג איז איהם אַרויסגעהאָנגען פּוּן מויל אוּן ס׳איז פּוּן איהר גערונען די סליוּנע. פלוצלינג האָט ער אַ ביל געטהוּן מיט אַ פירכטערליך קול אוּן פּוּן די בערג האָט אָבגעהילכט א ווידערקול דריימאל נאָכאַנאַנד, אַז עס האָט אַ גרויל אַרומגעכאַפּט. דאַן האָט דער הונד זיך אַ וואַרף געטהוּן אויף דער ערד אוּן זיך אויסגעקייקעלט אין זאַמד דריי מאל, נאָכהער האָט ער זיך פלוצלינג געוואָרפען אויף אַ בוים אוּן געגנומען בייסען די קאָרע מיט אַ גיפטיגער וואוט. — אוּן נאָר פונ׳ם שפיץ באַרג וואָס אַקעגען נבוֹ האָט אַראָבגעקוקט איבער׳ן גאַנצען ישימוֹן די קופּערנע שלאַנג, וואָס אי׳ז מיט אַ בלויער באַנד גע-וועלען צוגעבונדען צוּ דער הויכער שטאַנג, אוּן ער האָט מיט בלישטשענדיגע אויגען אַראָבגעבליקט אין די מוראדיגע שטילקייט אַריין.

אוּן די פרוי האָט געפיהרט איהר זוהן אוּן איהם אונטערגעלעהנט מיט איהר האַנד, דען ער האָט אַליין נישט געקאָנט געהן, אוּן זיין פּנים איז גלוווען ווייס ווי דאָס פּנים פּוּן אַ מת. זי איז מיט איהם דער-

מצהל מיט אייל, יעדער לויט זיין פערמעגען. צוערשט האָט דאָס פאָלק געבראַכט, לויט משה׳ס בעפעהל, נאָר די קראַנקע, וואָס זע־נען פון שלאַנגען געביסען געווארען, אוּן דאַן ערשט די איבריגע קראַנקע מיט אַלערליי שלאַפקייטען, וואָס זענען נאָר געווען.

דאַן איז אַרויסגעקומען דער כהן פִּינְחָס דער זוהן פון אֶלְעָזָר, דער זוהן פון אַהֲרן, אוּן אַלע כהנים זענען אַרויס נאָך איהם. זיי זע־נען פאַרבייגעצויגען רייהענווייז, צוּ זיבען אין אַ שורה, אוּן פינחס איז געגאַנגען אָן דער שפיץ פאר די רייהען. ער האָט געטראָגען אַ פאָן מיט ווייהרויך אוּן איז געווען אָנגעטהוּן אין אַ לאַנגען פורפור־מאַנטעל מיט אַנ׳אפוד אוּן אַ חושן, אוּן אַ ווייסע הויב אויפ׳ן קאָפּ אוּן נאָך איהם האָט געצויגען די גאַנצע כהנים־פאַמיליע, צוּ זיבען אין אַ רייהע, אַ געוואַלדיג גרויסע מחנה, אַלע אין ווייסע מאַנטלען, טראָגענדיג ברענע־דע פאַקעלען אין קרוּגען, אוּן ביים זוּם פון זייערע מאַנטלען זענען געווען מילגרוימענע גלעקלעך, אוּן די פאַקעלען האָבען געפלאַקערט אוּן די גלעקלעך האָבען געקלימפערט, אוּן אַזוי זענען זיי אַלע געגאַנגען ביז זיי האָבען זיך דערנעהנטערט צוּ די מזבחות אוּן האָבען זיבע־מאָל אַרומגערינגעלט די מזבחות מיט געזאַנג, אוּן אַ וואָלקען רויך האָט זיך געצויגען פון דער פאַן אוּן האָט אַ מינוט לאַנג צוגעדעקט דאָס גאַנצע בילד — אוּן וען דער וואָלקען איז זיך צעפלאָסען, האָט מען געזעהען, ווי דאָס גאַנצע פאָלק קניהט אויף דער ערד, אוּן די קראַנקע אוּן לַיידענדע ליגען אויסגעצויגען, בליקענדיג אַרויף צוּ דער שלאַנג אין דער הויך, זייערע אויגען זענען פערגלאָצט אוּן די ליפען פליסטערען אין דער שטיל.

אוּן קראַנקע קומען פון אַלע מחנות, וואוּ די בני ישראל זענען פערשפרייט איבער דער מדבר, זיי קומען פון נאָהנט אוּן פון ווייט, אוּן די, וואָס האָבען נישט קיין כח אַליין צוּ גיהן, ברענגט מען צוּ פיהרען, טאָג־איין טאָג־אויס קומען מענשען אוּן טאָג־איין טאָג־אויס ווערען מענשען אַהערגעבראַכט: פון עֲצְיוֹן־גֶּבֶר אוּן פון מִדְבַּר־צִין, פון דעם הוֹר־הָהָר אוּן פון צַלְמוֹנָה, פון פונון אוּן פון עִיֵּי העברים, פון דִיבוֹן־גָּד אוּן פון עַלְמוֹן־דִבְלָתַים אוּן אויך פון בֵּית־הַיְשִׁימוֹת — פון שלאַנגען גע־ביסענע אוּן פון הינד געביסענע, שלאַקריהריגע אוּן כראָניש קראַנקע, בלינדע אוּן הינקענדיגע אוּן טויבע — אַלע קומען זיי דאָ אַהער אַדער

אויערען דאָס אויפגעהאָרכט. אַ נייע האָפנונג האָט אין דער מינוט אויפגעמונטערט איהר האַרץ...

אוּן אין אוֹבוֹת געגענאיבער מוֹאָב איז געווען אַ גרויסע בע-וועגונג. אויף די פעלזען-שפיצען אוּן אין די שפאַלטען פוּן די פעל-זען האָט געלאַגערט דאָס פאָלק משפחות-ווייז — אוּן אויפ'ן שפּיץ באַרג אַקעגען נבוֹ האָט געפלאַטערט אַ פאָהן, אינגאַנצען פוּן פּורפוּר געמאַכט אוּן צוגעבונדען צו אַ שטאַנג, אוּן אויף דער שטאַנג איז אויפגעפלאַנצט אַ קופּערנע שלאַנג, געמאַכט דורך אֲהֲלִיאָב דעם זוהן פוּן אֲחִיסָמָךְ פוּנ'ם שטאַם דָן. אין דער געשטאַלט פוּן אַ פליהענדען וויפּער האָט זי דער קינסטלער געמאַכט. איהר בויך איז צוויי אייי-לען לאַנג אוּן די רינגען פוּן איהר הויט זענען ראָלענאַרטיג, בע-דעקט מיט גלאַטע שופּען. אוּן פוּן דעם בויך ציהט זיך דער האַלז, אַנ'אייל די לענג, אויפגעריכט ווי אַ מויער, מיט אַ רונדיגען קאָפּ, אין וועלכען עס זענען אויסגעטאָקט צוויי גרינע גלאַנציגע אוּן בלישטשענדיגע אויגען, אוּן דאָס מויל איז אָפּען אוּן עס הענגט אַרויס פוּן איהם אַ געשפּאָלטענע צונג. דאָס גאַנצע איז געווען אַ מייסטער־ווערק, אוּן דאָס קופּער האָט געגלאַנצט אין דעם זונען-פלאַם פונדערווייטענס...

אוּן דאָס פאָלק אונטען האָט אַרויפגעבליקט אין דער הויך, אוּן אַ הייליגע פורכטזאַמקייט אוּן אַ גייסט פוּן גלויבען אוּן פוּן ערהאַבענער וואונדערליכקייט האָט בעהערשט די גאַנצע מחנה. ס'מאָל האָט אַ הייליג פיבער זיי פלוצלינג אַרומגענאַפּט אוּן איז אַדורך איבער זייערע לייבער—דאַן זענען זיי אַלע געפאַלען אויף די פנימער אוּן אַנידערגעקניהט פאַר עהרפורכט.

אוּן צופּוסענס פונ'ם באַרג זענען אויפגעבויט געווען זיבען מִזְבֵּחוֹת אויף זיבען בימות, אוּן די כהנים אוּן לויים מיט זייערע שילֶער זענען געצויגען דורך די מחנה אוּן גערופען אָהן אויפהער: „וואר עס איז קראַנק, זאָל ברענגען אַנ'אָפּפער אויפ'ן מזבח, וועט די קראַנקהייט פוּן איהם אָבטרעטען אוּן ער וועט געהיילט אוּן געזע-זען ווערען!" אוּן דאָס פאָלק האָט געבראַכט די קראַנקע אוּן שלאַק-ריהריגע אוּן ליידענדע, פיהרענדיג מיט זיך רינדער אוּן ווידערס אוּן שאָף, אוּן טראָגענדיג טויבען אוּן טורקעלטויבען אוּן זעמעל-

אין זיינע ביידלעך — דאַן איז אַ מאַן געקומען, אין פינפטען חודש, אין דריטען טאָג פון דעם חודש צו מיטאָג-צייט, פון אוֹבות קיין עֵיי הָעֲבָרִים. זיין גאַרטל האָט ער נישט פונאַנדערגעווויקלט און די בענדלעך פון זיינע שיך נישט אויפגעבונדען און די פעסקע נישט אַראָ-געגומען, ווייל ער האָט זיך זעהר געאיילט. און ער האָט דערצעהלט האַסטיג און מיט אַ גליהענדען אָטעם די אַלע וואונדער, וואָס זענען יעצט אין אוֹבות געשעהען און וואָס ער אַליין האָט זיי מיט זיינע אויגען ערשט היינט אינדערפריה געזעהן: — אַ קופּערנע שלאַנג האָט משֶׁה אויפגע-פלאַנצט אויף אַ הויכען בוים, צוגעבונדען צו אַ פאָהן, און מ׳זעהט זי איבער דעם גאַנצען יְשִׁימוֹן, און יעדער קראַנקער, וואָס קומט דאָרט אַהין און הויבט אויף זיינע אויגען צו דער שלאַנג — טרעט פון איהם אָב די קראַנקהייט אין איין אויגענבליק און ער ווערט געהיילט...

אַ מאַן איז געשטאַנען און זיך צוגעהערט צו דעם וואונדער מיט אַנ׳אָפענעם מויל, פון וועלכען ס׳איז גערונען דאָס שפייעכץ, און ער האָט פערגעסען דאָס מויל צו פערמאַכען און איז אַזוי שטעהן געבליבען. און אַ פרוי, וועלכע האָט פאַר דער טיר פון איהר געצעלט געאָכט אַ ביסעל מַן אין אַ טאָפּ אויף אַ פייער-בעקען, וואָס איז געשטאַנען אויף צוויי דינע שטיקלעך האָלץ, האָט, דאָס הערענדיג, זיך געוואַלדיג דערשראָקען און האַלטענדיג דעם טאָפּ האָט זי אַ ציטער געטהון, די וויסע קערנער האָבען זיך פונאַנדערגעשאָטען אויף דער ערד, און זי איז אָבער שטעהן געבליבען מיט׳ן הילצערנעם לעפעל אין דער האַנד, און אויך אַנ׳אַלטער מאַן פון הונדערט און דרייסיג יאָהר, וואָס איז גע-זעסען אויף אַ שטיין און זיך געוואַרעמט, שרייענדיג אַ גאַנצען טאָג, אַז עס איז איהם קאַלט, האָט זיך אויפגעשטעלט מיט שווערigקייט און זיך געלאָזען לויפען קיין אוֹבות.

און אַ יונגער לוי, וואָס האָט אויפגעהָרכט דאָס וואונדער, איז פלוצלינג אַ נידערגעקניהט און אויסגעשפרייט די הענד — און דאָס דערזעהענדיג, איז דאָס גאַנצע פאָלק געפאַלען אויף די פנימער און אַני-דערגעקניהט נאָך איהם.

אויך קטורה, דישון׳ס מוטער, האָט געהערט, ווי דער דורכגע-הער האָט דערצעהלט די געשיכטע און זי האָט מיט אויפגעשפּיצטע

אוּן אַז ער האָט אין פערציג טאָג אַרום זיך אומגעקוקט צו זיין מוטער׳ס געצעלט אין עֵיי העברים, האָט איהם די מוטער נישט דערקענט. ער איז אַרומגעגאַנגען נאָך בלויז ווי אַ שאָטען, אָבּגע-שוואַכט אוּן זעהר מיעד. פּוּן אָנהויב האָט ער קיין וואָרט נישט דערצעהלט, נאָר ערשט שפּעטער, פֿלוצלינג, האָט ער זיך אַ וואָרף געטהוּן אויף דער מוטער׳ס שויס אוּן זיך צעווייַנט אויף אַ קול. נאכהער האָט ער זיך אַנידערגעלעגט אויף דער ערד אינ׳ם געצעלט אוּן איז אַזוי געלעגען דריי טאָג. אוּן אויפֿ׳ן פּיערטען טאָג בייַנאַכט, ווען עס איז שטיל געווָארען, האָט ער געבעטען, מ׳זאָל איהם זיין פּייפּעל געבּען אוּן מ׳האָט עס איהם געגעבּען. ער האָט דאַן געגוּ-מען פּייפּען, אַז די שטערען אויבּען אין הימעל האָבּען זיך בּעהאַל-טען, אוּן די בּוימער אוּנטען אין וואַלד האָבּען אויפֿגעהערט זיך צו שאָקלען. עס איז געווען עפּעס אַ געיאָמער, וואָס קומט נישט פּוּן קיין מענשלעך מויל, נאָר פּוּן אַ האַרץ, וואָס איז פֿלוצלינג געפֿלאַצט אוּן עס איז אין צווייַען צעברָאכען געווָארען. אוּן אַז ער האָט אויפֿגעהערט פּייפּען, האָט ער געגוּמען דאָס פּייפּעל אוּן עס צעשמע-טערט אוּן די שטיקער אַוועקגעשליידערט, נאַכהער האָט ער זיך אויס געצוי-גען אויף זיין געלעגער וואָס אינ׳ם ווינקעל פּוּנ׳ם געצעלט אוּן איז מעהר נישט אויפֿגעשטאַנען. דאַן האָט זיין לייב אָנגעהויבּען בּיס-לעכווייז זיך שמעלצען ווי וואַקס, אוּן זיין נשמה האָט אין איהם בּלויז נאָך געצאַנקט, ווי אַ ליכט איידער עס פערלעשט — אוּן ער האָט נישט געוואוּסט, וואָס מיט איהם קוּמט־פּאָר.

אָבּער זיין מוטער האָט יאָ געוואוּסט.

*

צוּ יענער צייט, אין פערציגסטען יאָהר זינט די אידען זע-נען אַרויס פּוּן מצרים, אוּן דאָס פּאָלק האָט געלאַגערט אין דער מדבּר, אויסגעשפּרייט איבּער דעם גאַנצען סטעפּ, אַ טייל פּוּן דער מחנה אין עֵיי העברים אוּן אַ טייל אין צַלְמוֹנָה אוּן אין פּוּנוֹן אוּן אין אוֹבוֹת, אוּן דער רעשט אין דִיבוֹן־גָּד אוּן אין עַלְמוֹן־דִבְלָתַיִם, אַ שטאַם דאָ אוּן אַ שטאַם דאָרט, יעדער בּעזוּנדער אין זיינע גענעלטען אוּן

אַ הויכטן בוים געזעסטן, הענגענדיג צווישען די צווייגען, דען ער האָט אַ טויבען־נעסט בעמערקט און געוואָלט די מוטער אַוועקלאָזען און די יונגע טייבעלעך צו זיך נעהמען — אין יענעם אויגענבליק האָט ער דערזעהן, ווי אונטען שטעהט אַ מיידעל. אַ שפרות, ווי אַ גליהענדער פייער־שטראָם, האָט איהם אין דעם מאָמענט דורכגעריזעלט און זיך צעפלאָסטן אין אַלע זיינע אָדערען. זיין האַרץ האָט פלוצלינג אויפגעהערט צו קלאַפען אַ ווייליל, — און וועז ער איז אַראָב, איז שוין דאָס מיידעל געווען פערשוואונדטן.

דישון האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט און זיך געלאָזט געהן. ער האָט ביי קיין מענש זיך נישט ערקונדיגט און נישט נאָכ־געפרעגט, נאָר ער איז געגאַנגען ווייטער. בלויז איינס האָט ער געוואוסט, אַז דאָס מיידעל געפינט זיך הינטער די בערג, ווייל קיין שלייער האָט נישט צוגעדעקט איהר פנים און אַזוי פיהרען זיך נאָר די מיידלעך וואָס הינטער די בערג. ער האָט זיך דערביבער געלאָזט געהן דאָרט אַהין הינטער די בערג. אַז ער האָט די אויגען צוגעמאַכט, האָט ער איהר געשטאַלט געזעהן פאַר זיך, און וועז ער האָט זיי צוריק געעפענט, איז די געשטאַלט פערשוואונדטן. ער איז געגאַנגען אָהן אויפהער, אַרומקרייזענדיג די בערג און האָט אויף קיין מינוט זיך נישט אָפגעשטעלט. ווי אַ הונד, וואָס פערלאָזט זיך אויף זיין שפיר־זין, אַזוי איז ער געגאַנגען טאָג און נאַכט, וויסענדיג זיכער, אַז ער וועט אָנקומען ביז איהר ביידעל.

צוקומענדיג צו איינעם פון די בידלעך, איז ער שטעהן געבליבען. ער האָט דאַן פלוצלינג געוואוסט, כאָטש קיינער האָט דאָס איהם נישט געזאָגט, אַז דאָ געפינט זי זיך. און טאָג און נאַכט האָט ער אויף איהר געלויערט. אינדערפריה פלעגט ער שטעהן אויפ'ן שפיץ בארג אַנטקעגען איהר ביידעל און האָט געלויערט, און אין אָוונד פלעגט ער זיך אַוועקלעגען צווישען די געשטרויכען וואָס הינטער איהר שלאָפקאַמער און געוואַרט. און אייגמאָל פאַרנאַכט, וועז די זון האָט זיך שוין אַראָבגעלאָזט און דאָס מיידעל האָט זיך געבאָדען אינ׳ם טייך זֶרד, פון קיין בייז נישט וויסענדיג — האָט דישון זי דערבליקט אַ נאַקעטע.

זיין פנים איז דאַן ווייס געוואָרען ווי דער קאַלך אינ׳ם יְרִיחוֹ־טהאָל.

געקליבען צוּ געהן קיין שטעט, אָבער זיין מוטער האָט איהם נישט געלאָזט. „געה נישט, מיין זוהן, געה נישט! אויב דיין לעבען איז דיר ליעב, מיין קינד — טאָ געה נישט. דאָרט וועלען די מיידלעך טאַנצען, אוּן שענער זענען זיי פוּן אַלע מענשען-טעכטער, וואָס זענען אַמאָל אויף דער וועלט געווען." דער יונגערמאַן האָט געפאָלגט, אָבער ער האָט גאָרנישט פערשטאַנען אוּן נישט געוואוּסט. דאָס פאַלק אַרוּם האָט זיך דערוואוּסט וועגען דעם אוּן איינער מיט'ן אַנדערען האָט זיך אָנגעהויבען צו סוד'ען אוּן זאָגען: „איצט איז די זאַך שוין בעוואוּסט! ער איז פוּן דעם דוֹדנים־שטאַם..."

די דוֹדנים זענען געווען אַ קליינער שטאַם, וועגען וועלכען מ'האָט וואוּנדער דערצעהלט: — די מענשען פלעגען שטאַרבען אין דעם טאָג, וועו זיי האָבען אַ פרוי געליבעט. דען אַנדערש ווי די גאַנצע וועלט פלעגען די דאָזיגע מענשען ליעבען: אָהן שטורעם אוּן אָהן שטיפערייי, נאָר מיט זייער גאַנצען וועזען, מיט אַלע פי־בערען פוּן זייער נשמה אוּן מיט אַלע מוסקוּלען פוּן זייער האַרץ, אוּן מיט אַלע פעדים פוּן זייער הויט אוּן מיט'ן גאַנצען מאַרך אוּן בלוּט. אַפילוּ דאָס קליינע נעגעלע וואָס אויף דעם דוימען פוּן זייערע הענד האָט געליעבט, אוּן אַפילוּ די האָר אויף זייערע קעפ האָבען געברענט. ווי אַ פלאַם פייער פלעגט די ליעבע פלוּצלינג זיי אַרוּמכאַפען אוּן דאָס האַרץ פלעגט ווי פלאַקס פערצעהרט ווערען. דאַן פלעגט די ליעבע זייער גאַנצען מאַרך אויפזוּגען ביז זיי זענען ווי אַנ'אויסגעברענטע קויהל געבליבען, אָבער זיי פלעגען נישט אויפהערען ביז זיי זענען אויס־געגאנגען, ווי עס געהט אויס אַ לייכט אינ'ם לייכטער. אוּן די אוּמ־גליקליכע פרוי האָט דאָס אַלץ געוואוּסט. אַזוי איז מיט צוואַנציג יאָהר צוריק איהר מאַן געשטאָרבען פוּן זיין ליעבע צוּ איהר, אוּן אַזוי איז אויך איהר ברודער געשטאָרבען יונגערהייט. אייגאוּנצוואַנ־ציג יאָהר איז איצט אַלט איהר דישוֹן, אוּן ער האָט נאָך קיין פרויען־פנים אָהן אַ שלייער נישט געזעהן.

אוּן דער יונגערמאַן איז אַרוּמגעגאַנגען אין דער מחנה פער־זוּנקען אין זיינע טרוימען. בייטאָג האָט ער געכאַפּט פיש אוּן ביי־נאַכט געפייפט אויף זיין פייפעל. אוּן איינמאָל, וועו ער איז אויף

אוּן אוּנטען האָט געגליהט דאָס זאַמד ווי אַ ברַאַנד אוּן בערוישט אַלע הערצער – אָבער דער יונגערמאַן האָט גאָרנישט געוואוסט אוּן גאָרנישט בע־מערקט. יעדען טאָג פלעגט ער אַוועקגעהן צום ברעג פוּנ׳ם טייך אַרנוֹן, וואָס נעבען דעם דאָרף עֶרוֹעֵר, אוּן ער האָט זיך געמאַכט אַ וועג־דקע, וועלכע ער פלעגט אַראָבלאָזען אין וואַסער אריין צו פאַנגען מיט איהר פיש. דאָרט פלעגט ער זיצען אוּן טרוימען אַ גאַנצען סאָג, אוּן אין אָוונד פלעגט ער אַרויפשטייגען פוּנם גָד־טהאָל אויפ׳ן שפּיץ פוּנ׳ם הוֹר הָהָר אוּן זיך אָבשיילען אַ יונג שטעקעלע שילֹף אוּן זיך מאַכען אַ פייפעל, אויף וועלכען ער פלעגט פייפען ביז אין די טיעפע נאַכט אַריין. אוּן די גאַנצע מדבר אַרוּם האָט זיך צוגעהערט צו דעם ווייכען קלאַנג פוּן דעם פייפעל אוּן אויף אַ ווייל איינגעהאַלטען דעם אָטעם. עס האָט זיך דורכגעטראָגען אין דער לופט עפּעס אַנ׳אויסגעצויי־גענע פלאַטערדיגע בענקשאַפט, אַנ׳אונבעשרייבליך אומעטיגע, וואָס האָט זיך אויסגעדאַכט ווי אַ פערשטיקט געווין – אוּן דער הימעל האָט עס אויפגענאָרכט און די שטערען האָבען אַ ציטער געטהוּן. אוּן די מענער אוּן פרויען, וואָס האָבען געוואוינט אונטען בייִם באַרג, זענען אַרויס פוּן די געצעלטען אוּן זיך אַוועקגעשטעלט אוּן צוגעהערט מיט אָפענע מיילער, אוּן פלוצלינג האָט זיך אַ זיפץ בייִ זיי אַרויסגעריסען אוּן זיי האָבען אויך אָנגעהויבען טרוימען. טיייל. מאָל אָבער האָט דער יונגערמאַן פערלאָזען זיין וועג־דקע בייטאָג אוּן זיין פייפעל בייגאַכט, אוּן ער פלעגט וואַנדערען אַ גאַנצען טאָג אין די סטע־פּעס פוּן מוֹאָב אוּן אַרומגעהן אַ גאַנצע נאַכט אין וויסטע מענשען־לֹערע געגענדען. אוּן האָט זיך דערטראָגען צו זיין אויער פוּן דער נאַכט־שטילקייט אַרויס דאָס געהייל פוּן אַ הונגעריגען וואָלף – פלעגט ער אויפגעמונטערט ווערען אַ ווייל אוּן איז דעם קלאַנג אַנטקע־גענגעגאַנגען. אוּן די מוטער האָט איהם נישט געשטערט צו געהן, וואוהין ער האָט נאָר געוואָלט.

בלויז אייגמאָל האָט זי איהם געשטערט צו ערפילֹען זיין וואונש. עס איז געווען דער גרויסער יום־טוב אין אָבל־שַׁטים אוּן די מיידלעך האָ־בען זיך פערזאַמעלט פאַר׳ן בַּעַל־פְּעוֹר צו טאַנצען זייערע טענץ אוּן ברענגען אנ׳אָפּפער פוּן זייער יונגפרויליכקייט, אוּן דאָס פאָלק האָט געצויגען אַהער פוּן נאָהנט אוּן פוּן ווייט, דאַן האָט אויך דישון זיך

די קופּערנע שלאַנג

וען עס איז פאָרגעקומען די גרויסע שלאַכט ביי אָדֶרַעי, אין אַכטאוּנדרייסיגסטען יאָהר פּוּן די אידישע וואַנדערונגען אין דער מִדבר, איז צווישען די געפאַנגענע, וואָס די בְּנֵי יִשְׂרָאֵל האָבען געוּמען יענעם טאָג פּוּן די אֱמוֹרִים, געווען אויך אַ פּרעמדער יוּנגערמאַן, אַ זוהן פּוּן אַ מִדְיָנִישער פּרוי, הויכגעוויקסיג מיט אַ זעהר שעהנעם קאָפּ, דִישׂוֹן האָט ער געהייסען. אַ גאַנצען טאָג איז ער געזעסען אין טאַבאָר פּוּן קעניג עוֹג'ס חַיִל, אוּן צוּ אָוונד-צייט, וועו די זון איז אוּנטערגעגאַנגען, איז ער געוּמען געוואָרען אין געפאַנגנשאַפט. אוּן די בּני ישׂראל האָבען זיך דערבאַרימט איבער איהם אוּן איבער זיין שעהנהייט אוּן יוּגענד, אוּן וועו זיי האָבען אויסגעהרג'עט אַלע מענער פּוּן בָּשָׁן מיט די פּרויען אוּן קינדער, האָבען זיי דעם יוּנגענמאַן נישט געהרג'עט, וויל ער איז געווען אַ מִדְיָנִי, אוּן זיי האָבען איהם מיטגענוּמען מיט זיך אוּן איהם געבראַכט ביז צוּ דעם געמאַרק פּוּן ישׂראל וואָס נעבען עִיֵּי־הָעֲבָרִים אוּן איהם געגעבען אַ פּלאַץ צווישען די בּני ישׂראל אין דעם שטאַם גָּד. דאָן איז אַהערגעקוּמען צוּ איהם אין דער מחנה אויך זיין מוּטער קְטוּרָה, אוּן זיי האָבען זיך אויפגעשטעלט אַ קליין געצעלט, אין וועלכען זיי האָבען צוּזאַמען געוואוינט.

אוּן די גאַנצע מחנה פּוּן איין עק ביז צוּם אַנדערען עק האָט געקענט דעם יוּנגען מִדְיָנִי מיט די פּערחלומטע אויגען, וואָס אַ וויי־כער טרויער איז תּמיד געווען אויסגעגאָסען אויף זיין פּנים אוּן די גאָלדענע לאָקען זענען איהם געפּלויגען איבער׳ן קאָפּ ווי קליינע שלאַנגען — אוּן ער פלעגט אַרוּמגעהן אין דער מחנה וויי אַ פּער־חלומטער גאַנצע טעג.

אין דער הויך האָט געפּלאַמט די זון אוּן בעטויבט אַלע קעפּ,

גאָרטען, ער מיט זיין ווייב צוזאַמען, אוּן אַמאָל אין אַ שבתנעם פריהמאָרגען זענען זיי פּוּן דאָרט געוואָרען אַרויסגעטריבען, אוּן האָבען אַליין נישט געוואוסט פאַרוואָס. גאָט׳ס גרויסע האַנד איז געקומען איבער זיי — און פלוצלינג איז זייער לעבען געוואָרען זיי צו אַ־לאַסט...

מושי איז געווען פערשטערט אוּן פערקלערט. לאַנג איז ער געזעסען אוּן האָט געשוויגען. פלוצלינג האָט ער שטיל געזאָגט:

האָט דער מענש איינמאָל אויפגעמאַכט די אויגען, נוצט איהם נישט דאָס, וואָס ער וועט זיי ווידער פערמאַכען. דאָס גע־זעהענע וועט נישט מעהר ווייכען פּוּן איהם...

אוּן טעג לאַנג זענען זיי געזעסען איינס נעבען דעם אַנדערען אוּן האָבען קיין וואָרט נישט געריעדט. ווי זיי וואָלטען זיין שטוּם געוואָרען.

אוּן איינמאָל אינדערפריה, וועז מושי איז אויפגעוואַכט, איז דאָס געלעגער נעבען איהם געווען לעדיג אוּן פּוּעה איז נישט גע־וועז. בייגאַכט איז זי שטילערהייד אוועק, אוּם נאָכצויאָגען אוּן צו דערגרייכען די מחנה. דאָ האָט אויך מושי זיין פּעקעל געפּאַקט אוּן איז געגאַנגען.

אוּן קוּמענדיג צוּ דער מחנה, האָט ער דאָס מיידעל געזעהן, אוּן זי איז איהם עפּעס אַזוי ווייט אוּן אַזוי פרעמד געווען. באָרווּעס איז זי געגאַנגען נאָך דעם מאַן משה אוּן איז נישט געווייכען פּוּן איהם. ווי אַ שאָטען איז זי איהם נאָכגעגאַנגען.

האָט די תּוֹרה דאָס לעבען בעצוואוּנגען? איז זי אַזוי שטאַרק, אַז דאָס לעבען מוּז זיך איהר אוּנטערווּאַרפען?

ער האָט געקלערט אוּן געקלערט. אוּן נאָכגעגאַנגען איז אויך ער נאָך דער מחנה אוּן האָט זיך בעהאָפּטען מיט איהר אוּן האָט נישט געוואוסט פאַרוואָס. ווי אַ שאָטען איז ער נאָכגעגאַנגען.

אוּן האָט ער אַמאָל פּוּעה׳ן דערזעהן, איז זי איהם לעסטיג געווען, אוּן ער האָט איהר בליק נישט געקענט פערטראָגען אוּן איז געלאָפּען פּוּן איהר. אוּן אויך פּוּעה האָט איהם נישט געקענט מעהר פערטראָגען אוּן האָט איהם אויסגעמיטען.

אוּן זייער פּריידיגקייט איז געווייכען פּוּן זיי אויף אייביג.

ווינקעלע אין דעם לעצטען עק פון דער הייהל, אוּן זי האָט איהם אויפגעשרעקט פון זיין אָרט.

„דו זאָלסט נישט גלויסטען צו דעם הויז פונ׳ם צווייטען — דו זאָלסט נישט גלויסטען צו דער פרוי פונ׳ם צווייטען —".

אוּן פּויה האָט זיך אויפגעכאַפּט פון איהר אָרט אוּן איז שטעהן געבליבען:

— דו הערסט? דו הערסט, מושי? — אוּן פּויה אוּן מושי האָבען זיך אַריינגעשטעקט די פינגער אין די אויערען אום נישט צו הערען...

אוּן אַ געוואַלדיגער שרעק איז אויף זיי אָנגעפאַלען, אוּן זיי האָבען נישט געוואוסט פאַרוואָס, אוּן נאָר געפאָרכטען האָבען זיי זיך פלוצלינג, אוּן האָבען די געוואַלדיגע פוּרכט נישט פערשטאַנען...

*

טעג זענען אַוועק. די גרויסע מחנה, וועלכע האָט איהרע געצעלטען געהאַט אויפגעשטעלט אַנטקעגען דעם באַרג, האָט זיך געריכט אוּן איז ווייטער געצויגען אוּן איז פערשוואוּנדען געוואָרען. די מדבר איז ווידער שוין געווען לעדיג ווי געווען. די פעלזען זענען געשטאַנען שטום אוּן האָבען געבליקט אין די וויסטעניש אַריין— אוּן ווידער איז די שטילקייט געווען ווי פריהער.

אוּן די פוּרכט, וועלכע איז אָנגעפאַלען אויף די ביידע, איז אַלץ געוואָרען שטאַרקער אוּן שטאַרקער. זיי האָבען קיין רוה נישט מעהר געהאַט — אוּן זיי האָבען נישט געוואוסט פאַרוואָס. ווי אַ לאַסט איז געלעגען אויף זיי...

די לעבענס־לוסטיגקייט איז פלוצלינג אָבגעטרעטען פון זיי.

אוּן איינמאָל ביינאַכט, וועז פּויה איז געלעגען נעבען מושי אוּן האָט נישט געקענט שלאָפען, האָט זי זיך אויפגעזעצט אוּן האָט געזאָגט:

— ווייסט דו, מושי? איך בין נאָך אַ קליין מיידעלע געווען, אוּן געזעסען בין איך אויף דער באָבעס שויס, אוּן יעצט גראָד איז עס מיר אויפ׳ן זין געקומען. די באָבע האָט מיר דעמסמאָל אַ שרעקלי־כע מעשה דערצעהלט: עפעס איז אַ מענש געווען אין דעם עדן־

„דו זאָלסט נישט אַרויסרעדען דעם נאָמען פון דעם הערר, דיין גאָט, אומזיסט – דער הערר וועט נישט אונבעשטראָפט לאָזען דעם, וועלכער וועט אַרויסרעדען זיין נאָמען אומזיסט! –"

און פּויה פּלאַפּעלט און רעדט, פּלאַפּעלט און רעדט: – איך בעשוואר דיך ביי גאָט׳ס נאָמען, איך בעשוואר דיך ביי דער זון בייטאָג און ביי דער לבנה ביינאַכט, איך בעשוואר דיך ביים הימעל און ביי דער ערד: לאָז מיך אויסזויגען מיט מיינע לייפען דעם געווירץ-ווייַן פון דיינע לייפען, דען איך בין דורשטיג צו דיינע לייפען, לאָז מיך בערוישען מיין זעלע מיט דיין פּלאַמענדיג בלוט, דען נאָר בלוט-אויפּ מיין זעלע, לאָז מיך איינבייסען מיט מיינע צייהן אין דיין פּריש-בלי הענדיג פלייש, דען צו לעבעדיג מענשען-פלייש האָב איך מיך פערגלוסט, לאָז מיך ווערגען דיך מיט די דאָזיגע מיינע הענד, ביז איך וועל ביס-לעכווייז דיך טויטען מיט מיינע אייגענע הענד!

„געדענק דעם טאָג פון שבת, איהם הייליג צו האַלטען – זעקס טעג האָסט געמאַכט דער הערר דעם הימעל און די ערד, דעם ים און אַלץ, וואָס איז אין זיי" –

און מושי׳ס לייפען בעווענען זיך, און ער ווייסט נישט וואָס, און זיינע לייפען שעפּטשען: – לאָז רוהען אויף מיר דיין גליהענד אויג! זאָל מיך דיין אויג פערפלאַמען און צעשמעלצען, ביז איך וועל אויפ-געלעזט זיין אין ביז איך וועל אויפהערען צו זיין! אוי פּויה, פערזינ-קען וויל איך מיך אין דיר ביז אין די טיעפסטע אָבגרונדען פון דיין זעלע! ווייכער זענען דיינע לאָקען פון זייד און פון די געטאָקטע סטאַ-דעס אויפ׳ן פעלד פון תַּחְפַּנֵס, צאַרטער זענען דיינע האָר פון דעם שילף-באַסט ביים ברעג פון נילוס! ווי פרעה׳ס זיילען ביי רַעַמְסֵס זענען די רונדונגען פון דיינע שענקלען! עס זענען דיינע צוויי ברוסטען ווי די מירהאַ-היגלען, אויף וועלכע איך רוה צו מיטאָג-צייט!

„עהר דיין פאָטער און מוטער – דו זאָלסט נישט מאָרדען – דו זאָלסט נישט פערפיהרען – דו זאָלסט נישט גנב׳ענען – דו זאָלסט נישט געגען דעם צווייטען פאַלש עדות-זאָגען" –

פלוצלינג איז מושי בלאַס געוואָרען. געקומען איז די שטים פון דעם שטורעם אַרויס און האָט דערגרייכט ביז צום בעהאַלטענעם

פלוצלינג האָבען זיך דונערען געלאָזט הערען, אוּן בליצען אוּן פלאַמען האָבען געצוקט, אוּן אַ שווערער וואָלקען איז אַראָפּ אוּן האָט זיך געלעגט אויפֿן בארג אוּן אויף דער ערד אוּן אויף איטלעכען טהאָל אוּן אויף איטלעכען היגעל. די גאַנצע געוואַלדיגע מדבר האָט איינגעהאַלטען דעם אָטעם אוּן האָט געהאָרכט. פלוצלינג האָט דער שופר אוּן האָבען די הערנער אָנגעהויבען שמעטערן, אוּן דער בארג האָט זיך געוויכערט אוּן זיין רויך איז אויפגעשטיגען, ווי דער רויך פוּן אַ קאַלך-אויוונ. אוּן די כהנים זענען געשטאַנען אונטען בייִם בארג, אַ רייה נעבען אַ רייה, אוּן די לְוִיים זענען געשטאַנען, אַ רייה נעבען אַ רייה, אוּן הינטער זיי אַ אונצעהליג פאָלק, ווי דאָס זאַמד בייִם ים, אַלע אין ווייסע, פריש-געוואַשענע העמדער, אוּן אויף זייערע געזיכטער איז געלעגען אויסגעגאָסען אַ פינסטערע שרעק.

אַ שווערער נעפּעל איז אויפגעשטיגען אוּן האָט אינגעהילט דעם גאַנצען בארג.

אוּן די בליצען אוּן די דונערן אוּן די פלאַמען זענען געוואָרען אַלץ שטאַרקער אוּן שטאַרקער, אוּן פלוצלינג האָט זיך געהערט אַ שטים, אוּן די שטים איז גאָרנישט קיין שטים געווען, נאָר אַ דונער, אוּן דאָך האָט מען פוּן שטורעם אַרויס געהערט איטליכעס וואָרט דייטליך, אוּן גאַכט האָט זיך, אַז דאָס וואָרט הערט זיך ביז צום אויסערסטען עק פוּן אַלע פייער עקען פוּן דער ווועלט אוּן ביז צום לעצטען שפּיץ פוּן דער וווייטסטער אינזל: —

„איך בין דער הערר, דיין גאָט — דו זאָלסט נישט האָבען קיין אַנדערע געטער נעבען מיר —"

אָבער אין דער דאָזיגער מינוט האָבען פּויה'ס לייפּען שטיל געשפּטשעט אין מוּשי'ס אויערען: — שענער ביזטו פוּן אַלע מענשען-קינדער! ווי ביזט דו שהן, ווי ביזט דו שעהן!

„דו זאָלסט דיר נישט מאכען קיין שום געץ אוּן קיין שום בילד — דו זאָלסט דיך נישט בוקען צו זיי אוּן זאָלסט זיי נישט דינענען —"

אוּן מוּשי האָלט פעסט פּויה'ס האַנד אין זיין האַנד, אוּן זיין צונג פלאַפּעלט, בערוישט פוּן לייבען, אוּן ער ווייסט נישט וואָס: — לייבער האָב איך דיך פוּן אַלע טעכטער פוּן דער ערד! ווי איך האָב דיך לייב, ווי איך האָב דיך לייב!

מען אין זייער הייהל אַריין, אוּן זיי האָבען זיך בעהאַלטען אין דעם טיעפסטען ווינקעלע, כּדי נאָר נישט צוּ הערען קיין אייגציג וואָרט פּוּן דרויסען אוּן כּדי קיין אייגציגער טאָן פּוּן דאָרט זאָל נישט צוּקוּמען ביז צוּ זייערע אויערען. שוין אַ מינוט שפּעטער האָבען זיי זיך געוואָרפען איינס אין דעם אַנדערענס אָרעמס, האַרץ ביי האַרץ אוּן נשמה ביי נשמה — אוּן דאָס, וואָס זיי האָבען אין דרויסען געזעהען אוּן געהערט, האָבען זיי געגלייך פערגעסען.

אוּן דאָס געוואַלדיג גרויסע פאָלק אין דרויסען האָט זיך דערווייל געהייליגט, אוּן זיי האָבען געוואַשען זייערע קליידער אַ טאָג אוּן אַ צווייטען, אוּן אויפ׳ן דריטען טאָג זענען זיי אַלע געווען גערייט.

פּלוצלינג האָט די ערד דערלאַנגט אַ ציטער, פּוּן עק וועלט ביז עק וועלט. אוּן דער הימעל האָט זיך געשפּאַלטען אוּן זיך צעריסען, פּוּן מזרח ביז מערב, אוּן וואונדערליכע, מערקווירדיגע צייכענס האָבען זיך בעוויזען אינ׳ם הימעל אוּן אויפ דער ערד. רויטע אוּן בלויע ליכטלעך האָבען געפלאַטערט אין די לופטען, פייער־צונגען אוּן פלאַמען־ריטער האָבען זיך צעפלאַקערט, פויסט־גרויסע, גלאַנצענדיגע, פלימערנדע שטערען האָבען אויפגעלויכטען אין הימעל אין מיטען העלען טאָג, אוּן פּוּן צפון־זייט האָט זיך בעוויזען פּלוצלינג אַ גרינליך־טונקעל ליכט, אין דער דאָזיגער מינוט האָט די ערד זיך פּוּנאַנדערגעשאָקעלט, אוּן פּלוצלינג איז דאָס גאַנצע וועלט־וועזען פערגליווערט געוואָרען: די בוימער האָבען זיך אָבגעשטעלט פּוּן וואַקסען, איטליך געוויקס אוּן איטליכעס גרעזעל האָט אויפגעהערט שפּראָצען, די פעלזען־שפּאַלטען האָבען אויפגעריסען זייערע פירכטערליכע מיילער אוּן האָבען געוואַרט אויף עפּעס, אוּן איטליכעס טיער אוּן איטליכעס בעשעפענישׂ אוּן אַלדינג, וואָס אָטעמט, האָט זיך אַוועקגעשטעלט אוּן געוואַרט. עפּעס אַ לופט־שלאַנג, אין מיטען פליהען, האָט זיך אָבגעשטעלט אין דער מיטען פּוּן הימעל, אוּן האָט געהאָרכט, אוּן אויף דער ערד איז געקראָכען אַ רינגען־רייכער נאָטער, האָט ער פּלוצלינג אויפגעריכט זיין קאָפּ אוּן האָט צוגעהערט.

אוּן אין דרינען, אין דעם בעהאַלטענסטען ווינקעלע פּוּן דער הייהל, האָט מושי געקניהט אין דעם דאָזיגען אויגענבליק צוּ די פיס פּוּן פּועה אוּן האָט איהר געקוקט אין איהרע אויגען —

דאָס אַלץ בעשאַפען? צו וואָס האָט ער נישט בעשאַפען נאָר זיי ביידען אַליין?...

*

און נישט געוואוסט האָבען זיי, אַז זיי וואוינען אין באַרג סיני...

איינמאָל אין אַ פריהמאָרגען האָט זיך פלוצלינג פון דער נאָהנט־סטער נאָהנט געלאָזט הערען אַ געוואַלדיג גרויס גערודער פון אַ מַחֲנֶה פון טויזענדער מענשען מיט אונצעהליגע סטאַדעס, אנ׳אונ־נענדליך געטראַמפעל פון שאָף און רינדער און פערד.

מושי אוז פועה האָבען זיך זהר געוואונדערט. וועד וואָגט עס דאָ אַריינצורודרינגען ביז אַהער צו זייער שטילען ווינקעלע אוז אויפצורודערן זייער בעהאַלטענע רוה אוז אויפצושרעקען זיי פון זיי־ער גליק אוז זייער ליבע? — ווי זיי זענען אַרויסגעקומען פון דער הייהל אוז האָבען זיך אומגעקוקט, האָבען זיי געזעהען פאַר זיך אַ מחנה פאָלק, געוואַלדיג גרויס אוז אונצעהליג, אויפשטעלענ־דיג זייערע געצעלטען אַנטקעגען דעם באַרג.

אוז געהערט האָבען זיי אַ מערקווירדיגע, וואונדערליכע זאַך: עפעס אַ תורה זאָל דאָ געגעבען ווערען דעם דאָזיגען פאָלק, אוז אַ געזעץ אוז פאָרשריפטען...

פועה אוז מושי האָבען נישט פערשטאַנען. צו וואָס תורה? צו וואָס געזעץ אוז פאָרשריפטען? — דער אויסדרוק פון גרינגשעצונג האָט זיך בעוויזען אויף ביידענס ליפען.

אוז די דאָזיגע תורה וועט אַ גאַנצע וועלט איינגעהמען, פון איין עק ערד ביז׳ן אַנדערען עק, אוז דאָס דאָזיגע געזעץ אוז די דאָזיגע פאָרשריפטען וועלען די גאַנצע מענשהייט בעצווינגען, איטליכעס פאָלק אוז איטליכען שטאַם אויף דער ערד...

מושי אוז פועה האָבען עס געהערט, אוז דאָס גאַנצע איז זיי פלוצלינג זהר לעסטיג געוואָרען. צו וואָס אַ תורה, וועלכע זאָל אַ מענשען שטערען, אוז פאַרוואָס נישט לאָזען דעם שענעם לעבען זיין גאַנג, ווי עס איז? — אַ שפאָט האָט זיך געלעגט אויף זייערע ליפען. וועז די דאָזיגע קלייניגקייטען זאָלען נאָר נישט קומען אוז שטערען זיי אין דעם גרויסען אינהאַלט פון זייער לעבען! — זיי האָבען זיך צוגעאיילט, אום נאָר ווי צום גיכסטען ווידער אַריינצוקו־

קיין נאָמען נישט, אוּן די אַנדערע זענען קלאָר ווי דער דורכזיכטיגער טאָג — אוּן אַך, ווי קען איך דעם טאָג נישט לייִדען!״

אין דער אָוועגד-צייט, ווען די גרויסע צוקענדע שטערען זענען אַרויס אויפ׳ן הימעל, זענען זיי געלעגען אייגס נעבען אַנדערען, נאַקעט בייִדע אוּן זייערע אויגען האָבען זיך ווי די עגבערס אַריינגעבויערט אין דער הימעלס-דעק.

„שוויהל ביזט דוּ", האָט ער געזאָגט, „אוּן געטרענקט פוּן בעהאַלטענער גלוט, ווי די בלוּם אין דעם אור-וואַלד פוּן דער מדבר שור. געפילט ביסטוּ מיט אייביגער זעהנזוכט, ווי דאָס אָוועגד-ליעד אויף אַ פערלאָזען פעלד. יעדעס גליד אין דיר ברענגט צוּ פערפיהרונג, ווי די שאַרף פוּן אַ שוועבד. דוּ לאָקערסט אוּן רופסט מיך, ווי דאָס בלויע אירר-ליכטעל איבער׳ן זומפ".

אוּן מיטאָגס-צייט:

„ווי אַ שטערען — האָט זי געזאָגט — ביזטוּ מיר, וועלכער פאַלט-אַראָב אין מיין שויס אין דער פינסטערער נאַכט, ווי עס פאַלט דאָס זילבער-שטיק".

„טיף ביזטוּ — האָט ער געזאָגט — אוּן פירכטערליך אוּן טונקעל אוּן פוּל געהיימנים, ווי אַ ברונען".

אוּן נישט געקוּשט האָבען זיי אייגס דאָס אַנדערע, נאָר געגעסען אייגס דעם אַנדערענס פלייש מיט׳ן פוּלען מויל. אוּן נישט געהאַלטוּז האָבען זיי זיך, נאָר צונויפגעפרעסט, פערזונקען, פערשמאָלצען, צונויפגעגאָסען זיך אוּן אויפגעלעזט אייגס אין דעם צווייטען: איין נשמה אוּן איין קערפער. — — —

אוּן טעג נאָך טעג זענען אַוועק אוּן חדשים נאָך חדשים, אוּן אַזוי איז פערגאַנגען העכער אַ יאָהר.

טיילמאָל האָט זיי פערדראָסען, אַז אַ זון איז דאָ אין הימעל, אוּן די דאָזיגע שטערט זיי אַמאָל, אוּן טיילמאָל זענען זיי אייפערזיכטיג געוואָרען דערויף, וואָס עס איז פאַרהאַן אַ לעבעדיג וועזען אויף דער ערד נאָך חוץ זיי, אוּן טיילמאָל האָבען זיי זיך געקרענקט, וואָס ס׳איז דאָ אַ בוים אוּן אַ פעלד-בלוּם אוּן אַ פויגעל אוּן אַ שטיין אוּן אַ קערנדעל זאָמד נאָך אויסער זיי אויף דער וועלט, אוּן דאָס אַלץ שטערט זיי מינוטענווייז אין זייער אייגזאַמקייט אוּן לעבעג אוּן לעבען. צוּ וואָס האָט גאָט

לעסטיג און איבערדריסיג און איבערפלעסיג. טיילמאל האבען זיי דעם הימעל בעטראכט ווי עפעס אַ שטערונג, וועלכע שטערט זיי אין זייער הייליגסטער טהאַט, וואס זיי האבען צו טהון דאָ אין לעבען, און טיילמאל איז די ערד פאַר זיי געוואָרען אַ הינדערניש, וועלכע הינדערט זיי אין זייער גרויסען לעבענס-אינהאלט. זייער וואונדערבאַר געהיימניס איז געווען ביי זיי אין האַרץ, ווי בייטאָג אַזוי ביינאַכט, און יעדעס פרעמדע אויג און יעדע בעריהרונג פון דרויסען איז געווען אנ'אָבהאלטעניש. איז אַמאל אין אַ חודש אָדער אין צוויי פאַרבייגעקומען עפעס אַ וואַנדערער ביי דעם אָרט, וואו זיי האבען זיך בעזעצט, האבען זיי מיט איהם קוים אַ צוויי-דריי ווערטער אויסגעטוישט, און אין אַ מינוט האבען זיי זיך שוין ווידער געהאלטען פאַר איהם אין זייער פערשטעקטען ווינקעל. און איז אמאל אנגעקומען עפעס אַ פאַסטוך מיט זיין ביסעל שאָף ביז פאַר'ן באַרג, האבען זיי איהם אין אייל'עניש דערלאַנגט פון דעם פאַרראַט פון יאַגדעס און פון רויטע מאַהן-קעפלעך, וואס זיי האבען געהאַט אָנגעקליבען, און זיי האבען דערפאַר בעקומען פון איהם פון זיין ברויט. און אין אַ מינוט שפעטער זענען זיי שוין געווען אַוועק און פערשטעקט ווידער אין זייער בעהעלטעניש.

פערזונקען איז געווען דאס גאַנצע וועלט-אַל אַרום און אַרום, עס איז נישט געווען קיין שום וועלט און קיין שום זאַך, עס איז נאָר געווען מושי פאַר פוּהס וועגען און פועה פאַר מושי'ס וועגען — און דאס איז געווען דאס גאַנצע לעבען.

פריהמאָרגענס, ביים אויפגאַנג פון דער זון, זענען זיי געלעגען ביים איינגאַנג פון דער הייהל, נאַקעט ביידע, איהר לינקע האַנד אויף זיין האַרץ און זיין רעכטע אונטער איהר נאַקען, און האבען געחלומ'ט מיט אָפענע אויגען און האבען געקוקט אין דעם הימעל.

„ווייסט דו", האָט זי געזאָגט, „ווי צאַרטע זונען-פעדים זענען דיינע לאָקען ווייך, און די האָר ביי אַנדערע מענער זענען האַרט און געשפאַנט. וו צוויי זונען פלאַקערען אין די הייהלען פון דיינע אויגען, און אין די אויגען-היילען ביי די אַנדערע זענען נאָר צוויי אויסגעלאָשענע גלאָז-שטיינדלעך, וו אַ גאָט-זוהן ביזטו שעהן, און די אַנדערע זענען וו ערד-ווערם, שלעכט פון געשטאַלט און שלעכט פון בעוועגונג. פול ביסטו מיט געהיימניס, וו דאס גרויסע וואונדער, וועלכעס האָט

אָדער שפּאַרבער?" — און זיי האָבען געלאַכט און געווישט אויף געהי־
לעכט, אַזוי אַז די צוועלף וואַסער־קוואַלען האָבען אָנגעהויבען ברויזען.
נישט געווואוסט האָבען די קינדער, וואָס עס איז מיט זיי, אוך זייער
האַרץ האָט געזונגען פאַר גליק אוך גוטס אוך זעליגקייט.

אוך פוך אַיליִם האָבען זיי געוואַנדערט אוך האָבען דעם וועג נישט
געווואוסט אוך זיי זענען געקומען ביז צו דער מדבר סין, אוך אין דער
מדבר סין האָבען זיי געבלאָנדזשעט דריי טעג אוך דריי נעכט אוך זענען
געקומען קיין רָפידים. אוך פוך רפידים זענען זיי געגאַנגען אוך האָבען
דערבליקט פאַר זיך אַ בארג, אוך זיי האָבען נישט געווואוסט, ווי ער
הייסט אוך וואָס ער איז. דאָ האָט פוזה געזאָגט: „איך בין מיעד", אוך
מושי האָט געזאָגט „איך ווילל שלאָפען". אוך ווי צוויי קינדער זענען זיי
געווען. זיי זענען אַריין אין דעם באַרג אוך האָבען געפוגען עפעס אַ
הייכל אין די פערבאָרגענע שפּאַלטען, אוך די הייל איז געווען אויסגע־
צייכענט אויף זיך צו בעזעצען דאָרט, אוך זיי האָבען זיך צוגעכט גע־
מאַכט אַ וואוין־אָרט אוך האָבען איהם אויסגעפלאַסטערט מיט ווייסען
זאַמד אוך האָבען בעשלאָסען, נישט מעהר צו וואַנדערען אוך צו בלייי־
בען דאָרט אויף אייביג — אוך זיי האָבען זיך דאָרט בעזעצט.

זיי האָבען נישט געווואוסט, אַז דאָס איז דער באַרג סיני.

זיי זענען געווען ווי די קליינע קינדער.

*

די גאַנצע וועלט אַרום זיי איז געווען אין זייערע אויגען ווי נישט־
געווען אוך נישט־בעשאַפען. דער הימעל האָט געהאַט פאַר זיי אַ בעלאַנג
אויף אַזוי פיעל, ווי ער איז זיך אָנגעגאַנגען עפעס מיט זייער ליעבע, אוך
די ערד — אויף אַזוי פיעל ווי זי האָט זיך אָנגעהערט עפעס מיט דעם
ביסל עסען אָדער מיט די פרוכט־וואָרצלען, וואָס זיי האָבען בעדאַרפט
פוך איהר, אוך מיט אַ מינוט שפעטער האָבען זיי אויך דאָס שוין פער־
געסען געהאַט, אוך געדענקט האָבען זיי נאָר זיך אוך זייער גרויסע ליע־
בע .זיי האָבען קיין שום וואונש נישט געהאַט, א מענש צו זעהען אָדער
זיך נאָך עפעס צו ערקונדיגען, דען אייגנס דאָס אַנדערע זענען זיך גע־
וועז פאַלקאָם גענוג, אוך עס האָט זיי גאָרנישט מעהר געפעהלט. טיילל־
מאָל איז זיי דאָס גאַנצע טהוערקן אין דרויסען אוך אַרום זיי געוואָרע

אָרעמס און האָבען איינס דאָס אַנדערע געקושט און געקושט אָהן אויפהער. און וואָן דער גרויסער שטורעם-ווינד האָט זיך אויפגע־כאַפט, פייפענדיג און ווילדעוועדיג, אזוי אַז יעדעס טיער פון פעלד האָט זיך בעהאַלטען אין זיין נאָרע און יעדער פויגעל אוג־טער'ן הימעל האָט געאיילט אין זיין נעסט אַריין, דאַן האָבען זיך ביידע אַ מינוט לאַנג אָבגעשטעלט ראַטלאָזן — פלוצלינג אָבער האָ־בען זיי זיך איינס דאָס אַנדערע דערלאַנגט די הענד, האָבען אויס־געשטרעקט די אָרעמס פעסט און די קעפ צוריקגעוואָרפען הינטער־ווייל־עכץ און האָבען אָנגעהויבען טאַנצען פלוצלינג אַ ווינד־מיהל. און מושי פלעגט רעדען צו פּויה און פלעגט זאָגען: „דערלאַנג מיין מיידעל, וועלען מיר לויפען האַנד אין האַנד! אַנטקעגען דער גרויסער מדבר וועלען מיר לויפען און ביז צו דעם שטיקעל גרינע לאָנקע אַנטקעגען! צו דעם ווילדען געדיכטען וואַלד וועלען מיר זיך לאָזען און בעהאַלטען וועלען מיר זיך צווישען די געשטרויכער! אונזערע קליידער און אונזערע העמדער וועלען מיר זיך אויסטהון, און נאַ־קעט וועלען מיר לויפען, ווי די מאַמע האָט אונז געבוירען! דער־לאַנג, שוועסטער, דערלאַנג, וועלען מיר בעקרענצען דעם גליהענ־דיגען שטערען מיט בלומען פון רויטען, ווילדען, גליהענדיגען מאָהן, און די בלומען וועלען פלאַטערען אין דער לופט ביים לויפען!"

אַזוי זענען זיי געלאָפען און געקומען ביז מָרָה. און אַזוי פון מרה ביז אֵילִים. אין אילים האָבן זיי געפונען צוועלף וואַסער-קוואַלען און זי־בעציג טייטעל-בוימער. און ביידע זענען זיי געלאָפען פון איין קוואַל ביז צום אַנדערען, מיט'ן ערשטען האָבען זיי אָנגעהויבען און מיט'ן לעצטען האָבען זיי געענדיגט און זיי האָבען געשעפט וואַסער מיט דער הויהלעער האַנד און האָבען דערלאַנגט איינער דעם אַנדערען אָבווע־סעלענד צום מויל צו טרינקען — און האָבען זיך צעלאַכט אויפ'ן קול, אַזוי אז די זיבעציג טייטעל-בוימער האָבען אָנגעהויבען רוישען. דאַן זענען זיי אַוועק צו די טייטעל-בוימער, פון בוים צו בוים, פונ'ם ערש־טען ביז'ן זיבעציגסטען, און פלוצלינג האָט זיי אַ חשק אָנגענומען, אַרויפ־צוקלעטערען יעדער אויף אַ בוים. און זיי האָבען געקלעטערט און האָבען זיך אַוועקגעזעצט יעדער אויפ'ן העכסטען שפיץ פון בוים, בעהאַלטען צווי־שען די בלייטע בלעטער. און איינער צום צווייטען האָט גערופען: „טויב

פּעלד ביי רעמסס זענען זיי געקומען קיין סוכות, אוּן פּון סוכות קיין אֵיתם, אוּן פּון איתם קיין מִגדוֹל ביי פּי־הַחירוֹת, אוּן זיי אַליין האָבען נישט געוואוסט, ווי די ערטער הייסען אוּן וואוּ זיי זענען — אוּן דאָס האַרץ אין זיי האָט נאָר געזונגען. אויפֿ׳ן דריטען טאָג אינ־דערפרי֫ה, וועט זיי האָבען אויפגעהויבען די אויגען, האָבען זיי פּלוצ־לינג געזעהען פֿאַר זיך די פּירכטערלי֫כקע מדבר, די מִדבר שוּר, אוּן דער גרויסער סטעפּ איז געלעגען אויסגעגאָסען פֿאַר זיי אין פּירכטער־לי֫כע אוּנענדלי֫כע וויי֫טענישען, וועלכע דאָס אויג קאָן נישט מעהר דערכאַפּען — דאָ האָבען זיי זיך פּלוצלינג צעלאַכט אויפֿ׳ן קול אוּן האָבען געזונגען. וואָס געהט זיי אָן אַ מדבר אוּן וואָס אַ סטעפּ? וויי די ווילדע ליליעס אין די טהאָלען זענען זיי געווען. אוּן ווי דער קאָנדוּר־פויגל אוּנטער׳ן הימל, וועלכער וויי֫ס נישט וואָס זאָרג איז. געגאַנגען זענען זיי אוּן געקליבען האָבען זיי אויפֿ׳ן וועג יעדעס גרעזל, וועלכעס קען געגעסען ווערען, אוּן יעדעס געשטרויך צווישען די דערנער אוּן יעדעס געוויקס צווישען די פּעלז־שפּאַלטען, אוּן אָפּט, געפּינענדיג אנ׳אוצר פּוּן געזונדטע פּעלד־אוּגערקעס אָדער פּוּן וואַלד־קרייטעכצער אוּן קנאָבעל־וואָרצלען, פּלעגען זיי זיך זאָט עסען אוּן דאָס איבערגעבליבענע איינגעבונדען, אוּן טיילמאָל האָבען זיי זיך געמאַכט דעם שפּאַס אוּן האָבען דעם רעשט אַרויפּגעלעגט אין אַ בינטל אויף אַ שטעקען אוּן האָבען עס ביידע צוזאַמען גע־טראָגען אויף די פּלייצעס — אוּן דאָס האַרץ אין זיי האָט נאָר גע־זוּנגען. וועט די מערדערישע הץ האָט געפּלאַמט בייטאָג, איז דאָס יוּנגל געשטאַנען נעבען דעם מיידל מיט אַ לאַנגען פּאַלם־צווייג אין דער האַנד אוּן האָט איהר געפּאָכט, אוּם איהר אַ קיהל וויינטל צו פערשאַפֿען. אוּן ביינאַכט, וועט די שטעכעדיגע קעלט האָט גע־געסען, זענען זיי ביידע געלעגען אין עפּעס אַ שלוכט, האַרץ ביי האַרץ אוּן קערפּער ביי קערפּער, אוּן עס איז זיי וואַרם געווָארען. טיילמאָל, וועט אַ רעגען איז אַראָבגעפּלאַצט פּלוצלינג פּוּן הימל אוּן די בליצען האָבען געצוּנדען אוּן די פייער־ריטער האָבען גע־פּלאַמט, דאַן האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט אַ מינוט לאַנג אוּן זיי זענען געשטאַנען ראָטלאָז — פּלוצלינג אָבער האָבען זיי זיך צעלאַכט, אַז עס האָט געהילעכט, אוּן זיי האָבען זיך געוואָרפען אין די

געטהון מיט איהם, און זיין מוטער האָט איהם אָנגעבונדען אויפֿן האַלז אַ זיבענפּאַך געפּלאָכטען שאַרלאַך-רויט בענדעל, אוּן דאָס דאָ-זיגע בענדעל האָט ער געטראָגען אויפֿן האַלז זיין גאַנץ לעבען. וועו אָבער דאָס יונגעל איז דערוואַקסען געוואָרען אוּן ער האָט גע-ארבייט צווישען די ארבייטער אויף דער מויער פוּן רעמסס, האָט ער אַמאָל אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען געזעהן אַ מיידעל, פוּפּה האָט זי געהייסען, אַ קינד פוּן דרייצעהן יאָהר מיט אַכט חדשים, פוּן די ארבייטערינס אויפֿן פעלד ביי פּיתוֹם — און אין דער דאָ-זיגער מינוט האָט די מויערער-קנעכט געצייטערט אין זיין האַנד אוּן איז איהם אַראָבגעפאַלען אויף דער ערד. אויך דאָס מיידעל איז פלוצלינג פערצייטערט געוואָרען. דאַן האָבען זיי ביידע געוואוסט אין האַרצען, אַז אין דעם דאָזיגען אויגענבליק איז גאָט'ס גרויסע האַנד איבער זיי געקומען אוּן ס'איז נישטאָ קיין ענטרינען מעהר פאַר איהר.

דרייצעהן טעג, טאָג אוּן נאַכט, האָבען זיי ביידע געזוכט איינס דאָס אַנדערע, אוּן האָבען זיך נישט געפונען, אוּן אויפֿן פערצעהנטען טאָג פאַרנאַכט האָט ער זי פלוצלינג דערבליקט, שטעהענדיג אויפֿן פעלד ביי מוֹף. ער איז צוגעגאַנגען צוּ איהר, ווי מען גענהט-צוּ צוּ אַ מענשען, מיט וועלכען מען האָט ערשט נעכטען גערעדט אָדער וועלכען מען האָט פערלאָזען ערשט מיט אַ האַלבער שעה צוריק. ער האָט זי אָנגעכאַפּט ביי דער האַנד אוּן גע-פרעגט: „אויף וואָס ווארטען מיר נאָך דאָ?" — אוּן דאָס מיידעל האָט געציטערט אין איהר גאַנצען קערפּער אוּן האָט גאָרנישט גע-ענטפערט, נאָר די אויגען אַליין האָבען געענטפערט.

אוּן טאָגס דערויף האָט זיי קיינער נישט געזעהן אין רעמסס אָדער אין פיתום אוּן זיי זעלבען געבליבען פערשוואונדען.

נאַכט אוּן טאָג, נאַכט אוּן טאָג האָבען זיי ביידע געוואַנדערט, זיך אָנהאלטענדיג איינס דאָס אַנדערע פאַר די הענד אוּן ווארפענ-דיג מיט די הענד בייַם גצהן, אוּן וואוּ אַהין זיי געהען האָבען זיי נישט געוואוסט. אוּן נישט געוואוסט האָבען זיי, וואָס זיי פער-לאַנגען. ווי צוויי קינדער זענען זיי געווען, קליין אוּן ריין אוּן אונשולדיג — אוּן אין האַרצען ביי זיי האָט עס געזונגען. פוּנ'ם

אינ׳ם בּאַרג סיבי

מיין מאַמע האָט עס איבערגענומען פון איהר מאַמע, איהר מאַמע פון דער באָבע, די באָבע פון דער עלטער־באָבע, אַ דור פון אַ דור, אַ דור פון א דור — און מיין מאַמע האָט עס איבערגעגעבען מיר.

אינ׳ם פיערהונדערט ניינאונצוואַנציגסטען יאָהר זינט דעם, ווי די יודען זענען געזעסען אין גושן, אַ יאָהר מיט דריי חדשים אייַדער עס איז אַרויסגעגאַנגען דאָס גאַנצע פאָלק פון מצרים, אַלט און יונג צוגלייך, אום צו וואַנדערען דורך די גרויסע מדבר און צו דערגרייכען דאָס לאַנד כּנַעַן, איז געווען אַ יונגעל צווישען די יודישע יונגלעך, וועלכע האָבען געארבייט אין לעהם און אין ציגעל אויף די אויסערליכע מויערען פון רַעַמְסֵס, און געהייסען האָט ער מושי. און געווען איז דאָס יונגעל נאָך זהר יונג און זהר צאַרט, עס האָט איהם נאָך נישט געטהון שפּראָצען די האָר פון זיין באָרד און ער איז נאָך נישט אַלט געווען זיבעצעהן יאָהר. ביי זיין געבורט האָט איהם די הייבאַם אַריינגעווארפען אין דעם נילוס אַזוי ווי דער קעניג האָט בעפויהלען, דען זי איז געווען אַ פוּרכטזאַמע פרוי און זי האָט מורא געהאַט פאַר פּרעה׳ס צאָרן; איז דאָס קינד אַרומגעשוואומען אויפ׳ן וואַסער אַ האַלבען טאָג און אַ פערטעל אָוועגד, און אויפ׳ן אָוועגד האָבען איהם די וועלען פערטראָגען ביז צום געפלעכט ביים ברעג פונ׳ם נילוס, און ער איז געבליבען הענגען אינ׳ם געמויזעקץ, דאָרט האָבען איהם די מענשען דערזעהען און זיי האָבען איהם אַרויסגעצויגען, און ער איז ניצול געווארען. זינט דעם האָט מען איהם גערופען „גליקס־קינד", צוליעב דעם נס, וועלכען גאָט האָט

וואָס אין זיין געצעלט, און האָט די גליהענדע אָל אַריינגעשטאָכען אין זיין רעכטען אויער און איהם צוגעגעבערט צום בייַשטידעל פון דער טיר, דאַן האָט ער דער ערשטער איהם אַ שפּיי געטהון אין געזיכט — און נאָכהער האָט געשפּיגען דאָס גאַנצע פאָלק.

דער קנעכט האָט דערביי פונאַנדערגעשפּרייצט די ליפּען און האָט ווי געשמייכעלט, ווען דאָס שפּייעכץ האָט זיין פּנים בעריהרט.

— שטעלט צוויי עדות! — בעפעהלט דער כהן ווידעראַמאָל.

און צוויי מענער טיילען זיך אָב פונם פאָלק און שטעלען זיך נעבען אלצפן דעם זוהן פון עוזיאל.

דער כהן הויבט אויף זיינע אויגען צום הימעל, און שפרייט אויס די הענד און זאָגט:

— אֱלצפן דער זוהן פון עוזיאל! אָט האָסטו דעם דאָזיגען פעראַכטעטען קנעכט ירקעם דעם זוהן פון רחם, וועלכען דו האָסט געקויפט, וועו דו ביזט אַריבער דעם ים־סוף מיט זעקס יאָהר צוריק. זעקס יאָהר האָט ער דיר געדיענט און צום זיבעטען יאָהר האָסטו איהם געוואָלט בעפרייען אומזיסט, אָבער עס האָט נישט געוואָלט ירקעם דער זוהן פון רחם, דער דאָזיגער פעראַכטעטער קנעכט, פריי ווערען, עדות איז דאָס גאַנצע פאָלק און עדות זענען אויך די צוויי, וואָס וועלען דאָס אונטער׳חתמ׳ענען, און דו ביזט ריין פאַר גאָט און פאַר ישראל. נעהם־זשע די אָל און נעהם דעם קנעכט דעם פעראַכ־ טעטען, ירקעם דעם זוהן פון רחם, און זאָלסט איהם דערנעהנטערען צום ביישטידעל פון דער טיר, וואָס אין דיין געצעלט און זאָלסט איהם צוגעבערען דאָס רעכטע אויער צום ביישטידעל, און אַזוי זאָל ער בלייבען צוגעעגבערט דריי טאָג און דריי נעכט, און יעדער מאַן און יעדע פרוי, וואָס וועט פאַרבייגעהן פאַר איהם, זאָל איהם שפייען אין פנים אַריין, און אויפֿן פיערטען טאָג אינדערפריה זאָלסטו איהם צונעהמען פון דאָרט, און ער וועט בלייבען דיין קנעכט אויף אייביג!

און צום שרייבער, וואָס איז נעבען איהם געשטאַנען, האָט דער כהן אויסגערופען: „און דו פערשרייב און פערזיעגעל די גאַנצע פּא־ סירונג אין אַ מגילה און נעהם־אויף די עדות די צוויי, אום די זאָך זאָל בלייבען צום אָנדענק אויף אייביגען אָבשיי". — און צו אלצפן האָט ער געזאָגט: — „אָט האָסטו די אָל!"

און אלצפן דער זוהן פון עוזיאל, פונ׳ם שטאַם לוי, פון דער פאַמיליע קהת, איז צוגעגאַנגען און געזומען די אָל פונ׳ם כהנ׳ס האַנד, דאָן האָט ער זיך אויסגעדרעהט צום קנעכט, צו ירקעם דעם זוהן פון רחם, און איהם צוגעפיהרט צום ביישטידעל פון דער טיר

וואוילֿ, אַז דיין ווייב איז דיר מיאוס און דיינע קינדער האָסטו פערוואָהרלאָזט און אַז די אַלע רייד, וואָס דו רעדסט, זענען בלויז אַ פּוסטער אויסרייד. צי איז דיר נישט טויזענדמאָלֿ גלייכער, אַז דו זאָלֿסט אויפהערען מיט די אַלע פּוסטע רייד און זיך בעפרייען פון דיין קנעכטשאַפט?

— איך האָב לֿיעב מיין הערר, מיין ווייב און קינדער, איך ווילֿ נישט פריי ווערען.

— גוט. אָט גיב איך דיר נאָך עפּעס: דו וועסט נישט אַליין אַוועקגעהן, נאָר איך ווילֿ דיר מיטגעבען אויך דיין ווייב און קינדער. צי וועסטו געהן?

— ניין, איך ווילֿ נישט אַוועקגעהן. איך האָב לֿיעב מיין הערר, אוי, ווי לֿיעב! איך ווילֿ אָהן מיין הערר נישט קענען לֿעבען. איך ווילֿ נישט בעפרייט ווערען. צו וואָס טויג מיר די פרייהייט? ניין, איך ווילֿ נישט פריי זיין!

און דער קנעכט האָט געוואָיצט ווי אַ הונד.

פֿלוצלֿינג האָט דער פּהן אויפגעהויבען זיין שטים:

— די דאָזיגע ווערטער זענען די לֿעצטע. מעהר לֿאָז איך דיך קיין וואָרט נישט רעדען. אָט טרעטען מיר צו צו טהון דאָס רעכט לֿויט'ן געזעץ.

און דער פּהן האָט אָנגעטהון זיין ווייס העמדלֿ און דעם אֶפּוד-גאַרטלֿ.

דאָס פאָלֿק אַרום האָט זיך געשטופּט צוזאַמען וואָס נעהנטער, אום צו זעהן דאָס בילד, און ווער עס איז געווען קלֿיין געוואקסען, האָט זיך אויפגעשטעלֿט אויף די שפּיץ-פינגער.

— דערלֿאַנגט די אָלֿ — בעפעהלֿט דער פּהן אויף אַ קולֿ.

און די אָלֿ ווערט דערלֿאַנגט.

— ברענט זי דורך צוערשט אין פייער, אַז זי זאָלֿ אינגאַנצען גלֿיהען — בעפעהלֿט דער פּהן וויטער.

און די אָלֿ ווערט געלֿעגט אין פייער, ביז זי ווערט רויט און דאַן ברענגט מען זי צום פּהן.

פּויקערס קלאַפּען אין די פּויקען אוּן דאָס פּאָלק פערזאַמעלט זיך אַרום.

אוּן אויך דער כּהן איז שוין אָנגעקומען.

אָלעמען דער זוהן פּון עוזיאל שטעהט ביים טויער פּונ׳ם געצעלט אוּן בעמיהט זיך איבערצוּרעדען דעם קנעכט, אָבער דער קנעכט האָט זיך פערשעקשנט אוּן האַלט זיך ביי איינס: איך וויל נישט בעפרייט ווערען.

דאַן האָט זיך צו איהם דער כּהן דערנעהנטערט אוּן איינגעטענה׳ט מיט איהם, פּרובענדיג איהם אויפצוקלערען וואָס עס איז אַזוינס פרייהייט אוּן וואָס קנעכטשאַפט, אוּן אַז א מענש איז געבוירען צו זיין פריי אוּן נישט קיין שקלאַף צו קיין הערר, אוּן מעג דער הערר זיין נאָר אַזוי גנעדיג אוּן גוטהערציג ווי א מלאך — אָבער דער קנעכט האַלט זיך ביי איינס: איך וויל נישט פריי זיין.

אוּן אויך פּון צווישען דעם פּאָלק איז צו איהם צוגעטרעטען אייגער אוּן א צווייטער אוּן מיט איהם אייגנעטענה׳ט, אָבער ער האַלט זיך ביי זיינס: איך וויל נישט פריי ווערען.

דאָ האָט אלצפן דער זוהן פּון עוזיאל נאָכאַמאָל געפרוּבט מיט איהם רעדען:

— יָרקעם! צי קענסטו מיר זאָגען פאַרוואָס דו ווילסט נישט בעפרייט ווערען?

— איך האָב ליעב מיין הערר! — האָט געענטפערט דער קנעכט מיט זיסע רייד אוּן א חנופה׳דיגען שמייכעל.

— אָבער איך האָב דאָך ד י ך נ י ש ט ליעב! ביזטו דאָך געווען צו שאַנד אין מיין געצעלט, מען האָט דיך בעשפּיגען אוּן געשלאָגען אוּן נישט אייגמאָל אויף דיר די הינד אוּן די שאָף אָנגערייצט, אוּן אַפילו די נידריגסטע פּון מיינע דינסט-מוידען פלעגט דיך בעלידיגען, אָהן אויפהער האָט מען דיך פערפאָלגט, אוּן דו טענה׳סט גאָר פלוצלינג: איך האָב ליעב מיין הערר. צי ווייסטו דען וואָס דו רעדסט?

— איך האָב ליעב מיין הערר, מיין ווייב אוּן מיינע קינדער!

— אָבער דו זאָגסט דאָך ליגען. דאָס קייסטו דאָך בלויז איבער אַ פּוסט וואָרט, וואָס דו האָסט דיר צוגעוועהנט. מיר אַלע ווייסען

ציהען קאַראַוואַנען פון וואַנדערענדע שָׂבָטים, וואָס זענען אַרויס פון מצרים, אוּן די שבטים דורשטען נאָך פרייהייט אוּן זוכען אַ צוקונפט. זיי געהען ערָאָבערען אַ לאַנד.

צופּוסענס פון די בערג אוּן צווישען די שאָטענדיגע פעלזען זענען פונאַנדערגעשטעלט געצעלטען אין די צעהנדליגער, אין די הונדערטער, אוּן דאָס איבעריגע פאָלק, וואָס האָט נישט קיין געצעלטען, איז צעשפרייט איבער דעם גרויסען סטעפּ אין די טהאָלען אוּן אין די שפּאַלטען פון די פעלזען אוּן זיי לאַגערען אויפ'ן פעלד. פון צייט צו צייט הויבען זיי אויף זייערע אויגען צום אוֹהֶל-מוֹעֵד, וואָס שטעהט אויפ'ן שפּיץ פון דעם גרויסען בארג, וועלכער איז בעדעקט מיט אַ וואָלקען.

פלוצלינג הילכט-אָב דער קלאַנג פון אַ טראָמפּייט אוּן צוויי פויקען. דער טראָמפּייטער שאַלט אוּן די פויקען בעגלייטען איהם.

אוּן דאָס גאַנצע פאָלק אַרום האָט זיך געשטעלט אויף די פיס, יעדער מיט זיין בויגען אוּן פיילען-טאַש — די גאַנצע גרויסע מחנה, וואָס האָט געלאַגערט אין פעלד: נישט אַנדערש, נאָר עס דערנעהנטערט זיך פלוצלינג עפעס אַ ווילדער געפעהרליכער שֵׁבֶט, יִשְׁמְעֵאלִים אָדער מִדְיָנִים צי כּוּשִׁים, וואָס פלאַנען אַ אָנפאַל.

אָבער דאָס פאָלק האָט זיך טויה געוויגן: ס'איז נישט געווען קיין שום ווילדער שבט, נאָר דאָס האָט מען גערופען דאָס פאָלק צו פערזאַמלען זיך פאַר איינעם פון די געצעלטען אום בייצוואוינען אַנ'אויסטערליש ביליד, וואָס וועט איהם געווינען ווערען.

אוּן דאָס ביליד איז ווירקליך געווען אויסטערליש. אַ מאַן פון'ם הויז לֵוִי, פון דער משפּחה קְהָת, אֶלְצָפָן דער זוהן פון עוזיאֵל, האָט מיט זעקס יאָהר צוריק, ווען ער איז נאָר וואָס געהאַט אַריבער דעם יַם-סוּף, געקויפט אַ אידישען קנעכט, יָרֵקְעָם דעם זוהן פון רַחַם, אוּן ער האָט איהם איצט געוואָלט בעפרייען פון דיענסט אומ־זיסט, ווייל עס האָט שוין אָנגערוקט דאָס זיבעטע יאָהר, אָבער דער קנעכט וויל נישט אַוועק אוּן קלאַמערט זיך אָן די ווינקלען פון זיין הערר'ס געצעלט אוּן קיינער קאָן איהם פון דאָרט נישט אָבּרייסען.

אוּן דער טראָמפּייטער בלאָזט אין דער טראָמפּייט אוּן די

מיט דער אָל

דאָס איז געווען אין צווייטען יאָהר זינט דעם, ווי די יידן זענען אַרויס פון מצרים, אין ניינטען חודש פון יענעם יאָהר.

... אַרום אונ אַרום איז געווען די שרעקליכע מדבר — טיעפע געלע זאַמדען, וואָס אַז מ׳האָט דאָרט אַ פוס אַרייגעשטעקט, האָט מען איהם מעהר נישט געקאָנט אַרויסנעהמען. דאָס זאַמד האָט ברענ־דיג געגלייהט אונ איבער דעם זאַמד אין דער הויך איז געלעגען עפעס אַ מין בלויליכער נעפּעל. אונ פלעגט אַמאָל אויף אַ איינזאַ־מען פעלז אַרויסשפּרינגען עפעס אַ קלייענער שטרויך אָדער אַנ׳עלענד גרעזעל אָדער אַ ווילד געוויקס, איז די פּאַרב פון דעם געוויקס געווען נישט גרין, נאָר העל־גרע. אַ ווילע האָט עס געשפּרינגט אונ דאַן אַ ווילע געלעכצט אונ געשמאַכט, ביז עס האָט פערוועלקט אונ פערדאַרט אונ אָבגעשטאָרבען. מאָמענטאַנווייז האָט זיך אויפגעהויבען אַ מעכטיגער הייסער ווירבעל־ווינד, טראָגענדיג מיט זיך נייע זאַמד־זייל־ען, וואָס האָבען צוגעדעקט די אויבערפלאַך פון דער ערד, אין איין אויגענבליק אָבער איז דער שטורם אַריבער אונ אַלץ איז ווידער גע־ווען ווי פריהער. די שטילקייט איז גרויס אונ שווער, ביז צו דער־שטיקט ווערען אונ צו חלש׳ען. בלויז פון צייט צו צייט הערט זיך דאָס געברילל פון אַ הונגעריגען לייב אונ באַלד דערנאָך דאָס געשריי פון אַ אייזאַם יונג לייבעלע אונ דאַן דער מאוימדיגער אויסגעצוי־גענער קרעכץ פון אַ סאָוועט, אונ דאַן דערטראָגט זיך פלוצלינג אויך דער קוויטש פון אַ רויב־פויגעל אויף די בערג. אין אַ ווילע אַרום ווערט ווידעראַמאָל שטיל ווי פריהער. די מדבר שמאַכט אין דער מיטאָג־היץ אונ אַלץ אַרום איז מיעד אונ מאַט אונ פערחלש׳ט.

אין דער גרויסער אונ שרעקליכער וויסטע זענען פאַרהאַן שפּו־רען פון מענשען־טריט. איבער די וועניג אויסגעטרעטענע וועגע־

און שטורמיש. יעצט איז עס אויך נישט מעהר איהר לעבען, נאָר אַ גאָט איז עס — און דאָס אַלץ האָט זיך צונויפגענאָסען אין איינס, און זי וויסט עס נישט מעהר פונאַנדערצוהאַלטען. און די נשמה איז אַריין אין איהר דערוועהלטען, און דער דערוועהלטער איז אין רינג, און דער רינג האָט זיך פערוואַנדעלט און איז איהר געוואָרען דאָס לעבען, און דאָס לעבען האָט פלוצלינג אויפגעהערט און עס איז געוואָרען אַ גאָט.

און דער טאַנץ ווערט אַלץ שטאַרקער, אַלץ ווילדער. דער שמערץ האָט אינגאַנצען שוין אויפגעהערט און עס איז נאָר אַ גאָט פאַרהאַנען. עס איז נישט מעהר איהר שמערץ, עס איז דער- שמערץ פון אַלעמען. גאָט האָט איהם איבערגענומען, און עס איז דער גאָט פון אַלעמען. און דער טאַנץ ווערט אַלץ שטאַרקער, אַלץ ווילדער, און די שטורמישקייט ווערט גרעסער און די ווילדקייט ווערט שרעקליכער – און אַ שרעק פאַלט אָן אויפ׳ן גאַנצען פאָלק אַרום און אַרום, און יעדער וואַרפט אַוועק פון זיך זיין פויק און זיין פייפעל, און אַלץ בלייבט שטעהן ווי פערגליווערט, און פלוצלינג אַנטלויפען אַלע ווייט, ווייט...

און זי טאַנצט אַלץ וויטער אָהן סוף, אָהן גרענץ, אָהן אויפ-הער. אויף איהרע ליפען בעווייזט זיך אַ וויסער שוים און די גלידער זענען ווי נישט מעהר איינצוהאַלטען, און פלוצלינג פאַלט זי אַנידער.

וועג מען האָט זי אויפגעהויבען, איז זי געווען טויט.

יעצט טאַנצט זי שטיל אוּן פאַמעליך אוּן רוהיג — אוּן עס גרינט אוּן בליהט אַרוּם אוּן אַרוּם אוּן עס שיינען די ערשטע טעג פוּן איהר האָפנונג. עס בליהט אוּן גרינט אויף דער ערד אוּן עס בליהט אוּן גרינט אין איהר האַרץ, אוּן לאַנגזאַם בויגט זי דעם קאָפּ נאָך פאָרעטן, אוּן דאָס פּנים אוּן די אויגען לויכטען, אוּן דער ערשטער קוש איז געגעבען...

פלוצלינג וואַרפט זי אוּן שלענגעלט זי אוּן רינגעלט זי זיך ווי אַ שלאַנג — אוּן דער ערשטער שמערץ איז דאָ, אוּן דער ווינד האָט געבלאָזען אויף די בלומען אוּן אויף איהר האַרץ אוּן אַ פראָסט אוּן אַ פוּרכט איז געפאַלען...

אין אַ מינוט שפעטער טופעט זי אויף די שפּיץ-פינגער, אוּן זי ווערט העכער אוּן גרעסער, טופ-טופ, טופ-טופ: זי האָט נאָך דעם רינג זי האָט נאָך דעם רינג! איהר גאַנץ לעבען אוּן איהר גאַנצע נשמה, צוזאַמען מיט איהר אויסדערוועהלטען, שטעקען אין דעם דאָזיגען רינג אוּן דאָס אַלץ איז נאָר איינס!

אוּן ווידער שלעפט זי זיך שווער, אוּן אָבגעשטאָרבען זענען איהרע גלידער אוּן די מוסקולען זענען פערשטיינערט — אוּן די האָפנונג ווערט אַזוי שוואַך אוּן זי צערינט אוּן זי שטאַרבט אָב, אוּן קוים נאָך וואָס עס הערט זיך: אפשר, אפשר, אפשר...

אוּן פלוצלינג שטורעמט זי פונ׳ם אָרט אוּן דער קאָפּ איז הויך צוריקגעוואָרפען: דעם וועט זי נישט געבען! נישט געבען! אוּן זאָל דאָ קומען, וואָס עס ווייל!

אוּן נאָך אַ מינוט אוּן זי נעהמט מיט איין לויף אַ ראָד אַרוּם דעם קאַלב אוּן זי דרעהט זיך ווילד ווי אַ קרייזעל אינ׳ם ווינד, אוּן — איהר גאַנצען רעשט האָט זי אַרייַנגעגאָסען אין דעם דאָזיגען גאָט! איהר איינציגען האָט זי איהם אַוועקגעגעבען! אוּן יעצט שטעקט ער דאָרט!

אוּן זי טאַנצט שטורמיש אוּן ווילד, די פיס בעריהרען כמעט נישט די ערד, אוּן אַ מינוט איז זי נאָהנט צו דער זון אוּן אַ מינוט איז זי ווייט פוּן איהר — אוּן דער שמערץ האָט אויפגעהערט אוּן איז צעגאַנגען אוּן צעפלאָסען. זי האָט אין זיך נישט קיין נשמה, נאָר אַ דערוועהלטען, אוּן נישט דער דערוועהלסער איז עס, נאָר אַ רינג, אוּן נישט דער רינג, אוּן נאָר איהר לעבען איז עס — אוּן זי טאַנצט ווילד

דעל פלוצלינג אויף קלאָר געוואוסט, אַז איהר אויסדערוועהלטער וועט שוין קיינמאָל צו איהר נישט צוריקקומען אוּן אַז פּאַר איהרעטוועגען איז ער שוין געשטאָרבען אויף אייביג.

אוּן דער וואָגען איז פּאַמעלִיך זיך וויטער געפּאָהרען אוּן האָט צוּנויפגעקליבען דעם רעשט, וואָס דאָס פּאָלק האָט נאָך געהאַט צו גע־בען, אוּן אַזוי איז ער אָנגעקומען ביז צום עק פוּן דער מחנה.

*

אַ טאָג דערויף איז געווען אַ גרויסער יום־טוב אין דער ימחנה. דער כּהן־גדול האָט געזומען דאָס גאַנצע גאָלד, וואָס דער וואָגען האָט געבראַכט, אוּן האָט עס אַריינגעווארפען אין פּייער, אוּן דאַן האָט ער גענומען אַ פּאָרם אוּן האָט מיט אַ צירקעל דעם גאָס אַזוי לאַנג גע־פּאָרעמט, ביז עס איז אַרויסגעקומען אַ גאָלדען קאַלב — אַ גאָט. אוּן דאָס פּאָלק האָט דערזעהן דעם גאָט, אוּן האָט געשאַלט פּאַר פּרייד, דאַן האָט דער כּהן געבויט אַ מזבּח אוּן האָט מקריב געווען די עולות אוּן האָט דערנעהנטערט די שׂמים, וואָס דאָס פּאָלק האָט געבראַכט. אוּן די פּרייד איז געווען גרויס. אוּן דאָס פּאָלק האָט זיך אַוועקגעזעצט עסען אוּן טרינקען, אוּן דאַן איז עס אויפגעשטאַנען שפּיעלען, אוּן עס זענען אַרויסגעגאַנגען די ווייבלעך אוּן אַלע מיידלעך, אוּן די מאַנסבי־לען האָבען געצייפט אויף די פּייפלעך אוּן געקלאַפּט אין די פויקען, אוּן די פרויען האָבען זיך דערלאַנגט די הענד, איינע דער אַנדערער, אוּן האָ־בען אַרומגערינגלט דאָס קאַלב אוּן האָבען אָנגעהויבען טאַנצען.

אוּן פלוצלינג האָבען אַלע זיך אָבגערוקט אוּן האָבען אַנ׳אָרט געמאַכט: עס האָט זיך אַ מיידל בעוויזען פלוצלינג צווישען די טענ־צערינס, אוּן זי טאַנצט עפּעס אַזוי וואוּנדערלִיך, ווי עס האָט נאָך קיי־נע נישט געטאַנצט. אָט בעווען זי די פּיס אוּן אָט דעם קאָפּ אוּן אָט די שענקלען, איינמאָל אַרויף אוּן איינמאָל אַראָב, איינמאָל הינטערווי־לעכץ אוּן איינמאָל נאָך פּאָרנט, איינמאָל טויט־שטיל אוּן איינמאָל ווילד, אַז אַ שרעק פאַלט אָן אויף אַלעמען אוּן די האָר שטעלען זיך קאַפּויר. איז דאָס נישט תּמנע, פוּנ׳ם הויז גרשום פוּן דער משפּחה פוּנ׳ם שטאַם מנשׁה?

אַזוי האָט דער וואָגען זיך צוגעשלעפט אויך ביז צום טויער פון תּמנע׳ס געצעלט.

און תּמנע שטעהט פאַר דער טיר מיט׳ן רינגעלע אויפ׳ן פינגער. ניין! אַלץ אין דער וועלט וועט זי געבען, נאָר נישט דאָס דאָזיגע רינגעלע. איהר גאַנץ לעבען איז דאָך איינגעשמאָלצען אין דעם דאָזיגען רינגעלע, אַלץ וואָס זי האָט און אַלץ וואָס זי האָט געהאַט. דאָס רינגעלע וועט זי נישט געבען, נישט געבען! נישט געבען! נישט געבען! — און דער וואָגען קומט אַלץ נעהנטער און נעהנטער, און פון די דעכער און פון די פענסטער און פון די גאַנצקעס אַראָפּ וואַרפען איהרע שכנ׳טעס, יעדע וואָס זי האָט. פונ׳ם גאַנצק נעבען איהר פליהט גראָד אַ גאַלדענער נאָז-רינג פאַרביי פאַר איהרע אויגען און זינקט און ווערט בעגראָבען אינ׳ם גאַלדבאַרג — אינ׳ם וואָגען; און אָט פליהט אויך אַ גאַלדענער בעכער, און אָט אָט אויך אַ גרויסע גאַלדענע שיסעל. עפעס ווי אַ שפּרות האָט עס אַרומגענומען די גאַנצע מחנה, מאַנסביל און פרוי, יונג און אַלט, אָרים און רייך, און איינער האָט זיך אָנגעשטעקט פונ׳ם צווייטען. אין דער דאָזיגער מינוט איז דער וואָגען צוגעקומען האַרט פאַר׳ן געצעלט, און די כהנים בלאָזען און די אָקסען בלעקענען און די גלעקלעך קלימפערען, און תּמנע שטעהט האַרט נעבען וואָגען. אַ שרעק איז פלוצלינג אָנגעפאַלען אויף איהר, און זי האָט אַליין נישט געוואוסט פאַרוואָס. מיט׳ן פינגער פון דער רעכטער האַנד האָט זי אַראָפּגעצויגען דאָס רינגעלע פונ׳ם פינגער פון דער לינקער האַנד און האָט עס צוריק אַרויפגעצויגען, אַהין און צוריק, אַהין און צוריק, ווי זיך שפּיעלענדיג דערמיט און אַליין נישט וויסענדיג וואָס זי טהוט, און פלוצלינג האָט זיך דאָס רינגעלע אַראָפּגעגליטשט פונ׳ם פינגער און אַ מינוט שפּעטער איז עס שוין געלעגען אין דעם גרויסען גאָלד-בארג, אינ׳ם וואָגען. אין דער דאָזיגער מינוט האָט זי געפיהלט, אַז עפעס האָט זיך אַ רוק געגעבען אין איהר האַרץ און עס האָט זיך וואָס איבערגעריסען דאָרט אויף איהר האַרץ איז פלוצלינג געווארען לעדיג. פלוצלינג איז דער וואָגען פערשוואונדען געווארען און אַלע מענשען און אַלץ אַרום אַרום, און די זון איז אויסגעלאָשען געווארען אויף אַ מינוט לאַנג. אַ מינוט שפּעטער האָט זי וויידער דערזעהן דעם וואָגען — און נאָר אַרום אַרום איז געבליבען פינסטער. אין דער דאָזיגער מינוט האָט דאָס מיי-

זענען געגאַנגען צוויי כֿהנים, פון יעדער זייט אייגער, אָנגעטהון אין זיידענע העמדלעך מיט אַנ׳אָפוד און מיט אַ חושן און אין די הענד שופֿרות, און די מילגרוימענע גלעקלעך בייַ׳ם זוים פון זייערע קלייַדער האָבען געקלימפֿערט בייַ זייער געהן. פּאַמעליך האָבען זיך בעוועגט די אין דעם וואָגען אייגעשפּאַנטע אָקסען, און ווי דער וואָגען האָט זיך בעוועגט, האָבען די כהנים געבלאָזען מיט די שופֿרות, און ווי עס האָט זיך געהערט דאָס קול פון די שופֿרות, איז דאָס פּאָלק אַרויס פון די געצעלטען, און יעדער איז אַרויס מיט זיין ווייב און זיינע זיהן און זיינע טעכטער און זיי האָבען זיך אַוועקגעשטעלט יעדער פּאַר זיין געצעלט. אַזוי איז דער וואָגען דורכגעפֿאָהרען די גאַנצע מחנה, פון איין עק ביז צום אַנדערען עק, פּאַר יעדען געצעלט, און די מענער און די ווייבער, אַלט און יונג, אָרים און רייך, האָבען אַריינגעוואָרפען יעדער עפּעס אַ גאָלד-זאַך אין דעם וואָגען, אַ נדבה, פון וועלכער עס זאָל געמאַכט ווערען דער גאָט. עס איז אינ׳ם גאַנצען גבול נישט איבערגעבליבען קיין איין אייניגער, סיי מאַנסביל סיי פרוי, וואָס זאָל נישט האָבען געגעבען זיין טייל. די מאַנסבילען האָבען געגעבען קשיטות און גאָלד-קייטלעך און הונדערט אַנדערע גאָלד-זאַכען און די פרויען האָבען אַראָבגענומען פון זיך די אויער-רינגען און די נאָז-רינגען און די האַנד-רינגען און די אָרעם-בענדער און די האַלז-בענדער און די בראָשקעס און האָבען דאָס אַלעס אַריינגעוואָרפען אינ׳ם וואָגען. אָרים און רייך האָבען געגעבען — דען י ע ד ע ר האָט געוואָלט האָבען אַ חלק אין גאָט. ווי אַ שכרות האָט עס געהאַט אַרומגענומען דעם גאַנצען עולם. אויף די שוועלען פון די געצעלטען און אין די פענסטער און אויף די דעכער-גאַנעקעס איז דאָס פּאָלק געשטאַנען און האָט אָבגעוואַרט דעם וואָגען, און גאָלדענע לייכטערס און גאָלדענע פאַנען און גאָלדענע רעהרען און גאָלדענע שיסלען זענען געפלויגען פון אַלע זייטען אין דעם וואָגען אַריין, און גאָלדענע בעכערס און גאָלדענע פאַמיליען-הערבען; און עפּעס אַ רייכע דאַמע האָט זיך געאיילט און האָט געכאַפּט דאָס גאָלדענע פייפעל, מיט וועלכען איהר קראַנק קינד. בייַ דער ברוסט האָט זיך געשפּיעלט, און האָט עס אַריינגעשלייַדערט אינ׳ם וואָגען. דער וואָגען איז געוואָרען אָנגעלאָדען מיט גאָלד און אי-בערפלט ביז אַרויף און האָט זיך קוים נאָך געקענט ריהרען פון אָרט — און דאָס פּאָלק האָט אַלץ נאָך נישט אויפגעהערט צו וואַרפען.

רינגלט פון טאָג צו טאָג פעסטער צוגעפרעסט צום פינגער. דאָס רינגלט איז איהר געוואָרען אַ צווייטע נשמה, אָן וועלכער איהר גאַנץ לעבען הענגט. אַלע איהרע וואונשען אוּן אַלע איהרע חלומות האָבען זיך פערקערפערט אין דעם דאָזיגען רינגלע. וואָס איהר איז געשען אוּן וואָס עס וועט נאָך געשען מיט איהר, אַלץ האָט זי צוגעוויפנעשמאָלצען מיט דעם רינג. אַזוי לאַנג ווי זי וועט דעם דאָזיגען רינג האָבען, מעג זי האָבען — אוּן האָבען האָט זי געוואָלט.

* * *

אוּן אין מדבר-סיני האָבען זיך דערווייל גרויסע געוואַלדיגע געשעהנישען אָבגעשפיעלט. אַ גאָט האָט דאָס פאָלק פערלאַנגט, אוּן זעהן זאָל מען איהם קענען אוּן אָנטאָפען מיט דער האַנד זאָל מען איהם קענען צו יעדער מינוט. אוּן דאָס פאָלק האָט זיך פערזאַמעלט אַרוּם דעם כהן-גָדול אוּן האָט געוואַלדעוועט אוּן האָט געשריגען: שטעה אויף אוּן מאַך אונז אַ גאָט! מיר וועלען נישט אָבטרעטען ביז דו וועסט אונז נישט האָבען געמאַכט אַ גאָט! — אוּן דער כהן האָט אויפגעהויבען די אויגען אין דער הויך אוּן האָט זיי אַראָבגעלאָזט ווידער צו דער ערד אוּן האָט אַ קרעכץ געגעבען אוּן האָט געזאָגט: מאָרגען וועל איך אייך מאַכען אַ גאָט. זאָל נאָר יעדער פוּן אייך געבען אַ קשׂיטה אָדער אַ נאָז-רינג אָדער אַ האַנד-רינג גלאַט אַ ווערטזאַך פוּן גאָלד, וועל איך פוּן דעם דאָזיגען גאָלד אייך מאַכען אַ גאָט!

צומאָרגענס אינדערפריה האָט דער טאָג געבראַכט ווי אַ קאַלכאויוון. פוּנ׳ם טויער פוּן כהן-גדול׳ס געצעלט איז אַרויס אַ נייער גרויסער וואָגען, איינגעשפאַנט צו צוויי רויטע אָקסען, אוּן דער וואָגען איז געווען אָבגעגילט אין די זייטען אוּן האָט געפונקעלט אוּן געבלישטשעט, וואו ער האָט זיך געקאהרט, אוּן די הערנער פוּן די אָקסען זענען געווען בעדעקט מיט פונקעלדיגען גאָלד, אוּן רויטע אוּן בלויע בענדער זענען געווען צוגעבונדען צו די הערנער אוּן האָבען אַרומגעפלאַטערט אין דער לופט. אויף די רוקענס פוּן די אָקסען זענען געלעגען אויסגעשפרייט בלויע גאָלד-געשטיקטע דעקען, אוּן פוּן ביידע זייטען וואָגען

בען געקוקט אויף איהר מיט שפאָט און מיט גיפט. דאָס מיידעלע האָט עס אָבער נישט בעמערקט. זי האָט דעם רינג, אַלעס איבעריגע אַהרט זי נישט. דער רינג האָט אָנגעהויבען צו ווערען אַ וועגווייזער אין איהר לעבען.

אָבער אויך ווען די מחנה איז קיין אָלוש געקומען, איז דער יונגערמאַן נישט צוריקגעקעהרט. אַ לאַנגער קנייטש איז איהר אויסגעוואַקסען אויף איהר שטערען אוּן האָט איהם געטיילט אין צווייען, אוּן די גרויסע אויגען האָבען זיך בעדעקט מיט אַ נעפּעל. עס איז אַ שטילע, פינסטערע, שוווערע טרויעריגקייט אַרויסגעשפּראָצט פלוצלינג פון דער ערד אוּן האָט געהויערט אַרום אוּן אַרום. די וויבלעך האָבען אויפגעהערט שפּאָטען. דאָס מיידעל אָבער האָט קיין שום זאַך נישט געטהוּן, נאָר זי האָט פון מינוט צו מינוט געקוקט אויפ'ן רינגעלע פונ'ם פינגער; אוּן טיילמאָל האָט זי געלאַכט אוּן טיילמאָל האָט זי געווויינט, טיילמאָל האָבען איהרע אויגען געלויכטען אוּן טיילמאָל האָט זי זיך אינגע-שלאָסען אין איהר געצעלט אוּן. האָט זיך בעהאַלטען, אַז עס זאָל זי נאָר קיין מענש נישט זעהן.

אוּן ווען זיי זענען אָנגעקומען קיין רָפידים, זענען די טעג געווען אַזוי ווייסט אוּן נאָך וויסטער זענען געווען די נעכט — אוּן זי האָט אַלץ געוואַרט אוּן געווארט. אייגנמאָל אינדערפריה איז זי אויפגעשטאַנען אוּן האָט זיך גענומען דעם קופּערנעם שפּיגעל; זי האָט זיך אין איהם אָנגעקוקט אוּן האָט דערזעהן, אַז ביי דער שלייף אין דער הויך איז איהר אַ גרויע האָר אַרויסגעשפּראָצט — אוּן זי האָט די האָר אויסגעריסען מיט די פינגער. די מיידלעך אוּן די ווייב-לעך האָבען זיך יעצט געשאַרט אַרום איהר אוּן האָבען ווייך צו איהר געריעדט — זי אָבער האָט עס כּמעט נישט געהערט. זי האָט נאָר איהר פינגערעל מיט איהר גאַנצער קראַפט געהאַלטען אוּן האָט עס צוגעפּרעסט צום פינגער, אוּן אָפט האָט זי געוואוסט, אַז עס איז דאָס פינגערעל, אוּן אָפט האָט זי געמיינט, אַז נישט דאָס פינ-גערעל איז עס, נאָר דער יונגערמאַן, אוּן זי פּרעסט איהם צו זיך. אָפט אָבער האָבען זיך איהר די געדאַנקען פערמישט, אוּן זי האָט גאָרנישט מעהר געטראַכט.

אַזוי זענען זיי געקומען קיין מִדְבַּר-סִינַי. דאָס מיידעל האָט דאָס

איז ער איהר אַלעמאָל נאָכגעפאָהרען. אין פּי-הַחירות, איינמאָל אינדערפריה, איז ער צוגעגאַנגען צו איהר, דענסמאָל וועז די זון האָט בלויצענדיג גלוויכטען, און האָט איהר דערלאַנגט אַ קליין רינגעלע, געמאַכט פון ריינעם גינגאָלד, און האָט עס איהר אָנגעטהון אויפ'ן פינגער; די שטראַהלען פון דער זון זענען אַראָב אויפ'ן רינגעל, און דאָס רינגעל האָט זיך געבאָדעט אין ליכט, און עס האָט געפונקעלט און גלוויכטען און עס האָט גבלישטשעט אַרום און אַרום. אין דער דאָזיגער מינוט האָט דער יונגערמאַן זיך אַראָבגעבויגען איבער איהר און האָט איהר אַ לאַנגען קוש געגעבען, און אויך דאָס מיידל האָט איהם געקושט — און איהרע גרויסע שוואַרצע אויגען זענען געוואָרען נאָכאַמאָל אַזוי גרויס.

און פון פּי-החירות זענען זיי צוזאַמען געצויגען ביז מָרָה און ביז אֵילִים און ביז'ן יַם-סוף און ביז מִדבַּר-סִין. בייטאָג האָט די זון געפלאַמט ביז צום אומקומען, און זיי האָבען עס נישט בעמערקט, און בייגאַכט האָבען זיי געהויערט ביים טויער פונ'ם געצעלט אויף דער שוועל, זיין לינקע האַנד אונטער איהר קאָפּ און זיין רעכטע אויף איהר האַרץ, און זיי האָבען קיין וואָרט נישט געריידט. — אין מדבר־סין איז פלוצלינג דער יונגערמאַן פערשוואונדען געוואָרען און מען האָט איהם פון איין עק מחנה ביז צום אַנדערען עק מחנה נישט מעהר געזעהן. פיעל האָבען געזאָגט, אַז ער האָט זי זאַט בעקומען און ער איז אַוועק צוריק קיין מִצרַים...

אָבער דאָס מיידל האָט עס נישט געגלויבט. אינדערפריה איז זי אויפגעשטאַנען און האָט אָנגעקוקט דעם רינג — און די גרויסע שוואַרצע אויגען זענען געוואָרען נאָכאַמאָל אַזוי גרויס; מיטאָג-צייט האָט זי געזומען דעם רינג און האָט איהם אָנגעקוקט, און האָט אַלץ געקוקט און געקוקט; בייגאַכט האָט זי איהם געלעגט אונטער איהר קישען און האָט איהם געזעהן אין חלום. וועז עס האָט אַזאַ רינג, דעם ברויכט דאָס האַרץ נישט שוועז צו ווערען, און וועז עס האָט געגעבען אַזאַ רינג, דער קען נישט ווערען אונטריי. באַלד וועט ער צוריק-קאָהרען.

דער יונגערמאַן איז אָבער נישט צוריקגעקאָהרט. קומענדיג קיין דַמַשקה, האָבען זיך די ווייבלעך און די מיידלעך געסוד'עט, און האָ-

דער טאָג

מיין מאַמע האָט עס איבערגענומען פון איהר מאַמע, איהר מאַמע פון דער באָבע, די באָבע פון דער עלטער-באָבע, אַ דור פון אַ דור, אַ דור פון אַ דור — און מיין מאַמע האָט עס איבערגעגעבען מיר.

ווי די יודען זענען אַרויס פון מצרים, איז געווען צווישען די אַרויסגעהער איינער פון׳ם עֶרֶב־רַב, שעהן פון געשטאַלט און בעגערלעך פון אויסזעהן, און ער האָט געהייסען פוט. אַלע ווייבלעך און אַלע מיידלעך פון איין עק מַחֲנֶה ביז צום אַנדערען עק מחנה האָבען איהם געפֿעגט נאָכקוקען אַ גאַנצען טאָג, און ביינאַכט אויפֿן געלעגער האָבען זיי איהם געזעהען אין חלום. צו יענער צייט האָט איהם אויך געזעהן אַ מיידעל פון׳ם הויז גֵרשׁוֹם, פון דער משפּחה פון׳ם שטאַם מנשה, תְּמָנָע האָט זי געהייסען; דאָס פּנים פון׳ם מיידעל איז אין יענער מינוט רויט געוואָרען און פֿלוצלינג איז עס געוואָרען בלייך — און זי האָט איהם ליעב געקריגען.

אין יענע וואונדערליכע צייטען איז דער הימעל נאָך געווען ניי און טויזענדמאָל בלויער ווי יעצט, און די ערד איז געווען פריש און טויזענדמאָל גרינער ווי יעצט, און אויך די ליעבע איז געווען ניי און טויזענדמאָל שטאַרקער ווי יעצט.

און אויך דעם יונגעמאַן האָט עס געצויגען צום מיידעל, און ער איז נאָכגעפֿאָהרען נאָך איהר געצעלט טאָג-איין טאָג-אויס. ווי זי איז געפֿאָהרען פון רַעַמְסֵס קיין סוכּות, איז ער איהר נאָכגעפֿאָהרען שווייגענדיגערהייט, און ווי זי איז געפֿאָהרען פון סוכּות קיין אֵיתָם, איז ער איהר נאָכגעפֿאָהרען שווייגענדיגערהייט, און ווי זי איז געפֿאָהרען פון אֵיתָם קיין פִּי-הַחִירוֹת נעבען בַּעַל-צְפוֹן, איז ער איהר נאָכגעפֿאָהרען שווייגענדיגערהייט. ווי אַ שאָטען אויף דער וואַנד

I

ביבלישע מעשיות
פון דער סעריע
אין דער מדבר

אַלע רעכט רעזערווירט

Copyright by Lili Frishman
1929
Printed in Poland

ערצעהלונגען

צווייטער טייל

וואַרשא–ניו־יאָרק 1929

אלע ווערק פון

דוד פרישמאן

צוויטער באַנד

פערלאג לילי פרישמאן

אַלע ווערק

פון דוד פרישמאַן

יידישע
פאלקס ביבליאטעק
פארמאנט
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

יידישע
פאלקס ביבליאטעק
פארמאנט
JEWISH PUBLIC LIBRARY, TORONTO

אלע ווערק
פון
רוד פרישמאן

II

נרציהלונגען